

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**GİRİŞİMCİ KADINLARIN BAŞARI VE GÜÇLENME ÖYKÜLERİNİN
TOPLUMSAL CİNSİYET ANALİZİ:**

BATI AKDENİZ ÖRNEĞİ

Ayşe Nur ÖRÜMCÜ

1130209506

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL

ISPARTA - 2015

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA
SINAV TUTANAĞI

Tez Savunması 1

Tarih:7/7/2015

Enstitü Yönetim Kurulunun 23/06/2015 tarih ve 716 sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Anabilim Dalını Seçiniz Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Ayşe Nur ÖRÜMCÜ 'nın "Batı Akdeniz Bölgesinde Kadın Girişimciliği: Başarı Öykülerinin Toplumsal Cinsiyet Analizi" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 7/72015 tarihinde saat 10.00'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya 75 dakika süreyle teziyle ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

Tezin kabul edilmesine

(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

Tezde düzeltme verilmesine

(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

Tezin reddedilmesine

(Öğrenci,yeni tez konusu belirlemelidir.)

*Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.
oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Girişimci Kadınlara Başarı ve Güzelleme
Öykülerinin Toplumsal Cinsiyet Analizi ;
Batı Akdeniz Örneği

Jüri	Adı Soyadı	Üniversite-Bölüm	İmza
Danışman	:Prof.Dr.Songül SALLAN GÜL SDÜ Sosyoloji		
Üye	:Yrd.Doç.Dr.H.Eylem KAYA SDÜ Sosyoloji		
Üye	:Yrd.Doç.Dr.Cem ERGUN MAKÜ Sosyoloji		
Üye	:		
Üye	:		

Ek :Her Bir Jüriye Ait Tez Değerlendirme Jüri Raporları

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Girişimci Kadınların Başarı ve Güçlenme Öykülerinin Toplumsal Cinsiyet Analizi: Batı Akdeniz Örneği**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Ayşe Nur Özümcü
07.07.2015

*Bu süreçte kaybettiğim,
yaşamda “ben” olarak var
olmamdaki en önemli
öğreticilerim anne ve
babama...*

ÖRÜMCÜ, Ayşe Nur, *Girişimci Kadınların Başarı ve Güçlenme Öykülerinin Toplumsal Cinsiyet Analizi: Batı Akdeniz Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2015

ÖZET

Türkiye, kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda dünya ve bölge ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Kadınların istihdama katılımı hem kakınma programları açısından, hem de Türkiye'nin imzaladığı CEDAW gibi uluslararası anlaşmaların devlete yüklediği toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama hedefine ulaşma bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda kadın girişimciliği kadın istihdamının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın konusu kadın girişimcilerin güçlenme bakımından toplumsal cinsiyet analizinin yapılmasıdır. Çalışma kapsamında Batı Akdeniz Bölgesinde, Antalya, Burdur ve Isparta örneklerinde başarılı kadın girişimcilerin özellikleri, girişimcilik süreçleri, toplumsal cinsiyetin kadın girişimciliği ve kadının güçlenmesine olan etkileri değerlendirilmiştir. 2014 yılında tamamlanan alan çalışmasında her kentten 10'ar olmak üzere toplamda 30 kadın girişimciyle derinlemesine görüşmeler yapılmış, veriler kategorik içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir.

Başarılı kadın girişimciler, girişimciliğe başlama süreçlerinde daha çok toplumsal cinsiyet temelli sorunlar yaşamaktadır. Girişimcilik kadının bireysel anlamda, ekonomik ve toplum içinde güçlenmesini sağlamakta, ancak özel alanda istenen dönüşümü sağlama konusunda zayıf kalmaktadır. Kadının başarılı bir girişimci olması patriyarkal tahakkümü aşındırsa da, tamamen yok edememektedir. Sonuç olarak kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için, kadın girişimciliğiyle ilgili olarak yapılan proje ve çalışmaların toplumsal cinsiyet bakış açısıyla, kadınların özgün konularının dikkate alınarak, hazırlanması gereklidir.

Anahtar Kelimeler: girişimcilik, kadın girişimciliği, kadın girişimci, güçlenme, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Batı Akdeniz Bölgesi Kadın Girişimciliği

ORUMCU, Ayse Nur, *Gender Analysis of Women Entrepreneurs' Success and Empowerment Stories: West Mediterranean Sample*, Master's Thesis, Isparta, 2015

ABSTRACT

Turkey is placed at the bottom of the lists in terms of women's employment and gender inequality among the regional countries and in the world. Women's employment is crucially important for development programmes. It also holds key for meeting the goal to fulfill Turkey's liability created by CEDAW and such international treaties in terms of gender equality. In this context women entrepreneurship constitutes a significant dimension of women's employment.

The aim of this study is to analyze women entrepreneurs' gender relations in the context of empowerment. Within the scope of the study, characteristics and entrepreneurial processes of the successful women entrepreneurs and the effects of gender on women entrepreneurship and women's empowerment have been assessed over the sample of Antalya, Burdur and Isparta, the cities located in West Mediterranean Region. Field survey was carried out in 2014. During the field study 10 successful women entrepreneurs in each city and 30 in total were interviewed. The gathered data was analyzed with the technique of categorical data analysis.

Successful women entrepreneurs experience problems mostly stemmed from gender at the beginning of entrepreneurial process. Entrepreneurship enables individual, economic and social empowerment but it falls down on desired transformation in private sphere. Patriarchal domination is worn down but never wiped out by the fact that women's becoming a successful entrepreneur. As a result the projects and programmes done to empower women and enable gender equality should be prepared with the women perspective and should consider women's specific positions.

Keywords: entrepreneurship, women entrepreneurship, women entrepreneur, empowerment, gender, gender inequality, West Mediterranean Region Women Empowerment,

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI.....	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar.....	xi
ŞEKİLLER	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	16
ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ	16
1.1. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ AÇIKLAYAN KAVRAMLAR.....	16
1.1.1 Girişimcilik	16
1.1.1.1 Girişimci	17
1.1.1.2 Kadın Girişimci.....	18
1.1.2 Risk.....	19
1.1.3 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	21
1.1.3.1 Toplumsal Cinsiyet Roller.....	22
1.1.3.2 Toplumsal Cinsiyet Hiyerarşisi	25
1.1.4 Toplumsal Statü ve Toplumsal Roller	25
1.1.5 Patriyarki.....	28
1.2. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ AÇIKLAYAN KURAMLAR.....	29
1.2.1 Ekonomik Yaklaşımlar Çerçevesinde Kadın Girişimciliğini Açıklamak	29

1.2.1.1	Kalkınma Kuramı ve Kalkınmada Kadın (KK).....	29
1.2.1.2	İkili İşgücü Piyasası Kuramı.....	33
1.2.2	Sosyal Sermaye Kuramı.....	35
1.2.3	Kadın İstihdamı Açıklamaya Yönelik Feminist Kuramlar	38
1.2.4	Güçlenme Yaklaşımı.....	43
1.2.5	Toplumsal Cinsiyet Kuramları	46
İKİNCİ BÖLÜM		50
DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN GELİŞİMİ VE ÖZELLİKLERİ		50
2.1	DÜNYADA GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHİNDEN KADIN GİRİŞİMCİLİĞE GEÇİŞ	50
2.1.1	Kadın Girişimciliğini Destekleyen Uluslararası Örgütler ve Çalışmaları	52
2.1.2	Farklı Ülkelerde Kadın Girişimciliğinin Durumu ve Görünümleri.....	54
2.1.3	Toplumsal Cinsiyet Temelinde Girişimcilerin Ayrışan Özellikleri	57
2.2	TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ DURUMU	60
2.2.1	Türkiye'de Kadın İstihdamı ve Kadın Girişimciliğinin Kısa Tarihi	60
2.2.2	1990'lı Yıllardan Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi: Altın Yıllar mı?	62
2.2.3	Kadın İstihdamına Girişimci Olarak Katılım ve Erkek Girişimciliğinden Farkları	66
2.3	Türkiye'de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		72
ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....		72
3.1	BULGULARIN NİCEL DEĞERLENDİRİLMESİ	73
3.1.1	Girişimcilik Sürecinde Etkili Olan Dinamikler.....	77
3.1.2	Görüşülenlerin Girişimcilik Deneyimi	85
3.1.3	Aile İçi Dayanışma ve Bölüşüm İlişkileri.....	96
3.1.4	Kadınların Gözünden Kadın Girişimciliği.....	111

3.2	BULGULARIN NİTEL DEĞERLENDİRİLMESİ	131
3.2.1.	Görüşmelerin Kategorik İçerik Analizi.....	132
3.2.1.1	Girişimciliğe Karar Verme Süreci	132
3.2.1.2	Girişimcilik Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar ve Baş Etme Stratejileri 142	
3.2.1.3	Girişimcilik Sürecinde Kentin Dinamikleri.....	151
3.2.1.4	“Başarılı” Girişimci Olmak	157
3.2.1.5	Girişimciliğin Kadının Güçlenmesine Olan Etkisi	168
3.2.1.6	Girişimci Kadının Gözünden Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	177
	SONUÇ VE ÖNERİLER	185
	KAYNAKÇA	193
	EKLER.....	210
	ÖZGEÇMİŞ.....	216

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
EU	European Union
GAD	Gender and Development
GAP-ÇATOM	Güneydoğu Anadolu Projesi-Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
GEM	Global Entrepreneurship Monitor
ILO	International Labor Organization
IMF	International Monetary Fund
İŞGEM	İş Geliştirme Merkezi
İŞKUR	İş Kurumu
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KEİG	Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi
KK	Kalkınmada Kadın
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
SBO	Small Business Ownership

SE	Self Employed
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurum
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCvK	Toplumsal Cinsiyet ve Kadın
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	United Nations Development Program
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

TABLolar

Tablo 1. Görüşülenlerin Yaşadıkları İl ve Kayıtlı Oldukları Meslek Örgütü	72
Tablo 2. Görüşülenlerin Yaşa Göre Dağılımları	73
Tablo 3. Görüşülenlerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları	74
Tablo 4. Görüşülenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımları.....	74
Tablo 5. Eşin Eğitim Durumu	75
Tablo 6. Çocuk Sahibi Olup Olmama.....	75
Tablo 7. Eğitim Çağında Çocuğu Olup Olmaması.....	76
Tablo 8. Sosyo-kültürel Faaliyetler Sırasında İş Bağlantısı Kurup Kurmadıkları	79
Tablo 9. Girişimcilik Sürecinden Önceki İş Deneyimi.....	85
Tablo 10. Girişimcilik Yapılan Süre.....	86
Tablo 11. Girişimcilik Sürecinde Engellemeye Çalışanlar	87
Tablo 12. İllere Göre Faaliyet Gösterilen Sektörlerin Dağılımı.....	88
Tablo 13. Faaliyet gösterilen sektörün ağırlıklı cinsiyeti.....	90
Tablo 14. Risk Alma Durumları.....	95
Tablo 15. Evi İçi Sorumluluklara Ayrılan Sürenin Artma/Azalma Durumu	98
Tablo 16. İşte yardımcı olan aile üyeleri.....	99
Tablo 17. Eşin Girişimciliğe Bakış Açısı.....	101
Tablo 18. Kazancının Kontrolü ve Eğitim Durumu Arasındaki İlişki.....	107
Tablo 19. Kadın Girişimci Sayısının Yeterliliği.....	111
Tablo 20. Girişimcilik Sürecinde Faaliyet Gösterdiği Sektörde Kadın Olmanın Avantajı Olup Olmadığı	121
Tablo 21. Kadınlar İçin Uygun Olduğu/Olmadığı Düşünülen Sektörler.....	122
Tablo 22. Görüşülenlerin Faaliyet Gösterdikleri ve Sektörler ve Bu Sektörlerde Faaliyet Gösterenlerin Ağırlıklı Cinsiyetleri	128
Tablo 23. Faaliyet Gösterdiği Sektör ve İstihdam Ettiği/Edeceği Kişileri Seçerken Cinsiyet Tercihi	129

ŞEKİLLER

- Şekil 1. Kadınların 67 Ülke Ekonomisi İçerisindeki Toplam Girişimcilik Oranları..... 55
- Şekil 2. Türkiye’de Yıllara Göre Kadın İstihdam Oranı..... 65

ÖNSÖZ

Kadınların istihdam içindeki oranı artırmak ve onları üretime katmak ulusal kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kadınların çalışma hayatında daha fazla yer alması toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama açısından da önemlidir. Kadınları istihdama katmanın bir yolu olarak kadın girişimciliği ile ilgili program ve projeler kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından son yıllarda daha çok desteklenmeye başlamıştır. Ancak kadın girişimciliği ile ilgili program ve projelerin başarıya ulaşabilmesi için kadınların girişimcilik faaliyetleri içindeki özgün konumunun dikkate alınması gerekliliği vardır.

Kadınların istihdam içinde yer almaları ile güçlenmeleri arasında pozitif bir ilişki olduğu ön kabulü ile genelde kadın istihdamının, özelde kadın girişimciliğinin tek başına toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabileceği düşüncesi gerçekçi olmaktan uzaktır. Girişimci kadınların girişimcilik sürecinde karşılaştıkları toplumsal cinsiyet temelli sorunlar, iş ve aile yaşamlarındaki iş kadınlığı ve geleneksel kadınlık rollerinin temsili, bu rollerin uyumlulaştırılmasıyla ilgili stratejilerin ve girişimcilik sürecinin başarılı girişimci kadınların güçlenmesini nasıl etkilediğinin bilinmesi ve girişimcilik olgusunun feminist bir yaklaşımla kadın gözünden değerlendirilmesi, kadın girişimciliği konusundaki program ve politikalar açısından yararlı olacaktır.

Bu çalışmada başarılı kadın girişimcilerin girişimcilik deneyimleri, iş ve aile yaşamları ve güçlenmeleri toplumsal cinsiyet temelinde ele alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamın başından beri tüm bilgisi, sabrı, hoşgörüsü ve akademik yaklaşımıyla kendisinden çok şey öğrendiğim, yoluma ışık tutarak kaybolmama izin vermeyen danışman hocam Prof. Dr. Songül Sallan Gül'e teşekkürü bir borç bilirim. Hem akademik hem de yaşama dair destek ve cesaretlendirmeleriyle her zaman ulaşabileceğim yakınlıkta olduğunu bilmek çok anlamlıydı.

Çalışmamın verilerinin kategorik içerik analizinin yapılmasında yaptığı bilimsel katkının yanında güler yüzü ve pozitif yaklaşımıyla beni rahatlatan ve cesaretlendiren Arş. Gör. Özlem Kahya Nizam'a da harcadığı zaman ve emek için sonsuz teşekkür ederim.

Tezimin değerlendirme sürecinde yaptıkları değerli katkılar nedeniyle Yard. Doç. Dr. H. Eylem Kaya ve Yard. Doç. Dr. Cem Ergun'a da teşekkür ederim.

Çalışma verilerini toplama aşamasında desteklerini esirgemeyen Antalya, Isparta ve Burdur Ticaret ve Sanayi Odalarının Kadın Girişimciler Kurulları Başkanlarına ve değerli zamanlarını ayırarak görüşmeyi kabul eden tüm girişimci kadınlara teşekkürü bir borç bilirim.

Ayşe Nur Özümcü

Isparta/2015

GİRİŞ

Kırdan kente göçle birlikte özellikle 1950'lerden sonra Türkiye'nin demografik yapısı büyük ölçüde değişmiştir. Demografik yapıdaki bu değişim kadın istihdamının yönünü ve şeklini de etkilemiş, daha önce tarımda ücretli ya da ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınların kente göçüyle birlikte tarım istihdamından çekilmesine neden olmuştur. Sahip oldukları eğitim ve becerilerle yeni dahil oldukları kent yaşamında istihdam olanağı bulamayan kadınlar ya iş piyasasının onlara sunduğu ikincil iş piyasasındaki düşük ücretli, çoğunlukla güvencesiz ve enformel işlerde istihdam edilmişler ya da çocuk bakım hizmetlerinin maliyetinin çok yüksek olması ve elde ettikleri gelirin düşük olması nedeniyle ev kadını olmayı tercih etmişlerdir (Toksöz, 2011; Dedeoğlu, 2012, İlkaracan, 2012). 1970'lerde kalkınmaya dahil edilmesi düşüncesiyle desteklenmeye başlanan genelde kadın istihdamını artırma, özelde ise, kadın girişimciliğini destekleme program ve çalışmaları başlamıştır. Kadınların kalkınmaya dahil edilme düşüncesinin iki neden öne çıkmıştır. Birincisi kalkınma içinde kadınların üretici rolünün gerekli olması, ikincisi ise kadınların kalkınmaya dahil edilmesi ve istihdama katılımlarının özellikle üçüncü dünya ülkelerinde yoksulluğu önleyebileceği yaklaşımıdır (Sallan Gül, 2005; Ecevit, 2007; Özar, 2007).

Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla dünyanın birçok ülkesinde 1970'lerde başlatılan kadın girişimciliğini destekleme çalışmalarının Türkiye'de yankı bulması ise, ancak 1980'lerde olmuştur. Türkiye'nin 1980'li yıllarda geçiş yaptığı liberal ekonomik politikaların ve yine aynı yıllarda kadın örgütlerinin bilinçlendirme çabalarının bir sonucu olarak kadınların ekonomik anlamda güçlenmelerinin onların özgürleşmesine katkı sağlayacağı düşüncesi ile kadın girişimciliği ile ilgili ilk adımlar atılmıştır. Kadın istihdamını artırma çabalarının diğer bir nedeni de yine o dönemde Türkiye'nin imzaladığı CEDAW (1985), Pekin Deklarasyonu (1995) gibi uluslararası anlaşmaların, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırma görevini hükümetlere yüklemesidir. Ancak Türkiye'de kadın istihdamını artırma ve kadın girişimciliğini destekleme konusundaki program ve

çalışmaların ivme kazanması Türkiye'nin 1999 Helsinki Avrupa Birliği Zirve Toplantısında aday ülke statüsü kazanmasından sonra başlamıştır.

2000'li yıllar kadın girişimciliğinin altın yılları olmuş, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektör farklı gerekçelerle de olsa kadın girişimciliğini desteklemeye başlamışlardır. Tüm bu çabaların sonucu kadın girişimcilerin oranı 1980'lere oranla neredeyse iki kat artmış ve TÜİK verilerine göre 2013 yılında %16,9'a çıkmıştır. Ancak bu oran diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Avrupa ülkelerinde kadın girişimcilerin oranı neredeyse Türkiye'dekinin iki katıdır.

Kadın girişimciliğinin bu düşük oranlarda seyri daha çok kadının çalışmasının önünde engel oluşturan toplumsal cinsiyet temelli kültürel kalıp yargıların ve ataerkil toplum yapısının bir sonucu olarak düşünülmektedir. Girişimciliği destekleme program ve politikalarının en önemli nedenlerinden biri toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından oluşturulan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) 2014 yılı raporuna göre Türkiye ekonomik katılım ve fırsat eşitliği, eğitim, sağlık ve siyasi güçlenme konularında toplumsal cinsiyet eşitliğinin incelendiği rapora 142 ülke arasında 125. sıradadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi kazanımlar açısından kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliği üreme sağlığı, güçlendirme ve iş gücü piyasası boyutlarıyla değerlendiren bileşik bir ölçüdür. Türkiye 2006'dan bu yana toplumsal cinsiyet eşitliğinde yüzde 5,7'lik bir ilerleme sağlanmasına rağmen 2014'te OECD ülkeleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve içinde bulunduğu Avrupa ve merkez Asya ülkeleri arasında da ekonomik katılım ve fırsat eşitliği bakımından en düşük olduğu ülke olarak rapor edilmiştir. Eşitsizlik en çok siyasi güçlenme, ardından da ekonomik katılım alanlarında öne çıkmaktadır. Kadınların işgücüne katılımlarının sağlanması, onların güçlenmesi ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda önemli rol oynamaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama bakımından kadınların istihdam piyasası içinde olmaları onların güçlenmesi bağlamında başat rol oynamaktadır. Çalışma ve güçlenme ilişkisi hem kalkınma programlarının, hem de feminist yaklaşımların temelinde yer almaktadır. Kadının gelir getirici işgücü piyasası içinde yer alması kadının ekonomik güçlenmeyle birlikte farkındalığını artıracak ve karar verme

süreçlerinde yer almasını sağlayacaktır (Moser, 1993; Batliwala, 1994; Stromquist, 1995). Kabeer (1999) güçlenmeyle birlikte seçim yapabilmenin gelecekle ilgi kararlar ve maddi boyutunun olduğunu belirtmiştir. Batliwala'da (1994) güçlenmenin maddi değerler, entelektüel kaynaklar ve ideoloji üzerindeki denetim sahibi olmak anlamına geldiğini belirtmiştir. Kabeer (1999) ise, kadınların güçlenmesinin cinsiyet eşitliğiyle yakından ilişkili olduğunu, ancak onun ötesinde yalnızca kadınların erkeklere göre durumlarını değil, aynı zamanda kendi kaderlerini kontrol edebilme ve seçimler yapabilmelerini kapsadığını belirtmiştir. Stromquist'e (1995) göre de, kadının güçlenmesi bilişsel, psikolojik, ekonomik ve politik dört bileşenden oluşmalıdır Bu bağlamda feminist perspektiften güçlenme kazanılan gücün dönüştürme kapasitesine sahip olmasıdır.

Kadının güçlenmesi toplumsal cinsiyet rollerinin dönüştürülmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Moser (1993) güçlenmenin cinsiyet rollerinin dönüştürülmesi, aile içi kararlara katılım ve kaynakların kontrolü üstünde denetim sahibi olma, kadının üçlü rolünün (üretim, üreme ya da yeniden üretim ve kamusal ve topluluk işleri) dengelenmesi ve toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık sağlaması gerekliliğine işaret etmiştir.

Kadın girişimciliği, kadınların istihdama katılımının artırılması dolayısıyla kadının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması bakımından öne çıkan bir alandır. Bu nedenle kadın girişimciliği birçok farklı kurum ve kuruluş tarafından farklı gerekçelerle de olsa desteklenmektedir (Ecevit, 2007). Ancak kadın girişimciliğinin özgün nitelikleri bilinmeden yapılacak program ve projelerin başarısızlıkla sonuçlanması olasıdır (Ecevit, 2007; Özar, 2007). Türkiye'de kadın girişimciliğiyle ilgili yapılan araştırmalar genel olarak kadın girişimcilerin demografik ve kişilik özellikleri, motivasyonları, karşılaştıkları engeller ve kadın girişimciliğinin faaliyet alanlarına odaklanmıştır. Kadın girişimciliği tanımının içine ev eksenli olan ya da enformel sektördeki kadın girişimciler ile kendi mesleklerini yapan kadın işletme sahipleri de dahil edilmektedir. Oysa girişimcilik Schumpeter (1947)'e göre risk ve yenilik içermelidir. Kendi işyerinin sahibi olan, işinde risk alarak faaliyet gösteren ve başarılı olmuş kadın girişimcilerin deneyimlerini ele alan çalışmalar yapılması gerekliliği vardır. Böylece başarılı kadın girişimcilerin deneyimlerinden yola çıkılarak

girişimciliğin toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında sũrecin nasıl işlediği anlaşılabilecektir.

Araştırma kapsamında Batı Akdeniz Bũlgesinde faaliyet gũsteren başarılı kadın girişimcilerin sosyo-demografik uezellikleri, başarılı kadın girişimci olmalarının toplumsal cinsiyet rollerini nasıl dũnũřtũrdũđũ ve gũcũlenme deneyimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Batı Akdeniz Bũlgesi kadın girişimciliği bakımından potansiyel taşımaktadır. TUIK (2011) verilerine gũre Marmara bũlgesinden sonra en çok kadın girişimci Batı Akdeniz bũlgesinde yer almaktadır. Daha önce kadın girişimciliği ile ilgili olarak yapılan çalışmalar il bazında yapılmış olup Batı Akdeniz Bũlgesi kadın girişimciliğini ele alan bũtũncũl bir çalışma yapılmamıştır.

Çalışmanın Konusu

Kadın girişimciliği olgusu 1970’li yıllarda yeni kullanılmaya başlamış bir kavram olmasına rağmen pek çok ũlkede kadın istihdamını artırmanın bir yolu olarak gũrũlmũřtũr. Özellikle cũncũ dũnya ũlkelerinin yoksulluktan kurtulması için 1980’lerden itibaren kadın girişimciliği bir fırsat olanı olarak sunulmuştur. Bu nedenle 1980’li yıllar “kadın girişimciliği on yılı” olarak adlandırılmıştır (Byrd ve Megginson, 2000: 38). Son otuz yıldır dũnyanın birçok ũlkesinde kamu ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri arasında önemli bir yer tutan kadın girişimciliğini özendirme ve destekleme program ve projeleri ise yine aynı yıllarda artmaya başlamıştır. Kadınların alışma hayatına daha çok katılması ve daha aktif rol olarak girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları gelişmekte olan ũlke ekonomileri için stratejik bir öneme sahiptir. 1980’ler batılı ũlkelerde kadın girişimcilerin sayılarının erkek girişimcilere oranla daha hızlı arttığı yıllar olmuştur (Ljunggren ve Kolvereid, 1996). Bu sũrecũ uluslararası kurum ve kuruluşların da desteği ile yaygınlaşmış, özellikle iřgũcũ piyasasında var olan nitelikleri ile iş bulmakta zorlanan dezavantajlı kadınların sahip oldukları niteliklerle ürettikleri őrũn ve hizmetleri paraya dũnũřtũrerek ekonomi içinde varlık gũsterebilmeleri için girişimcilik kapsamında çeşitli politikalar ve projeler üretilmiştir (OECD,1997; Toksöz, 2011; Ecevit, 2007).

Özellikle 1994 ve 2001 krizleriyle birlikte Dũnya Bankası, kadın girişimciliği temelinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı ve kadınların toplumsal statũsũnũ

güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda aynı zamanda yoksulluğu azaltmanın temel bileşenlerinden biri olarak kalkınma yardımlarında kadın girişimciliği desteklemiştir. Kadının güçlenmesinin kalkınma hedefi olarak kadın girişimciliği temel almasının iki nedeni vardır. İlki, sosyal adaleti sağlamak insan refahı artırmanın önemli bir boyutu olmasıdır ve bu amacın izlenmesi özünde değer taşır, İkincisi de, kadınların güçlendirilmesi kalkınmanın diğer amaçları için bir araç olmasıdır (Malhotra, Schuler, Boender 2002; Toksöz, 2011).

Gelişmiş ülkelerde de, girişimcilik daha fazla kalkınma için istihdama kadın katılımını artırmanın temel yollardan biri olarak 1980'li yıllarda daha fazla desteklenmeye başlamıştır. Birçok ülkede işletme sahibi kadın sayısı erkeklere oranla daha fazla artış göstermiştir. Kadın girişimciliği ABD'de ve İngiltere'de en hızlı büyüyen sektörler arasına girmiştir. Kore Cumhuriyeti'nde kadın girişimci oranı %32'ye, Avustralya'da %33'e, ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de %38'lere kadar yükselmiştir (Ufuk ve Özgen, 2001). 2000'li yıllarda Kanada'da, küçük ve orta boy işletmelerin %45'ini kadın sahipli işletmeler oluşturmuştur. Ülkemizde de, kadın istihdamının durumu ve özelinde kadın girişimcilik olgusu 1980'lerde kadınların işgücüne katılımındaki kaygı verici düşüşle beraber tartışılmaya başlanmış ve istihdamı artırmanın yollarından biri olarak 1990'lı yıllarda ancak gündeme gelmiştir. Ancak esas gelişmeler 2001 krizi sonrasında yoksul kadınların istihdama katılmalarındaki temel arayışlardan biri olarak benimsenmesiyle konu ekonomik ve toplumsal gündemde yeniden tartışılmaya başlanmıştır (Sallan Gül, 2005).

Aslında Türkiye 1980'li yıllarda ihracat yönelimli sanayileşme modeline 1980'lerde geçmiş olmasına rağmen, genelde imalat sanayi istihdamının, özelde ise bu istihdam içinde kadınların payının artışı çok sınırlı olmuştur (Dedeoğlu, 2009a). Tarımsal üretimin ve istihdamın gerilemesi sonucu hem erkek hem kadın atıl işgücü açığa çıkmış, ancak kentsel alanlarda tarım dışı istihdamdaki büyüme özellikle kadınlar açısından bu gerilemeyi karşılayacak boyutlarda bir işgücü talebi yaratmamıştır (Toksöz, 2011; Toksöz, 2007). Diğer taraftan bu olgu, kadınların kentsel ekonomik aktiviteler içindeki düşük katılımı, onların aile içinde oynadıkları role, bu role ve genel anlamda aile içindeki patriarkal ilişkilerle ilgili tercihlerine dayandırılarak açıklanmıştır (Kandiyoti, 1988). Ülkede izlenen yeni liberal ve muhafazakâr politikalar, kadın

istihdamındaki kaygı verici düşüğe karşın, genelde istihdamı artırma ve işsizlikle mücadele, özelde ise, kadın istihdamını artırmayı hükümetlerin öncelikli politikası olmaktan da çıkarmıştır (Özar, 2012; Toksöz, 2011). Tüm bu nedenler kadınların işgücüne kadın oranını 1980’de %50’lere kadar düşürmüştür. 1988 yılında ise kadın istihdam oranı %31,6’e kadar inmiştir. Bu süreçte 1980’lerde giderek etkisini artıran kadın örgütleri devre girmiş, kadın hareketinin yürüttüğü farkındalık ve kadın haklarına yönelik çalışmaları artmış ve devletin kadın istihdamını artırmanın yolları aranmaya başlanmıştır.

Özellikle 1985 yılında Türkiye’nin CEDAW’ı (Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) imzalamasıyla birlikte kadın istihdamını artırma sorumluluğu devlete verilmiştir. Ancak kadın istihdamını artırma amacıyla girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmeye başlaması 1990’lı yılların sonunda gerçekleşmiştir. Kadın örgütlerinin yürüttüğü yoğun çabalar, 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz ve 1999 yılında Türkiye’nin Avrupa Birliği aday ülke statüsü kazanmasından sonra girişimcilik, hem kadın istihdamını hem de yoksul kadınların istihdama katılımlarını artırmanın bir yolu olarak öne çıkarmıştır

Avrupa Birliği, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi uluslararası kuruluşlar kadınların girişimciliğın özendirici politika ve programları desteklemişlerdir. Kadınların gelir elde etmesiyle onların aile ve toplum içinde güçleneceğini öne sürerek kadın girişimciliğini finansal ve uzmanlık anlamında teşvik etmeye başlamışlardır (Özar, 2012; 280). Ancak kadın örgütleri kadın girişimciliğine yönelik programların başarılı olması için kadınların güçlendirilmesine de dikkat çekmişlerdir. Çünkü genel olarak kadın istihdamı, özelinde de kadın girişimciliği, erkeklerden farklı olarak toplumsal cinsiyet ilişkilerinde farkındalığın artırılması ve eşitliğin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Mor Çatı, KAGİDER ve KADER gibi kadın dernekleri kadın girişimciliğiyle ilgili gündem oluşturmuşlar, KOSGEB ve Halk Bankası gibi finans kurumları da somut finansal desteklerin sağlanmasına olanak tanımışlardır.

1990’ların sonlarında bankalar kadın girişimcilere avantajlı finans desteği ve kredi sağlamaya başlamışlardır. Bu süreçte devlet ve kamu kuruluşları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve uluslararası sivil toplum kuruluşları farklı

bakış açıları ve farklı amaçlarla da olsa kadın girişimciliğini destekleyen yapılar olmuştur (Ecevit, 2007; 45). Bu çabalar sonucunda 1989 yılında işveren ve kendi hesabına çalışanlar içinde kadınların oranı %8,1 iken bu oran 2012 yılında %16,9'a yükselmiştir (TÜİK, 2012). Ancak Türkiye kadın istihdamı ve kadın girişimciliği sayılarında ulusal beklentilerin ve diğer ülkelerin çok gerisinde kalmıştır Kadın girişimcilerin tüm girişimciler içindeki oranı UNESCO rakamlarına göre Amerika Birleşik Devletlerinde %41, OECD ülkelerinde %25'tir. Avrupa Komisyonu Raporu (2013) ise AB'deki oranları, 2012 yılı itibarıyla Avrupa'da (Europe-37) aktif olan 40,6 milyon girişimciden %29'unun yani 11,6 milyonun kadın olduğu göstermiştir. Kadın girişimcilerin sayısı Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde (EU-28) %31 (10,3 milyon) ile biraz daha yüksektir. Kadın girişimcilerin tüm girişimciler arasındaki yüzdeleri ülkeler arasında büyük farklılıklara sahiptir. Lihtenştayn %43 ile en yüksek kadın girişimci oranına sahipken, onu %40 ile Letonya ve Litvanya, %39 ile Lüksemburg izlemektedir. Türkiye %15 kadın girişimci oranıyla en düşük yüzdeye sahiptir. Malta'daki kadın girişimci oranı %18, İrlanda'da ise %20'dir.

Bu veriler kadın girişimciliği olgusunun toplumsal cinsiyet analizinin yapılmadan başarının nasıl sürdürülebilir olduğunu anlamayı güçleştirmektedir. Bu nedenle kadın girişimcilerin, başarılı olanların girişimci olma deneyimlerinin araştırılması gereğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, kadın girişimciliğinin Türkiye'deki özgün koşulunu toplumsal cinsiyet temelinde değerlendirilmeye ve başarılı kadın girişimcilerin Batı Akdeniz örneğindeki durumlarını analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Türkiye'de kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmalarda genel olarak kadın girişimcilerin özellikleri, motivasyonları ve sorunlarına odaklanılmaktadır (Çelik, Özdevecioğlu 2001; Çakıcı 2003; Can ve Karataş 2007; Çelebi ve Sallan Gül, 1997, Soysal 2010, Kutanis ve Alparslan 2006, Narin, Marşap ve Gürol 2006, Bedük 2005, Yetim ve Tatlıdil 2004, Yağcı ve Bener 2005). Yapılan çalışmalar daha çok kadınların girişimcilik deneyimindeki ekonomik davranışları ve yaklaşımları ile kadınların ele aldığı özel gereksinimleri, güçlükleri tanımlamaktadır.

Araştırmalara göre kadın girişimcilerin girişimci olma nedenleri değişmektedir. Yağcı ve Bener'in (2005) Ankara'da 104 kadın girişimci ile yaptığı çalışmada kadın girişimcilerin girişimci olma nedeninin %89.4 oranında bir işle meşgul olma istekleri olduğunu bulgulamıştır. Pek çok araştırmada da belirtildiği gibi kadınların çalışan yaşamına katılımları ve girişimcilik deneyimleri onların özsaygı ve değişime olan inançlarının geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Aynı şekilde Çelebi'nin (1993) çalışması da, kadınların %42'sinin girişimciliği kendi işyerlerinin sahibi, yani iş kadını olmak amacıyla istediğini bulgulamıştır. Çelebi (1993); Ecevit (2000); Çelik ve Özdevecioğlu'nun (2001) çalışmalarında kadınları girişimciliğe iten diğer bir önemli etkenin ise, ev bütçesine katkıda bulunmak ve ev halkı için ekstra bir gelir sağlamak olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınların hane içi gelirdeki azalma ile birbirini izleyen herhangi gelir getiren bir işte çalışma isteklerinin kadınları girişimciliğe yönelttiği belirtilmiştir.

Benzer biçimde yapılan araştırmalar girişimci kadınların toplumsal cinsiyet düzeyinde erkeklerden farklılaştığını göstermektedir. Kutanis'in (2003) Sakarya ilinde 382 kadın girişimci ile yaptığı çalışmaya göre, kadın girişimcilerin kişisel beklentileri, erkek girişimcilerin ise ekonomik beklentileri iş yaşamında ön plana çıkmaktadır. Nayır (2008) ve Yetim'e (2008) göre girişimci kadınların faaliyet alanları eviçi toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle daha çok hizmet sektöründe yoğunlaşmaktadır.

Ertübey'e (1993) göre, kadın girişimciler kardan çok sosyal itibara önem vermekte, risk alma konusunda daha az özgüvenli olup, daha dikkatli davranmaktadır. Bu nedenle girişimcilik deneyimlerinde kadınların ayrışan ve özgün konumlarını temel alan çalışmalar yapılması gerekmektedir. Nitekim Türkiye'de kadınların çalışmasının ve girişimcilik yapmalarının önündeki en önemli engellerden birinin geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri olduğu görülmektedir. Kadınların eviçi geleneksel rolleri kültürel ve toplumsal kısıtlamalara neden olmakta, girişimci olmalarını ve risk almalarını etkilemektedir (Yetim,2008; Ecevit 1995) Birçok kadın aile içi sorumlulukları nedeniyle ev dışı çalışma hayatına geç yaşta ve zaman zaman kesintiye uğrayan bir biçimde katılabilmektedir. Bu nedenle kadınların girişimci olma yolunda erkeklere göre dezavantajlı oldukları bir konu da deneyim eksikliğidir. Yine iş yaşamına ilk adımı girişimci olarak atan kadınlar, daha önce çalışma deneyimi olan kadınlara göre daha

fazla zorluk yaşamaktadır. Bu durum kadınların diğer bireylerle olan ilişkilerinde pasif ve edilgen bir davranış sergilemelerine diğer bir deyişle güçlenmelerine engel oluşturmaya ve risk alamamalarına neden olmaktadır.

Gündelik pratiklerin derinliklerine işlemiş ataerkil örüntüler gerek ücretli istihdam edilen kadınlar, gerekse kendi işinin sahibi olan girişimci kadınların güçlenmelerinin önünde engel oluşturmaktadır. Bu nedenle kadın girişimcilerin işte sürekliliklerini sağlamaları ve aktif olarak işin başında olmaları onların başarılı sayılması için yeterli bir ölçüttür. Çünkü ülkemizde pek çok işletme kadınların adına olmakla birlikte, erkek eş ya da yakın akrabalar iş yaşamını işletmektedir. Bu nedenle bu çalışmada kadın girişimci tanımı Ecevit'in belirttiği gibi “ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir işletmesi olan, bir işletmede tek başına veya çalıştırdığı diğer kişilerle birlikte çalışan veya sahibi olması sıfatıyla ortaklı kuran ve süreci yöneten kişidir. Kadın girişimci iş ile ilgili olarak çeşitli kamu ve özel kuruluşlarla temasa geçen, işletmenin geleceği ile ilgili planlar yapan, işletmeden elde ettiği kazancı, yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan, işletmesi adına tüm riski üstlenen kadındır (Ecevit, 1993: 17-18).

Bu çalışmada başarılı girişimci kadın tanımı; “ işinin başında aktif olarak en az bir yıldır çalışan kadını” ifade etmektedir. Araştırmada kadın girişimcilerin iş deneyimleri, nasıl başarılı oldukları ve girişimcilik sürecinde toplumsal cinsiyet bağlamında karşılaştıkları engelleri aşma konusunda hangi dinamiklerin ve süreçleri etkili kullandıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Yine kadınların kamusal alanda cinsiyetlerinden dolayı uğradıkları ayrımcılıkların başarılı girişimci kadınların deneyimlerine hangi ölçüde yansıdığı, kadınların gündelik yaşam pratiklerinde yeniden üretilen eşitsizliğin içinde güçlenebilmek için geliştirdikleri stratejileri ve girişimci olmanın güçlenmelerini nasıl etkilediği bu çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Farklı iş kollarında faaliyet gösteren başarılı girişimci kadınların güç ve güçlenme yaklaşımları ve kadın girişimci olmalarının onların bireysel ve kolektif güçlenmelerine etkisi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Ayrıca başarılı olarak görülen kadın girişimcilerin girişimciliği nasıl gördükleri ve toplumsal cinsiyet temelli engellerle karşılaşmış ve karşılaşmadıkları ve bu engelleri nasıl aştıklarının anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Bu başarılı kadın girişimcilerin gerçekte

kadın olarak bireysel, ekonomik ve kolektif anlamda güçlenip güçlenmedikleri de önemli noktalardan biridir.

Bu nedenle kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet temelindeki sürecini ele almak ve kadın girişimcilerin toplumsal konumlarının ve rollerinin iş yaşamlarına ve güçlenmelerine olan etkilerinin araştırılmasına olan ihtiyaç büyüktür. Bu çalışmanın amacı da temelde, Batı Akdeniz bölgesinde girişimcilik yapan başarılı kadınlar örneğinde süreci değerlendirmektir. Özellikle başarılı kadınların yaşam öykülerinden yola çıkarak onların başarılarını sağlayan etkenlerin ve toplumsal cinsiyet temelindeki belirleyicilerin neler olduğunu ortaya koymaktır. Başarılı girişimci kadınların ekonomik riski nasıl gördükleri, girişimcilikte kimlerden destek aldıkları, bu başarılı olma deneyiminde ekonomik olarak nasıl var oldukları ve kültürel engelleri nasıl aştıkları ve aştıklarını düşündükleri alanın kadınları nasıl güçlendirdiğinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Farklı iş kollarında faaliyet gösteren başarılı girişimci kadınların güç ve güçlenme deneyimleri ve kadın girişimci olmalarının onların bireysel ve kolektif güçlenmelerine etkisi, bu çalışmada ele alınmaktadır. Bir başka ifadeyle kadın girişimcilerin toplumsal cinsiyet ilişkileri ve bu ilişkileri değiştirmek için benimsedikleri roller ve stratejileri ele almaktır. Özellikle iş ve ev yaşamlarında seçenek üretme ve pazarlık etme güçleri ve yöntemleriyle işteki örgütlenme ve değişimin yönünü kadınlar lehine ne derece etkileyebildiklerini belirlemektir.

Çalışmanın Temel Soruları

Bu çalışmanın amaçları doğrultusundaki temel soruları şöyledir:

1. Kadın girişimcilerin sosyo-demografik özelliklerinin girişimcilik deneyimlerine olan etkileri nelerdir? Batı Akdeniz örneğinin diğer kadın girişimcilik deneyimlerinden ayrılan nitelikleri nelerdir?
2. Hangi rolleri ve statüleri kadın girişimciler sosyolojik olarak benimsemekte ve iş yaşamlarına içten gelen gücü aktarmaktadırlar? İş hayatında kadın girişimci risk alma deneyimleri ve belirleyicileri nelerdir?
3. Başarılı kadın girişimcilerin ekonomik girişimcilik deneyimlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyicilik düzeyi nedir? Cinsiyet rolleri üzerinden kurulan iş ve ev yaşamındaki hegemonik ilişkiler nelerdir?

4. Kadın girişimcilerin girişimcilikte başarılı olmalarının bireysel, ekonomik ve kolektif güçlenmelerine yönelik etkileri nelerdir?

Çalışmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışma saha araştırmasını kapsayan yorumlayıcı bir araştırmadır. Bu nedenle çalışmada ilk olarak kadın girişimci örneklemin belirlenmesine odaklanılarak, başarılı kadın girişimcilere nasıl ulaşılabileceği üzerinde çalışmalar yürütülmüştür. Çalışmanın örneklemini Türkiye’de Marmara Bölgesinden sonra en çok kadın girişimcinin bulunduğu Batı Akdeniz Bölgesi oluşturmuştur. TOBB tarafından 2007 yılında yapılan anket sonucunda kadın girişimcileri sayısı bakımından Marmara Bölgesi %55 ile ilk sırada yer alırken Akdeniz Bölgesi %20 ile ikinci sırada yer almaktadır. Batı Akdeniz Bölgesi; Antalya, Burdur ve Isparta illerinden oluşmaktadır. Batı Akdeniz Bölgesi kadın girişimciliği ve kadın istihdamı bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle araştırmacının öznel koşulları kadar, Batı Akdeniz Bölgesinin kadın girişimciliğinde önde olan bölgelerden biri olması belirleyici etken olmuştur.

Araştırmacının öznel durumu, Batı Akdeniz Bölgesinde yaşamayı ve çalışması, başarılı kadın girişimcilere daha kolay erişilebilmesine olanak tanınması nedeniyle örneklem seçiminde amaçlı örneklem ve zincirleme örneklem teknikleri bir arada kullanılmıştır. Özellikle üç ilin Ticaret ve Sanayi Odaları ile Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğinden alınan listelerin toplumsal cinsiyet temelinde ayrılmış olmaması kadın girişimcilere ulaşılmasını sınırlamıştır. Var olan listelerden yola çıkılarak yapılan pilot çalışmada verilerin sağlıklı olmadığı ve adreslerin güvenilirliği sorunuyla karşılaşmış, bu nedenle iller düzeyinde başarılı kadın girişimci örnekleri ve isimleri Kadın Girişimciler Kurullarından alınan örnek isimlerden yola çıkılarak zincirleme örneklem tekniğine yönelmiştir. Bu kapsamda çalışma kapsamında Antalya ilinde 10, Isparta ilinde 10 ve Burdur ilinde 10 olmak üzere toplam 30 girişimci kadın ile derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşmeler nitel araştırma tekniklerinden olan yaşam öykücülüğü tekniğiyle verilerin değerlendirilmesine olanak tanımıştır. Başarılı kadın girişimcilerinin yaşam öyküleri üzerinden toplumsal cinsiyetin onların güçlenme deneyimlerine olan etkileri araştırılmıştır. Araştırma kapsamında nicel ve nitel araştırma teknikleri birlikte

uygulanmıştır. Yaşam öykücülüğü bireyin yaşamının bütüncül ve güncel haline odaklanır. Yaşam öykücülüğü tekniği bireylerin hikâyelerinin üstünün açıldığı ve aktif ajanları olmaya devam edecekleri sosyal koşullar ve görüşülenlerin deneyimlerinin kendi yorumlarıyla örüldüğü zengin bir veri toplama olanağı sunar (Atkinson, 1998; Gluck ve Patai, 1991; Roets ve Goedgeluck, 1999). Yüz yüze yapılan derinlemesine görüşmelerle elde edilen bilgiler, araştırılan süreçlerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayan bir yöntemdir (Sallan Gül 2013). Yaşam öykücülüğü kadın deneyiminin toplumsal cinsiyet temelinde kadınların, erkeklerden daha farklı olarak, deneyimlerinin özgünlüklerini yakalar ve bireysel deneyimler ve kültürel bağlam arasındaki ilişkiyi dikkate alır (Clandinin ve Connelly 2000).

Feminist araştırmalarda kadınların deneyimlerinden bilgi üretme tekniği olarak yaşamöyküsel görüşmeler tercih edilmektedir. Çünkü yaşam öykücülüğü ile yalnızca seçkinlerin, kamusal alanda ön planda olanların (yani çoğunlukla erkeklerin) değil, herkesin her çeşit insanın yaşam öyküsü önemli kabul edilir (Sallan Gül, 2013). Feminist yaşam öykücülüğü yöntemi açıklığı tartışmak, hegemonik güç ilişkilerini ve içinde saklı sessizlikleri ortaya çıkarmak, baskı ve direnç stratejilerini aydınlatmak ve mevcut sosyal bilimlerden dışlanma bakımından risk oluşturan bilgiyi yeniden değerlendirme bakımından politik bir amaca hizmet eder (Roets ve Goedgeluck, 1999: 85). Girişimcilik sürecinde kadınların hangi süreç ve dinamikleri ön plana çıkardıkları ve başarılı bir kadın girişimci olmanın kadının güçlenmesine olan etkilerinin kadın bakış açısı ile araştırılması hedeflenmiştir. Ecevit'in de belirttiği gibi kadın bakış açısı kadının güçlendirilmesi ya da kadın statüsünü geliştirmeyi amaçlayan tüm projelerin olmazsa olmaz koşuludur (Ecevit, 2007; 56).

Feminist metodoloji kadınla ilgili çalışmalarda kadının rolüne odaklanmaktadır. Bilimdeki erkek egemen anlayış ve pozitivist yaklaşımlar 1970'lerde sorgulanmaya başlanmış ve feminist teori 1980'lerde oluşmuştur. Feminist metodolojiye göre kadınla ilgili çalışmalar kadın araştırmacıların gözüyle yapılmalıdır ve araştırılan her bir kadının deneyimleri özgün olduğu için sözlü tarih, yaşam öykücülüğü gibi nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasının gerekliliği vardır (Harding, 1983; Mies, 1983; Smith, 1987).

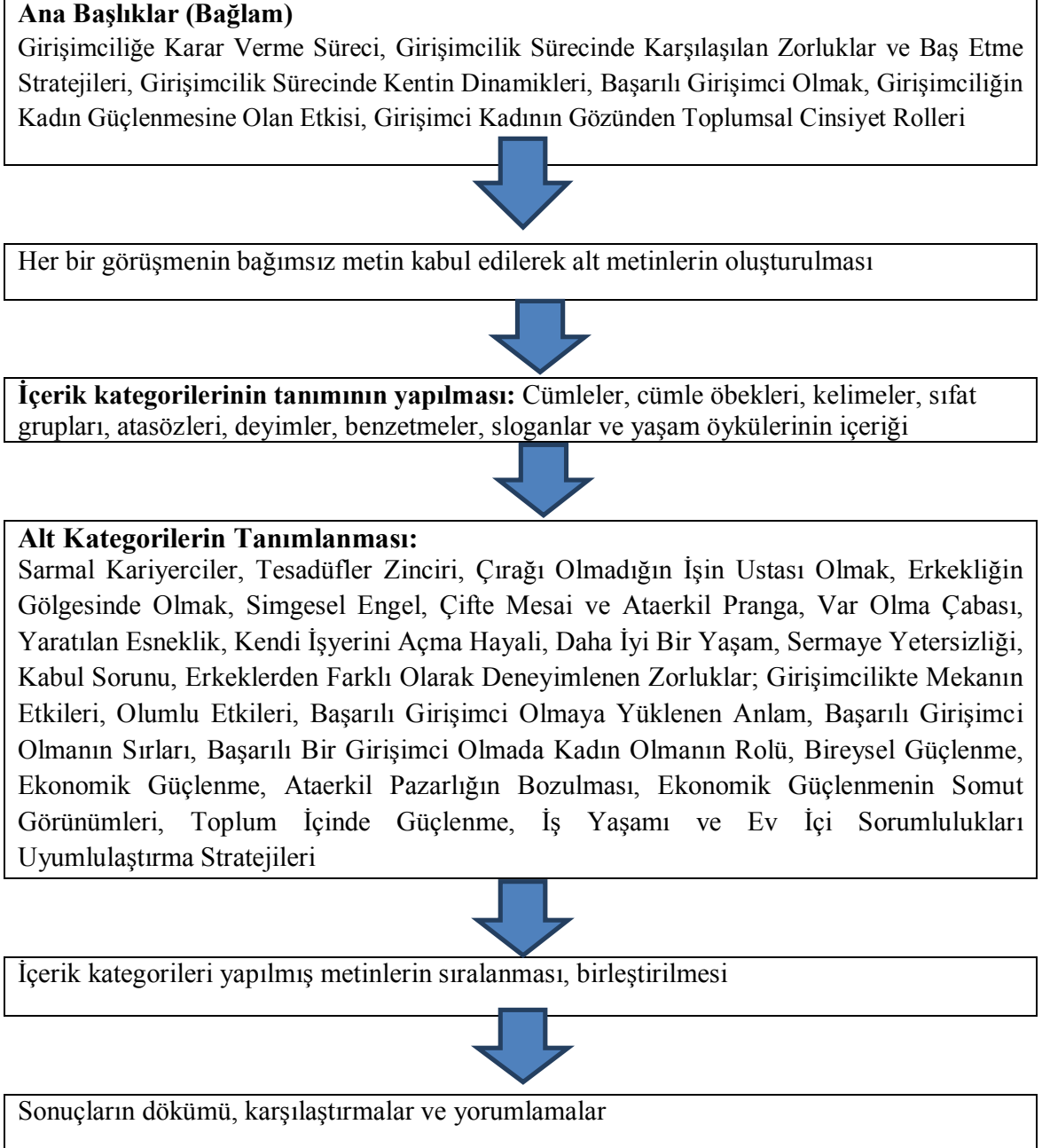
Bu çalışma bir yüksek lisans tezi kapsamında gerçekleştirildiği için alan çalışması 03.02.2014 ve 07.07.2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçları hem nicel hem de nitel yöntemler kullanılarak değerlendirilmiştir. Birinci aşamada kadın girişimcilerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, girişimcilik sürecine ilişkin dinamikler, girişimcilik deneyimi aile içi dayanışma ve bölüşüm ilişkileri ve kadınların gözünden kadın girişimciliğine ilişkin veriler alanın daha iyi kavranabilmesi için SPSS15 programı kullanılarak nicel olarak analiz edilmiş, görüşmelerden alıntılar yapılarak nitel olarak desteklenmiştir. İkinci aşamada ise nitel teknikler aracılığıyla girişimciliğe karar verme süreci, girişimcilik sürecinde karşılaşılan zorluklar ve baş etme stratejileri, girişimcilik sürecinde kentin dinamikleri, başarılı girişimci olmak, girişimciliğin kadın güçlenmesine olan etkisi ve girişimci kadının gözünden toplumsal cinsiyet rolleri analiz edilmiştir. Araştırma rapor haline getirilirken görüşmecilerin ifadeleri aynen yansıtılmış, ifadelerin özünü değiştirecek değişiklikler yapılmamasına, etik ve emik kurallara özen gösterilmiştir.

Bu araştırmada başarılı kadın girişimcilerin anlatılarından yola çıkılarak başarılı kadın girişimci olmanın kadınların güçlenme, toplumsal cinsiyet rolleri, risk alma ve karar verme süreçlerinin ortaya konması için nitel araştırma yöntemi temel alınmıştır. Araştırmadan elde edilen anlatıların nitel analizi Kategorik İçerik Analizi ile yapılmıştır. Bu kapsamda, çalışmanın temel tartışma noktalarını oluşturan ana kategoriler belirlenmiş, daha sonra da kadın girişimcilerin anlatılarından yola çıkarak alt kategoriler oluşturulmuştur. Oluşturulan alt kategoriler ise tüm kategorideki ifadeleri kapsayacak şekilde biçimlendirilmiş, zaman zaman da bir metaforik ya da metonomik ifadeye dayandırılarak adlandırılmıştır.

MODEL¹

Kategorik İçerik Analizi

¹ Tekniğin model olarak gösterilmesi konusunda Yılmaz (2010)'ın çalışmasından yararlanılmıştır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma başarılı girişimci kadınların girişimci olmalarının onların bireysel, ekonomik ve kolektif güçlenmelerine olan etkisi, girişimcilik sürecinde kadınların toplumsal cinsiyet temelli deneyimleri ve risk alma davranışlarının analizini yapmak amacıyla Antalya, Burdur ve Isparta illerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın Akdeniz Bölgesinin tümünde değil, araştırmacının yaşadığı bölge olan Batı Akdeniz bölgesinde olması temel sınırlılığıdır. Kadın girişimcilere yönelik sağlıklı verilerin bulunmaması çalışmanın ikinci sınırlılığıdır. Üçüncü sınırlılığı kadın girişimcilere ulaşmadır. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası'ndan alınan listenin yalnızca kadın girişimciler kurulu üyelerini ve kadın ortaklı işletmeleri kapsamaması ve kadın girişimcilere ait özel bir listesinin olmaması nedeniyle tam sayıya ulaşılammıştır. Alan çalışması sırasında ziyaret edilen kadın işletmelerinin büyük bir kısmının işletme sahibi görünen kadınların erkek akrabaları tarafından işletildiğı belirlenmiş bu yüzden aktif olarak kadınlar tarafından işletilen işletmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ticaret ve Sanayi odalarına kayıtlı aktif kadın girişimci sayısına erişilememesi durumunda ilgili illerin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birlikleri'ne kayıtlı kadın girişimciler araştırmaya dâhil edilmiştir. Ancak yine de işletmesinin başında olan ve aktif olarak girişimci olan kadın girişimcilere ulaşmada da yaşanan zorluklar ve işletmelerin sektörel dağılımının yapılamaması da zincirleme örnekleme başvurulmasına neden olmuştur. Dördüncü sınırlama çalışmaya katılan kadın girişimcilerin sayılarıdır. Her ilde 10 toplamda 30 kadın girişimcilerin yaşam öyküleri alınmıştır. Araştırmaya Isparta ilinde başlanmış görüşme içeriğı kendini tekrarlamaya başladığı için görüşmeci sayısı 10 ile sınırlandırılmış ve diğer illerdeki başarılı kadın girişimciler ile görüşmelere geçilmiştir. Değerlendirmelerin sağlıklı yapılabilmesi için araştırma kapsamında yer alan Antalya ve Burdur illerinde de aynı sayıda kadın girişimci ile görüşülerek toplamda 30 görüşmecinin yaşam öyküleri üzerinden araştırma sınırlandırılmıştır. Bu üç ilde farklı sektörlerde girişimcilik faaliyetlerinde bulunan 30 kadınla nitel araştırma teknikleriyle bilgiler elde edilerek, kadın girişimcilerin başarı deneyimleri belirlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ

1.1. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ AÇIKLAYAN KAVRAMLAR

1.1.1 Girişimcilik

Girişimci ve girişimcilik kavramları literatürde farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. Girişimciliği kuramsallaştıran ilk akademisyen sayılan Schumpeter'e (1947) göre, hem girişimcilik hem de yenilik diğer bir deyişle bir icadı yeni bir ticari ürün ya da servis yaratmak için kullanma ulusal ekonomilerin olmazsa olmaz faktörleridir. Schumpeter bir ulusun teknolojik değişimi ve inovasyonunu girişimcilerin ya da onun deyimiyle vahşi ruhların sağladığını öne sürmüştür. Girişimci ruh anlamına gelen Almanca *Unternehmergeist* kelimesini türetmiş ve yeni şeyler yapmak ya da zaten yapılmakta olan şeyleri yeni bir yolla yapmanın direk olarak girişimcilerin çabalarından kaynaklandığını ileri sürmüştür. Schumpeter başarılı girişimcilerin özellikleri üzerine çok detay vermemesine rağmen, girişimcilerin büyük enerji harcamaları ve başarılı olmak için güçlü bir isteğe sahip olmaları gerekliliğini özellikle belirtmiştir.

Zapalska ve Fogel'e göre, girişimcilik bireyin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel yapının bir ürünüdür (1998: 138). Bridge'e girişimciliği, bir işe başlamak, iş sahibi olmak ve işi geliştirmek ve büyütmeyi kapsayan bir süreç olarak tanımlamıştır (1998: 35). Hisrich ve Peters (2002:47) girişimciliği yeni ve bilinmeyen bir bilginin yaratılması olarak ele almış ve var olan fırsatların görülmesi ya da fırsatların yaratılması olarak tanımlamıştır. Özgener ise, girişimciliğin bir kişisel değer sistemi ile birlikte iş teknikleri bilgisini kullanma ve iş geliştirmede gereksinimleri karşılamak ve problemleri çözmek için yaratıcı ve yenilikçi amaçlara hizmet eden kaynakları toplama yeteneği olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir (2003: 100).

Ulaş (2006: 137) ise, girişimciliği fırsat ve yaratıcı olarak sınıflandırır. Fırsat girişimciliği, karlı olabilecek alanlara yatırım yapılması, potansiyel fırsatların görülmesi

olarak tanımlanabilirken; yaratıcı girişimcilik ise, bir fikir veya buluşun pazara sunulması ya da mevcut olan bir mal ya da hizmetin tasarım, fiyat, kalite gibi yönlerden iyileştirilerek pazara sunulması olarak tanımlanmaktadır.

“Girişimciler”, “Küçük İşletme Sahipleri” ve “Kendi İşinin Sahibi” olanların nasıl tanımlanacağı ile ilgili pek çok tartışma mevcuttur. Küresel Girişimcilik Mentörlüğü Projesi (Global Entrepreneurship Monitor) girişimciliği şöyle tanımlamaktadır: “Birey, bireylerden oluşan bir takım ya da kurulmuş bir işletme tarafından kendi işvereni olan, yeni bir işletme organizasyonu ya da var olan herhangi bir işletmenin genişlemesi gibi herhangi bir yeni işletme ya da girişim yaratma çabası” (Reynolds, Hay ve Camp 1999: 3).

1.1.1.1 Girişimci

Girişimciliğe ait ilk tanımlardan biri 1776 yılında Adam Smith’in Ulusların Zenginliği (The Wealth of Nations) kitabında yapılmıştır. Kitapta toprak, işgücü, sermaye gibi temel kaynakları başarılı bir girişimde birleştiren mülkiyet sahibi ya da yöneticisi Adam Smith tarafından kapitalist olarak tanımlanmakta ve kapitalistler gelişme ve toplumda refah dağılımını sağlayan unsurlar olarak görülmektedir. Adam Smith girişimci ve kapitalisti özdeşleştirmiştir (Smith, 1776).

Girişimci teriminin sözlük anlamına bakıldığında Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde aşağıdaki terimler görülmektedir:

Girişimci: 1. Üretim için bir işe girişen, kalkışan kimse, müteşebbis. 2. Ticaret, endüstri vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kimse, müteşebbis. (Güncel Türkçe Sözlük)

Girişimci kavramın İngilizcesi olan Entrepreneur ise, “emek, sermaye ve doğayı bir araya getirerek üretim sürecini bir üretim faktörü olarak tasarlayan, örgütleyen ve onun tüm riskini üstlenen kişi olarak tanımlanmaktadır (BSTS / İktisat Terimleri Sözlüğü 2004).

Girişimci kavramının bir diğer İngilizce karşılığı Contractor ise, bir işin sorumluluğunu kuruluş, yönetim ve dokuncasını üzerine alan kişi.(BSTS / Tecim, Maliye, Sayışmanlık ve Güvence Terimleri Sözlüğü 1972)

Girişimci” anlamında kullanılan sözcüğe anlam olarak daha yakın olan İngilizce kelime “initiator”², yeni bir şeyi başlatan kişi’dir. Çünkü “entrepreneur” kavramı hem finansal risk almayı hem de piyasa da o güne kadar üretilmemiş bir mal ya da hizmet üreterek tamamen yeni bir iş kolu yaratmayı da içermektedir. Türk Dil Kurumu tarafından yukarıda verilen İngilizce “contractor” sözcüğünün karşılığı olan “girişimci” ise Türkçe’de bir işi üstlenen taraf, müteahhit anlamında kullanılmaktadır ve “girişimci” kavramından farklı bir anlama gelmektedir.

Türkiye’de “girişimci”³ kavramının karşılığı tek olup, hem İngilizce’deki “entrepreneur” hem de “initiator”⁴ kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Fransızca kökenli bir sözcük olan ve Türkçeye “girişimci” olarak çevrilen “entrepreneur”⁵ sözcüğü özellikle finansal açıdan riske girerek bir iş başlatmak ve yürütmek suretiyle para kazanan kişi anlamında kullanılmaktadır.

Girişimci tanımı kendi işvereni olan ve küçük işletme sahipliğine de (Self-employed/ Small Business Ownership SE/SBO) atıfta bulunmaktadır (Fieldon ve Davidson, 2010).

1.1.1.2 Kadın Girişimci

Kadın girişimci, ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir işletmesi olan, bir işletmede tek başına veya çalıştırdığı diğer kişilerle birlikte çalışan veya sahibi olması sıfatıyla ortaklı kuran, iş ile ilgili olarak çeşitli kamu ve özel kuruluşlarla temasa geçen, işletmenin geleceği ile ilgili planlar yapan, işletmeden elde ettiği kazancı, yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan, işletmesi adına tüm riski üstlenen kadındır. (Çelik, Özdevecioğlu, 2001: 488; Ecevit, 1993: 17-18).

³ entrepreneur (n) a person who makes money by starting or running business, especially when this involves taking financial risks.

⁴ initiator (n) the person who starts sth.

(Oxford Advanced Learner’s Dictionary 6th edition)

“Kadın girişimci” piyasa ekonomisi içinde, doğrudan pazara yönelik, nakde dönüşebilen, mal ve hizmetleri üretip satan, bir takım finansal riskler alarak kendi işinin sahibi olup yanında başka kişileri de istihdam edebilen kadındır (Saray, 1993;118).

DİE sınıflandırmalarında kadın girişimciler “kendi hesabına çalışan” ve “işveren” statüsünde belirlenmiştir. DİE sınıflandırmaları bağlamında kadın girişimciler; iş kadınları, işteki durumu işveren veya kendi hesabına çalışan şeklinde belirlenen, işinin idari ve hukuki sorumluluğunu üstlenmiş olan, işinin başında fiilen bulunan, sunduğu ürün ve hizmetin fiyatı arz-talep ilişkisi içinde belirlenen kadınlardır (Çelebi, 1993 sf:36)

Ecevit'in yapmış olduğu ayrıntılı bir kadın girişimci tanımına göre girişimci kadın; evinde veya ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir (veya birkaç) işyeri olan, bu işyerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle çalışan veya işin sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran, herhangi bir mal veya servisin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, bu mal veya servisin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan, iş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlaması, işyerinin işletilmesi, kapatılması veya işin geliştirilmesi konusunda kendisi karar veren, işinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kadındır (Ecevit, 1993:17).

Girişimci kadın kategorisi içine kimlerin dahil edilmesi, kimlerin dışarda bırakılması gerektiği üzerine henüz bir ortaklık sağlanabilmiş değildir. Kendi mesleğini icra eden kadınlar eğitimini gördükleri alanlarda riske girmeden çalıştıkları için kadın girişimci tanımı kapsamında değildir (Soysal, 2010 sf:90). Doktor, avukat, eczacı gibi kendi mesleğini icra eden kadınların girişimci olarak kabul edilmemelerinin nedeni ise girişimciliğin, üretim faktörlerini cesaretle bir araya getirme, kar veya zararı göze alma anlamına gelmesindedir (Bedük, 2005 sf:111)

1.1.2 Risk

Risk girişimciliğin önemli bileşenlerinden biridir. Genel anlamda bakıldığında risk kelimesinin kullanımı çoğu zaman olumsuz anlamları çağrıştırmaktadır. Gündelik

yaşamda risk kelimesi tehlike, zarar gibi anlamlar taşımakta ve bu anlamlar potansiyel olarak ortaya çıkabilecek zararlara gönderme yapmaktadır (Yılmaz, 2010: 25-26)

Risk ekonomik ve sosyolojik bağlamlarda farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmaktadır. Risk ekonomik kullanımda spekülasyona açık, tahmin edilemeyen, bir yatırımcının ya da birisinin kaybedeceği para ya da mal anlamına gelir (Yılmaz, 2010: 28). Finans ve İşletme sözlüklerinde ekonomik risk, bir ekonomik sıkıntı ya da darboğazın bir yatırımı olumsuz yönde etkileme ya da bir yatırımın asıl getirisinin beklenen getiriden daha az olma olasılığıdır.

Knight ise risk ve belirsizliği dikkatli bir biçimde ayırmıştır. Knight'a göre riskli durumlar sonuçları bilinmeyen ancak başlangıçta bilinen olasılık dağılımları tarafından yönetilen durumlardır. Beklenen faydayı maksimize etme gibi karar verme kurallarının uygulanabileceği riskli durumlar, yalnızca çıktıların bilinmez olmasıyla değil hatta olasılık modellerinin yönettiği *belirsiz* olanlardan derin bir biçimde ayrılmaktadır. (Knight,1964:5).

Risk toplumu tanımını yapan Beck'e göre postmodernizmin kargaşa ve belirsizlik olarak gördüğü şey risk ya da belirsizliktir (Giddens,2008;1017). Bourdieu ise "gelecek için tasarımlar yapma yeteneği, rasyonel olduğu düşünülen her türlü davranışın temelidir" söylemi ile riskin geleceğe ait bir kavramsallaştırma olduğunu iddia eder. Ekonomi ve sosyoloji disiplinleri risk ve tahmin edilebilirlik sorununa ortak ilgi gösterirler ancak toplumla ilgili ön kabullerinin nitelikleri açısından önemli ölçüde ayrışırlar.

Bryan S. Turner'a göre ekonomi ve sosyoloji, insan doğasına yönelik sınırsız risk, belirsizlik ve karmaşıklık durumlarını tolere edemeyecek bir çerçeve çizmektedir. Ekonomik yaklaşım riske pozitif bir anlam yükleme kaygısıyla yaratıcı risk ve girişimcilik tanımlarıyla yaklaşır. Sosyolojik yaklaşım ise riskli eylem ortamlarını azaltma kaygısıyla açıkça küresel bir tepki verir (Yılmaz, 2010;28).

Max Weber ise rasyonaliteyi bireylerin ekonomik faaliyetlerinin temelini alarak riskin, nicel fayda hesaplamaları, uzun dönemli rasyonel planlama, ekonomi ve devlet

içindeki örgütsel sistemlerin bürokratikleşmesi ve rasyonel hukukla minimize edilebileceğini ileri sürmüştür (Turner, Beeghly, Powers 2013; 241-269)

1.1.3 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Tarih boyunca cinsiyet eşitsizlikleri, cinsiyet rolleri ve kadının toplumdaki ikincil konumu Marx, Weber ve Durkheim gibi birçok sosyoloğun ilgi alanına girmiştir. Ancak genel olarak bu eşitsizliklerin, biyolojik cinsiyetin bir sonucu olduğu varsayımıyla Oakley'e (1974) kadar sosyologlar "cinsiyetin" önemli bir sosyal farklılık olduğunu araştırmada başarısız olmuşlar ve bu görüş sosyolojide uzun zaman egemen kalmıştır (Holmes, 2007; 5).

Cinsiyet "sex" terimi genel olarak bedenin erkek ya da kadın olarak tanımlanmasına neden olan biyolojik farklılıkları anlatmak için kullanılmaktadır. Cinsiyet bir kişinin biyolojik statüsüdür ve tipik olarak kadın, erkek ya da interseks (genellikle erkekler ve kadınları birbirinden ayıran özelliklerin tipik olmayan kombinasyonları) olarak sınıflandırılır. Biyolojik cinsiyetin cinsiyet kromozomları, yumurtalık ve testisler, iç üreme organları ve dış genital organlar gibi birçok göstergesi vardır. Seks bedenin fiziksel varlıklarına göndermede bulunurken toplumsal cinsiyet, erkekler ve kadınlar arasındaki ruhsal, toplumsal ve kültürel farkları dikkate almaktadır. Biyolojik cinsiyet doğuştan gelir. (Giddens, 2008; 505)

Toplumsal cinsiyet terimi erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla ilgili olarak kullanılmaktadır. Önceleri "sex" cinsiyet terimi anatomik ve diğer fiziksel farklılıkları tanımlıyordu. Daha sonra 1970'lerde sosyologlar sosyal olarak üretilmiş davranış biçimleri olarak erillik ve dişilliği tartışabilmek için "gender" toplumsal cinsiyet tanımını benimsediler (Holmes, 2007;18) Toplumsal cinsiyet erillik ve dişillik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireylerin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu değildir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım, erkekler ve kadınlar arasındaki çoğu farklılığın nedeninin biyolojik olmaması nedeniyle önemlidir (Giddens, 2008; 505). Toplumsal cinsiyet, insanların eril ve dişil olarak, üremeye dayalı bölünmesi kapsamında ya da bu bölünmeyle bağlantılı olarak örgütlenmiş pratikler anlamına gelir (Connell, 1998; 190). Seks ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım temel bir ayrımdır, çünkü erkeklerle kadınlar arasındaki farklar köken bakımından biyolojik

nitelikte değildir. Kadın ve erkeklerin arasındaki farklar kadın ve erkek kimliklerinin ya da dişillik ve erilliğin toplumsal olarak öğrenilmesiyle ortaya çıkar. Toplumsal cinsiyet, nihai anlamda şartları belirleyen ve genellikle var olmanın eksiksiz bir şekline götüren daha geniş bir sosyal yapı içerir (Duerst-Lahti ve Kelly, 1995; 5). Toplumsal cinsiyet başkalarıyla olan toplumsal etkileşimlerle oluşturulur (West ve Zimmerman, 1987). Toplumsal cinsiyet bir bireyin biyolojik cinsiyetiyle bağlantılı olarak verilen kültürün yaklaşım, davranış ve tutumlarına atıfta bulunur. Kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılığı tanımlayan *cinsiyet* teriminin aksine, *toplumsal cinsiyet* kadınlık ve erkekliği birbirinden ayıran toplumsal olarak öğrenilmiş davranış ve beklentilere atıfta bulunur. Biyolojik cinsiyet kimliği genetik ve anatomik özellikleri referans alınarak belirlenirken, toplumsal olarak öğrenilen toplumsal cinsiyet sonradan edinilen bir kimliktir (Peterson ve Runyan, 1993;5)

1.1.3.1 Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet rolleri doğuştan getirilen ve biyolojik cinsiyetin bir ürünü olmayıp, sosyal olarak inşa edilen kadınlık ve erkeklik rolleridir. Bu roller toplum yapısına uygun olarak kadınların ve erkeklerin nasıl düşünmeleri, konuşmaları, giyinmeleri ve davranmaları gerektiğini belirler. Toplumsal cinsiyet rolleri toplumsal yapı ve kültüre göre farklılıklar gösterse de kadınlık ve erkeklik rolleri için evrensel kalıp yargılar söz konusudur. Rosaldo'ya (1974) göre cinsiyetler arasındaki iş yükünün niceliksel dağılımı ne olursa olsun, kamu alanını ve toplumda önemli kabul edilen uzmanlık etkinliklerini erkekler kontrol etmektedir (Rosaldo ve diğ. 1974).

Parsons ise toplumsal cinsiyet rollerini işlevselci bir yaklaşımla ele almış ve işlevsel zorunlulukların her toplum için geçerli olduğu varsayımından hareketle bu işlevleri yerine getiren toplumsal cinsiyet rollerinin toplumda kaçınılmaz olarak var olduğunu iddia etmiştir. Ailenin toplumsal düzen bakımından temel olduğunu kabul eden yapısal işlevselci görüşe göre toplumsal düzenin sürdürülmesi bakımından toplumsal cinsiyet rollerinin gerekliliğine işaret etmektedirler. Parsons'da aile içinde kadın ve erkeklerin birbirini tamamlayan ve uzmanlaşmış rollerinin toplumsal düzenin sürdürülmesi için ön koşul olarak belirtmiştir (Parsons, 1972:140).

Rol kavramını tanımı 1030'lara dayanır ve Connell'a göre genel anlamdaki ortak noktaları şunlardır: Kişi ve işgal ettiği toplumsal konum arasındaki analitik ayırım ve bu konuma özgü eylemler ve rol davranışları kümesi cinsiyet rollerinin eyleyenleri ve onların rollerini belirlemektedir. Belirli bir konuma hangi eylemlerin uygun olduğunu rol beklentileri ve normlar tanımlamaktadır ve bunlar karşıt konumları inşa edenlerin kontrolündedir öyleki bu insanlar bunları yaptırımlar aracılığıyla uygularlar. Rol kavramlarının toplumsal cinsiyete uyarlamalarının ana fikri ise erkek ve kadın olmanın anlamı, kişinin cinsiyeti nedeniyle belirlenen genel bir rolün canlandırılmasıdır. Eril ya da dişil rollerin öğrenilmesi süreci toplumsallaşma ya da içselleştirme aracılığıyla gerçekleşmektedir (Connell, 1987:77-79).

Toplumda erkekler öncelikli olarak üretim ve toplum politikası (productive and community politics) eylemlerini üstlenirken, kadınlar yeniden üretim, üretim ve topluluk yönetimi (reproductive, productive and community managing) eylemlerini üstlenirler. Özellikle düşük gelirli kadınların sahip olduğu bu roller kadının üçlü rolü olarak adlandırılmaktadır. Moser'ın (1993) sınıflamasına göre kadınların birinci rolü, yeniden üretimdir (Reproductive Role). Bu rol iş gücünün yeniden üretimi ve devamlılığını garanti etmeyi gerektiren çocuk bakım/yetiştirme sorumlulukları ve kadınlar tarafından yapılan hane içi görevleri kapsamaktadır. Bu yalnızca biyolojik yeniden üretimi değil aynı zamanda işgücünün (erkek partner ya da çalışan çocuklar) ve gelecekteki iş gücünün (bebekler ve okul çocukları) bakım ve devamlılığını da içermektedir. Kadınların ikinci rolü ise üretim rolüdür (Productive Role). Bu rol kadın ve erkekler tarafından para ya da benzeri bir şey karşılığında yapılan işleri kapsamaktadır. Bu hem değişim değeri olan bir pazar üretimini hem de gerçek kullanım değeri ve aynı zamanda potansiyel değişim değeri olan geçimlik/ev üretimini içine alır. Tarımsal üretimdeki kadınlar için bu bağımsız çiftçi, köylü kadınlar ve ücretli işçilerin işlerini içine alır. Kadınların üçüncü rolü ise toplumsal rollerdir (Community Managing Role). Kadınların yeniden üretimsel rollerinin bir uzantısı olarak su, sağlık bakımı ve eğitim gibi kolektif tüketimin kıt kaynaklarının temin edilmesi ve sürdürülmesini sağlamak için öncelikli olarak kadınlar tarafından üstlenilmiş aktiviteler bu rolün kapsamında olup "boş" zamanlarda üstlenilmiş, gönüllü ücretsiz çalışmalar da toplumsal rol içinde yer almaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) tanımına göre toplumsal cinsiyet rolleri, eylemlerin, görevlerin ve sorumlulukları şarta bağlayan toplum/topluluk ya da diğer sosyal grup tarafından verilen öğrenilmiş davranışlardır. Toplumsal cinsiyet rolleri yaş, sınıf, ırk, etnisite, din ya da diğer ideolojiler, coğrafi konum, ekonomik ve politik çevreye göre şekil alır ve farklılıklar gösterir. Kadınlar ve erkeklerin çoğul roller vardır. Ancak ana farklılık erkeklerin tipik bir şekilde yalnızca bir üretici (productive) role odaklanarak rollerini sıralı olarak oynarlarken, kadınların genellikle sınırlı zaman baskısı içinde her bir rolün gereksinimlerini dengeleyerek rollerini eşzamanlı olarak oynamaları zorunluluğu içinde olmalarıdır.

Kandiyoti (1988) kadınlık rollerine farklı bir bakış açısı getirmiş ve kadınların ataerkil yapı içinde geliştirdiği uyum stratejilerini "ataerkil pazarlık" olarak adlandırmıştır. Ataerkil pazarlıklar birtakım karşılıklı beklentilerin yerine getirileceği varsayımına dayanır ve bu beklentilerin niteliği toplumdan topluma değişebilir. Kadınların çocuk bakımı, ev işleri gibi geleneksel kadınlık rollerini sürdürmeleri karşılığında erkekler de evin geçimini sağlamak ve kadına güvenli bir yaşam alanı sağlamaktadır. Bir başka deyişle kadınlar ataerkil düzen içinde güçlenmek için onunla bir tür anlaşma içine girmektedir. Kadınların haklarını savunmak için benimsedikleri yollar bir ölçüde içinde buldukları sistemin mantığıyla açıklanabilmektedir. Tüm egemenlik sistemlerinde olduğu gibi erkek egemen sistemlerin de hem koruyucu, hem baskıcı öğeleri vardır ve her sistem içinde kadınların da kendi güç ve özerklik kaynakları mevcuttur. Bu nedenle onları eziyormuş gibi görünen sistemlere kadınlar da erkekler kadar bağlı olabilir. Ataerkilliğin farklı biçimleri kadınlara farklı "oyun kuralları" sunar. Baskı karşısında kadınlar, güvenliklerini arttırmak ve hayat koşullarını iyileştirmek için, etkin ve edilgen direniş stratejileri geliştirirler. Kadınların açıkça kendi aleyhlerine olan bazı normlara uyması, bazen sadece bir hayatta kalma stratejisidir. Belli ataerkil kuralları yeniden üreten kadınlar, başka ataerkil dayatmalara karşı çıkıp onları dönüştürebilirler.

İstihdamın sosyo- ekonomik düzlemde toplumsal cinsiyet temelli ayrışmasının kadınların ve erkeklerin gerçekte oynadığı rolleri belirlediği şeklinde yorumlanabilir. Dünya Çalışma Örgütü'ne göre kadınlar ve erkekler farklı roller oynadıkları için

kadınlar iş yaşamlarında genellikle sistematik önyargı ve ayrımcılıktan kaynaklanan farklı kültürel, kurumsal, fiziksel ve ekonomik baskılarla karşılaşır.

1.1.3.2 Toplumsal Cinsiyet Hiyerarşisi

Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi (sıradüzeni), kadınların ve erkeklerin toplum tarafından kendilerine atfedilen özelliklerine göre dikey olarak sıralanmasıdır. Connell ve Messerschmidt'e (2005) göre toplumsal cinsiyet, farklı erkeklikler ve farklı kadınlıkların yer aldığı, yeniden üretip yapılandığı çoklu yapıda ve iktidar ilişkileri ile kurulmuş hiyerarşik bir düzendir. Bu hiyerarşik düzenin en tepesinde hegemonik erkeklik vardır. İşbirlikçi erkeklik ikinci sıradadır ve en altta ise madun erkeklik vardır. Kadınlık hiyerarşisinde ise en üstte vurgulanan dişillik yer alır. Kadınlar hiçbir zaman erkeklerin iktidar seviyesine çıkamadığı için hegemonik kadınlık diye bir kavram yoktur.

Güçlü eril bir baskı ortaya koymadan patriyarkinin nimetlerinden faydalanan erkekler erilliğin suç ortaklığını yapıyor olarak kabul edilirler. Hegemonyanın en güçlü şekli heteroseksüel kadınların bu grupta ilişkisinde görülmektedir. Hegemonya, güçle desteklenmesine rağmen şiddet anlamında değil, kültür, kurumlar ve ikna yoluyla elde edilen egemenliktir. Bu kavramlar tanımlayıcı olmaktan daha çok soyuttur ve patriarkal toplumsal cinsiyet sistem mantığının terimleri olarak tanımlanırlar. İyimser bir yaklaşımla toplumsal cinsiyet ilişkilerinin tarihsel olduğu ve bu yüzden toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin değişeceği düşünülür (Connell, Messerschmidt, 2005).

1.1.4 Toplumsal Statü ve Toplumsal Roller

Toplumsal statü bireylerin toplum içindeki işgal ettikleri yeri ifade eden bir kavramdır. Toplumsal statüyü içinde bulunan toplum belirlemektedir (Tezcan,1995:51). Toplumsal statü, kişilerin kim olduklarını belirtir, ona bir takım haklar sağlar ve yükümlülükler yükler. Statü kavramı ilk olarak Linton (1936) tarafından kullanılmış olup bir sosyal sistem içinde bir pozisyonu tanımlamaktadır. Statü bireyin ne olduğunu tanımlarken, onunla yakından ilişkili rol kavramı o pozisyon içindeki kişilerden beklenen davranışlara atıfta bulunur. Statüler verilmiş (ascribed) ve kazanılmış (achieved) statüler olarak ikiye ayrılır. Verilmiş statüler bireyin yetenek,

beceri ve çabası dışındaki faktörler tarafından sağlanır. Yani kişi doğumuyla, cinsiyetiyle veya yaşıyla ilgili bu statüyü elde eder bu nedenle temel statüler olarak da adlandırılırlar. Verilmiş statüler bireysel bilincin ve iradenin ürünü olmayıp bırakılması da bireyin iradesine bağlı değildir. Bireyin cinsiyeti, yaşı, ailesi, soyu, rengi, akrabalık ilişkileri vs. kendi elinde değildir. Edinilmiş statü bireyin kendi çabası sonucu elde ettiği statüdür ve değiştirilebilir. Bütün toplumsal sistemlerde statülerin çoğu, verilmiş tipten statülerdir ve toplumsal yaşamı bu tür statüler şekillendirir. Statüler içinde bireylerin içinde bulunduğu topluma göre farklılık gösterir. Fichter'e (1994) göre toplumsal statüyü belirleyen tek faktör ekonomi değildir ve statünün birçok belirleyicisi vardır. Statü değerlendirilirken her biri ayrı ayrı değil birlikte ele alınır. Bu belirleyicilerin en önemlileri soy, servet, işlevsellik, eğitim, din, biyolojik durum vs.dir (Fichter, 1994; 32-33). Verilmiş statülerin belirlenmesinde kullanılan referanslar açısından önemli olan nokta insanın doğuştan getirdiği doğasıdır. En yaygın kullanılan referans cinsiyettir. Cinsiyet ilişkileriyle statüleri ayırmak ve belirlemek tüm toplumlarda temel noktadır. Bütün toplumlarda kadın ve erkekte farklı eylemler ve tutumlar beklenir. Cinsiyet evrensel bir ölçüt olarak toplumların çoğunda kullanılır, erkeklere kadınlardan daha yüksek bir yer verilir (Ceylan, 2011). Anne çocuk ilişkisi de toplumsal statüler bakımından diğer önemli bir referans noktası olarak görülmektedir. Verilmiş statüler tüm toplumlarda eşit paya ve eşit role sahip değildir. Verilmiş statülerin daha çok geleneksel toplumlarda etkilidir. Modern toplumlarda bireyselliğin ön plana çıkması ve yeni mesleklerin ve uzmanlık alanlarının oluşması, verilmiş statülerin toplumsal sistemdeki payını azaltmış, rolünü zayıflatmıştır. (Linton, 1936).

Statülerin hepsi aynı değerde ve önemde değildir, bireyin sahip olduğu statülerden toplumda en etkin olanına anahtar statü denir. Anahtar statü işlevselliği açısından diğerlerinden farklıdır ve anahtar statü bireyin başarılı olduğu statü olarak nitelendirilemez. Anahtar statüyü toplumsal değerler belirler. Bireyin anahtar statüsü toplumun en önemli gördüğü role bağlıdır. Bireyin hangi statüsünün anahtar statüsü olduğu kararı topluma verir. Çocuğu olan bir kadının anahtar statüsü anneliktir, ancak bu kadın aynı zamanda başarılı bir iş kadını ise bu kez anahtar statüsü mesleği olacaktır. Ekonomik değerlerin daha ön planda bulunduğu toplum, o kadını ekonomik statüsüyle daha yüksekte değerlendirecek, iş kadınlığı onun anahtar statüsü olacaktır (Fichter, 1994: 36).

Toplumsal roller toplumsal statülerin dinamik yönüdür. Marshall'a (1999) göre toplumsal roller belirli statü ya da toplumsal konumlara atfedilen toplumsal beklentileri ortaya koyar. Allport (1935) ise toplumsal rolleri roller, bir grup ya da sosyal durum içinde yer alan ve belli bir statü tarafından ifade edilen özel haklar ve görevlerin neden olduğu davranış biçimleri olarak ifade etmektedir. Linton'a (1936) göre bireyin sahip olduğu roller, sadece onun kendisinin ortaya koyduğu davranışlar olmayıp aynı zamanda toplumun ondan beklentileridir. Sosyal statüler ve bunlara bağlı olarak sosyal roller birçok faktörün etkisi ile oluşur ve değişime uğrar. Belirli roller belirli statülerin özellikleri ile bütünleşir.

Her statü belirli rolleri gerektirir. Toplumsal beklenti olan rol, toplumun bireyden beklediği davranış biçimleridir. Toplumsal rol, toplumsal statünün gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirme ve onun verdiği haklardan, yani ayrıcalıklardan yararlanma biçimidir. Statünün davranış boyutu olan rol oynanır, ona statü gibi sahip olunmaz (Doğan, 2002; 103). Toplumsal roller karşılıklılık esasına dayalı olup belli beklentileri içermektedir. Kocanın rolü kadının rolüne karşılıklı olarak bağlıdır ve taraflardan her birinin diğerinden beklentileri onların rolünü belirleyici bir özelliğe sahiptir (Poloma,1993; 151).

Toplumsal rollerin hepsi aynı değerde değildir. Her ne kadar her zaman ve her durumda roller arasındaki hiyerarşiyi açık bir şekilde belirlemek mümkün olmasa da aralarında bir sıralama vardır. Bu sıralamanın belirlenmesinde belirleyici olan da statüdür. Anahtar rol, anahtar statüye ait olan roldür. Anahtar statüye özgü olan rollerin hepsi aynı derecede önemli ve aynı değerde değildir. Anahtar rol diğerlerine göre toplumun bireyi değerlendirmesinde daha etkin rol oynar. Başka bir ifadeyle, toplumun bireyden beklentilerinin hepsi aynı derecede önemli olmayıp, toplumun öncelikli beklentisi bireyin anahtar rolünü belirler. Anahtar rol, toplumun bireyden öncelikli beklentisi ve bireyi tanımlamada temel argüman olarak kullandığı davranış türüdür. Bireyin anahtar rolünün belirlenmesinde kültür merkezi bir faktör olarak işlev görür. Aile kurumunun çok önemli olduğu bir toplumda bir kadının anahtar rolü annelik statüsünün gereklilikleridir. Ekonominin ön planda olduğu bir toplumda ise anahtar rolü belirleyen onun annelik statüsü değil iş kadınlığıdır (Ceylan, 2011; 102-103).

1.1.5 Patriyarki

Patriyarki etimolojik olarak Yunanca “patriarkhes” kelimesinden gelmektedir ve “babanın kanunu” anlamına gelir. (Ferguson, 1999; Green 2010) Patriyarki (Ataerkillik) erkeklerin öncelikli olarak gücü ellerinde bulundurduğu, politik liderlik, ahlaki otorite, sosyal imtiyaz ve mülkün kontrolü rollerinde baskındır ve ailenin yönetilmesinde baba ya da baba figürleri kadınlar ve çocuklar üzerinde otoriteyi ellerinde bulundurur. Feminist teori patriyarkiyi toplumsal cinsiyet rollerini güçlendiren ve hem erkekler hem de kadınlar üzerinde baskı oluşturan adaletsiz bir sistem olarak tanımlar. (Richards, 1977)

Patriyarki terimi tarihsel olarak günümüzdeki anlamına yakın bir şekilde kullanılmıştır. Pateman’a (1988) göre patriyarki terimiyle Weber gibi sosyal bilimciler erkeklerin aile reisi pozisyonları vasıtasıyla toplumları da yöneten bir hükümet sistemine atıfta bulunmaktadır. Ancak bu tanımlamada erkeklerin aile içinde kadınlar üzerindeki egemenliklerine yapılan vurgu, aile reisi olmalarına yapılan vurgudan çok daha önemlidir.

Marksist feministler ise cinsiyet eşitsizliğinin ve patriyarkanın kapitalizmin bir sonucu olduğunu görüşünü savunmuşlardır. Buna karşın radikal feministler erkeklerin kadınların doğurganlığını kontrol altında tutarak erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurduğunu iddia etmişlerdir. Delphy’e (1970) göre kadının ikincil konumu kapitalizm ve patriyarkanın işbirliğinin bir sonucu değildir. Kadınların ikincil konumundan en büyük çıkarı erkekler elde etmektedir. Hartmann (1979) ise ikili sistem teorisini (dual theory) ortaya atmıştır. Hartmann’a göre patriyarka ve kapitalizm birbirinden farklı fakat iç içe geçmiş sistemlerdir. İkili sistem teorisine göre kapitalizmin gerektirdiği hiyerarşik pozisyonların nasıl doldurulacağı konusunda patriyarka belirleyici rol oynamaktadır. Walby ise patriyarkayı değişken bir sosyal ilişkiler sistemi olarak kuramsallaştırmıştır. Bu sosyal ilişkiler sistemini üretim biçimi, istihdam ve ücret, cinsellik, devlet, kültürel yapılarıdaki patriyarkal örüntüler ve erkek şiddeti gibi yapılar oluşturmaktadır (Walby, 1990:40)

Patriyarkal (ataerkil) sistem, bir cins olarak toplumda kadınların ezilmesi sonucunu doğuran kurumsal ve kültürel düzenleme ve uygulamaları belirtir ve genel

olarak kullanıldığında erkek iktidarını ifade eder. Ataerkil aile biçimi de, baba/erkek otoritesine ve soyuna dayalı ve esas olarak mülkiyetin babadan meşru oğula geçmesini güvence altına alan aile biçimidir. (Berktaş, 2009: 24.)

Ataerkillik toplumda kadınların var olduğu her alanda varlığını sürdürmektedir. Özel patriyarka, hane içinde kadının emeği ve bedeni üzerindeki erkek denetimi üzerinden kurulan egemenlik ilişkilerini tanımlamaktadır. Kamusal patriyarka ise devletin düzenleyici kural ve uygulamaları, işgücü piyasası kurumları ve kültürel pratikler aracılığıyla kadınların erkeklere tabi konumlarını sürdürür ve pekiştirir.

1.2. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ AÇIKLAYAN KURAMLAR

Kadın girişimciliğini açıklamaya yönelik kuramlar daha çok kadın istihdamı ve özelinde de kadın girişimciliğini açıklamaya yönelmektedirler. Bu konuda çok sayıda kuram vardır. Ancak bu çalışma kapsamında üç temel kuramsal yaklaşım; ekonomik, sosyolojik ve feminist, çerçevesinde ele alınan kuramlar değerlendirilmektedir.

1.2.1 Ekonomik Yaklaşımlar Çerçevesinde Kadın Girişimciliğini Açıklamak

Kadın istihdamı ve kadın girişimciliğini açıklayan kuramların çoğu iktisat kökenli olup, kadınların ekonomik faaliyetler ve kalkınma içindeki durumlarını açıklamaya çalışmaktadır. Ancak iktisat temelli kuramlarda çoğu kez toplumsal cinsiyet göz ardı edilmekte, girişimcilik nötr ya da cinsiyetsiz bir alan gibi ele alınmaktadır. Bu nedenle kadın istihdamını genel istihdam kuramları içinde açıklanmaya çalışılmaktadır. Kalkınma kuramları, ikili işgücü kuramı ve sosyal sermaye kuramı kadın istihdamını açıklayan en iyi üç kuram olarak bu çalışmada ele alınmıştır.

1.2.1.1 Kalkınma Kuramı ve Kalkınmada Kadın (KK)

Kalkınma konusunda birçok farklı görüş ve tanımlar vardır. Gönel'e 2010 göre dar anlamıyla ekonomik kalkınma, temelde insanoğlunun ekonomik koşullarının zaman içerisinde nasıl değiştiğini ve değiştirmek için neler yapabildiğini gösterir. Ancak, insanoğlunun daha iyi/mutlu bir yaşama olan gereksinimi, sadece ekonomik olandan farklı, daha geniş bir tanım yapmaya zorlar. Dolayısıyla, ekonomik kalkınma tanımının içine sadece ekonomik koşulların değil, bu koşulların da büyük ölçüde belirleyici

olduğu, insanoğluna ait sıkıntıların, acıların, açlığın ve hastalıkların, eğitimin, hak ve özgürlüklerin, kültürel açıdan yeterliliklerin ve yetersizliklerin, kısacası insanoğlunun yaşamı ile ilgili unsurların girmesi gerekir (Erbay ve Özden 2013:4). Ekonomi literatüründe kalkınma ile gelişme kavramları bazen aynı anlamda kullanılmaktadır. İktisadi kalkınma, bir ülkede üretim ve gelir artışlarının yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlarda yaşanan yapısal değişim süreci olarak tanımlanabilir. Kalkınma kavramıyla, ülkede yaşanan niceliksel artışların yanı sıra niteliksel değişme yolundaki her şeye işaret etmektedir (Berber, 2011: 8).

Björn Hettne'ye (1995) göre kalkınma; kültürel, politik, sosyal, ekonomik değişimleri içeren yapısal dönüşümleri öngörür ve kalkınmanın sabit ve nihai bir tanımı yoktur. Kalkınma teorisinin kökeninde az gelişmiş olarak tanımlanan ülkelere ilişkin endişeler olduğu için bu ülkelerdeki koşulların tatminkar olmadığı ve değiştirilmesi gerektiği varsayımı örtük bir biçimde mevcuttur. (Toksöz, 2011:11) Amartya Sen ise (1999) kalkınmayı insanların yararlandığı gerçek özgürlüklerin genişletilmesi süreci olarak tanımlar (Toksöz, 2011:30).

Kalkınma kimi zaman da modernleşme ile bir tutulmuş ve modernleşmenin temel unsuru olarak ekonomik kalkınma gösterilmiştir. Smelser'e göre modernleşme ayrı, fakat birbirleriyle ilişkili teknoloji, tarım, sanayi ve çevre olmak üzere dört alandaki değişme süreçlerinin birlikte işlemeyle oluşur. Bu süreçler ise toplumsal yapıyı etkiler ve farklılaşmaya yol açar. Farklılaşmalar başlıca siyasal, eğitim, din ve aile alanlarında belirginleşir. Bu anlamda modernleşme, iktisadi kalkınmayı kapsar; ancak daha ötesine gider (Üşür, 1999: 259).

Kadının ekonomik faaliyetler içindeki konumunu açıklamaya yönelik kuramlar cinsiyet körü kuramlardır. Ekonomik kuramcılara göre cinsiyete dayalı ayrımcılığın yaratılmasında cinsiyetin değil, fiyat ve verimliliğin belirleyiciliği vardır ve piyasa süreçleri toplumsal cinsiyet açısından nötr işler. Ekonomik davranışlar kişisel olmayan, rasyonel ilişkiler içinde gerçekleşir. Ayrımcılığı yaratan mekanizma ve süreçler ise, kamuda ortaya çıkan işgücü piyasalarıdır. Piyasanın bu ayrımcılığı yaratmadaki rasyonelliği tamamen ekonomiktir. Yani tercihler fiyat ve verimlilik yönünde gerçekleşir. Kadınlar işgücü piyasası içerisinde düşük verimleri, çalışma hayatındaki yüksek kararsızlıkları, eğitime ilişkin arzu ve beklentilerinin düşüklüğu, birikmiş iş

deneyimlerinin olmaması, emeklerinin erkeklere göre düşük değerde olması nedeniyle piyasa tarafından tercih edilmemektedir (Ecevit, 1998, 269).

Bu kuramda kadınların işgücüne katılımı daha çok sürdürülebilir kalkınmanın ögesi olarak görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların işgücüne düşük katılım oranı dikkat çekmekte ve kalkınmanın sağlanmasındaki önemi gündeme gelmektedir. Kadınların ekonomik yaşama daha fazla katılmaları, kalkınma ve büyümeden daha fazla pay almaları ve aile içindeki konumlarının iyileşmesinin sağlanması kalkınmışlığın gereğidir. Sonuçta üretim faktörleri arasında yer alan kadın işgücünün yok sayılması ya da atıl kalması ekonomik bir kayıptır. Kadınların işgücüne dolayısıyla ekonomiye kazandırılması ülkeler için bir kazanç, kalkınmanın hızlandırılması ve büyümenin dengeli bir yapıya kavuşmasında önemli bir etkidir (Toksöz, 2011:48).

Kadın işgücünün istihdamında belirleyici rol oynayan iktisadi ve sosyal koşullar, sanayileşme ile beraber geleneksel kırsal kesimdeki dönüşüm sonrasında ağırlaşmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte artan işgücü talebini karşılamada erkek işgücünün yanı sıra kadın işgücünün önemi de artmıştır. Sanayileşmenin ilk yıllarında Batı Avrupa ülkelerinde kadınlar, uzun çalışma saatleri, düşük ücret gibi ağır çalışma şartları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kadınların işgücü piyasalarında ve kalkınmadaki önemine karşın, “ikincil işgücü” statüsünde kabul görmeleri sadece ekonomik değil, sosyal açıdan da önemli sorunlara sebep olmaktadır. Sanayileşme süreci ile birlikte bir yandan kadının çalışma yaşamına katılma isteği ve gerekliliği, diğer yandan ekonominin işgücü ihtiyacı, kadınların işgücü piyasasına çıkışını hızlandırmıştır. Önceleri fazla yetenek ve beceri gerektirmeyen işlerde istihdam edilirken, sonraları daha nitelikli ve eğitim gerektiren işlerde istihdam edilmeleri, kadınların istihdamında eğitimin önemini ortaya koymuştur. Kalkınmanın sağlanmasında kadının eğitimi, işgücüne katılması ve büyümeden pay alması konuları gelişmekte olan ülkenin ilgilenmesi gereken önemli bir konu olarak ele alınmaktadır.

Kadınların kalkınma süreci içindeki rolleri bakımından iki yaklaşım dikkat çekmektedir. Kalkınmada kadın (KK) yaklaşımı kadınların kalkınma çalışmalarına entegre edilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Teori özellikle modernizmi savunan liberal feministlerden destek görmüştür. Modernizm düşüncesinde geleneksel toplumlar

otoriter ve ataerkil, modern toplumlar ise daha eşitlikçidir. Bu yaklaşıma göre özellikle iyi bir eğitim sistemi ile tarımsal toplumlar sanayi toplumuna evrilecek ve modernizasyonun getireceği daha iyi yaşam ve ücret koşullarının tüm toplumu etkileyeceği ve bu yolla toplum modernleştikçe kadınların da bundan yararlanacağı varsayılmaktadır(Toksöz, 2011:53-54).

Kalkınma ve kadın (KvK) yaklaşımı ise kadınların her zaman kalkınma içinde yer aldığını ve kadınların ev içi ve dışındaki emeklerinin toplumun devamlılığında önemli olduğunu ancak onların bu çalışmasının var olan eşitsiz uluslararası yapıların sürdürülmesine hizmet ettiğini iddia eder. Kalkınma ve kadın yaklaşımı uluslararası yapıların daha hakkaniyetli olması durumunda kadınların durumlarının düzeleceğini varsayar. Kalkınma ve kadın yaklaşımı, kalkınmada kadın yaklaşımına göre kalkınma içinde kadınların durumuna daha eleştirel yaklaşırsa da toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, patriarka, farklı üretim şekilleri ve kadınların bağımlılığı ile ilgili analiz yapmadığı için eleştirilir. Her iki yaklaşım da kadınların üretken sektördeki faaliyetleri üzerinde odaklanmakta ve kadınların yeniden üretim rollerini göz ardı etmeleridir. (Toksöz, 2011:56-58)

Moser ise, kalkınmada kadın yaklaşımını güçlenme bağlamında değerlendirmiştir. Alternatif kalkınma bağlamında aşağıdan yukarı kalkınma yaklaşımını *Gender and Development (GAD)* Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (TCvK) yaklaşımı olarak adlandırmıştır. Bu yaklaşıma göre toplumsal gelişme yalnızca ekonomik parametrelerle ölçülür ve kültürel, sosyal, politik ve manevi ihtiyaçlar göz önüne alınmazsa kadınların kalınma sürecine katılması onların yaşamlarında fazla bir değişikliğe neden olmayacaktır. Kadınların üçlü rolleri (çocuk doğurma ve bakımını içeren üretici çalışma, topluluk ilişkilerinin sürdürülmesi için çalışma ve gelir getirici çalışma) göz önüne alınmadan yukardan aşağı hazırlanan kalkınma planları kadınların katkısına izin verilmediği sürece başarılı olamayacaktır. (Moser, 1993)

1.2.1.2 İkili İşgücü Piyasası Kuramı

İkili (Dualist) işgücü piyasası teorisine göre iş piyasası istikrarlı, iyi çalışma koşulları ve yüksek maaşlı iyi işlerin olduğu birincil ve güvencesiz, düşük statülü, kötü çalışma koşulları ve düşük ücretli kötü işlerin olduğu ikincil bir yapıyla ikiye bölünmektedir. İkili işgücü piyasası tanımı ilk olarak Doeringer ve Piore (1971) tarafından Amerikan ekonomisinin işgücü bakımında ikili yapısını tanımlamak için kullanılmıştır. İşler ya birinci ya da ikinci sektöre dahildir. Birincil sektördeki “iyi işler” yüksek ücret, iş güvenliği, tatmin edici sorumluluk ve terfi olanakları ile karakterizedir. İkincil sektördeki işler düşük ücret, işveren ve işçi arasındaki enformel bağlantılara sahip ve beceri gerektirmeyen işler olmaları ile karakterizedir. (Bulow ve Summers, 1985:7-8)

İkili işgücü (katmanlı emek piyasası) yaklaşımına göre emek piyasası bireylerin insan sermayelerine göre dağıldığı tek bir piyasadan değil, çalışma koşullarının farklılık gösterdiği iki katmandan oluşur. Birincil katmanda daha yüksek ücretli iyi işler bulunmakta, ikinci katmanda düşük ücretli ve birinci katmandaki işlere göre daha kötü şartların var olduğu kötü işler bulunmaktadır. Bu iki katman arasında geçişleri önleyen kurumsal faktörler vardır. Bu nedenle aynı insan sermayesine sahip çalışanların ayrı katmanlarda çalışıyor olmaları durumunda farklı ücret ve çalışma koşullarına sahip oldukları görülür. (Ercan ve Özar, 2000:45)

Kadınların kısmi zamanlı çalışması, özel yetenek gerektiren işlerden uzak olması ve yönetici özelliklerine toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı sahip olmaması, ikili bir emek piyasasının yaratılmasını doğurmuştur. Birincil piyasa erkekler için kalifiye ve üretken; ikincil piyasa kadınlar için kalifiye olmayan, düşük ücretli ve düşük değerli işlerden oluşan bir piyasadır (Lagrave, 2005: 439).

Çalışma yaşamında kadınların karşılaştığı başlıca eşitsizlikler olan mesleki ayrımcılık, yarı zamanlı işlerde yoğunlaşma ve düşük ücret, ikili işgücü piyasası kuramının kadınlardaki izdüşümüdür. Kadın çalışanlar geleneksel olarak düşük ücretli rutin işlerde yoğunlaşmışlardır. Bu işlerin çoğu yüksek derecede toplumsal cinsiyetleşmiştir yani bu işler “kadın işi” olarak görülür. Sekreterlik ve bakıcılık (hemşirelik, sosyal hizmet ve çocuk bakımı gibi) ezici çoğunlukla kadınlar tarafından

yapılır ve genel olarak “dişil meslekler” olarak görülür. Mesleki toplumsal cinsiyet eşitsizliği erkekler ve kadınların, hangi işin “eril”, hangi işin “dişil” olduğuna ilişkin yaygın anlayışlara dayanarak, farklı iş türlerinde yoğunlaşmasıdır. (Giddens, 2008:805)

Barron ve Norris (1991) kadın ve erkek meslekleri kategorilerindeki farklılıkları kişisel tercihin bir sonucu olduğuna yormaktansa, kadınların ikincilleştirmelerini iş piyasasının yapısı ile açıklamaktadır. Onlar, işverenlerin işçi verimliliği problemlerini çözecek uzun dönem gereksinimlerinin iş piyasasında, iyi ücretli, terfi imkanı olan uzun dönem işlerini içeren birincil sektör ile düşük ücret, güvencesiz işler ve iki sektör arasında sınırlı hareketlilik ile karakterize ikincil sektör arasında bir dualite yarattığını tartışmaktadırlar. Kadınların işgal ettiği işler yukarıya doğru bir hareketliliğe sahip değildir-bunun yerine durağandır. Kısacası kadınların işgal ettiği çoğu pozisyon kariyerden çok kadınların hiyerarşide bir üst sınıfa çıkma potansiyeline sahip olmayan “işler” olarak görülmektedir. Bu ikili iş piyasası işverenlerin, uzun dönem istihdam ve artan verimlik ya da her ikisi vasıtasıyla üretime uzun bir dönem katkı yapma şansına sahip işçilere yatırım yapmaya konsantre olmalarını mümkün kılar. Bu bakış açısına göre, kadınlara erkekler kadar uzun dönem istihdam sözü verilmediğinden, kendilerini ikincil iş gücü piyasasına sürgün edilmiş bulurlar.

Barron ve Norris (1991) bir grubu ikincil iş piyasasına gönderen beş özellik tanımlamıştır. Bunlar; vazgeçilebilirlik- fazlalık bir işten çıkarmanın kolaylığı, ırk ve etnisite gibi birincil sektördeki çalışanların kolaylıkla teşhis edilebilen sosyal farklılıkları, eğitim, okul ya da iş deneyimindeki göreceli düşük ilgi, düşük ekonomizm- çalışmanın diğer ödüllere karşı olarak ekonomi için daha zayıf ilgi ve düşük dayanışmacılık-bir grubu karakterize eden kolektif organizasyon ve hareketin derecesi. Bu özelliklerin çoğu kadınları bir ikincil çalışanlar “sınıfı” olarak ilgilendirmektedir. Kadınlar genellikle ayrımcılıkla mücadele etmek için iyi organize olmuş değildir, kolaylıkla çoğunluktan (beyaz erkekler) farklı olarak tanımlanabilmektedirler ve birçok kadın yüksek ücret konusunda erkeklerden daha az kaygılı ve çalıştıkları atmosfer ve işin doğası ile ilgili olarak daha fazla endişelidir.

Birçok işletmede, temel beceri eğitimi, organizasyonun daha alt seviyesindeki eğitim harcaması insanları rutin işlerinde tutmak ve onları orada daha karlı hale getirmek için düzenlenirken, eğitim paraları orta ve üst yönetim kademelerindeki

yöneticileri geliştirmek için harcanmaktadır. Örneğin, liderlik eğitimi sıklıkla zaten insanları yöneten çalışanlara ya da yönetime yeni terfi ettirilmiş olanlara harcanır. Bir çok kadın kariyerden çok “işleri” işgal ediyor görüldüğünden ve birçoğunun yarı zamanlı çalışması yüzünden, onların işletmeleri onlara daha ileri eğitim ve ders imkanı sunarak gelişmelerine yatırım yapma eğiliminde değildir. Doeringer ve Piore (1971) istihdam kararlarının baskın bir grubun üyeleri tarafından verildiği ve terfi ve ilerleme kurallarını belirlemek için pratik kurallar ya da geleneğin kullanıldığı bir “iç iş piyasası” tipini tanımlamaktadır. Yöneticiler iş ve terfi için adayları daha geniş olan dış iş piyasasında aramak yerine ilk olarak iç iş piyasasını, şirketleri tarafından zaten istihdam edilenleri ya da meslekten arkadaş çevresini kontrol ederler. Bu geleneksel uygulama “verimlilik ve eşit fırsatlara erişim konusunda ciddi bir engel” olabilir. Baskın grubun bu psikolojik davranışı, işçi gruplarını etkileyen ücret yapıları, terfiler ve işletme kuralları bakımından göreceli sabit gelenek ve alışkanlıkların oluşturulmasına katkıda bulunan karşılıklı bağımlılıklar yaratır (Doeringer ve Piore, 1971:8-25).

Kadınların ikincil işlerde yoğun olarak istihdam edilmelerinin iki nedeni vardır. Birincisi eğitim düzeyi düşük kadınların çoğu zaman yarı zamanlı, esnek, düşük ücretli ve güvencesiz işler dışında istihdam olanağının olmamasıdır. İkincisi ise kadınların çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklar gibi geleneksel rolleri nedeniyle birincil iş piyasasındaki işlerin talep ettiği özelliklerin örtüşmemesidir.

Birincil ve ikincil piyasada çalışacak iş görenler cinsiyeti etnik köken, ırk vb. değişkenler dikkate alınarak seçildiğinden bu iki piyasa arasında geçişler ya çok sınırlı ya da hiç yoktur.

1.2.2 Sosyal Sermaye Kuramı

Sosyal sermaye terimi 1890’larda zaman zaman kullanılmış ancak yaygın olarak kullanımı 1990’larda başlamıştır. İlk olarak Alexis de Tocqueville Amerikan toplumu hakkındaki gözlemlerini aktarırken sosyal sermayeyi tarif eder. 1900 yılında John Dewey sosyal sermaye tanımını “School and Society” adlı incelemesinde kullanır ancak bir açıklama vermez (Ferragina, 2010). Jane Jacobs 1960’lı yılların başında sosyal sermayeyi açık bir şekilde tanımlamasa da ağların önemine atıfta bulunur.

Sosyal sermaye kuramı ayrıntılı olarak Fransız sosyolog Piere Bourdieu tarafından 1972’de “Outline of a Theory and Practice” adlı eserinde tanımlanmış ve sonraki yıllarda Bourdieu sosyal sermayeyi kültürel, ekonomik ve sembolik sermayeyle karşılaştırmalı bir şekilde inceleyerek geliştirilmiştir. James Coleman (1990) ise “Foundations of Social Theory” adlı eserinde sosyal sermaye tanımını genişleterek ekonomik gelişme sorunu ile ilişkilendirilmiştir. Sosyal sermaye kuramı 1990’lı yıllarda Robert Putnam’ın “Bowling Alone” ve Lewis Feldstein’in “Better Together” adlı kitaplarına konu olmasından sonra Dünya Bankası ve anaakım medyada yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Sosyal sermaye kavramını ayrıntılı olarak ilk kullanan Fransız sosyolog Bourdieu’a (1983) göre ekonomik girdiler sınıfın önemli bir belirtenidir ancak bununla birlikte kültürel, simgesel ve sosyal sermaye de sınıf bakımından belirleyicidir. Bireyler giderek artan bir biçimde kendilerini diğerlerinden kültürel sermaye temelinde ayırmaktadırlar. Bourdieu (1992) sınıf çözümlemesinde bireylerin arkadaşları ve ilişkiler ağı gibi toplumsal sermayelerinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bourdieu sosyal sermayeyi az ya da çok kurumsallaşmış, bilinen ve tanınan ilişkilerin sürekli bir ağına sahip olmanın üstünlüğüyle, birey ya da grupların kazandığı kaynaklar olarak tanımlamıştır.

Putnam (2000) ise sosyal sermayenin özünü “sosyal ağların değerli olması” düşüncesinin oluşturduğunu belirtir. Fiziksel sermaye ya da üniversite eğitimi (kültürel sermaye ya da insan sermayesi) hem bireysel hem de kolektif verimliliği artırabilir ve böylece sosyal ağlar bireylerin ve grupların verimliliğini etkiler. Coleman sosyal sermayeyi “temelde üretken faaliyeti kolaylaştırıcı bir fonksiyona sahip” bir kamu malı/çıkarı olarak düşünür (Coleman 2010: 77-119).

Sosyal sermaye kavramı kişilerin sosyal ilişkilerinden kaynaklanan ağları ifade etmek için kullanılmaktadır. İnsanların bir örgüte katılmalarının nedenlerinden biri de daha fazla nüfuz ve bağlantı elde edebilmektir ve bir örgüte katılarak harcanan zaman ve enerjinin bir takım getirileri olmaktadır. Örgüt üyeliğinin sağladığı faydalar, insanların hedeflerine ulaşım sahip oldukları nüfuzu artıran toplumsal bilgi ve bağlantılar sosyal sermaye olarak adlandırılmaktadır (Giddens, 2008:720-721).

Ekonomik açıdan sosyal sermaye, kişi ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkilerin ekonomik etkinliğe ve üretime yansımaları şeklinde kabul edilmektedir (Karagül ve Masca, 2005:3). Granovetter (1985) ve Trigilia'ya göre (2001) Bir organizasyon açısından sosyal sermaye sosyal ve kültürel ilişkiler yoluyla elde edilen kaynakların anlamını taşıyabilmekte, sosyal ve kültürel ilişki örüntülerinin küresel üretim süreçlerine uyum sağlamayı kolaylaştıran ya da engelleyen etkileri bulunabilmektedir (Yetim, 2002; 80)

Sosyal sermayenin ekonomik faaliyetler açısından önemi özellikle girişimcilik sürecinde ortaya çıkmaktadır. Girişimciler iş kurma ve iş genişletme kararlarında sosyal ilişkilerini kullanmaktadır (Granovetter, 1985). Girişimciler iş sürecini planlamada, işle ilgili kararlarına destek almada arkadaş, akraba gibi sosyal destek mekanizmalarını harekete geçirebilirler. Bu boyutta ele alındığında Lin (1999) ve Portes'e (1998) göre sosyal sermaye girişimcilerin amaçlarına erişmesini kolaylaştıran ilişki kaynaklarıdır (Yetim, 2002:81).

Toksöz'e göre kişilerin sosyal ağları ile toplumda sınıfsal, sosyoekonomik ve diğer yapısal pozisyonları arasındaki ilişki basit bir ilişki değildir. Sosyal sermaye insanların sosyal ilişkilerinden türeyen niteliklere dikkat çeker ve bu niteliklerin bireysel ve kolektif düzeyde ekonomik ve sosyopolitik yaşamda önemli uzantıları olacağını ifade eder (Toksöz, 2011:41).

Çoğu zaman sosyal sermaye kuramı içinde değerlendirilen insan sermayesi (beşeri sermaye) ise daha çok bireylerin sahip olduğu eğitim, beceri ve deneyimleri ifade eder. Beşeri sermaye genel anlamda John Stuart Mill ve Alfred Marshall gibi iktisatçılara göre insanda var olan çalışma kapasitesiyle ilgili bilgi, beceri ve diğer niteliklerdir. 1960'lardan bu yana beşeri sermaye gelecekteki ekonomik getirisi düşünülerek bireylerin kendilerine yaptığı yatırım olarak tanımlanmıştır. İş gücü ayrışmasının oluşumu, kadınların "yatırım" seçeneklerinden dolayı erkeklerden daha az insan sermayesine sahip olmasına ve bunun ayrımcı istihdam çıktıları ile sonuçlanmasına bağlanmaktadır. Kadınlar eğer kendilerini daha yüksek beceri gerektiren pozisyonlar için donatmadan iş ararlarsa, kendilerini doğal olarak ikincil iş piyasasında bulacaklardır. İnsan sermayesi kuramı ilk olarak, bir kişinin sermayesini

onun eğitimi, iş deneyimi ve okul durumu gibi şeylere yaptığı yatırımın bir sonucu olarak tanımlayan Gary Becker (1964) tarafından geliştirilmiştir.

Sosyal sermaye kuramı sınıf ve cinsiyet bakımından tarafsız olunması gerektiğini belirtmektedir; başka bir deyişle, tüm ekonomik ajanların her ne kadar değerler ve seçeneklerde farklılıkları olsa da eşit bir şekilde rasyonel olduğu varsayılır. Eğer bir kişi insan sermayesi tanımın kadın ve erkekler arasındaki kariyer çıktılarındaki farklılıklar için kullanırsa, kadınlar iş piyasasında erkeklerle kıyaslandığında dezavantajlıdır, çünkü onlar okullarına, eğitimlerine ya da işe verdikleri zaman ve enerjiye o kadar çok yatırım yapmamıştır. Onlar erkeklerden daha az insan sermayesine sahip olabilirler çünkü ücretli bir işten daha çok evlilik, çocuk ya da domestik uğraşları tercih etmektedirler.

Becker (1964) kadınlar ve erkekler arasındaki işgücü ayrımının bir aileyi idare etmenin etkin bir yolu olabilmesine rağmen, bunun kadınlar ve erkeklerin aynı yetenek ve eğitim seviyesine sahip olduğunda, onlar arasındaki gelir eşitsizliğinden sorumlu olduğunu ileri sürmektedir. Kadınlar ev işleri, çocuk bakımı ve yemekten sorumlu olduğunda, onlar iş piyasasına sunabilecek daha az şeye sahiptir: Çocuk bakımı ve ev işleri, dinlenme ve evle ilgili diğer aktivitelerden daha yoğun olduğundan, evli kadınlar piyasadaki her iş saatine aynı saat sürelerinde çalışan evli erkeklerden daha az çaba harcamaktadır. Bunun sonucu olarak, evli kadınlar aynı piyasa insan sermayesine sahip evli erkeklerden daha düşük saat ücretine sahiptir ve daha düşük talepli işler arayarak piyasa işlerinde harcanan enerjiden tasarruf ederler (Becker, 1964).

1.2.3 Kadın İstihdamı Açıklamaya Yönelik Feminist Kuramlar

1700'lerin sonunda zayıf bir şekilde başlayan feminist söylemler zaman içinde ivme kazanmış ve 1970'lerde kadınların sosyoloji biliminde artan varlıkları ve kadın hareketleri ile feminist kuram bir sosyolojik paradigma olarak yerini sağlamlaştırmıştır. Kadınların ikincil konumu var olduğu sürece feminizm var olacaktır ve kadınlar neredeyse her zaman ve her yerde altta kalmıştır. Feminist kuram kadınları, nesnelere ve özneler, yapanlar ve bilenler olarak ön plana çıkaran, insan yaşamıyla ilgili fikirlerin bir sistemini geliştirir. (Ritzer, 2011:455)

Feminizm tarihsel düzlem içinde dalgalar halinde adlandırılmaktadır: cinsiyet farklılıklarına vurgu yapan birinci dalga feminizm, öğrenilen cinsiyet rollerine ve toplumsallığa vurgu yapan ikinci dalga feminizm ve toplumsal cinsiyetin bütün sosyal sistemlerdeki merkezi rolünü araştıran üçüncü dalga feminizm. Feminist hareketler çerçevesinde birçok farklı ve zaman zaman birbiriyle çelişen feminist kuram ortaya çıkmıştır. Feminist kuramlar toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle ilgili olarak birbiriyle yüksek bir karşıtlık sergileyebilmektedir. Rakip feminizm okulları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini toplumun derinliklerine kök salmış cinsiyetçilik, ataerkillik ve kapitalizm gibi toplumsal süreçlerle açıklamaya çalışmışlardır. Son yıllarda her bir feminist akımdan bir şeyler taşıyan yeni feminist akımlar oluşmuş olsa da tüm bu yeni akımların temelinde liberal, sosyalist ve radikal feminizm vardır.

Feminist çalışmaların çıkış noktasını toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar aleyhine yarattığı toplumsal pratiklerin kabulü ve bunlara karşı konulması oluşturur. Toplumsal cinsiyet farklı kültürlerde farklı biçimlerde tanımlanan, sosyal olarak kurulmuş kadınlık ve erkeklik kategorilerini ve her iki gruba atfedilen sosyal olarak empoze edilmiş yükümlülük ve davranışları belirtir (Bilton ve diğ. 2008:488). Toplumsal cinsiyet hemen her toplumda önemli bir tabakalaşma biçimidir. Toplumsal cinsiyet bireylerin ve grupların elde edebilecekleri fırsatları ve yaşam şanslarını belirleyen hayati bir etkidir ve evden devlet kademelerine dek tüm toplumsal kurumlarda üstlenebilecekleri rolleri esaslı bir şekilde etkiler (Giddens, 2008: 514.).

Feminist yaklaşım, kadınlar ve erkekler arasındaki işbölümünün biyolojik temellere dayandığını öne süren işlevselci yaklaşımları toplumda doğal ya da kaçınılmaz hiçbir görev paylaşımı olmadığını ileri sürerek keskin bir şekilde eleştirmektedir. Kadınları meslek edinmekten alıkoyan herhangi bir biyolojik temel yoktur; insanlar kendilerinden kültürel olarak beklenen rollere göre toplumsallaştırılırlar (Giddens, 2008:516).

Kadınların istihdama katılımı ve kadının güçlenmesi arasında ilişki kurdukları için kadınların emek piyasasındaki durumları feminizmin ilgi alanlarından birini oluşturur. Feminist kuramcıların kadın emeği ile ilgilenmelerinin en önemli nedeni kadınların işgücü piyasasına ücretli iş yoluyla katılımı ve kadın özgürlüğü arasında kurulan yakın ilişkidir (Ecevit, 1998 :267).

Liberal feminist görüşteki ilk öge tarihsel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği iddiasıdır. Liberal feminizm toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin açıklamasını toplumsal ve kültürel tutumlarda arar. Liberal feminizm, kadınların erkeklerle eşitlik talebinde bulunabileceğini; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, işbölümünün cinsiyetçi bir şekillenişinin sonucu olduğunu; toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kilit kurumların – hukuk, iş, aile, eğitim ve medya- yeniden şekillendirilmesiyle işbölümünün dönüştürülerek üretilebileceğini ileri sürer (Friedan , 1963; Lorber, 1994; Pateman, 1988 vd.).

Kadın istihdamı konusunda liberal feminizm diğer alanlarda olduğu gibi erkeklerle ilişkilendirilmiş hak ve fırsatların kadınlarla da ilişkilendirilmesinin, yani kadınların da bu hak ve fırsatlardan yararlandırılmasının gerektiğini savunur. Bu nedenle liberal feministler erkeklere verilen ama kadınlara verilmeyen haklarla ilgili yasalar ve pratiklere odaklanırlar. Sadece biçimsel eşitliğin yeterli olmadığını farkına varıp kadınlara yapılan ayrımcılığın önüne geçecek yasaların çıkarılmasına ve kadınlara çalışma yaşamında haklar verilmesine çalışırlar. Liberal feministlere göre kadınların eşit olmayan konumları, kamusal alanda tam katılımlarını engelleyen yapay engellerin bir sonucudur. Bu bağlamda önemli siyasal amaçlardan bir tanesi, fırsat eşitliğidir. Liberal feministler, değişimi yasa- yasama, hukuk ve düzenleme- yoluyla ve akla dayalı ve ahlaki yargılara yönelik insani yeteneklere başvurma, yani kamunun adil olmaya yönelik görüşlerle harekete geçirilme yeteneği yoluyla gerçekleştirmeye çalışırlar. Liberal feministler eğitim ve ekonomi açısından eşit fırsatları; aile yaşantısının etkinliği için eşit sorumluluğu; aile, eğitim ve kitle medyası içindeki cinsiyetçi mesajları saf dışı bırakmayı, günlük yaşam içinde bireylerin cinsiyetçi sorgulamalarını savunurlar (Acker, 1989; Rosenberg, 1992 vd.).

Liberal feminizmde cinsiyet eşitliğinin fırsat eşitliği ile sağlanacağı ön kabulü vardır. Liberal feminist kuram savunucuları kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmaları gerektiğini ve eğer kadınların ögünündeki engeller kaldırılıp, tüm yurttaşlık konularında kadınlara erkeklerle eşit haklar verilir, kadınların tüm mesleklere girmeleri ve tüm öğrenim haklarından faydalanmaları sağlanırsa toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilebileceği düşüncesini savunmaktadır. Kadın istihdamı ve kadınların girişimci olmalarının önünde yasal bir engel olmamasına rağmen kadın istihdamı hala istenen düzeyde değildir ve kadınlar istihdamın birçok alanında ya hiç temsil edilmemekte ya

da düşük temsil edilmektedir. Kadınlar “öğretmen, sosyal hizmet çalışanı, hemşire, sekreter” gibi servis işlerinde ön plana çıkmaktadır (Parsons ve Bales, 1955: 15). Kadınların sanayi üretiminde temsilleri oldukça düşüktür. Burada hangi iş kollarının ve işlerin kadınlar için uygun olduğuna dair patriarkal toplumsal cinsiyet normları etkilidir. Türkiye’de genellikle sanayi bölgeleri “erkek” alanları olarak algılanmakta ve kadınlar için “uygun” çalışma alanları olarak görülmemektedir (Toksöz, 2011: 264). Bu yüzden liberal feminizm, kadın ve erkeklerin istihdamın her alanında, yalnız ücretli emek değil üretim işleri ve girişimcilikte kadınlarla erkeklerin yasal olarak hiçbir engel olmamasına rağmen düşük temsil edilmelerinin toplumsal cinsiyet temelli engelleri ve görünmeyen yapısal ve kültürel etkenleri göz ardı ettiği gerekçesi ile eleştirilmektedir.

Radikal feminizmin odak noktasını ise kadınların toplumdaki eşitsiz konumundan tamamen ataerkilliğin sorumlu olduğu düşüncesi oluşturur. Radikal feminizme göre, kadınların ezilmişlikleri toplumun temel bir sorunudur ve bu ezilmişliğin sorumlusu da ataerkilliktir. Ataerkillik, sosyal ve kültürel hayatın her parçasına sinmiş çok gelişmiş bir erkek egemenliğidir. Feminist literatürde çok tartışmalı olan bu kavram, radikal feministlerce kullanıldığı şekliyle, evrensel erkek üstünlüğüne ve kadınların ikincilliğine dayanan bir topluma gönderme yapar. Bu kavram erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyetinin, hangi çağda olursa olsun daima var olduğunu, sürekliliğini ve diğer sistemlerden bağımsız olduğunu anlatmak için kullanılır. Ataerkillik, içinde erkeklerin kadınlara hâkim olduğu evrensel bir sistemdir ve toplumsal her alan erkeklerin egemenliği altındadır. (Thompson, 2001:67). Radikal feministlere göre ataerkillik toplumsal eşitsizliğin en az dikkat edildiği halde en anlamlı yapısıdır.

Radikal feministler kadınlara uygulanan baskının kaynağı olarak aile üzerinde yoğunlaşırlar. Erkeklerin hayatın her alanında kadınlar üzerinde sistematik olarak kurdukları egemenlik, toplumların kurumsallaşmış iktidar ilişkilerine karşılık gelir. Bu nedenle radikal feministler, erkek iktidarının nasıl uygulandığını ve her alanda ne şekilde pekiştirildiğini göstermeye çalışırlar. Bu alanlar çocuk yetiştirme, evlilik ve ev işleri ve her türlü cinsel pratiktir. Aile, kadın istihdamını şekillendirmede kilit bir konumdadır; çünkü hem kadınların çalışmaya ilişkin kararlar almalarında hem de onların emek piyasasına sundukların emeğin niteliğinin belirlenmesinde, bir dizi önemli

rol oynamaktadır (Dedeoğlu, 2000:140). İngiltere’de yapılan bir araştırmaya göre yarı zamanlı çalışan kadınların %42’si bunun nedeni olarak çocuklarına bakmaları gerektiğini belirtmiştir (Walby, 2002). Bir grup radikal feminist ataerkilliğin kadın bedeni ve cinselliğini meta haline getirdiğinden hareketle erkeklerin kadınların çocuk doğurma ve yetiştirme ile ilgili rollerini denetim altında tutarak onların korunma ve geçinme bakımından maddi anlamda erkeklere bağlı hale getirdikleri görüşünü savunur (Firestone, 1971). Kadınların aile içindeki cinsiyete dayalı işbölümüne bağlı olarak kadın istihdamının karşılaştığı iki önemli engel vardır. Bunlardan birincisi çalışan kadınların ev içi sorumlulukları da devam ettiği için kadınlar ağır bir iş yükü ile karşı karşıya kaldığından maddi bir zorunluluk olmadığı sürece çalışmamayı tercih etmektedirler. İkincisi ise toplum baskısı nedeniyle kadınların kamu alanında bulunmasını uygun bulmayan aile bireylerinin kadınların ev dışında çalışmamasına izin vermemeleridir (İlkkaracan, 1998:287).

Kadın istihdamı ile en çok ilgilenen feministler sosyalist feministler olmuştur. Marksist feminizm olarak da adlandırılan sosyalist feminizm düşünsel temelini Karl Marks ve Friedrich Engels’in fikirlerinden almaktadır. Sosyalist feminizm kadınların erkeklere göre ikincil sınıfta yer almalarından ve ezilmelerinden kapitalizmin çıkar sağladığını ileri sürer. Engels’e (1884) göre ne kadar çok kadın ev dışı toplumsal üretime katılırsa erkeklerle aralarındaki eşitsizlik aynı oranda azalacaktır. Sosyalist feminizmin dayanağı olan Marksist kuram toplumu anlayabilmenin yolunun üretim biçimlerini anlayabilmek ile mümkün olacağını iddia eder. Bu nedenle kadınların durumu sınıf mücadelesinin ve ekonomik faaliyetlerin bir yan ürünü olarak anlaşılmalı ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kendi başlarına bağımsız bir dinamiğinin olabileceği düşüncesi ikincil olarak kabul edilmelidir.

Sosyalist feminizmin öncülü olan Marksist yaklaşım, ekonomik indirgemeciliğe dayalı soyut bir analiz olması ve bu nedenle erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü diğer durumları, özellikle de radikal feministlerin önemsedikleri cinsellik ilişkilerini ihmal ettiği için eleştirilmiştir. Sosyalist feministler ise Marksist kuramı yalnızca kapitalist toplumlar için açıklayıcı bulmuşlardır. Bunu tamamlamak için hem Marksist yaklaşımın hem de radikal ve psikanalizi feministlerin sınırlılıklarını aşmak için ikili sistemler yaklaşımını geliştirmişlerdir. İkili sistemler yaklaşımı toplumsal cinsiyet çözümlemesini

hem kapitalist hem de ataerkil güç ve iktidar ilişkilerine bağlı olarak yapar ve kapitalizm ve ataerkilliğin farklı ilişki biçimleri olduğunu ve bir araya geldiklerinde kadınlar üzerinde çok olumsuz etkiler yarattıklarını, kadınları baskı altına aldıklarını iddia eder. Sosyalist feministler hem ataerkilliği hem de kapitalizmi ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir (Giddens, 2008:518).

McDowell'a (2008) göre sosyalist feministler insan yaşamının maddi koşullarının anlamını yalnızca pazar için ekonomik üretimle ilgili Marksçı kavrayış olarak değil aynı zamanda insan yaşamını oluşturan ve sürdüren cinsellik, üremeye katılma ve çocuk yetiştirme; ücretsiz, görünmeyen ev içi emek; duygusal bakım ve bilgi üretimini içine alacak şekilde genişletmişlerdir. Tüm bu destekleyici etkinlikler içinde, sömürücü düzenlemeler bazılarını kar sağlarken diğerlerini yoksullaştırmaktadır. Tüm üretim ve sömürünün tarihsel dönüşümünün çözülmesi egemenlik kuramının temelidir (Ritzer, 2008:480).

Sosyalist feminizm liberal feministlerin reformcu hareketlerini yetersiz bulmuş ve ailenin yeniden yapılandırılması, aile içi köleliğe son verilmesi ve çocuk yetiştirilmesi için ortaklaşa yollar bulunması gerekliliğini savunmuşlardır.

Feminist kuramlar içinde güçlenme yaklaşımı giderek önem kazanmaya başlamıştır. Alternatif kalkınma anlayışı ve feminist kuram içinde gelişen güçlenme söylemi, var olan tahakküm ilişkilerine karşı bireysel ve kolektif düzlemde yürütülen mücadelenin kapasitesinin artırılması olarak görülmektedir. Güçlenme yaklaşımı sosyalist feministler tarafından benimsenmiş ve kadınların eğitim ve istihdam olanaklarının artırılmasının patriarkayı zayıflatarak kadınların özgürleşmesine katkıda bulunacağını iddia etmişlerdir. Ancak Ecevit'e (1998) göre kadınların işgücü piyasasına katılmaları ile statülerinin yükselmesi arasında kabaca pozitif bir ilişki olsa da, ayrıntılı bir analiz bu süreçte profesyonel meslekler dışındaki kadınların kazanımlarının çok sınırlı olduğunu gösterir.

1.2.4 Güçlenme Yaklaşımı

Kadın girişimciliğinin açıklanmasında güçlenme yaklaşımı daha çok kalkınma programlarıyla ekonomik kuramlar bağlamında gündeme gelmiştir. Toksöz'e (2011)

göre, kadınları kalkınmaya entegre etmek klasik patriyarkayı çözerek uzun dönemde eşitsizlikleri azaltma eğiliminde olup, aynı zamanda sosyal ve politik yapıya ve refahın mevcut dağılımına meydan okuyan radikal bir taleptir. Kadınların kalkınma perspektifi içinde gelir getirici istihdamda yer alışı hane içindeki güç dengesini değiştirme potansiyeli taşımaktadır. Kalkınma kuramları içinde yer alan güçlenme yaklaşımı feministler tarafından liberal olduğu ve kadınların özgün konumlarını göz ardı ettiği için eleştirilmektedir.

Kalkınma teorileri içindeki güçlenme yaklaşımı kadınların ekonomik gelirlerinin artması ile kadınların güçleneceği varsayımından hareket etmektedir. Güçlenme genellikle engellilik, ırk, etnisite, din ya da cinsiyet ayrımcılığı gibi yollarla karar verme süreçlerinden dışlanan grupları işaret eder. Birleşmiş Milletlerin tanımına göre güçlenme, insanların kendi yaşamları üzerinde kontrollerini artırma, yaşamlarını şekillendiren karar ve faktörler üzerinde kontrol kazanmalarını, kaynaklarını ve niteliklerini artırma ve kontrol kazanmaları için paydaşlara, ağlara ve bir sese erişim kapasitelerini inşa etmektir.

UNICEF ve UNDP (1993) kadınların güçlenmesi çerçevesinde kadınların kalkınmasının, her biri için güçlenmenin temel bileşen olduğu beş alanda görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu alanlar refah, erişim, farkındalık, katılım ve kontroldür (Longwe; 1996). Kadınların kalkınması eşitliğin bu beş basamağı bağlamında görülmektedir ve güçlenme tüm bu basamaklarda gereklidir. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Ağı (Gender Development Network) İşte Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesine Erişim 2015 çerçeve programında kadının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin elele götürülmesi çağrısında bulunmuştur. Çerçeveye göre kadınlar kendi haklarını, kaynaklarını ve fırsatlarını kullanma konusunda seçimler yapabilmeleri ve karar verebilmeleri için güçlendirilmelidir. Kadınların güçlenmesinin önemli bileşenleri kaynaklar üzerindeki kontrole erişim, anlamlı politik katılım, kadınların ücretsiz bakım sorumluluklarının azaltılması ve şiddetsiz yaşama ve doğurganlıkla ilgili kararlar verebilme gibi kendi bedenleri üzerinde kontrol hakkına sahip olmalarıdır.

Güçlenme geleneksel anlamda özgüven, yeterlilik, kontrol sahipliği gibi anlamlarının ötesinde bir kavramdır. Güçlenme yerel topluluklar merkezinde, karşılıklı

saygı, eleştirel düşünce, önemseme ve grup katılımını içeren ve bunlar vasıtasıyla değerli kaynakların paylaşımından yoksun olan insanların bu kaynaklara erişim ve kaynaklar üzerinde kontrol kazandıkları amaçlı ve devam eden bir süreçtir (Cornell Empowerment Group, 1989). Basitçe güçlenme insanların kendi yaşamları üzerinde kontrol kazandıkları bir süreç, yaşadıkları toplumlardaki yaşama demokratik katılım (Rappaport, 1987:141-142), ve kendi çevrelerinin eleştirel bir biçimde anlaşılmasıdır (Zimmerman, Schulz, Checkoway, 1992:20-21) Güçlenme bireysel, sosyal, psikolojik ve ekonomik bileşenleri olan çok boyutlu bir kavramdır ve güçlenme eşitlik sorununun merkezinde yer alır. Moser güçlenmenin bireyin özgüven ve bilişsel gücünün artırma kapasitesi olduğunu belirtmiştir (Moser, 1999:77-78).

Güçlenme ister kalkınma yaklaşımı içinde, ister toplumsal cinsiyet planlama yaklaşımı içinde ele alınsın en önemli bileşenleri karar verme, katılım ve kontroldür. Stromquist'e (1995) göre güçlenme kavramı 1970'lerin ortalarında kadın hareketlerinin etkisiyle ortaya çıkmış ve güçlenme, müzakere etme, yanıltma ve manipülasyon gibi daha az ölçülebilir göstergeler kadar karar verme süreçlerini de içine almaktadır. Moser (1993) cinsiyet rollerinin tanımlanması, cinsiyet gereksinimlerine erişim, kaynakların kontrolünün ve hane içi karar vermenin dağıtılması, kadının üçlü rolünün dengelenmesi için planlama, müdahalelerdeki farklı amaçlar arasında ayırım yapma ve planlamada kadın ve toplumsal cinsiyet farkındalığı olan organizasyonlarda yer almaya atıfta bulunmuştur.

Kabeer (1999) seçim yapabilmenin, erişim, gelecekle ilgili kararlar ve maddi, insani ve sosyal kaynaklarla ilgili olduğunu belirtmiştir. Batliwala (1994) güç ve güçlenme kavramlarının üzerinde durmuş, gücü maddi değerler, entelektüel kaynaklar ve ideoloji üzerindeki denetim olarak açıklamış ve güçlenmeyi “mevcut güç ilişkilerine meydan okumak ve gücün kaynakları üzerinde daha fazla denetim sahibi olmak” olarak tanımlamıştır. Kabeer'e (1994) göre güçlenme daha önceleri tercih imkânından yoksun bırakılan bireylerin stratejik yaşam tercihi yapabilme yeteneğinin gelişmesidir. Yine Kabeer(1999) kadınların güçlenmesinin cinsiyet eşitliğiyle yakından alakalı olduğunu, ancak onun ötesinde yalnızca kadınların erkeklere göre durumlarını değil, aynı zamanda kendi kaderlerini kontrol edebilme ve seçimler yapabilmelerini kapsadığını belirtmiştir. Güçlenme Rowlands (1997) tarafından maddi olan ya da maddi olmayan kaynaklar

üzerinde kontrol kazanma yoluyla yaşamda seçimleri belirleme ve değişimin yönünü etkileme olarak tanımlanmıştır. Güçlenme, bireysel ve kolektif düzeyde değişime neden olmak için daha fazla kontrol alanı bulmayı amaçlayan dinamik bir süreçtir.

Metodolojik olarak güçlenme sıklıkla feminizm ile ilişkilendirilir. Feminist perspektife göre güçlenme ise diğer taban hareketlerinde olduğu gibi içsel gücünü artırma, kendi gücüne dayanma, yaşamdaki tercihlerini belirleyerek bunların gerçekleşmesi için uğraşma, bu doğrultuda kolektif eylemde bulunabilme ve kaynaklar üzerinde denetim sahibi olabilme anlamına gelmektedir (Toksöz, 2011 sf:204). Stromquist'e (1995) göre kadının güçlenmesi bilişsel, psikolojik, ekonomik ve politik dört bileşenden oluşmalıdır. Bilişsel bileşen kadınların ikincil durumlarını ve toplumdaki mikro ya da makro düzeydeki koşulların nedenlerini anlamaya atıfta bulunur. Psikolojik bileşen kadınların koşullarını iyileştirmek için bireysel ya da toplumsal düzeyde rol oynayacağı kalkınma duygusunu içerir. Ekonomik bileşen kadınların özerkliklerini belli bir düzeyde arttırmalarını sağlayacak üretimsel aktivitelere katılabilmelerini gerektirir. Politik bileşen ise toplumsal değişim için harekete geçme ve organize olma becerisini kapsar. Stromquist'e göre güçlenme yalnızca bireysel farkındalığı değil, aynı zamanda kolektif farkındalık ve kolektif eylemi de içermelidir. Rowlands (1997) ise güçlenmenin bireysel, yakın ilişkilerde ve grup içinde olmak üzere farklı boyutlarda deneyimlendiğini ve uygulandığını belirtmiştir. Monkman'da (1998) benzer şekilde kolektif hareket ve organizasyonun, güçlenmenin gelişmesinde ve toplumsal düzeyde değişimi etkilemenin merkezinde olduğunu belirtmiştir. Mahajan (2012) ise daha geniş sosyal çevrede yalnızca küçük değişiklikler olduğunda güçlenmeyi sürdürmek zor olacağından bireysel güçlenmenin sosyal değişimle birlikte olması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Ona göre güçlenme dinamik ve devam eden bir süreç olup güçlenmenin farklı sosyal, ulusal ve kültürel bağlamlarda çeşitlenen yorumlamaları vardır. Ayrıca güçlenme güçsüzlük bağlamı ya da tam tersi güçsüzlük güçlenme bağlamı içinde de bulunabilir (Mahajan, 2012; 70).

1.2.5 Toplumsal Cinsiyet Kuramları

Cinsiyet kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıkları tanımlarken, toplumsal cinsiyet kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal ilişkileri tanımlar. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kadınlık ve erkekliğe değil, onların arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin

sosyal olarak kuruluş şekline atıfta bulunur. Moser'a (1993) göre toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamsal olarak özeldir ve değişen ekonomik koşullara cevaben sıklıkla değişirler.

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez 1968 yılında Amerika'da Robert Stoller tarafından "Sex and Gender" (Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet) kitabında kadınlık ve erkeklik durumlarını birbirinden ayırmak için kullanıldı. İngiltere'de ise Ann Oakley, 1972 yılında "Sex, Gender and Society" (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum" isimli kitabında cinsiyet ve kişilik, cinsiyet ve zeka arasındaki ilişkileri tartışmış ve toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl öğrenildiğinden bahsetmiştir.

West ve Zimmerman'a (1987) göre toplumsal cinsiyet yalnızca var olan bir şey değildir; başkalarıyla olan ilişkilerde "toplumsal cinsiyeti oluşturulur". Toplumsal cinsiyet oluşumu çok güçlüdür, gündelik hayatta birçok önemsiz eylemde toplumsal cinsiyet yeniden üretilir- oluşturulur ve yeniden oluşturulur.

Bourdieu (1990) ve Lorber'e (1994) göre ise toplumsal cinsiyet bir kez "atandığında" toplum bireylerden "kadın" ya da "erkek" gibi davranmalarını bekler. Bu beklentilerin karşılanması ve yeniden üretimi gündelik uygulamalarla sağlanır. Cinsiyetin toplumsallaşması kuramı erkek ve kız çocukların "cinsiyet rollerini" ve bu rollere eşlik eden erilik ve dişillik kimliklerini öğrenerek edindiğini ileri süren işlevselci yaklaşım tarafından benimsenmektedir.

Çoğu zaman erkekler ve kadınlar arasında "doğal" olarak düşünülen farklılıklar toplumsallaşmanın bir ürünüdür ve kadınların erkeklere tabi olmasına neden olan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri de buna paralel olarak var olmaktadır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları ve eşitsizliklerini açıklamak için üç farklı yorum kullanılmaktadır: İlk yaklaşım kadınlar ve erkekler arasındaki davranış farklılıklarınının biyolojik olduğudur. İkinci yaklaşım cinsiyetin toplumsallaşmasına ve cinsel rollerin öğrenilmesine merkezi bir rol atfeder. Üçüncü yaklaşım ise hem toplumsal cinsiyetin hem de cinsiyetin hiçbir biyolojik temeli olmadığı ve her ikisinin de tamamen toplumsal olarak kurulduğudur.

Cinsiyetin toplumsallaşması ile ilgili yaklaşım biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti ayırır. Biyolojik cinsiyet doğuştan getirilirken, toplumsal cinsiyet sonradan oluşur. Çocuklar çeşitli toplumsallaşma araçları vasıtasıyla kurdukları temasla kendi cinsiyetleri ile uygunluk içinde olduğunu gördükleri toplumsal normları ve beklentileri içselleştirirler. Toplumsal cinsiyet farklılıkları biyolojik olarak belirlenmez, kültürel olarak üretilir. Bu görüşe göre toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin neden, erkeklerin ve kadınların farklı rollere göre toplumsallaştırılmalarıdır.

Connell'a (1987) göre toplumsal cinsiyet ilişkileri gündelik etkileşim ve uygulamaların sonucu olarak ortaya çıkar. Sıradan insanların özel yaşamlarındaki eylem ve davranışları, ortaklaşa toplum düzenlemelerle doğrudan ilgilidir. Bu düzenlemeler yaşam boyunca ve kuşaktan kuşağa sürekli olarak yeniden üretilir ve bazen de değişebilir. Emek, iktidar ve cathexis (kişisel/cinsel ilişkiler) toplumun, toplumsal cinsiyet düzenini devam ettirmek için birbirinden ayrı ama birlikte işleyen ve birbirine göre değişen ve birbiriyle ilişkili parçalarıdır. Bu üç alan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kurulduğu ve denetim altında tutulduğu yerdir. Emek hem evde hem de iş yaşamında cinsel kimliklere göre gerçekleştirilen işbölümünü temsil ederken, güç kurumlarda, devlet kademelerinde, askeri ve iç işleri gibi alanlardaki yetke, şiddet ve ideolojiler gibi toplumsal ilişkiler vasıtasıyla işler. Cathexis ise evlilik, cinsellik ve çocuk yetiştirmeyi de içine alan yakın, duygusal ve mahrem ilişkilerin dinamikleriyle ilgilidir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri bu üç alanda var olduğu biçimiyle toplum düzeyinde ya da belli bir toplumsal cinsiyet düzeninde yapılanmıştır. Aile, komşu ve devlet her biri kendi toplumsal cinsiyet rejimlerine sahiptir.

Connell erillik ve dişillik için birçok farklı dışavurumu olduğuna inanır. Toplum düzeyinde bu karşıt dışavurum biçimleri tek bir tanımlayıcı öncül çevresinde, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği ilkesi çevresinde belli bir hiyerarşi oluşturacak biçimde düzenlenmiştir. Hiyerarşinin tepesinde, toplumdaki tüm erillik ve dişillik biçimlerine baskın olan hegemonyacı erillik yer alır. Hegemonyacı burada hegemonya- belli bir grubun, zor kullanarak değil, özel hayat ve toplumsal alanlardaki kültürel dinamikler yoluyla sağladığı toplumsal baskınlık kavramına göndermede bulunmaktadır.

Hegemonyacı erillik, erilliğin ideal biçimi olarak görülse de toplumda çok az erkek hegemonyacı erilliğin şartlarını taşımaktadır. Ancak çok sayıda erkek

hegemonyacı erilliğin ataerkil düzendeki konumundan çıkar sağlamaktadır. Connell bunu “ataerkil kar payı” olarak adlandırır.

Özel patriarkanın gücünün kısmen zayıfladığı koşullarda kamusal patriyarka üzerinden korunan cinsiyete dayalı işbölümü ve işgücü piyasalarındaki eşitsizlik ve ayrımcılık erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini sürdürmesine olanak sağlar. Özel patriarkanın güçlü olduğu ülkelerde kadınlar istihdama çok sınırlı düzeyde, hane içindeki yükümlülüklerini ve erkeğin otoritesini sarsmayacak biçimde katılırken, kamusal patriarkanın temsilcisi konumunda olan devlet kadınların istihdamdaki ikincil konumlarını pekiştiren düzenleme ve uygulamalarla onların işverenler ve erkekler karşısındaki pazarlık şanslarını azaltarak özel patriarkanın gücünü korumasına destek olur.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN GELİŞİMİ VE ÖZELLİKLERİ

2.1 DÜNYADA GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHİNDEN KADIN GİRİŞİMCİLİĞE GEÇİŞ

Dünyada kadın girişimciliği olgusunun tartışılması 1970'li yıllarda gündeme gelmişse de, kökleri 17. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. Yaklaşık olarak 300 yıllık girişimcilik tarihi erkek girişimci üzerinden tanımlanmaktadır. On yedinci yüzyılda, 1730'da "girişimci" kavramı ilk kez Richard Cantillon tarafından kullanılmıştır. Yürütülen iktisadi faaliyeti ve bunu yürüten kişinin risk alam niteliğine göre ele girişimci kavramı anlam kazanmıştır. Hem risk alabilen insan tipini hem de girişimcilik aktivitesinin çıktılarının ekonomik etkisini ifade etmede kullanılan girişimci kavramının anlamı günümüze kadar taşınmıştır (Çetindamar, 2002; Wyndham, 2004). Hisrich ise, Cantillon'ın aynı zamanda girişimciyi yapılan iş sonucunda umulan kar elde etme güdüsüyle ele alsa da, bu karın belirsiz olduğuna ve belli bir riski içerdiğine vurgu yapacak anlamda kullandığını belirtmiştir (Hisrich ve diğ. 1999:6).

Erken girişimciliğin bir örneği banka hisselerini Fransa ile ticaret yapmak için bir franchising anlaşmasına dayalı olarak Yeni Dünya'ya taşıyan John Law'un (1671-1729) aktivitelerinde bulunmuştur. Bu terim Endüstri Devrimi'nin başlangıcıyla "başarılı" bir girişimci tanımının içermesi gereken önemli bir unsur olarak yönetsel becerilere sahipliği kabul eden Jean-Baptiste Say tarafından, bu aktiviteler genişletilene kadar, girişimcilik aktiviteleri bağlamında uygulanmıştır. Yirminci yüzyıl ilerledikçe girişimcilik kültürü, felsefesi, özellikleri ve davranışını tanımlayan girişimcilik terimleri ve onların kabul edilen anlamları da değişmiştir. Yirminci yüzyıl girişimciliğinin ekonomik ve davranışsal bir bakış açısından tanımlama çabaları, araştırmacıların büyük dikkatini çekmiştir. Yirminci yüzyıldan önce, neo-klasik ekonomik model, girişimciliğin refah dağıtım mekanizması üzerindeki etkisini çok uzun süre görmezden gelmiştir (Wyndham, 2004). Yirminci yüzyıl ilerledikçe girişimcilik kültürü, felsefesi,

özellikleri ve davranışını tanımlayan girişimcilik terimleri ve onların kabul edilen anlamları değişmiştir.

Girişimcilik risk almanın yanı sıra yenilikçiliği de içermektedir. Günümüz girişimcilik çalışmalarının çıkış noktasını oluşturan Joseph Alois Schumpeter'in (1883-1950) görüşüne göre ekonomi bir sistemdir ve bu sistemdeki değişimler neo-klasiklerin söylediği gibi dışardan değil içerden gelmektedir. Bu değişimleri sağlayan da girişimcinin kendisidir. Schumpeter'e göre beş temel girişimci davranışı vardır. İlki, yeni bir malın ya da hizmetin yeni bir tipinin ya da kalitesinin sürülmesidir. İkincisi üretime yeni bir tekniğin uygulanmasıdır. Üçüncü olarak yeni bir pazarın oluşturulması gerekliliği vardır. Dördüncüsü endüstrinin yeniden yapılandırılmasıdır. Beşincisi yeni bir hammadde ya da yarı mamul kaynağının bulunmasıdır. Schumpeter'in girişimcilik yaklaşımı özellikle 1980 sonrası girişimcilik çalışmalarında Schumpeterci-Evrimci yaklaşım olarak giderek daha çok önem kazanmıştır. Evrimci yaklaşımın neoklasik yaklaşımdan en önemli farklılığı ekonomik gelişim sürecinde teknolojik yenilik ve öğrenme süreçlerini ön plana çıkarmasıdır (Nelson ve Winter 1982).

Weber (1905) ise girişimciliği rasyonalite ile ilişkilendirmiştir. Hesap yapabilme ve bir ekonomik girişimin sonuçlarını öngörmenin ancak rasyonalite ile mümkün olabileceğini, dünyanın başka yerlerinde girişimcilik var olsa bile girişimlerin rasyonel örgütlenmesi konusunda en başarılı örneklerin Batı'dan çıktığını belirtir ve girişimlerin sürekliliğine vurgu yapar. Girişimler ancak sürekli olduğu zaman gerçek anlamda bir girişimcilikten söz edilebilir. Weber batılı ülkelerin girişimcilik başarılarının tesadüf olmadığını, girişimcilik alanından başarılı olan ülkelerin Protestan olduğundan hareketle, kapitalizmi ve dolayısıyla girişimciliği Protestan ahlakının bir sonucu olarak görür. Protestanlık kaderci anlayışa karşı çıkan ve girişimcilik faaliyetlerinin sonuçlarını rasyonel bir biçimde değerlendirerek risk hesabı yapar. Girişimcilik sonucu başarısız olma bir kader değil, yanlış hesaplamalar ve yanlış risk almanın sonucudur. Weber'e göre ideal tipteki bir kapitalist ile ideal tipteki bir Protestan aynıdır. Protestan Ahlakına göre Tanrıya yakın olmak için çok çalışmanın gereklidir, kazanç ise dünya zevkleri için harcanmamalıdır ve bu nedenle sermaye birikir. Weber'e göre iş yapanlar burjuva ya da işletme sahipleridir. Ancak burada Weber'in girişimcileri toplumsal bir sınıf olarak ele

alırken, aslında cinsiyetsiz bir kategori gibi ortaya koyduğu durumda gerçekte erkek girişimciyi somutlaştırmaktadır (Weber, 1905).

Tarihsel süreç içinde girişimcilik bir erkek alanı olarak görülmüşse de, kadınların girişimcilikle ilgili faaliyetleri her zaman olmuştur. Kadın girişimciliğinin bir olgu ve ekonomik değer olarak ele alınması ise, ancak 1970’lerde kadınların kalkınma programlarında ele alınmasıyla başlamıştır. Kadın girişimciliği 1970’li yıllarda yeni kullanılmaya başlanan bir kavram olmasına rağmen (OECD, 1997:3) 1980’li yıllar “kadın girişimciliği on yılı” olarak adlandırılmıştır (Byrd ve Megginson, 2000:38). Bu süreç kadın girişimciliğinin uluslararası kuruluşların çalışmaları ve ülke deneyimlerinde birçok ülkede farklı nedenlerle de olsa desteklenmesine olanak tanımıştır.

2.1.1 Kadın Girişimciliğini Destekleyen Uluslararası Örgütler ve Çalışmaları

1970’lerde kadınların kalkınmaya dahil edilmesi düşüncesi ile desteklenmeye başlanan kadın girişimciliği uluslararası birçok kuruluş tarafından desteklenmektedir.

Kadın girişimcileri destekleme amaçlı ilk çalışmalardan biri Bangladeş’li bir ekonomist olan Prof. Dr. Muhammed Yunus’un geliştirdiği Grameen Bank projesidir. Yunus 1974 yılında Bangladeş’te kendi bütçesi ile yoksul kadınlara mikro ölçekli krediler vermeye başlamış, hükümet ve bankaların karşı çıkmasına rağmen bu projesini sürdürmüştür. Yunus 1983 yılında güven ve dayanışma temeline dayanan Grameen Bank’ı kurmuştur. Bugün Bangladeş’te Grameen Bank 81367 köyde yaşayan 8.29 milyon kişiye borç veren 2564 şubeye sahiptir. Kredi alanların %97’si kadındır ve verilen kredilerin %97’si geri ödenmektedir ki bu oran diğer bankacılık sistemlerinden daha yüksek bir geri dönüş oranına sahiptir. 2006 yılında Yunus ve Grameen Bank “aşağıdan başlayacak bir ekonomik ve sosyal kalkınma yaratmak amacıyla mikro kredi sistemi için harcadıkları çabalar için” Nobel Ödülü’ne layık görülmüştür. Grameen yöntemi içinde Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Kanada, Hollanda, Norveç, Türkiye gibi 58 ülkede yapılan projelerde kullanılmıştır.

Kadın girişimciliği konusunda uluslararası çalışmalar yapan kuruluşların başında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gelmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini inşa etmek ve kadınları kalkınmaya katarak güçlenmelerini sağlamak için

kadın istihdamını artırmak amacıyla kadın girişimciliğini geliştirme amaçlı çalışma ve programlar yürütmektedir.

Kadın girişimciliğini destekleyen bir başka uluslararası kuruluş, 1919 yılında kurulan ve 1946 yılında Birleşmiş Milletler uzmanlık kuruluşu haline gelen Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'dur. ILO'nun temel amaçları genelde tüm bireylerin özelde de kadınların çalışma haklarını desteklemek, uygun istihdam fırsatları yaratmak, sosyal destek sağlamak ve işle ilgili konularda diyalogu güçlendirmektir. ILO 1950'lerden beri tüm dünyada ülkelere ekonomik kalkınmanın tüm aşamalarında teknik destek sağlamaktadır. Türkiye'de de 2013 yılında ILO ve İŞKUR işbirliği ve İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı (SIDA) desteği ile Ankara, Bursa, İstanbul ve Konya illerinde uygulanacak olan bir proje başlatmıştır. Proje, kadın istihdamının artırılması ve yaygınlaştırılması için: ulusal ölçekte kapsayıcı ve bütünsel bir politikanın geliştirilmesine destek olmayı, aktif işgücü piyasası programları ile kadınlar için insana yakışır iş olanakları sağlamayı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çalışma standartları alanında farkındalık yaratmayı ve Türkiye'de kadınların güçlendirilmesine destek olmayı hedeflemektedir.

Kadın girişimciliğiyle ilgili çalışmaları destekleyen uluslararası kuruluşların en önemlilerinden biri de Avrupa Birliği'dir. 1957 yılında Roma Antlaşması'nda kadına ve erkeğe eşit muamele ve eşit ücret konusu AB'nin kurucu ilkelerinden biri olmuştur. AB yasaları özellikle 1970'lerden bu yana kadın istihdamı alanında sürekli gelişmiştir. 2000 yılından bu yana AB desteği ile yaratılan istihdam olanaklarının dörtte üçünden kadınlar faydalanmıştır. Ancak hala kadınlar erkeklerden %17 daha az gelire sahiptir. Bu tür ayrımcılıkları ortadan kaldırmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için AB çeşitli çalışmalar yürütmektedir. AB'nin yürüttüğü çalışma ve projelerin ana hedefleri kalıp yargıların yıkılması ve kadınlar için ekonomik bağımsızlığın sağlanması, böylece kadınların çalışması, kendi gelirlerini kazanması ve sosyal imkanlardan eşit şekilde yararlanmalarına olanak sağlanmasıdır. AB bu hedefleri gerçekleştirmek için finansal destek de sağlamaktadır.

Ayrıca AB, kadınların güçlenmesi için karar alma mekanizmalarında yer alan kadınlardan oluşan bir ağ oluşturmuş ve Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü'nü kurmuştur. AB'nin kadınları güçlendirme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini

sağlama amaçlı çalışmaları arasında kadın girişimciliğinin desteklenmesi de vardır. Kadınların kendi işyeri sahibi olma oranı Avrupa genelinde de erkeklere göre düşüktür. Girişimciler erkek işgücünün %16'sını oluştururken kadın girişimcilerin oranı yalnızca %8'dir. Erkeklerin girişimci olma olasılığı kadınlara göre üç kat daha fazladır. Girişimci kadınlar işletme kuruluşunda, finansmanında ve genişletilmesinde erkeklere göre daha büyük sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle AB 1980'lerden bu yana kendi işini kurmak isteyen kadınlara çeşitli destekler sunmaktadır. 2004 yılında başlatılan bir uygulama ile kadınlar tarafından açılmış yeni işletmelerin sayısı artırılmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca AB "Avrupa Kadın Girişimciliğini Destekleme Ağı" (WES-the European Network to Promote Women's Entrepreneurship) kurmuştur ve bu ağ kadın girişimciliğinin desteklenmesinden sorumlu hükümet temsilcilerinden oluşmaktadır. Ağ, 30 Avrupa ülkesindeki üyeleriyle, kadın girişimcilere tavsiye, destek ve irtibat kurma olanakları sunmakta, kadın girişimcilerin profillerini yükseltmelerine ve işlerini büyütmelerine yardımcı olmaktadır. Yine girişimcilikle bağlantılı olarak kadınlar Avrupa Sosyal Fonu aracılığıyla, uzmanlaşmış eğitim ve danışmanlık alabilmektedir. AB ayrıca, açtığı kadın girişimciliği portalı (Women Entrepreneurship Portal) ile kadın girişimcileri Avrupa ülkeleri içinde ve arasında ağ oluşturmaya teşvik etmektedir. Yine kadın girişimcileri desteklemek ve başarı hikayeleri ile onlara rol model oluşturmak amacıyla 2010 yılında AB'ye üye ülkelerden kadın girişimcilerin yer aldığı Avrupa Kadın Girişimci Elçileri Ağı (The European Network of Female Entrepreneurship Ambassadors) kurulmuştur. Aralarında Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere, İtalya, İsveç gibi ülkelerin bulunduğu 22 ülkeden yaklaşık 270 kadın girişimci kendi ülkelerinde girişimcilik elçisi olarak faaliyet göstermektedir.

2.1.2 Farklı Ülkelerde Kadın Girişimciliğinin Durumu ve Görünümleri

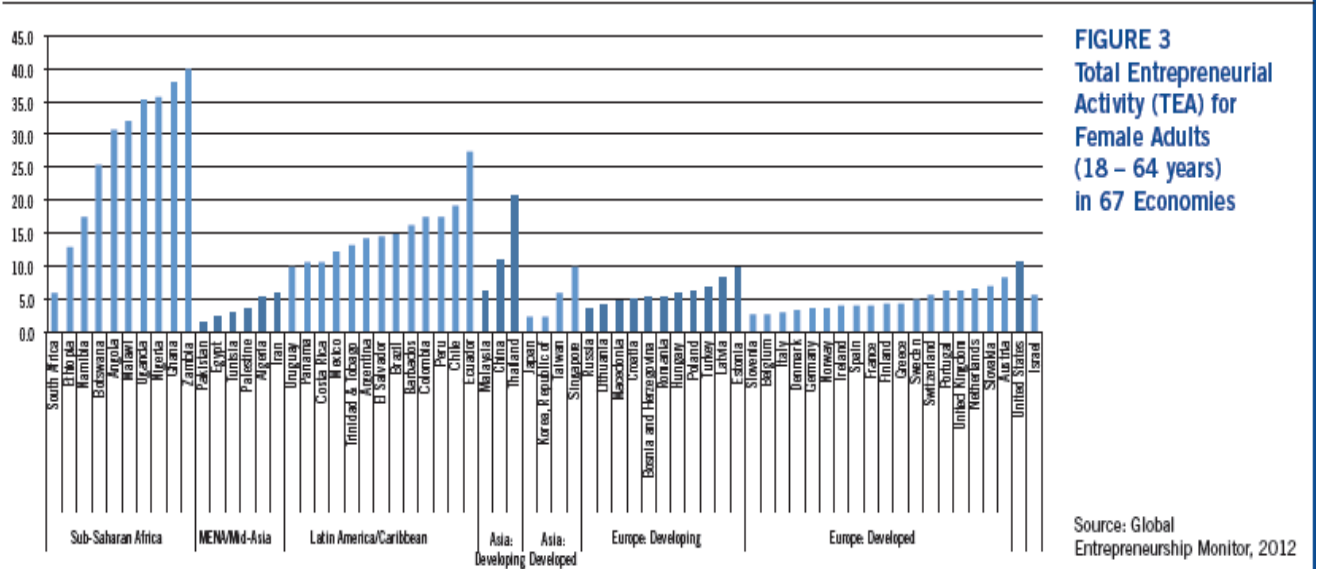
Kadın girişimciliği birçok ülkede çoğunlukla kayıt-dışı sektör faaliyetleri, ev-ekslenli işler veya mikrokredi programları çerçevesinde ele alınmaktadır. Mikro kredi uygulaması ile kadın girişimciliğini destekleme çalışmalarının ilk ve en çok bilinen örneği Grameen Bank'ın Bangladeş'te yürüttüğü çalışmadır. Gelişmiş ülkelerde özellikle yapısal ve kurumsal işleyişin görece olarak daha düzenli olduğu ve toplumsal cinsiyet eşitliğine daha duyarlı bir ortam bulunduğu için kadınların bireysel iş yaratma

ve yürütme faaliyetleri de daha olumlu koşullarda oluşmakta ve girişimci kadın sayısı artmaktadır (Sallan Gül, 2005). Moore ve Buttner'ın (1999) yaptığı araştırmaya göre kadın girişimciliği ABD'de en hızlı büyüyen sektör konumundadır. Kadın girişimciliği tüm dünyada son erkeklere oranla daha yüksek bir artış hızına sahiptir. ABD'de 2018 yılına kadar kadınların 9.72 milyon yeni işletmenin yarısından fazlasına sahip olacağı öngörülmektedir. 2010 yılında kadın sahipli işletmeler toplam işletmelerin ancak %16'sını oluşturmaktaydı (MacNeil, 2012) Benzer olarak Kanada'da kadınlar küçük ve orta boy işletmelerin %45'ine sahiptir. Kendi işyeri sahibi olan kadınların oranı Avustralya ve Kanada'da %33, Kore'de %32, ABD'de %38 olarak tahmin edilmektedir (Narin, Marşap, Gürol, 2006).

Kadın girişimciler özellikle Amerikan ekonomisinde büyüyen bir güçtür; Amerikan nüfus idaresine göre 1972'de, Amerikan işletmelerinin yalnızca %4.6'sı kadın sahiptiydi. Kadın girişimcilerin sayısı 1970'lerden beri keskin bir şekilde artmış; 1990'da tek sahipli işletmeye (işletme sahipliğinin en basit şekli, işletme sahibinin kar ya da zararı diğer çalışanlarla paylaşmadığı tür) sahip kadınların sayısı 5.6 milyonken, 1998'de bu 7.1 milyona yükselmiştir. ABD Küçük İşletmeler Yönetimine göre 1999'da 9.1 milyon kadın işletme sahipli olup ve ekonomiye 3.6 trilyon dolar katkı yaparak 27.5 milyon insanı istihdam ediyordu (Wyndham, 2004:225).

Uluslararası Girişimcilik Mentörlüğü (GEM) 2012 raporuna göre dünya üzerindeki 67 ülke ekonomisi içinde 126 milyon kadının kendi işini kurduğu ya da işlettiği tahmin edilmektedir. Yine rapora göre 98 milyon kadın da bir şekilde var olan işletmeleri yönetmektedir. 48 milyon girişimci kadın ve 64 milyon kadın işletme sahibi işletmelerinde bir ya da daha çok kadını istihdam etmektedir.

Şekil 1. Kadınların 67 Ülke Ekonomisi İçerisindeki Toplam Girişimcilik Oranları

Küresel Girişimcilik Mentörlüğü (GEM) raporuna göre Pakistan %1 kadın girişimci oranıyla 67 ülke içinde en sonda yer alırken, Zambia'da kadın girişimci oranı %40'tır. En yüksek kadın girişimci oranları Sahra Çölü'nün güneyinde görülmekle birlikte Güney Afrika %6'lık kadın girişimci oranıyla bu bölgede bir istisnadır. Latin Amerika/Karayıpler'de de oran oldukça yüksek olup her dört kadından birinin girişimcilik aktiviteleri içinde yer aldığı Ekvador dikkat çekicidir.

GEM raporuna göre kadın girişimci oranları ekonomik gelişmişlikle yakından ilişkilidir. Kadın ve erkek girişimcilerin oranı azalan verim yasasının hakim olduğu ekonomilerde ki bu tür ekonomilerde ekonomik gelişme öncelikli olarak temel gereksinimlerle ilişkilendirilmektedir; kurumların gelişmesi, altyapı, makroekonomik istikrar ve sağlık ve temel eğitim muhtemelen bu faktörlerin iş piyasasında daha az arza neden olması ve enformel sektörde faaliyet gösterme eğilimi nedeniyle tipik bir şekilde yüksektir.

Bununla birlikte ekonomik olarak daha az gelişmiş olmalarına rağmen Orta Asya ülkelerinde kadın girişimciliğinin en az oranlarda olduğu rapor edilmektedir. Gelişmiş Avrupa'da düşük kadın girişimci oranları görülmektedir ancak bu daha az şaşırtıcıdır çünkü yenilikçi ekonomilerde daha fazla istihdam imkanı vardır ve çalışanlara sağlanan güvenceler, sosyal programlar ve daha fazla refaha sahip aileler daha az güdülenmeye neden olmaktadır. Yenilikçi ekonomilerde girişimcilik şartları ekonomik gelişme açısından verimlilik ve geliştiricilerden daha önemlidir. Modelin getirileri iş yaratma ve teknik yenilikler gibi ulusal ekonomik büyümedir Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan Asya kadınlar arasında girişimcilik aktiviteleri bakımından en yüksek çeşitliliğe sahiptir. Japonya ve Kore'de yetişkin kadınların yalnızca %2'lik kısmı girişimcilik aktiviteleri içinde yer alırken, verimlilik odaklı Tayland ve yenilikçilik odaklı Singapur'da gelişmişlik oranları ile ilgili olarak daha yüksek katılım oranları görülmektedir. Verimlilik odaklı ekonomiler piyasada uygun bir işleyiş, yüksek eğitim sistemleri, mal ve iş piyasası ve teknolojik hazırlıklılık gibi yumuşak mekanizmaları sağlamaya odaklanırlar. Bu şartlar Schumpeter'in "yaratıcı yıkım" kavramı içinde direk olarak girişimcilikle ilgili olmasa bile piyasaların gelişimi daha fazla girişimcilik faaliyetini çekeceği ve mümkün kılacağı için dolaylı olarak ilgilidir.

Genel olarak bölgeler ve ekonomilerde kadın girişimci oranları her ne kadar düşük oranlarda olsa da erkek girişimciliğine benzer oranları takip etmektedir. Erkek girişimcilerin kadın girişimcilerden dört kat daha fazla olduğu Orta Asya grupları en büyük dengesizliği göstermektedir. Ortalama olarak Sahra altı Afrika ve gelişmekte olan Asya en büyük cinsiyet dengesizliğini ortaya koymaktadır. GEM raporundaki 67 ekonomiden yalnızca yedi tanesinde kadın girişimci ve erkek girişimcilerin sayıları eşit ya da kadın girişimciler biraz daha fazladır. Panama ve Tayland'da her 10 erkek girişimciye karşı 12 kadın girişimci vardır. Gana, Ekvador, Nijerya, Meksika ve Uganda'da cinsiyetler arasında girişimcilerin oranları aynıdır (GEM 2012 Raporu: 16-17).

2.1.3 Toplumsal Cinsiyet Temelinde Girişimcilerin Ayrışan Özellikleri

Kadın girişimciler üzerine yapılan ilk araştırmalar, kadın ve erkek girişimciler arasında var olan önemli farklılıkları ortaya koymuştur. Bununla birlikte daha yeni çalışmalar kadın ve erkek girişimciler arasında psikolojik ve demografik özellikler bakımından farklılıktan çok benzerlik olduğunu göstermiştir (Birley 1989). Girişimcilikle ilgili demografik göstergelerin çoğu kadın ve erkekler için tamamıyla aynıdır. Kadın girişimciler için başarının başat göstergesi, iş deneyimi ve kendi iş sahipliği süresidir (Schiller and Crewson 1997). Kadınlar karlılık ve büyüme potansiyeli daha düşük işler kurmaya meyillidir (Ljunggren and Kolvereid 1996). Hisrich ve Brush'un (1985) çalışmasında kadın girişimcilerin finans-sermaye kullanımında görece yetersiz kaldıkları bulgusuna erişilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan kadın ve erkek sahipli 3000 işletmenin yer aldığı ulusal kesitli bir çalışmada, süre başa baş giderken satış düzeyleri her ikisi için de benzer olarak bulunmuştur. (Hisrich et al. 1997). Bununla birlikte kadınlar işletme hedefleri olarak ekonomik girdiler ve piyasada tanınmayı daha önemli olarak sınıflandırmışlardır. İşletmenin hayatta kalması üzerinde eğitimin etkisi konusunda yapılan yeni bir araştırmaya göre, dört ya da daha fazla yıl üniversite eğitimi ve on ya da daha fazla önceki iş deneyimi olan işletme sahiplerinin ilk beş yıl hayatta kalmaları daha olasıydı (Boden and Nucci 2000) Aynı zamanda kadın sahipli işletmeler ortalama bir Amerikan firmasına göre daha fazla iş piyasasında kalmaktadır.

Ljunggren ve Kolvereid (1996)'e göre girişimcilikte cinsiyet farklılıkları üç temel nedene dayanmaktadır. İlki, erkek girişimciler ekonomik beklentilere vurgu yaparken, kadın girişimciler kişisel beklentilere vurgu yapmaktadır. İkincisi, işletmelerinin oluşum sürecinde sosyal desteği erkeklerden daha fazla hissetmektedirler Üçüncüsü ise kadın girişimciler kendilerini erkek girişimcilerden daha fazla girişimcilik yeteneklerine sahip olarak algılamaktadırlar. Benzer şekilde Kutanis'de (2003) erkek girişimcilerin ekonomik beklentilerinin, kadın girişimcilerin ise kişisel beklentilerinin ön planda olduğunu, buna bağlı olarak da, kadın girişimcilerin erkeklere nazaran daha fazla sosyal desteğe ihtiyaç duydukları belirtmiştir. Kadın girişimcilerin firmaların kuruluş aşamalarında veya kendilerinin işe başladıkları dönemlerde iş ile ilgili beklentilerini düşük seviyede tuttıkları için hayal kırıklığına uğramadıkları gibi tatmin hissine bile ulaşabildikleri belirlenmiştir (Kutanis/Alparıslan, 2006: 144).

Kadın ve erkek girişimcileri tanımlayan kişisel özellikler dikkate alındığında benzer özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Bu özellikler arasında; dinamiklik, bağımsızlık, özgüvenli olma, rekabetçilik ve amaç yönelimli olma bulunmaktadır (Yetim,2002:81; Şekerler, 2006: 113). Farklılıklara bakıldığında ise; erkek girişimcilerin kendilerine daha fazla güvenen, daha az esnek olan ve daha az toleransa sahip oldukları gözlemlenirken; kadın girişimcilerin, daha iyimser ve şartlara daha iyi uyum sağlayan kişilik özellikleri gösterdikleri tespit edilmiştir.

Kadın ve erkek girişimcilerin girişimciliğe başlama nedenleri benzerlik göstermektedir. Hem kadın hem de erkek girişimciler bağımsız çalışma isteği; yeteneğini kullanma isteği; ekonomik zorunluluk; patron olma arzusuyla girişimci olmaktadır (Çelebi, 1997:101; Hancı, 2004: 25; Şekerler,2006:109). Kadınları iş kurmaya “iten faktörler” arasında; ülkenin ekonomik koşullarından kaynaklanan işsizlik sorunları, kadınlara uygun olmayan iş koşulları, esnek istihdam politikalarının yetersizliği ve kadınların özellikle ücretli işlerde cinsiyet ayrımcılığına uğramaları sayılabilmektedir (Yetim, 2002: 81; Yetim ve Tatlıdil, 2004:498). Bunun aksine, bağımsızlık isteği, kendini gerçekleştirme isteği, kendi işinin patronu olma, aile ve iş sorumluluğu arasındaki dengeyi kurma isteği ise kadınları iş yaşamına “çeken faktörler” arasında yer almaktadır (Cohen ve Mallon, 1999:340; Mortan ve vd,2001)

Erkek girişimciler; kendi geleceklerini kontrolleri etme güdüsüyle hareket ederken, çoğunlukla işverenleriyle anlaşamadıkları ya da kendilerinin bir işi daha iyi yönetebileceklerine dair inançları nedeniyle kendi işyerlerini açmaktadırlar (Hancı,2004:20; Şekerler, 2006: 113). Kadın girişimciler ise; özgür olma, başarıma güdüsü, mesleklerinde ilerleme, iş hayatlarında yaşadıkları hayal kırıklığı gibi nedenlerle işlerini kurmaktadırlar (Hancı, 2004: 23).

Kendi işinin sahibi kadınlar, erkek meslektaşlarından daha düşük düzeylerde iş piyasaları ve ilişkilerine sahiptir (Katz ve Williams, 1997). Bu yüzden kadın girişimciler onların ağları daha formel faktörler ve bilgi kaynakları içermeye eğilimli olmadığından özellikle aileleri, akraba ve arkadaşları gibi enformel kaynaklar ile daha yakın güven ilişkileri inşa ederler. Kadınların formel iş ağlarına erişimlerinin olmaması, onların “tümleşik ağ” olarak tanımlanabilecek erkeklerinkinden farklı ağlar yaratabilmesi anlamına gelmektedir (Brush, 1992). Aldrich ve arkadaşları (1989) da, kadın ağlarını iş, aile ve sosyal yaşam alanları etrafında oluşturulmuş ağlar olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Neider (1987) da, kadınlar tarafından kurulmuş işletmeler erkeklerinkine göre, enformel yapılanmaya, yani işgücü piyasasından çok aile ve çevresel ilişki ağlarına sahiptirler. (Yetim, 2008; p. 869)

Fischer, Reuber ve Dyke’da (1993), kadın girişimciliğin üretim, servis ve perakende endüstrilerinde daha fazla olduğunu, kadın ve erkeklerle ilgili kendi çalışmalarında eğitim, motivasyon ve deneyim de farklılıkların olduğuna dikkat çekmişlerdir. Kadın ve erkek girişimcilerin faaliyet gösterdikleri sektörler arasındaki farklılıklar dikkate alındığında, kadınların mesleki tecrübeleri ve çevrelerinde yaşayan arkadaş-dost tavsiyeleri ile erkek egemen meslek alanlarından uzak durarak genellikle “seyahat acentalığı, giysi stilistliği, emlakçılık, sigortacılık, toptancılık, imalatçı temsilciliği” gibi sektörlerde çalışmayı tercih etmektedirler (Eyüpoğlu,2003:70, Hancı,2004:8; Baron,1998:275 ve diğ.). Yine erkek girişimcilerin ilk işlerini genellikle imalat ve inşaat sektörlerinde kurmalarına karşın, kadın girişimciler; hizmet sektörü, eğitim, danışmanlık, halkla ilişkiler, sağlık alanlarında ilk işlerini kurdukları belirtilmiştir (Delmar, 2003: 14). Ülkemizde de kadınların cinsiyet rolleri esas alınarak, kadına özgü ve erkeğe özgü olarak tanımlanabilecek işler konusunda da ayrımlaşmalar bulunduğu dile getirilmektedir (Yetim, 2008). Buna göre sektöre giriş kolaylığı ve daha

az sermaye ve donanım gerektirmesi gibi nedenlerle, girişimci kadınların genellikle perakende ticaret, gıda, hazır giyim, turizm, sigortacılık, sağlık ve temizlik sektörlerinde yoğunlaştıkları söylenebilir (Nayır, 2008, s.634; Çelik/Özdevecioğlu, 2001: 488). Ayrıca bu sektörlerde yürütülen faaliyetlerin, kadına iş ve aile yaşamını dengeleme olanağı sunabildiği de ifade edilebilir (Schindehutte vd., 2003: 95). Buna göre sanayi üretimi ve imalat sektöründe kadın girişimci oranının oldukça sınırlı olduğu ve bu sektörde faaliyet gösteren kadınların genellikle erkek ortaklarla birlikte çalıştıkları belirlenmiştir (Makal ve Toksöz, 2012; Gökakın, 2000).

Kadın ve erkek girişimcilerin girişimciliğe başlama yaşları arasında dikkat çekici farklılıklar görülmektedir. Kadın girişimcilerin girişimciliğe başlama yaşları 35 ile 45 yaş arasında değişirken, erkek girişimciler genellikle 25 ile 35 yaş arasında girişimciliğe başlamaktadırlar (Reynolds, 2002:28).

Finansal kaynaklara ulaşma ve kullanma açısından da cinsler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Erkek girişimciler; kendi birikimleri yanında yatırımcı ve banka kredilerini kullanırken, kadınlar ise; kendi kişisel kaynaklarını, eş ve arkadaşlarının birikimlerini kullanmaktadırlar (Ecevit, 2000; Gökakın, 2000; Hancı,2004 ve diğ.).

2.2 TÜRKİYE’DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ DURUMU

2.2.1 Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Kadın Girişimciliğinin Kısa Tarihi

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kadınların kamusal alanda yer almalarında eğitim ve istihdam önemli rol oynamıştır. Batılı ülkelerde II. Dünya savaşı sonrası kadınların istihdama giderek daha çok katılması olgusu Türkiye şartlarında karşılık bulmamıştır. Türkiye’de kadın istihdamında değişim 1950’lerde başlayan tarımsal alanda mekanizasyona geçilmesiyle beraber başlayan kırsaldan kente göç süreciyle tarımda çalışanların sayısı azaltmıştır. Kentlerde sanayi sektörünün istihdam kapasitesi göçle gelen nüfusa istihdam yaratmada yetersiz kalması tarımsal üretimde çalışan kadınları olumsuz etkilemiş ve kentlerde emek piyasasına katılamayan kadınlar, ev kadını olarak kent yaşamına eklenmişlerdir (Toksöz, 2011; Dedeoğlu, 2014).

Kırsaldan kente göç eden kadınların insan sermayeleri (eğitim düzeyi ve becerileri) onların istihdam piyasasında yer almalarını zorlaştırmış, çocuk bakım maliyetlerinin kentlerde yüksek olması nedeniyle ev kadını olmayı tercih etmişlerdir. İstihdam piyasasına katılanlar ise, çoğunlukla kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu, ikincil iş piyasasında yer almışlardır. İkincil işgücü piyasasının güvencesiz, ve düşük ücretli olması, kadın istihdamının koşullarını belirlemiş ve kadınların istihdamdan çekilmesinde rol oynamıştır. Kadınların istihdama katılmalarının önündeki kültürel engeller ve kadının evli olması durumu, kadınların istihdam içindeki koşullarını da belirlemiştir. Kadınların yaygın biçimde ve aile görevleriyle sınırlandırılan rolleri, geleneksel toplumsal ve ekonomik yaşamdaki yerini belirlemiştir. Kadınların kentsel ekonomik aktiviteler içindeki düşük katılımları, onların aile içinde oynadıkları role, bu rolle ve genel anlamda aile içindeki patriarkal ilişkilerle ilgili tercihlerine dayandırılarak açıklanmıştır. Bu nedenle kentlerde kadınlar daha çok kadınsı iş alanlarında ve güvencesiz enformel sektör işlerinde çalışma olanağı bulmuşlarsa da, kadın girişimciliği olgusu ise, gündeme dahi gelmemiştir (Toksöz, 2012; Ecevit, 2007; Özar, 2007).

Türkiye’de kadın girişimciliğinin tartışılması Kandiyoti’nin (1988) de belirttiği gibi, 1970’lerdeki ekonomik krizi takip eden yapısal dönüşümlerden başlamıştır. Özellikle Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlar tarafından önerilen yapısal uyum politikalarından etkilenen ekonomik önlemler arasında kadınların istihdama daha fazla katılımlarının gereği dile getirilmiştir. Ancak Türk ekonomisinin yabancı ülkelere ve ihracata açılmasına rağmen, kadın istihdamında aynı politikalar izlenmemiştir. Kadın istihdamı tarım sektörü dışında beklenen gerekli artış yaratılamamış, devletin de bu konuda herhangi bir çalışması olmamıştır. Devlet koruyucu ve dengeleyici rolünden sıyrılarak daha çok seyirci rolüne geçiş yapmıştır (Dedeoğlu, 2009). Bu da yapısal uyum politikaları doğrultusunda işçi maliyetini düşürme kaygısı iş sektöründe esneklik ve yeni sermaye birikim modellerini getirmiş ve kadın istihdamı bu durumdan daha da olumsuz etkilenmiştir. 1980’li yıllarda kadın istihdamı %31,6 iken 1988 yılında %31.8 olmuş, herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. İstihdamda yer alan kadınların yaklaşık %76.8’i tarımda istihdam edilmiş ve %70.2’si hiçbir ücret almadan aile işinde olarak çalışmıştır. Neoliberal ekonomik politikalar esnek, güvencesiz ve kayıtdışı işleri yaygınlaştırmış ve bu durum

özellikle kadınların düzensiz ve yetersiz gelir getiren, geçici ve kayıtdışı işler aracılığıyla ekonomik güçlenmelerini engelleyen ve sermaye ile patriyarka arasındaki uzlaşmayı sürdürme bakımından işlevsel bir özellik taşımaktadır. 1984-89 dönemini kapsayan V. Kalkınma planında kadın işgücü arzı artışı beş yıl için yalnızca bin kişi olarak öngörülmüştür (Toksöz, 2011:225).

1980'lerin sonlarında kadın istihdamını olumsuz etkileyen koşullar, yükselmeye başlayan feminist hareketin öncelikli tartışma alanları arasına girmiştir. Bunda Kadın girişimciliğinin desteklenmesi çalışmalarının artmasında 1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesinin (CEDAW) etkisi büyük olmuş ve Türkiye bu sözleşmeyi 1985 yılında imzalamıştır. 1990 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Kadının Statüsü Sorunları Genel Müdürlüğü'nün kurumuyla birlikte, kadınların toplumsal ve ekonomik konumları tartışmaya açılmıştır. Kadın örgütlerinin yanında sivil toplum kuruluşları ve baroların desteğiyle 1992 yılında Medeni Kanunda yapılan değişiklikle kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan 159. Madde Anayasa Mahkemesi iptal edilmiştir.

Benzer biçimde Dördüncü Dünya Kadın Konferansı 1995 yılında Pekin'de toplanmış ve toplantı sonucunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunun kararları Türkiye tarafından çekincesiz olarak imzalanmış ve kadın erkek eşitliğini sağlayan bileşenlerden bir olarak istihdam alanı kamusal bir yükümlülük olarak devlete verilmiştir. Yine kadın istihdamını artırma ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama çalışmaları Türkiye'nin 1999 yılında Helsinki Avrupa Birliği Zirve Toplantısında adaylık statüsü tanınmasından sonra ivme kazanmış ve kadın istihdamının artırılması ve kadın girişimciliğinin desteklenmesi yönünde kararlar alınmıştır.

2.2.2 1990'lı Yıllardan Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi: Altın Yıllar mı?

1990'ların ilk yarısında küçük işletmelerini geliştirmek için kadınlara yardım etmek kadınların ücretli istihdamının yanı sıra ekonomik kazanç sağlamalarının pratik bir yolu olarak görülmüştür. Kadınlar için banka kredileri kadınları girişimcilik konusunda cesaretlendirmek için temel araç olmuştur. Bununla birlikte kadın girişimciliğini destekleme giderek iki farklı kaygı ile ilişkilendirilmiştir. İlk olarak,

kadınların iş gücü içindeki varlıklarındaki keskin düşüş ve yüksek kadın işsizliği politika yapıcılarını kadın girişimciliğini destekleme yolu ile bu eğilime karşı koyma konusunda alarma geçirmiştir. İkinci olarak, kentli yoksul aileler arasında artan yoksulluk, kadın girişimciliğinin tercih edilen bir opsiyon olduğu politik müdahaleler konusunda çağrılara yol açmıştır. Başka bir deyişle, kadın girişimciliği bakımından kadın odaklı bir bakış açısından aile odaklı bir bakış açısına doğru bir değişim meydana gelmiştir. Devlet kuruluşları, özel ve sivil toplum organizasyonları kendilerini farklı misyonlarla projelerde konumlandırmıştır. Böylece farklı aktörlerin uygulamada yer alması farklılaşan amaçları doğrultusunda kadın girişimciliğini destekleme stratejilerinin uygulamaya konması ile sonuçlanmıştır (Ecevit, 2007; 53).

Özellikle kadın örgütlerinin girişimlerinin ve uluslararası fonların AB sürecinde Türkiye'ye kanalize edilmesi kadın istihdamını arttırmak için programların başlatılmasına öncülük etmiştir. Bu çabalar kadınlardan gelen talep üzerine başlatılmamıştır; yer alan kuruluşların hiçbiri kadın organizasyonlarında olduğu gibi hedef kadın grubuna yakın değildi. İki nedenden dolayı arza yönelik olarak nitelendirilebilirler. İlk olarak, onların kadın odaklı girişimciliği destekleme servisleri alanına girme motivasyonlarından biri bu alanda sunulan uluslararası proje fonlarının hacmini yükseltmekti. İkincisi, onların hedef kadın grubu ile sürekli bir ilişkileri olmadığından, kadınların yakın katılımı olmaksızın servislerini sunmuş ve politikalarını dizayn etmişlerdir. Böylece talep yönlendirmeli programlar girişimcilik destekleme servisleri için hedef grup olan insanların talepleri üzerine geliştirilmiş olanlardır. Genellikle tabana yakın kadın organizasyonları tarafından ve bir güçlendirme bakış açısı ile uygulanmaktadır. Halbuki genellikle kadın organizasyonları tarafından uygulanan talep yönlendirmeli programlar uzmanlık eksikliği gösterebilirken, arz yönlendirmeli program ve projeler hedef grubu tanımlama, bir güçlendirme bakış açısı dahilinde grubun ihtiyaçlarını analiz etme ve doğru destek hareket modelini seçme konularında başarısızlığa uğrayabilir.

1993 Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı işbirliği ile “Kadının Kalkınmaya Katılımı Güçlendirme Ulusal Programı Projesi” uygulamaya başlanmıştır. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün yürüttüğü proje kapsamında; eğitim programları, araştırma projeleri, pilot projeler ve

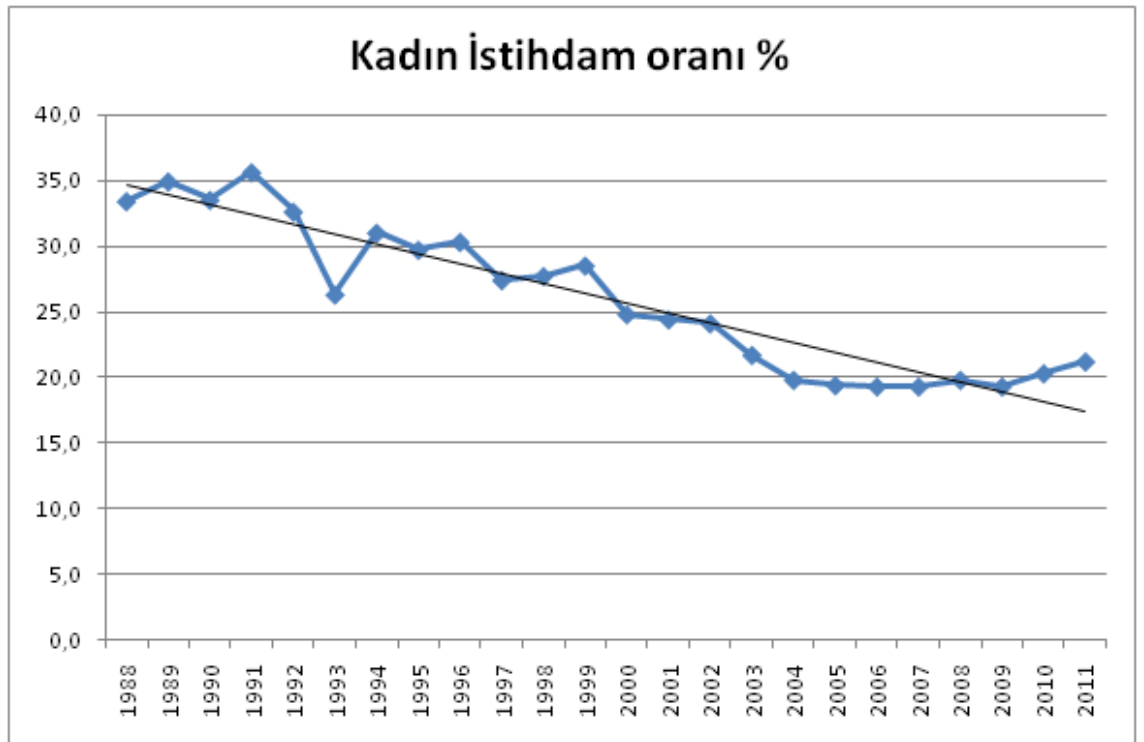
istatistik/yayın faaliyetleri yürütülmüştür. 1993 yılında Halk Bankası'nca kadınları girişimciliğe özendirmek amacıyla kadınlara özel düşük faizli kredi uygulaması başlatılmıştır. 1990'lı yılların sonunda kadın emeği ile ilgili yeni bir kavram olarak "kadın girişimciliğini teşvik" ortaya çıkmıştır. Bu çıkışın iki ana nedeni vardır. İlki toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda uluslararası sözleşmelerin de etkisiyle artan kadın örgütleri çalışmaları sırasında kadınların para kazanma talepleri ile karşılaşmıştır. Kadınlar ekonomik bağımsızlığı şiddetten, yoksulluktan ve ataerkil tahakkümden kaçışın bir yolu olarak görmekteydiler. Ancak kadınların var olan insan sermayeleri ve gerek kamu gerek özel sektördeki cinsiyet ayrımcı yapılanma nedeniyle istihdam edilmeleri zor olduğundan kadın örgütleri kadınlardan gelen bu baskıyla kendilerini deneyimli olmadıkları bir alanda çalışmalar yapma gerekliliğini içinde bulur (Özar, 2012: 279).

Kadın girişimciliği konusuna artan ilginin ikinci nedeni ise Avrupa Birliği, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi kuruluşların yoksulluk ve işsizlikle mücadele etmek için kadın girişimciliğini destekleyerek kadınların gelir elde etmelerinin aile ve toplum içinde onları güçlendireceğini savunarak finansal ve uzmanlık desteği sağlamaya başlamalarıdır.

OECD verilerine göre 2009 yılındaki kadın istihdamının toplam istihdam içindeki payı OECD ülkelerinde % 44 iken Türkiye'de bu oran %27,6'dır. OECD ülkelerinde kadın istihdam oranı Türkiye'nin bir buçuk katından fazladır. TÜİK verilerine göre kadın istihdamı görece olarak 2008'de yükselmeye başlamışsa da, ancak Haziran 2011 yılında ancak % 25,9 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılı itibarıyla durum fazla değişiklik göstermeyip yalnızca % 1,4 dolayında artışla % 29,5 düzeyine çıkmıştır (TÜİK, 2013). Uluslararası çalışma Örgütü'nün Kadınlar İçin Küresel İstihdam Eğilimleri Raporu'na (2009) göre dünyada kadınların istihdama katılım oranları artmaktayken Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı düşme eğilimi içindedir. Kadın işgücüne olan talebin genelde düşük olması izlenen kalkınma stratejileriyle ve Türkiye'nin kamusal ve özel alandaki patriarkal dinamikleriyle ve bunun kendi içinde gösterdiği değişimle, diğer bir deyişle kapitalist ve patriarkal sistemlerin eklemlenme biçimleriyle bağlantılıdır. (Toksöz; 2011:). OECD Türkiye KOBİler Mevcut Durum ve Politikalar Raporuna (2013) göre Türkiye'de kayıtlı olarak çalışan işgücünün yalnız

%26'sını kadınlar oluşturmaktadır. Çalışan kadınların yarısından çoğu ücretsiz aile işlerinde ve tarım sektöründe çalışmaktadır. Özel sektörde çalışan kadınların oranı %16'dır. Kendi işine sahip olan kadınların oranı ise yalnız %3.4'dür. Kadınları istihdama daha fazla katma çabalarına rağmen kadın istihdamı yıllar içinde sürekli düşmüştür. 1990'da tarım istihdamındaki kadınların oranı %52'ye, 2013 yılının ilk altı ayında ise %39'a düşmüştür. Kadınların hizmet sektöründe istihdam oranı 2012 yılında %45.8'e yükselmiştir.

Şekil 2. Türkiye'de Yıllara Göre Kadın İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK

Kadınların istihdamı 1980'li yıllardan bu yana sürekli bir düşüş içindedir. 1988 yılında %34.3 iken bu oran 2014 yılı Şubat ayında %25.4'e düşmüştür.. Türkiye'de kadın istihdamı ve girişimci kadın oranı OECD ülkeleri arasında en düşük seviyededir. OECD'nin 2013 güncel verilerine göre Türkiye'de kadınların istihdama katılım oranı %29,4 ile OECD, G7, G20 ve EU28 ülkeleri arasında en sonda yer almaktadır. Tüm bu veriler Türkiye'de girişimciliğin kadınlar arasında yaygınlaştırılmadığının bir göstergesidir. Nitekim 2013 yılı verilerine göre istihdamda yer alan kadınların yalnızca

%1.2'si işveren konumundadır. TÜİK Girişimcilik Raporu verilerine göre, kadın girişimci sayısı 2011'den 2012' ye kadar bir yıl içinde % 0,5 artış göstermesine karşın Türkiye'de her 100 girişimciden yalnızca yüzde 7,5'i kadındır. Erkeklerin oranı ise % 92,5 düzeyindedir (TÜİK, 2012).

2.2.3 Kadın İstihdamına Girişimci Olarak Katılım ve Erkek Girişimciliğinden Farkları

Başkent Ankara'da 220 kadın girişimci ile yürütülen bir çalışma girişimciliğin kadınlar açısından ciddi zorluklara yol açtığını göstermiştir. Çoğu kadının (%88,6) kendilerini başarılı olarak algılamasına rağmen onların % 88,8'si aile görevleri ve iş ile ilgili stres yaşadıklarını belirtmiştir (Özgen ve Ufuk, 2001). Tüm bu zorluklara rağmen bazı Türk kadın girişimciler ekonomik anlamda büyük başarıya ulaşmıştır. Örneğin; Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun dünyadaki en önemli kadın girişimciler listesinde dokuz kadın yer almıştır. Bu kadınlar hakkında, çoğunluğunun elit bir geçmişten geldiği ve yüksek eğitilmiş olduklarına işaret edilebilir. Bununla birlikte kadınların küresel ekonomi ve ulusal iş gücü içinde yer almaları cinsiyet ilişkilerini de değiştirmekte ve mobilize kadınlar işverenler, hükümet ve finans kuruluşları üzerinde taleplerde bulunmaktadır. Ve küresel iş piyasasına doğru güçlü eğilimiyle iş gücü içinde kendilerine uygun işler bulma konusunda daha fazla şans sahibi olabilmekte ya da küçük işletmeler açmaktadırlar (Ecevit, 2007)

Türkiye'de aile içi geliri arttırmak için kullanılan yöntemlerden biri de kadınlar tarafından yönetilen küçük ölçekli işletmeleri desteklemek olmuştur (Ecevit, 2000). Kadınların küçük işletme girişimciliği aktivitelerini destekleme ve kadınların küçük işletme kurma eğilimindeki artış çeşitli nedenlerin sonucudur. Kendi yeteneklerine güvenerek küçük bir işletme kurmak için birinci neden ev halkı için ekstra bir gelir sağlamaktır. İkincisi ise kadınların hane içi gelirdeki azalma ile birbirini izleyen herhangi gelir getiren bir işte çalışma istekleridir.

Bununla birlikte, daha düşük eğitim ve yetersiz becerileri ile bir kadın iş bulma konusunda çok az şansa sahiptir. Bu nedenle kendi işinde çalışmak, çalışmak isteyen ancak ücretli bir iş bulamayan bir kadın için daha uygun bir seçenek olarak düşünülmektedir. Daha önceden düşünülen "itme" faktörlerine ek olarak kadınların

daha fazla özgürlük ve eşitliğe sahip olma potansiyeli gibi belli “çekme” faktörleri de vardır. Türkiye’de “çekme” faktörleri bir işletme kurmada kadınların yalnızca yaygın olarak büyük kentlerde, iyi eğitim görmüş orta ve üst sınıf ailelerden gelen küçük bir oranına uygulanabilir.

Kadın girişimcilerin eğitim profilleri incelendiğinde ise Türkiye’deki kadın girişimcilerin %79’u ortaöğretim, %13’ü lise, %8’i üniversite mezunudur. OECD ülkelerinde bu oran Türkiye’de olduğundan oldukça farklıdır. OECD ülkelerinde kadın girişimcilerin %34’ü ortaöğretim, %43’ü lise, %23’ü ise üniversite mezunudur. (Unesco Institute of Statistics). Türkiye’deki kadın girişimcilerin büyük çoğunluğunun ortaöğretim mezunu olması eğitimle gelen sosyal sermaye eksikliği nedeniyle istihdam piyasasında kendilerine yer bulmakta zorlanmalarının kadınları kendi işlerini kurmaya yöneltmektedir sonucuna varılabilir (Yetim, 2002: 870-71).

2.3 Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar

Ecevit’e göre, Türkiye’de kadın girişimciliğinin desteklenmesi için çalışan kurum ve kuruluşlar amaçları doğrultusunda üç bölümde ele alınabilir. İlk grupta yoksulluğu azaltma amaçlı çalışmalar yapan SHÇEK, GAP-ÇATOM, Grameen Bank ve TKV gibi kuruluşlardır. İkincisi verimlilik artışı yaklaşımı ile çalışmalar yapan TOBB, KESK, KOSGEB gibi kuruluşlardır. Üçüncüsü de güçlenme yaklaşımını benimseyen kadın örgütleridir. Bu kurum ve kuruluşların kadın girişimciliğini destekleme konusunda yürüttüğü faaliyetler de farklılık göstermektedir. Bütüncül bir yaklaşım içinde olmayan faaliyetler genellikle girişimcilik eğitimi, finansal ya da kurumsal destek sağlama ve işbirliği için ağlar oluşturma şeklinde gelişmiştir (Ecevit, 2007).

Bu kuruluşlar arasında sivil toplum kuruluşları ve uluslararası destek veren kuruluşlar öncü çalışmaları başlatanlardır. Bunlardan biri Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)’dir. 1986 yılında dar gelirli kadınların yaşam kalitelerini ve ekonomik durumlarını iyileştirmelerine destek olmak ve yerel kalkınmada liderliklerini güçlendirmek amacıyla kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. KEDV Türkiye’nin her yerinden belediyelere, sivil toplum kuruluşlarına, kalkınma projelerine ve destek talep eden kadın gruplarına eğitim, danışmanlık ve izleme desteği sağlamaktadır. KEDV çalışmalarının sonuçlarını yaygınlaştırmak üzere uygun ortam

oluşturmak, karşılıklı deneyim alışverişinde bulunmak ve kadınların girişimleri için kaynak yaratmak amacıyla merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler, kamu ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği ve diyalog içindedir. Bu kapsamda, Belediyeler, SHÇEK, Kadının Sorunları ve Statüsü Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile işbirliği koşulları yaratmakta; çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra, toplumsal sorumluluk çerçevesinde çeşitli firmalar ve gönüllüleriyle çalışmaktadır.

KEDV, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi çok uluslu kuruluşlarca düzenlenen bölgesel, küresel toplantılara katılır, alınan kararların uygulama sürecini küresel iletişim ağları kanalıyla izlemektedir. KEDV, kadınların ekonomik sürece katılımlarını artırmak amacıyla, eğitim, kredi, danışmanlık ve pazarlama desteği vermektedir. KEDV iş geliştirme desteği ile kadınlara kendi becerileri ve mevcut yerel ekonomik olanakları araştırılarak iş fikri geliştirmeleri ve iş planı çıkarmaları amacıyla kadınlara eğitim ve izleme desteği verilmektedir.

Kadınların kooperatif çatısı altında ortak yürütebilecekleri çeşitli alanlarda ortak işler kurmalarına destek verilmektedir. Şimdiye kadar yaklaşık 3000 kadına bu alanda destek sağlanmıştır. KEDV'in faaliyet alanlarından bir diğeri ise Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesidir. Maya Türkiye'nin ilk mikro kredi kurumu olup KEDV tarafından Haziran 2002'de kurulmuştur. KEDV; iktisadi işletmesi Maya kanalıyla iş kurmak isteyen ya da işlerini geliştirmek isteyen kadınlara küçük krediler vermektedir. Program Kocaeli, Sakarya, Düzce ve İstanbul'da uygulanmakta olup diğer kentlere yayılması hedeflenmektedir. Program kapsamında, şimdiye kadar toplam 8,497 adet kredi verilmiştir. Yeni Ürün Geliştirme Programı ise kadınların mevcut becerileriyle üretebilecekleri, pazarda talep olan yeni ürünler geliştirilmektedir KEDV, bu kapsamda kadınların yeni beceriler edinmeleri için kurslar düzenler ve onlara edindikleri becerileri işe dönüştürmeleri için eğitim, danışmanlık ve izleme desteği vermektedir. Tasarruf gruplarıyla kadınlar, 10'ar kişilik gruplar halinde kendi küçük tasarruflarını bir araya getirerek kendi ihtiyaçları için kullanabilecekleri bir fon oluştururlar. Bu yolla para yönetmeyi, borç alma ve ödemeyi öğrenen kadınlar, iş amaçlı krediler için beceri kazanmaktadır. KEDV, kadınların tasarruf grubu kurmaları ve yönetmeleri konusunda eğitim ve izleme desteği vermektedir. 2000 yılından beri tasarruf gruplarının

geliştirilmesiyle ilgili çalışan KEDV, bu konuda kadınların kullanabileceği bir kılavuz, eğitim programı ve kayıt örnekleri hazırlamıştır. KEDV bünyesinde faaliyet gösteren Nahıl Dükkân'da Türkiye'nin her yanından kadınların ürünleri pazarlanmaktadır. KEDV İktisadi İşletmesi olarak faaliyet gösteren bu dükkân kanalıyla ayrıca, siparişler (el işleri, tekstil, paketleme, v.s.) alınmakta ve kadınların ürünleri internet sayfalarından satılmaktadır.

2003 yılında başlatılan Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP), Türkiye'nin ilk ve tek mikrofinans kuruluşudur. Kuruluş ilk çalışmalarına 2003 yılında Diyarbakır'da başlamıştır. TGMP, yoksulluk içinde yaşayan kadınlara finansal hizmetler sağlama konusunda öncülük etmektedir. Kurum Türkiye genelinde 68 ilde 107 Şubesiyle 60.000 üzerinde üyeye sahiptir. TGMP çeşitli banka, işletme ve kuruluşlar ile işbirliği yapmakta, dar gelirli ailelerine, kadınlar vasıtasıyla uygun finansal hizmetler sunarak ve onları kendi kendilerine gelir getirici bir faaliyet yapmalarına teşvik ederek, ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirmelerini sağlamak ve finansal anlamda sürdürülebilir bir ortam kurmaktadır.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) de kadın girişimcilere destek sağlayan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı olan bir kamu kurumudur. KOSGEB 1990 yılında Türkiye'deki küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomideki rolünü ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini artırmak ve sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. Kuruluş amacı direkt olarak kadın girişimcilere destek sağlamak olmasa da zaman içinde AB uyum çalışmalarının da etkisiyle kadın girişimciler için girişimcilik eğitimleri, özel şartlarda finansman ve hibe krediler sağlayan bir yapıya kavuşmuştur. KOSGEB girişimcilere destek olmak için gerekli diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla da işbirliği yapmakta ve kuruluş aşamasında bir kısmı geri ödemesiz olan finans desteği sağlamaktadır.

Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), 2002'de yılında 37 kadın girişimci tarafından ülke çapında faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütü olarak İstanbul'da kuruldu. KAGİDER bugün farklı sektörlerde aktif olarak çalışan 305 üyeye sahip bir dernek olarak faaliyet göstermektedir. Kadın girişimciliğin gelişmesi için parlamento, hükümet, ilgili bakanlıklar, bürokrasi ve farklı

kamu temsilcileriyle diyalog kurmakta ve KSGM gibi öncü kamu kuruluşlarına danışmanlık yapmaktadır. Kadın istihdamının artması, girişimciliğin yaygınlaşması, kadın-erkek fırsat eşitliğinin sağlanması için KAGİDER Türkiye'deki ve Dünya'daki farklı özel sektör kuruluşları ile sonuç odaklı ve sürdürülebilir ilişki ve ortaklıklar geliştirmektedir. KAGİDER özel sektördeki işgücünde kadın erkek fırsat eşitliğini sağlama amaçlı çalışmalar yapmakta, kadınları istihdam ve girişimcilik konularında teknolojik açıdan güçlendirmekte, geleceğin kadın liderlerini yaratmakta, küresel tedarik zincirlerine kadın girişimcileri dahil etmekte, özel sektör devleri ile kadın güçlenmesi temelinde projeler geliştirmektedir. Ayrıca KAGİDER kadın girişimciliği algısının değişmesi için toplumu dönüştürmeyi ve gündem oluşturmayı hedeflemektedir. Kadın girişimciliği için en önemli güç faktörlerinden birisinin güçlü ve etkin bir iletişim ağı olduğuna inanan KAGİDER kadın girişimciler arasında ilişkilerin gelişmesi ve kadın güçlenmesine destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar arasında bir diyalog platformu oluşturulması için aktif çalışmalar gerçekleştirmektedir. Kadın girişimcilere eğitim verme, uluslararası girişimci buluşmaları, kadın girişimci mentörlüğü gibi çalışmalarla kadın girişimcileri ulusal ve uluslararası ağlara dahil eder. KAGİDER birçok uluslararası örgüt ile yakın çalışmalar yürütmekte Birleşmiş Milletler, OECD ve Avrupa Birliği ile çeşitli çalışma ve projeler yapmaktadır.

Kadın girişimcilere özel koşullarda ve ayrıcalıklı olarak finans desteği sağlayan birçok banka ve finans kuruluşu da vardır. Kadın girişimcilere özel kredi ilk kez 1994 yılında Halkbank tarafından "Kadın Girişimci Kredisi" adı altında verilmiştir. 1994 yılından bu güne kadar geçen süre içinde neredeyse tüm bankaların kadın girişimciler için özel şartlarda sunduğu krediler mevcuttur. Bankaların yanı sıra telekomünikasyon şirketleri, özel sektör kuruluşları, STK'lar kadın girişimciliğine farklı biçimlerde destek vermektedir.

Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın koordinasyonunda yürütülen Özelleştirme Sosyal Destek Projesi kapsamında kurulan İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) küçük girişimcilerin iş kurmasını ve geliştirmesini destekleyen bir istihdam ve iş kurma modelidir. Türkiye'de ilk İŞGEM 2003 yılında Tarsus'ta kurulmuştur. İşletme Kuluçkası ya da İşletme Fidanlığı olarak da adlandırılan İŞGEM bünyesinde barındırdığı işletmelere, işletme geliştirme koçluğu, destek ağlarına ulaşım, finans

kaynaklarına erişim imkanı, uygun koşullarda iş yeri mekanı, ortak ofis ekipmanı, ofis hizmetleri gibi hizmetler sunarak işletmelerin en kırılgan oldukları ilk yıllarını sağlıklı bir şekilde aşmalarını ve büyümelerini sağlamaktadır. Türkiye’de bulunan 16 İŞGEM’den 4’ü K-İŞGEM adı altında yalnızca kadın girişimcilere destek vermektedir.

Kadın İstihdamı ve Emeği Girişimi (KEİG) 2006 yılında AB müzakereleri ile ivme kazanan kadın erkek eşitliği ve kadın istihdamı konularında daha bütüncül bir yaklaşımın gerekliliğine inanan bir grup kadın akademisyen ve aktivist tarafından kurulmuştur. 24 Şubat 2007 tarihinde KEİG’in ülke çapında kadın örgütleri ve konuyla ilgili tarafların katıldığı Kadın Emeği ve İstihdamı Toplantısı’ndan sonra KEİG, kadın örgütlerinin üye olduğu bir platforma dönüşmüştür. KEİG Platformu 15 ilden 31 kadın örgütünün bir araya geldiği ve temel olarak kadın emeği ve istihdamı alanında bilgi üreten ve çalışmalar yapan bir platformdur. Hiyerarşik olmayan bir işleyiş düzenine sahip olan KEİG kadın hareketinin bir parçası olarak kurum ve politikaları örgütlü biçimde dönüştürmeye yönelik bir yaklaşımı benimsemektedir. KEİG’in hedefi, kadınların çalışma yaşamında güvenceli ve sürekli bir yer edinmesi, iyi çalışma koşulları ve yeterli gelir sağlayan işlere sahip olması için bu alandaki politikaları etkilemek ve yeni politikalar oluşturmaktır. KEİG bu politikaları oluştururken hane içi emeğin görünürleşmesine ve ev içinde ve dışında cinsiyete dayalı iş bölümünün aşınmasına yönelik bir bakış açısı ile çalışmalarını yürütmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışma Antalya, Burdur ve Isparta illerinde ilgili illerin Ticaret ve Sanayi Odaları ve Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliklerine kayıtlı olan Antalya’da 10, Burdur’da 10 ve Isparta’da 10 olmak üzere toplam 30 başarılı girişimci kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılarak yürütülmüştür⁶.

Tablo 1, görüşülenlerin yaşadıkları yer ile kayıtlı oldukları meslek örgütlerini göstermektedir.

Tablo 1. Görüşülenlerin Yaşadıkları İl ve Kayıtlı Oldukları Meslek Örgütü

Yaşadığı İl	Kayıtlı Olunan Meslek Örgütü		
	Ticaret ve Sanayi Odası	Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	Toplam
Antalya	7	3	10
Burdur	4	6	10
Isparta	5	5	10
Toplam	16	14	30

Çalışmanın analizi nitel araştırma yöntemine göre yapılmıştır. Görüşülen kadın girişimcilerin sosyo-demografik özelliklerini görebilmek için nicel analizle de desteklenmiştir. Nicel analiz kısmında öncelikle görüşülenlerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, sonrasında girişimciliğin temel dinamikleri, girişimcilik deneyimi, aile içi dayanışma ve bölüşüm ilişkileri ve kadınların gözünden kadın girişimciliği belli değişkenlerle (yaş, eğitim durumu, faaliyet gösterilen sektör, yaşadığı kent vb.) karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Analiz kısmı tamamlanmadan önce, veriler kategorik içerik analizi perspektifiyle nitel olarak değerlendirilmiştir. Nitel kısmında

⁶ Görüşülenlerin tüm sosyo-demografik özelliklerinin yer aldığı tablo için Bknz: Ek 1

da, girişimci olma süreci, başarılı kadın girişimci olmanın anlamı, aile ve sosyal yaşam arasındaki sıkışmışlık görüşülenlerin bakışından değerlendirilmiştir.

3.1 BULGULARIN NİCEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde görüşülen girişimci kadınların yaşları, eğitim durumları, medeni durumları, çocuk sahibi olma durumları, konut ve araç sahipliği gibi mülkiyete ilişkin tanımlamalar gibi sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikler anlamlı bulunan değişkenlerle karşılaştırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ele alınan tüm bu değişkenler, kadının girişimcilik deneyimi üzerinde farklı derecelerde etkiye sahiptir.

Tablo 2. Görüşülenlerin Yaşa Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde
25-29 yaş	1	3,3
30-34 yaş	3	10,0
35-39 yaş	5	16,7
40-44 yaş	9	30,0
45- 49 yaş	9	30,0
50 yaş ve üstü	3	10,0
Toplam	30	100,0

Tablo 2, görüşülen girişimci kadınların yaşa göre dağılımlarını göstermektedir. Görüşülenlerin yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, 40-44 (%30) ve 45-49 (%30) yaş aralıklarında yoğunlaştığı görülmektedir. Araştırma sonucunda görüşülen kadın girişimcilerin girişimciliğe başlama yaş ortalamaları 32-33 aralığındadır. Görüşülen kadınların %80'nin 10 yıldan fazla ücretli olarak bir işte çalıştıktan sonra (Tablo 14) kendi işini kurması, kadın girişimci yaşını orta yaş civarına çeken bir etken olarak yorumlanabilir. Literatüre bakıldığında da, özellikle 35 yaş ve sonrasında iş kuran kadınların ücretli bir işten çalışmayı bırakarak ya da emeklilik olarak yeni bir iş kurmaları, girişimci yaşının orta yaş olarak belirginleşmesinde açıklayıcı nedenler olarak öne çıkmıştır (Ecevit, 1996; Çelebi 1993,1997). Yapılan alan çalışmalarında da kadın girişimcilerin orta yaş diliminde yoğunlaştığı ortaya konmuştur (Yetim, 2002; Çelebi, 1997; Ufuk ve Özgen, 2001; Yetim ve Tatlıdil, 2004).

Tablo 3. Görüşülenlerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
İlkokul	4	13,3
Ortaokul	2	6,7
Lise	11	36,7
Üniversite	11	36,7
Lisansüstü	2	6,7
Toplam	30	100,0

Görüşülenlerin eğitim durumu açısından dağılımlarına bakıldığında, %80'inin lise ve üstü eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kadınlar nitelikli bir eğitim seviyesine sahiptirler. Eğitim seviyesi, genelde kadın istihdamı özelde kadın girişimciliği üzerinde önemli rolü olan bir faktördür. Kadınların eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte istihdama katılım oranları önemli ölçüde artmaktadır (Ercan 2007; Toksöz 2007). Walby (2002)'de benzer şekilde eğitimin niteliklerinin kadınların istihdam içinde olmaları ve istihdamda yer alanların da ücret ve verimlilikleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durum girişimcilik başarısında nitelikli eğitimin önemli bir etken olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4. Görüşülenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	24	80,0
Bekar	2	6,7
Boşanmış	3	10,0
Dul	1	3,3
Toplam	30	100,0

Medeni duruma göre dağılımlarına bakıldığında, %80'inin evli olduğu görülmektedir. Bu durum, Yetim (2002)'in Mersin çalışmasında kadın girişimcilerin %83,9'unun, Yağcı ve Bener (2005)'in ise Ankara'daki çalışmasında %83,7'sinin evli olduğu bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Tablo 5. Eşin Eğitim Durumu

	Sayı	Yüzde
Eşi yok	6	20,0
Ortaokul	3	10,0
Lise	7	23,3
Üniversite	14	46,7
Toplam	30	100,0

Eşlerin eğitim durumları açısından bakıldığında, %70'inin lise ve üstü eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Bu durum, evli olan kadınların istihdama katılımında eşinin eğitim düzeyinin belirleyici olduğu (Ercan ve diğ., 2010) bulgusu ile uyumludur.

Tablo 6. Çocuk Sahibi Olup Olmama

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde
1	5	16,7
2	17	56,7
3	3	10,0
4	1	3,3
Çocuğu yok	4	13,3
Toplam	30	100,0

Kadın girişimcilerin çocuk sayıları incelendiğinde yarısından fazlasının, %56,7'sinin iki çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Yetim'in (2002) çalışmasında ise girişimci kadınların çocuk sayılarının iki ve üç çocukta yoğunlaştığı bildirilmiştir. Ufuk ve Özgen (2001)'de girişimci kadınların ortama çocuk sayısının iki olduğu bulgusuna erişmişlerdir. Çocuk sayısının artmasıyla birlikte kadınların annelik ve ev içi geleneksel kadınlık rolleriyle daha yoğun bir biçimde karşı karşıya kalmaları girişimcilik faaliyetlerine katılmada engel olabileceği izlenimini vermektedir

Tablo 7. Eğitim Çağında Çocuğu Olup Olmaması

	Sayı	Yüzde
Evet	22	73,3
Hayır	5	16,7
Çocuğu yok	3	10,0
Total	30	100,0

Görüşülen kadın girişimcilerin büyük bir çoğunluğunun eğitim çağında çocuğunun/çocuklarının olduğunu görülmektedir. Çocuğun/çocukların gün içerisinde evde olmamaları, evi içi rollerde kadının bir sorumluluğu olarak görülen çocuk bakımının kadın girişimciliğinin önünde bir engel olmaktan çıkması şeklinde yorumlanabilir. Eğitim çağında çocuğu olan girişimci kadınların annelik rolünün azalması kadınların girişimcilik faaliyetlerinin önünü açmaktadır. Harper (1992) da girişimci kadınların birey, ev kadınlığı, eş ve annelik rollerini başarıyla oynayabilmek kaygısıyla hareket ettiklerine, bu nedenle de çocuklarını yetiştirdikten sonra kendi işlerini kurmaya yöneldiklerine dikkat çekmektedir.

Görüşülenlerin %70'inin kendilerine ait, başkasıyla ortak kullanmadığı bir arabası olduğu görülmektedir. Bu durum görüşülen kadın girişimcilerin, sosyo-ekonomik düzeylerinin yüksek olduğu şeklinde açıklanabilir. Toplumsal olarak erkeklerle özdeşleştirilen araba sahipliğine kadınların da erkekten bağımsız olarak dahil olması, kadınların hem özel hem kamusal alanda güçlendiklerinin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Görüşülenlerin yaklaşık %85'inin oturdukları konutun kendilerine ait olduğu görülmektedir. Bu durum, kadın girişimcilerin refah düzeylerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Soysal (2010) ise kadın girişimcileri yalnızca %24,4'ünün konut sahibi olduğunu, %76,6'sının kiracı olduğunu bulgulamıştır. Görüşülen kadın girişimcilerin başarılı kadın girişimciler olması nedeniyle bu şekilde bir farkın ortaya çıktığı düşünülebilir.

3.1.1 Girişimcilik Sürecinde Etkili Olan Dinamikler

Çalışmanın bu bölümünde kadın girişimcilerin girişimcilik sürecinde başarılı olmalarına katkı sağlayacak bilgisayar okur yazarlığı, yabancı dil bilme durumları, sosyal ağlarının rolü ve meslek örgütlerinin faaliyetlerine katılım durumları ortaya konmuştur.

Görüşülenlerin büyük çoğunluğu (%70) bilgisayar okuryazarıdır. Bilgisayar okuryazarlığı, bireylerin bilişim teknolojilerini takip etmelerini sağlar ve eğitimin temel bileşenlerinden biridir. Bu bağlamda, kadınların faaliyet gösterdikleri sektörü takip etmeleri, işlerinin reklamını yapmaları ve online alışveriş hizmetlerine erişmelerine olanak sağlaması bakımından önemli bir faktördür. Bilgi teknolojilerini kullanan girişimciler bilgiye daha kolay ve hızlı ulaşım sayesinde girişimcilik süreçlerine katkı sağlamaktadırlar (Koçak, 2009:384). Bilgisayar okuryazarlığını işlerini geliştirmek için kullandıklarını belirten görüşülenlerden bazılarının ifadeleri şöyledir;

“Faaliyet gösterdiğim sektörle ilgili internet üzerinden yayınlar takip ediyorum. Belli başlı noktalarda birçok kurumu takip ediyorum işimle alakalı mesela İstanbul’daki Güzel Sanatlar Merkezlerini takip ediyorum, İzmir’de opera balenin baş koreografı var arkadaşım onun kendi bir sanat merkezi var onu takip ediyorum, onların tecrübelerinden faydalanyorum”.
(Ant4)

“Bilgisayar ve interneti çok iyi takip ederim, bölge genel müdürlüklerinin gönderdiği uyarı mesajlarını çok dikkatli okurum mutlaka onları da ben mesela köşe yazarlığım var sigorta üzerine mutlaka onu bu sosyal medyada yazıma yazarım zaten yazı yazdığım için çok sıkı takip ederim”.(Ant5)

“İşimle ilgili gelişmeler için, bilgisayar ve internet okuryazarıyım. Aynı zamanda ben de sosyal medyayı ağırlıklı kullanıyorum. İşimle ilgili olarak şu anda Facebook kullanmaya

başladım, Twitter, Foursquare, Instagram hepsini, işte web sayfası hazırlanıyor, e-mail adresleri alındı”.(Ant6)

“İşimle ilgili gelişmeleri bilgisayardan izliyorum. Bazen oradaki örneklerle bakarak yeni işler yapıyorum”. (Bur3)

“Bilgisayar, internet kullanıyorum. İşte ne yenilikler var takip ediyorum ve elimden geldiği kadar Burdur’a taşımaya çalışıyorum diyeyim”. (Bur10)

Görüşülenlerin yabancı dil bilme durumlarına bakıldığında, bilenlerin ve bilmeyenlerin eşit oranda oldukları görülmektedir. Grin (2001) dil bilmenin kişilere ekonomik anlamda katkı sağladığını belirtmiştir. Ancak bu çalışmada istihdama katılımda ve alınan ücret üzerinde önemli bir rolü olan yabancı dil bilmenin, girişimcilik sürecinde doğrudan bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Görüşülenlerin tamamının işletmelerinin yerel ölçekli olması ve küresel ekonomi ile eklemlenmemeleri nedeniyle yabancı dil bilme durumu bu çalışmada temel bir belirleyen olarak öne çıkmamaktadır.

Tablo 8. Sosyo-kültürel Faaliyetler Sırasında İş Bağlantısı Kurup Kurmadıkları

				Sosyo-kültürel faaliyetlerde iş bağlantısı kurma		
				Evet	Hayır	Toplam
Faaliyet gösterdiği sektör	İmalat	Sayı	3	2	5	
		Faaliyet gösterdiği sektör	60,0%	40,0%	100,0%	
		Sosyo-kültürel faaliyetlerde iş bağlantısı kurma	15,0%	20,0%	16,7%	
	Toptan ve perakende ticaret	Sayı	10	4	14	
		Faaliyet gösterdiği sektör	71,4%	28,6%	100,0%	
		Sosyo-kültürel faaliyetlerde iş bağlantısı kurma	50,0%	40,0%	46,7%	
	Konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri	Sayı	0	1	1	
		Faaliyet gösterdiği sektör	,0%	100,0%	100,0%	
		Sosyo-kültürel faaliyetlerde iş bağlantısı kurma	,0%	10,0%	3,3%	
	Finans ve sigorta hizmetleri	Sayı	2	0	2	
		Faaliyet gösterdiği sektör	100,0%	,0%	100,0%	
		Sosyo-kültürel faaliyetlerde iş bağlantısı kurma	10,0%	,0%	6,7%	
	Eğitim	Sayı	1	1	2	
		Faaliyet gösterdiği sektör	50,0%	50,0%	100,0%	
		Sosyo-kültürel faaliyetlerde iş bağlantısı kurma	5,0%	10,0%	6,7%	
	Diğer faaliyetleri hizmet	Sayı	4	2	6	
		Faaliyet gösterdiği sektör	66,7%	33,3%	100,0%	
		Sosyo-kültürel faaliyetlerde iş bağlantısı kurma	20,0%	20,0%	20,0%	
Toplam		Sayı	20	10	30	
		Faaliyet gösterdiği sektör	66,7%	33,3%	100,0%	
		Sosyo-kültürel faaliyetlerde iş bağlantısı kurma	100,0%	100,0%	100,0%	

Görüşülenlerin % 66,7'si katıldıkları sosyo-kültürel faaliyetler sırasında işleri ile ilgili bağlantılar kurduklarını belirtmişlerdir. Sosyal sermaye, girişimcilerin sosyo-demografik özellikleri ve sosyal ilişki ağlarıyla ortaya çıkardığı kaynaklar birikimidir. Bireyin kendi nitelikleriyle ilgi olan insan sermayesinin yanı sıra kültüre özgü olan sosyal sermayenin niteliği de ekonomik anlamda belirleyicidir. Kişilerin tanıdıkları kişiler aracılığıyla ilişkilenmeleri sosyal ağ oluşturmalarına katkı sağlamakta, bu sosyal ağlar sayesinde sahip oldukları olanaklar ve ekonomik gelişmeler ise Bourdieucu perspektiften sosyal sermayeye karşılık gelmektedir (Coleman, 1990). Bu durum girişimci kadınların sosyal sermayelerinin onların ekonomik yaşamları üzerinde olumlu etki yaptığı şeklinde yorumlanabilir.

Görüşülenlerin meslek örgütü faaliyetlerine aktif katılımlarına bakıldığında faaliyetlere aktif katılım gösteren kişilerin oldukça düşük bir oranda olduğu (%16,7) görülmüştür. Kadınların toplum yaşamına demokratik katılımları (Rappaport, 1987), kaynaklar üzerinde kontrol kazanma yoluyla değişimin yönünü etkilemeleri (Rowlands, 1997) kolektif güçlenmenin dinamikleridir. Stromquist (1995) güçlenmenin yalnızca bireysel farkındalık değil aynı zamanda kolektif farkındalık ve kolektif eylemi de içermesi gerektiğini belirtmiştir. Monkman'da (1998) benzer şekilde kolektif hareket ve organizasyonlarda yer almanın, güçlenmenin gelişmesinde ve toplumsal düzeyde değişimi etkilemenin merkezinde olduğunu belirtmiştir. Bağlı buldukları meslek örgütlerinin faaliyetlerine aktif olarak katılan görüşülenler, sektörlerinde gelişme sağlamak, temsil haklarını kullanmak, yeni sosyal ağlar kurarak bundan kendi gelişimleri için fayda sağlamak gibi gerekçelerle aktif çalışmalarda bulduklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda meslek örgütlerinin faaliyetlerine aktif katılım toplumsal gelişmenin yönünü etkileyecek bir dinamik olması nedeniyle kolektif güçlenme bakımından belirleyicidir. Bazı görüşülenler düşüncelerini şu sözlerle ifade etmişlerdir;

“Meslek örgütü olarak çiçekçiler odasına bağlıyım. Odanın yönetimindeyim zaten, yönetim kurulu üyesiyim. Ben şöyle bir şey hani çiçekçilik biraz basite indirgenen bir şey, insanlar hani bazıları hani herkes için demeyeyim. “Neredesin?” “hani çiçekçideyim” hani çok basit bir şeydir, basite indirgenir ve ben bir Ziraat Mühendisiyim, çiçekçilik yapıyorum ve çiçekçiliğin

belli bir noktadan belli bir noktasına çıkmasını çok isterim. Bununla ilgili olarak ben yönetime dahil oldum. Hani sektörel olarak bir gelişme istiyorum ve benim oda yönetiminde de hep istediğim arzuladığım şey şudur. Çünkü bizim çalışanlarımız var, işyeri sahibi olan birçok insan var. Onların eğitimi genelde ilkokul, ortaokuldur. Benim hedefim onları belli bir noktaya çıkartmak, çitayı yükseltmek”. (Ant10)

“Ticaret ve sanayi odasına bağlıyım. Oda faaliyetlerine aktif olarak katılıyorum. İşte iki dönemdir Ticaret sanayi odasında meclis üyeliği yaptım, geçen dönem meclis başkan yardımcılığı yaptım. Bu dönem de hem meclis üyesiyim, hem kadın girişimciler başkanıyım. İnsanlarla ilişkide bulunulan bir sektörde çalışıyorum yani, sosyal olmamız gerekiyor, insanları tanımamız gerekiyor, onlardan bir şeyler öğreneceğimi düşünüyorum. Mesela yabancılar geliyor, yabancı ticaret sanayi odalarından insanlar geliyor. Onların neler yaptığını, değişik fikirlerini öğrenmek, onları gözlemlemek hoşuma gidiyor. Bu faaliyetleri hem öyle kendimi geliştirmek için hem de benim odaya katkım ve faydam olması için yapıyorum. Yoksa bize göre çok bir artısı yok yani meclis üyeliğinin falan. Otur ücret al bazı yerlerde ücret alınır bizde öyle bir şey yok yani”.(Bur8)

“Şu an mevcut Isparta Ticaret Ve Sanayi Odasının, eğitim yani bu meslek örgütünün komite başkanıyım ilk, ikincisi de Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İl kadın Girişimciler Kurulu başkanıyım ayrıca Akdeniz İş Kadınları Derneği'nin Antalya dışından olan tek üyesiyim. Yaptığınız işe hakim olmak istiyorsanız o işin gerekliliğini de yerine getireceksiniz. Siz çekilirsanız, o çekilirse keçinin olmadığı yerde koyun Abdurrahman Çelebi olur, ondan sonra senin o insanları değerlendirmen, yargılaman mümkün olmaz. “Bu beni temsil edemez” diyemezsin, o zaman geçip kendin temsil edeceksin. Bir

şeyi eleştirebilmen için o işin içinde olman lazım. Sen kenarına çekil, o kenarına çekil, o zaman hiç olmayacak insanlar temsil haklarını kullanıyorlar. O zaman da diyorsun ki “e bu beni temsil edemez” sen etseydin o zaman”. (Isp6)

Bağlı buldukları meslek örgütlerinin faaliyetlerine aktif olarak katılmayan kadın girişimciler genel olarak katılmama nedenlerini işyerinde yalnız çalıştıkları için kapatıp gidememe, zamanlarının olmaması, odalardan onların katılımı için talep gelmemesi gibi gerekçelerle açıklamaktadırlar. Bazı görüşülenlerin ifadeleri şöyledir;

“Meslek odası olarak Tuhafiyeciler Odası’na bağlıyız biz. Oda faaliyetlerine aktif olarak katılmıyorum. Hatta biz belli aidatlar ödüyoruz odaya biliyorsunuz, faaliyetler farklı. Bize yönetimle ilgili bir talep gelmiyor, sadece oy kullanıyoruz”. (Ant1)

“Meslek örgütü olarak Ticaret Sanayi Odasına bağlıyım. Oda faaliyetlerine aktif katılımımız yok çünkü hani Ticaret ve Sanayi odasının bugüne kadar zaten aktif bir şeyi bizler için gözlenmemiştir. Mesela kuaförler odasının vardır ama Ticaret ve sanayi Odası bizim güzellik sektörü grubunda öyle aktif çalışmalar falan yapmaz. Bize talep gelmiyor, biz sadece üyelik aidatımızı öderiz onun dışında da bir şey oradan çıkmaz”. (Ant8)

“Meslek örgütü olarak ticaret sanayi odasına bağlıyım. Oda faaliyetlerine aktif olarak katılmıyorum. Geçen sene kadın girişimcilerin toplantılarına sürekli olarak gittim ama yani hiçbir şey elde edilmedi. Sadece zaman kaybı oldu. Gittik toplantılara hiçbir şey elde edemedik ondan sonra da ben bir daha gitmedim. Hiçbir şey olmadı yani sadece havanda su dövülme, öyle gibi bir şey oldu”. (Bur9)

“Esnaf sanatkarlar odasına kayıtlıyım. Faaliyetlerine katılamıyorum. Dükkanı kapatıp da gidemiyorum o yüzden”.
(Bur3)

Aktif katılımların önünde engel oluşturan bir başka nokta, meslek örgütlerindeki hakim erkek egemen işleyişin kadınları göz ardı etmesidir. Kadın girişimcilerden bazıları bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir;

“Meslek örgütü faaliyetlerine aktif olarak katılmıyorum. Daha çok memleket, küçük memleket olmanın dezavantajıdır. Bu güne kadar meslek odamızdan bizi hiç ziyaret eden olmadı. Belki kadın olmamızın etkisi var. Hatta ben bundan dolayı, bir sürü girişimcilik kursunu geçip de iş kuran, hatta kurmak isteyen kadınlar adına örgütlenebiliriz diye düşünüyorum. Bunda da diyorlar ki sen yap, yaş elli, ne derece kaldırabilirim, sorumluluğunu kaldırabilirim bilmiyorum. Biraz da onun için çekimser kaldım. Çünkü kendi işini yapan girişimci bayanların, küçük esnaf olan bayanların bir sürü sıkıntısı var”. (Bur5)

“Meslek örgütü olarak Esnaf Sanatkarlara bağlıyım. Aktif olarak örgüt faaliyetlerine katılmıyorum. Kesinlikle erkek egemen bir yapı. Mesela ben Ticaret Ve Sanayi Müdürlüğüyle ilgili sıkıntılarımız vardı burada herkes erkek esnaf, ben de bir şeyler izah etmeye başladım. Ticaret Sanayi Müdürüne “bizim böyle sıkıntılarımız var” dedim. Ticaret Odası Başkanı bana “sen kadınsın, biraz az konuş” dedi, işte bu o kadar ağırıma gitti ki. Gerçeklerden söz ediyorduk ve biz oraya çözüm aramak için gitmiştik. Kadınları muhatap olarak almıyorlar, kesinlikle öyle. Yani senin ne dediğinin önemi yok. Bir de erkekler kadınların daha zeki olmasını asla kaldıramıyorlar. Ya da aynı sektörde başarılı olmasını diyebiliriz”. (Bur7)

“Esnaf Sanatkârlara bağlıyım. Odanın faaliyetlerine aktif olarak katılamıyorum çünkü bayan esnaf olarak biz çok az

kalıyoruz. Çoğunluk olmuyoruz ondan dolayı da ister istemez istifade edemiyoruz. Kadın olarak onların talebi de olmadığı için biz biraz da Türkiye şartlarında kadınlar ikinci planda kaldığımızdan dolayı biz biraz daha arka sınıfta kalıyoruz maalesef. Biz yönlendirme, uyarı olarak odada bayanlar daha geride kalıyoruz”. (Isp10)

Bir diğer öne çıkan nokta, meslek örgütlerinin birer siyasal yapılanmaya dönüşüp gerçek amaçlarından uzaklaşmasıdır. Görüşülenlerin ifadeleri şöyledir;

“Ticaret odasına kayıtlıyım. Faal olarak çalışmam yok. Aslında odanın yönetimine girme talebim olmuştu ama orada da farklı bir oluşum var. Gireyim deyince sizi oraya almıyorlar. Çok yani bir tanıdığın olacak da seni önerecek de, o da öyle siyasi partiler gibi”. (Ant5)

“Ticaret odası faaliyetlerine aktif olarak katılımım kesinlikle yok. Bulunmak ister misiniz sorusuna cevap verdiğim zamanda istemem. Çünkü buradaki ticaret odasının kafa yapısı bana uymuyor. Yani ben herhalde biraz sosyal demokratım. Evet, evet uymuyor. Ondan sonra böyle şey... Baskı ile bir şey yapabilir miyim? Hayır yapamam. Kendi menfaatim için de bir şey yapamam. Onun için yani çok böyle sarmadı. Yani yapılanmadan kaynaklanan... Yani yapılanma beni açmadı”. (Isp1)

“Ticaret sanayi odasının faaliyetlerine aktif olarak katılımım yok. Çok yani böyle Isparta ile ilgili bir şeyler yaptıklarını düşünmüyorum. Sektörlerle ilgili yardımcı olduklarını düşünmüyorum açıkçası. Yani bu sadece Isparta için değil bütün şehirlerde böyle gördüğüm kadarıyla, tamamen başka amaçlar için kullanılan, siyasi amaçlar için kullanılan bir merdiven artı oradaki imkanlardan yararlanılma, koltuksa bunun adı, koltuk ve makam için, işte başkanım denmesi için yapılmış bir örgüt

diye düşünüyorum açıkçası. Bazen umutlanıyorum bazı toplantılarda, tamam düzelecek diye düşünüyorum bazı şeyler ama görüyorum ki hiçbir şey olmayacak. Belki bunun sebeplerinden biri de benim, başkası neden, böyle düşündükçe hep zaten bu şekilde gidiyor. Hani aksini düşünürse herkes, hani bu faydalı, bir şeyler yapabiliriz diye bakarsak faydalı olabilir ama şu an ben faydalı görmediğim için vakit harcamıyorum oralarda”. (Isp5)

3.1.2 Görüşülenlerin Girişimcilik Deneyimi

Çalışmanın bu bölümünde, görüşülenlerin girişimcilik öncesi iş deneyimleri, faaliyet gösterdikleri sektöre ilişkin tanımlamalar, girişimciliğe başlama sürecinde karşılaştıkları engel ve destek mekanizmaları analiz edilmiştir.

Tablo 9. Girişimcilik Sürecinden Önceki İş Deneyimi

İş Deneyimi	Sayı	Yüzde
1 yıldan az	5	16,7
1-5 yıl arası	1	3,3
6-10 yıl arası	7	23,3
11-15 yıl arası	8	26,7
16-20 yıl arası	5	16,7
20 yıldan fazla	2	6,7
İş deneyimi yok	2	6,7
Toplam	30	100,0

Görüşülenlerin girişimcilik sürecinden önceki iş deneyimlerine bakıldığında girişimci kadınların yalnızca %6,7'sinin iş deneyimi bulunmamaktadır. Bunun yanında, %73,3'ünün 5 yıldan fazla ücretli çalışma deneyimlerinin olduğunu görülmektedir. Bazı görüşmecilerin oldukça uzun yıllardan sonra girişimciliğe başlamaları ise dikkat çekmektedir. Ecevit (1996) bunun nedeninin girişimcilik için gerekli olan, sermaye ve deneyimin sağlanabilmesi olduğunu belirtmiştir.

Tablo 10. Girişimcilik Yapılan Süre

	Sayı	Yüzde
1-5 yıl arası	12	40,0
6-10 yıl arası	9	30,0
11-15 yıl arası	4	13,3
16-20 yıl arası	2	6,7
20 yıl üstü	3	10,0
Toplam	30	100,0

Girişimcilik sürelerine bakıldığında görüşülenlerin %70'inin 10 yıldan daha az süredir girişimcilik faaliyeti içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum, görüşülenlerin görece yeni girişimci oldukları şeklinde yorumlanabilir. Literatüre bakıldığında kadın sahipli işletmelerin erkek sahipli işletmelere oranla daha az yaşam süresine sahip olduğu görülmektedir. (Stigter, 1999; Rosa ve diğ.,1994; Du Rietz ve Henrekson 2001). Ancak bu durum Türkiye'de işletmelerin %80'inin beşinci yıla ulaşamadığı (Fırat,2007) bilgisi göz önüne alındığında görüşülen kadın girişimcilerin %60'ının bu kritik eşiği geçtiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 11. Girişimcilik Sürecinde Engellemeye Çalışanlar

Engellemeye çalışan olup olmaması	Engellemeye çalışanlar				
	Kadınlar	Erkekler	Kadınlar ve erkekler	Engellemeye çalışan olmadı	Toplam
Evet	13	3	5	0	21
Engellemeye çalışan olup olmaması	61,9%	14,3%	23,8%	,0%	100,0%
Engellemeye çalışanlar	100,0%	100,0%	100,0%	,0%	70,0%
Hayır	0	0	0	9	9
Engellemeye çalışan olup olmaması	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Engellemeye çalışanlar	,0%	,0%	,0%	100,0%	30,0%
Toplam	13	3	5	9	30
Engellemeye çalışan olup olmaması	43,3%	10,0%	16,7%	30,0%	100,0%
Engellemeye çalışanlar	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Görüşülen kadın girişimcilerin, %70'i süreç içerisinde kendilerini engellemeye çalışan birilerinin olduğunu ifade etmiştir. Burada dikkat çeken nokta, onları engellemeye çalışanların %61,9'unun yine kadınlar olmasıdır. %23,8 oranıyla kadın ve erkekler seçeneği de eklendiğinde, bu oran daha da yükselmektedir. Ataerkil yapıya sahip Türk toplumundaki girişimcilik kültürü, kadınların girişimci olmasını desteklememektedir (Öğüt, 2006:73). Benzer biçimde İlhan (2005:221)'da erkekleri girişimcilik konusunda destekleyen toplumsal çevrenin kadınlar açısından caydırıcı olduğunu belirtmiştir. Bu durum girişimciliğin erkek alanı olarak görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Görüşülenlerin bazılarının ifadeleri şöyledir;

“Engellemeye çalışanlar genellikle kadınlardı. “Yapamazsın” dediler. Gerçekten onların fikirleriyle zaten benim fikirlerim çok farklıydı. Onların fikirlerine uysan hep olduğun yerde kalacaksın. Büyütmem konusunda da ben birkaç bayana sordum, ondan sonra bayanlara sormaktan vazgeçtim. Çok

korkuyorlar. Negatilerf, zaten üç dört kişiye sordum ve daha sonra sormamaya karar verdim. (Isp7)

“Eskiden bayan çalışmıyordu. Öyle olunca pek sıcak bakılmadı. Evin hanımı olsun, işte erkek çalışsın, hanımlar yesin öyle bir zihniyet vardı. O zihniyeti delmiş olduk yani. Ailem esnaf olmasına rağmen kamu çalışanı olarak kalmamı tercih ediyordu”. (Bur6)

Tablo 12. İllere Göre Faaliyet Gösterilen Sektörlerin Dağılımı

	Faaliyet Gösterdiği Sektör ⁷						Toplam
	İmalat	Toptan ve perakende ticaret	Konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri	Finans ve sigorta hizmetleri	Eğitim	Diğer hizmet faaliyetleri	
Antalya	2	3	0	1	1	3	10
Yasadığı yer	20,0%	30,0%	,0%	10,0%	10,0%	30,0%	100,0%
Faaliyet gösterdiği sektör	40,0%	21,4%	,0%	50,0%	50,0%	50,0%	33,3%
Burdur	1	6	0	1	0	2	10
Yasadığı yer	10,0%	60,0%	,0%	10,0%	,0%	20,0%	100,0%
Faaliyet gösterdiği sektör	20,0%	42,9%	,0%	50,0%	,0%	33,3%	33,3%
Isparta	2	5	1	0	1	1	10
Yasadığı yer	20,0%	50,0%	10,0%	,0%	10,0%	10,0%	100,0%
Faaliyet gösterdiği sektör	40,0%	35,7%	100,0%	,0%	50,0%	16,7%	33,3%
Toplam	5	14	1	2	2	6	30
Yasadığı yer	16,7%	46,7%	3,3%	6,7%	6,7%	20,0%	100,0%
Faaliyet gösterdiği sektör	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Görüşülenlerin faaliyet gösterdiği sektörlerin yaşadıkları illere göre dağılımları incelendiğinde girişimci kadınların yaşadıkları illere göre faaliyet gösterdikleri sektörlerde, Antalya’da Toptan ve Perakende Ticaret ile Diğer Hizmet Faaliyetleri öne çıkarken; Burdur ve Isparta illerinde Toptan ve Perakende Ticaret öne çıkmaktadır. Üç

⁷ Sektörlerin sınıflandırılmasında Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması (NACE) kullanılmıştır.

il bazında ifade etmek gerekirse, toptan ve perakende ticaret, kadınların en fazla (%46,7) faaliyet gösterdikleri sektör olarak öne çıkmaktadır. NACE sınıflamasına göre, toptan ve perakende ticaret, mağazalarda ve mağaza dışında yapılan giyim eşyası, mobilya, bilgisayar, hırdavat, kozmetik, mücevher, oyuncak gıda, içecek ve tütün vb. ürünlerin alım satımını kapsamaktadır. Çelebi (1993), Yağcı ve Bener (2005)'in çalışmalarında da kadın girişimcilerin en fazla faaliyet gösterdikleri sektör ticarettir.

Girişimcilik oranında ikinci yüksek olduğu sektör ise diğer hizmet faaliyetleridir (%20). Diğer hizmet faaliyetleri sınıflandırılmamış hizmet faaliyetleri ile güzellik salonu vb. sektörleri içine almaktadır. Literatüre bakıldığında, girişimci kadınlar genellikle sektöre giriş kolaylığı, daha az sermaye ve donanım gerektirmesi gibi nedenlerle hizmet sektörü, gıda, eğitim, danışmanlık, halkla ilişkiler, sağlık alanlarında ilk işlerini kurmaktadırlar (Hisrich ve Peters, 1989; Yetim ve Tatlıdil 2004; Delmar, 2003; Nayır, 2008; Çelik ve Özdevecioğlu, 2001). Bunun bir nedeni de bu sektörlerde yürütülen faaliyetlerin, kadın girişimcilere iş ve aile yaşamını dengeleme olanağı sunabilmesidir (Schindehutte vd. 2003: 95). Bu nedenle, ticaret sektörü ile karşılaştırıldığında imalat sektöründe kadın girişimci oranı oldukça sınırlı kalmaktadır (Yetim, 2002; Toksöz, 2011). Tablo 12'de görüldüğü gibi araştırma kapsamında görüşülen kadın girişimcilerin yalnızca %16,7'si imalat sektöründe faaliyet göstermektedir.

Kadınların faaliyet gösterdikleri sektörlerde başarıyı yakalamalarında yaşadıkları kentin kendi iç dinamikleri ve sosyo-kültürel yapısı oldukça önemli bir role sahiptir. Tambunan (2008) özellikle kırsal alandaki kadınların yapısal, kültürel ve kurumsal kısıtlamalarla daha çok karşılaşması nedeniyle coğrafi konumun kadın girişimciliğini ve başarısını etkileyebileceğini belirtmiştir.

Tablo 13. Faaliyet gösterilen sektörün ağırlıklı cinsiyeti

Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	Faaliyet gösterdiği sektör							
	İmalat	Toptan ve perakende ticaret	Konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri	Finans ve sigorta hizmetleri	Eğitim	Diğer hizmet faaliyetleri	Toplam	
Kadınlar	Sayı	0	1	0	0	1	2	4
	Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	,0%	25,0%	,0%	,0%	25,0%	50,0%	100,0%
Faaliyet gösterilen sektör	Sayı	,0%	7,1%	,0%	,0%	50,0%	33,3%	13,3%
	Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	,0%	7,1%	,0%	,0%	50,0%	33,3%	13,3%
Erkekler	Sayı	4	12	1	2	0	3	22
	Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	18,2%	54,5%	4,5%	9,1%	,0%	13,6%	100,0%
Faaliyet gösterilen sektör	Sayı	80,0%	85,7%	100,0%	100,0%	,0%	50,0%	73,3%
	Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	80,0%	85,7%	100,0%	100,0%	,0%	50,0%	73,3%
Eşit	Sayı	1	1	0	0	1	1	4
	Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	25,0%	25,0%	,0%	,0%	25,0%	25,0%	100,0%
Faaliyet gösterilen sektör	Sayı	20,0%	7,1%	,0%	,0%	50,0%	16,7%	13,3%
	Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	20,0%	7,1%	,0%	,0%	50,0%	16,7%	13,3%
Toplam	Sayı	5	14	1	2	2	6	30
	Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	16,7%	46,7%	3,3%	6,7%	6,7%	20,0%	100,0%
Faaliyet gösterilen sektör	Sayı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 13, görüşülenlerin faaliyet gösterdikleri sektörün ağırlıklı olduklarını düşündükleri cinsiyeti göstermektedir. Görüşülen girişimci kadınların önemli bir kısmının, %73,3'ünün çalıştıkları sektörü erkek ağırlıklı olarak tanımlamaları dikkat çekmektedir. Literatüre bakıldığında toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu olmayan sektörlerin büyük çoğunluğunun erkek işleri olarak tanımladığı görülmektedir. Hangi işlerin kadınlar için uygun olduğuna dair patriyarkal toplumsal cinsiyet normları etkili olmaktadır (Toksöz, 2011:264). Girişimcilik süreçlerinde toplumsal cinsiyet rolleri temelinde kadına özgü ve erkeğe özgü işler olarak ayrılaşmalar bulunmaktadır. Kadınlar daha çok ticaret ve hizmet sektöründe faaliyet göstermektedirler. (Yetim,

2008; Yetim ve Tatlıdil, 2004). Sanayi bölgeleri ise “erkek” alanları olarak görülmekte ve kadınlar için uygun alanlar olarak görülmemektedir. Kadınların imalat sanayisi içindeki temsil oranı çok düşüktür (Toksöz, 2011; Yetim 2008). Çalışma kapsamında görüşülen kadın girişimcilerin büyük çoğunluğu faaliyet gösterdikleri sektörün ağırlıklı cinsiyetini erkek olarak belirtmesine rağmen işletmelerin müşterilerinin ya da bu işletmelerden hizmet alanların büyük çoğunluğu kadındır. İmalat sektöründe faaliyet gösteren kadın girişimcilerin faaliyet alanı ise çoğunlukla gıda üretimidir. Bu durum kadın girişimcilerin kendilerini erkek egemen bir sektörde faaliyet gösteriyor olarak tanımlamalarına rağmen bu faaliyetlerini toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlulaştırarak var oldukları şekilde yorumlanabilir.

Görüşülenlerin %60'ının işlerini büyütme düşündükleri görülmektedir. Büyütmeye istekli olanlara yaklaşık bir oranla isteksiz olanların olması ise oldukça dikkat çekicidir. Benzer biçimde Ufuk ve Özgen'in (2001) çalışmasında da kadın girişimcilerin işleri ile ilgili gelecek planları yaş, eğitim, girişimcilik süresine göre değişmekle birlikte işlerini büyütme isteyenlerin oranı %64,1 iken büyütme düşünmeyenlerin oranı %19,1'dir. Araştırma kapsamında görüşülen girişimci kadınların işlerini büyütme istememe nedenleri arasında iki farklı nokta öne çıkmaktadır. Bazı görüşmeciler bu durumu işlerinin yeterince büyük olduğu ve yaşadıkları yerde faaliyet gösterdikleri sektörde gelebilecekleri en iyi noktada oldukları ile açıklamışlardır. Bu görüşmecilerin ifadelerinden bazıları şöyledir;

“İşimi büyütme düşünmüyorum, yeterince büyüdüm bir marka haline geldim”. (Ant8)

“Gelecek planlarım çok fazla yok çünkü yapacağımı fazlasıyla yaptım. Isparta gibi bir yerde çok fazla bir gelecek düşünemiyorsunuz. Ne yapabilirim? Bir AVM açılmış, ben orada üç mağaza açmışım, çarşıda bir mağazam var. Başka Isparta'da ne yapabilirim?” (Isp4)

“Şu anda zaten işimde Burdur'da gelebileceğim en son noktadayım. Şu anda sektör birincisiyim yani Burdur'da sigortacılığın sektör birincisiyim. Zaten Burdur'un kapasitesi

belli, şu anda son noktadayım diye düşünüyorum. Onun içinde işte iki buçuk yıl önce şey açtım, bayanlara iş sahası sağlamak için eski mesleğim de olan bir atölye açtım. İş elbiseleri, iş önlükleri üretiyoruz. Burada artık gelebileceğim son noktaya geldiğimi düşündüğüm için onun da üstü yok çünkü portföyü belli, ek bir iş daha, ek bir iş açtım". (Bur8)

Görüşülenlerin işlerini büyütme konusunda isteksiz olmalarının diğer nedeni, ekonomik bakımdan risk alma konusundaki öngörülerinin net olmaması ve istikrar arzusudur. Görüşmecilerin ifadelerinde, Türkiye'nin ekonomik durumunun krizlere açık olmasına yaptıkları vurgu dikkat çekmektedir. Bu vurgu, ekonomik istikrarsızlığın kadın girişimciler tarafından bir risk olarak görüldüğüne ve bu durumun girişimcilik faaliyetlerinin başlaması ve sürdürülmesinde önemli rol oynadığına karşılık gelmektedir. Bazı görüşmeciler durumu şu sözlerle ifade etmiştir;

"Gelecek planlarım, hayatın kısa olduğunu düşünüyorum hep. Herhalde bu yaş itibarı ile de otuzlu yıllar ve otuz beşten sonraki yıllar çok fark ediyor düşüncede. Şu an ileriye dönük çok uzun vadeli planlar yapmıyorum. Yapmıyorum yani, yarının ne geleceği konusunda belki de emin olamadığımdan dolayı. Ne gibi? Şartlar ve pozisyonundan dolayı Türkiye'de her an her şey değişebildiği için, o konudan emin olmadığımdan belki de çok öyle uzun süreli projeler düşünmüyorum ama şu an tabi işimi devam ettiriyorum, işimde çok büyüdüm. Yani ilk açtığım zamanla şu an çok yol kat ettim. Bu şekilde devam ettirmeyi düşünüyorum inşallah". (Isp10)

"İşimle ilgili gelecek planlarım, büyütmeyi düşünmüyorum. Risk şu anda almayı düşünmüyorum çünkü Türkiye'nin büyümeye başladığı dönemlerde ben biraz daha kabuğuma doğru çekiliyorum çünkü risk analizini çok iyi tespit edemiyorum şu anda". (Bur7)

İşini büyütmek istediğini söyleyen görüşülenlerin büyüme süreciyle ilgili planlarında ve büyüme stratejilerinde üç nokta öne çıkmaktadır. İşini büyütmek istediğini söyleyen birinci grup bunu KOSGEB, BAKA ya da AB fonları gibi fonlar aracılığıyla yapmak istediğini belirtmişlerdir. Bir görüşmecinin ifadesi şöyledir;

“İşimi büyütmeyi tabi ki düşünüyorum bununla ilgili zaten inşaatımız başladı artık burası bize küçük geliyor. Burası dört yüz metre kare bir alan. Allah izin verirse Altınova’da bir yer yaptırıyoruz bin metre kare orası bitmek üzere oraya taşınacağız. Tabi daha farklı makine parkurları. Borcum daha yeni bitmişti üç yılın sonunda, tam kara geçecekken tekrar bir... bununla ilgili BAKA’dan destek almayı düşünüyorum ondan sonra hibe kredi kullanacağım ondan sonra KOSGEB’i araştırdım ama çok uzun uzun prosedürleri var, bu yüzden Avrupa Birliği’nin fonundan yararlanacağım”. (Ant7).

İkinci grup ise banka kredisi ile büyümeyi planladığını ifade etmiştir. Görüşülenlerden bazıları bunun nedenini faaliyet gösterdikleri alanların imalat sektöründe olmaması nedeniyle KOSGEB’in desteklememesi olarak göstermiştir. Görüşülenlerin ifadeleri şu şekildedir;

“İşimle ilgili gelecek planlarım; bir şube açmayı düşünüyorum. Bu şubeyle ilgili bir yer yatırımı yaptık, krediyle. İşte girişimcilik yine devam ediyor. Bir şube açmayı düşünüyoruz, burayla ilgili bence sigortacılık geleceğin mesleği”. (Ant5)

“Gelecek planlarım şimdi ikinci şubeyi açtık. Etüt merkezi, ikinci bir şube gibi oldu aslında ama onun yaş grubu biraz farklı. Şimdi kreşte ikinci bir şube açacağız önümüzdeki yıla. Yani maddi olarak belki bir miktar, ufak bir kredi çekebilirim”. (Isp6)

“Şimdi ben zaten burası için KOSGEB’e başvurmuştum. Ama KOSGEB’den üretime yönelik olmadığı için destek gelmedi

bana. Yani biraz hani biraz bu yolumda ilerleyip, tabi devletin bana katkısı olursa önce oralar için çabalayacağım ama olmazsa da bir şekilde kredidir, düşük faizle kredi falan çekip daha geniş mobilya sektörü hep hayalimde zaten. Banka desteği almayı düşünüyorum”. (Isp7)

Üçüncü grup ise herhangi bir kredi talebi olmadığını, kendi olanak ve kaynakları ile büyümek istediklerini belirtmişlerdir. Bazı görüşülenler durumu şu sözlerle açıklamışlardır;

“İşimi büyütmeyi kesinlikle düşünüyorum. Amacım marka olması, Antalya'nın en çok kazanan pastanesi olması. Bununla ilgili alabileceğim bütün destekleri, bütün kapıları zorladım şimdiye kadar. Büyürken kendi iç dinamiklerimi kullanmak istiyorum” (Ant3)

“İşimle ilgili gelecek planlarım; işimi büyütmeyi düşünüyorum. Gelecek planlarım büyük organizasyonlar yapmak, şimdi çocuklarla başlayıp daha sonra büyük organizasyonlara geçmek istiyorum. Bununla ilgili olarak yine eşimden destek alacağım. Banka kredisi düşünmüyorum, çünkü krediyle borçla başlanılan iş başarıya ulaşmayacağına inanıyorum ben”. (Ant6)

“İşimle ilgili gelecek planlarım daha da yükselmek. Tabi ki büyümek. Ben böyle burada hep ilk olmak istiyorum, mesela Burdur'da halk hep bana ilk olarak bakar. Yükselmek istiyorum, daha ileriye, daha ileriye gitmek istiyorum. İşimi büyütme için maddi destek almayı düşünmüyorum, kendi imkanlarımla yapmak istiyorum. Bankalara girmek istemiyorum”. (Bur4)

“İşimle ilgili gelecek planlarım; çok büyük mağaza olmak istiyorum. Ben kendi yolumu çizeceğime eminim. Kendi kaynaklarımla büyümeyi düşünüyorum”. (Isp9)

Tablo 14. Risk Alma Durumları

Cinsiyete Göre Risk Alma Durumları	Risk Alma Durumu			
	Evet	Hayır	Toplam	
Kadınlar	Sayı	11	2	13
	Cinsiyete Göre Risk Alma Durumları	84,6%	15,4%	100,0%
	Risk Alma Durumu	42,3%	50,0%	43,3%
Erkekler	Sayı	9	2	11
	Cinsiyete Göre Risk Alma Durumları	81,8%	18,2%	100,0%
	Risk Alma Durumu	34,6%	50,0%	36,7%
Eşit	Sayı	5	0	5
	Cinsiyete Göre Risk Alma Durumları	100,0%	,0%	100,0%
	Risk Alma Durumu	19,2%	,0%	16,7%
Fikri yok	Sayı	1	0	1
	Cinsiyete Göre Risk Alma Durumları	100,0%	,0%	100,0%
	Risk Alma Durumu	3,8%	,0%	3,3%
Toplam	Sayı	26	4	30
	Cinsiyete Göre Risk Alma Durumları	86,7%	13,3%	100,0%
	Risk Alma Durumu	100,0%	100,0%	100,0%

Görüşülen kadınların yaklaşık %90'ı kendi işleri ile ilgili risk aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular Ufuk ve Özgen (2001)'in çalışmasıyla tezat içindedir. Ankara'da 220 kadın girişimci ile yapılan araştırma sonucuna göre kadınların %91,8'i risk almadıklarını belirtmişlerdir. Tablo 14, aynı zamanda iş yaşamında risk almanın görüşülen kadınların gözünden cinsiyete göre nasıl farklılaştığını da ortaya koymaktadır. Yetim (2002)'de Türkiye'de kadın girişimcilerin risk alma konusunda erkek girişimcilere oranla daha temkinli hareket ettiklerini ve özgüvenli olduklarını bildirmiştir. Ancak bu çalışmada görüşülen kadın girişimciler kendilerinin erkeklerden daha fazla risk aldıklarını ifade etmektedirler. Bu durum Keskin (2014)'in kadın girişimcilerin daha fazla risk üstlenmeye eğilimli olduğu bulgusuyla uyumludur. Görüşmecilerden biri, toplumsal cinsiyetle ilişkilendirilen cesur-korkak dikotomisini riskle ilişkilendirerek şu şekilde açıklamıştır;

“Risk alırım. Aslında ellerine fırsat verilse kadınlar daha cesurdur ama aile baskısı, eş baskısından dolayı riski genelde erkekler alır”. (Bur5)

3.1.3 Aile İçi Dayanışma ve Bölüşüm İlişkileri

Çalışmanın bu bölümünde başarılı kadın girişimcilerin girişimcilik sürecinde sahip oldukları dayanışma ve bölüşüm ilişkileri eşleri ve ailenin diğer üyeleri bağlamında incelenmektedir.

Görüşülenlerin %60’ı kendi işletmelerine sahip olmalarından sonra ailelerinin onlara olan bakış açılarında ve davranışlarında bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. %40’ı ise ailelerinin kendilerine karşı tutum ve davranışlarının değiştiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, 4 farklı nokta öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, kadının aile içerisindeki karar mekanizmalarında söz sahibi olmaya başlamasıdır. Bu durum görüşülen başarılı kadın girişimcilerin, güçlenme bileşenlerinden özellikle katılım ve kontrol konusunda güçlendikleri şeklinde yorumlanabilir. Güçlenme ister kalkınma yaklaşımı içinde, ister toplumsal cinsiyet yaklaşımı içinde ele alınsın en önemli bileşenleri karar verme, katılım ve kontroldür (Moser, 1993; Stromquist,1995; Kabeer, 1999 vd.) Bununla ilgili olarak bazı görüşmelerin ifadeleri şöyledir;

“Özgüvenim arttığı için daha çok karar verme gibi bir şeyim olabiliyor yani. Daha bağımsız daha doğru kararlar verebiliyorum. Aile içinde bana da danışılıyor. Bu kadar büyük bir parayı idare ettikten sonra diğer konuları idare etmek daha kolay oluyor”. (Ant3)

“Girişimci olmam ve kendime ait bir gelirim olması aile içinde yatırımlarda benim karar vermeme sağladı. Bu çok önemli ama çok önemli”. (Ant8)

“Kendi işimin sahibi olmamdan sonra ailem daha çok akıl danışır oldular ya da güven geldi onlara bilemiyorum” (Bur7)

Öne çıkan ikinci nokta, kadınların aileye sağladığı ekonomik katkı nedeniyle önem kazandıklarını düşünmeleridir. Batliwala (1994) maddi değerler üzerindeki denetimi güç olarak açıklamış ve güçlenmeyi “mevcut güç ilişkilerine meydan okumak ve gücün kaynakları üzerinde daha fazla denetim sahibi olmak” olarak tanımlamıştır.

“Para kazanıyor olmam kendi ailemde tabi değişikliğe yol açıyor tabi. Dediğiniz gibi daha güvenli davranıyorsunuz, onların istediğini alabiliyorsunuz, daha ihtiyaçları olduğunda yanında olabiliyorsunuz, daha rahat oluyorsunuz tabi”. (Bur8)

“Girişimci olmam ve kendime ait bir gelirim olması aile ilişkilerimizde tabi ki bir değişikliğe yol açtı. Daha rahat yaşıyoruz ekonomik anlamda daha rahatız tabi. Bana daha çok saygı duyup duymadıklarını bilmiyorum o hani zaten o sevgi saygı değişmedi bizim ailemizde ama ekonomik anlamda daha rahatız tabi çocuklarım da ben de daha rahatız” (Bur10)

İfadelerle öne çıkan bir başka nokta, kadının başarılı bir iş yaşamında dahil olmasıyla birlikte aile bireylerinin ona değerli olduğunu hissettirmesidir.

“Girişimci olduktan sonra şöyle çocukların bana güveni arttı. Tamamen ben onlar için çok daha mesela hep Göktuğ bir şeyleri anlatırken hep benden bahsederek anlatıyor yani. Benim yanımda yapmıyor da işte “annesi bilir, annesi yapar, annesi güçlüdür” gibi. Önceden böyle bir şey değildi ama o benim bir şeyler yaptığımı gördükçe, o da alıyordur... Güveni arttı daha çok. Hani saygı konusunda bilemiyorum tabi zaman zaman o şey oluyor”. (Isp2)

Kendinizin değeri farklı bir noktaya geliyor. Gerek çocuğunuzun gözünde gerek kendi ailenizin gözünde, gerek anne baba, kardeşlerin gözünde farklı oluyorsunuz tabi. (Ant4)

Dördüncü nokta, kadının ekonomik özgürlüğü ile birlikte eşine karşı güçlenmesidir. Stromquist’e (1995) göre kadının güçlenmesi bilişsel, psikolojik,

ekonomik ve politik dört bileşenden oluşmalıdır. Ekonomik bileşen kadınların özerkliklerini belli bir düzeyde artırmalarını sağlayacak üretimsel aktivitelere katılmaları yoluyla güçlenmelerini sağlar.

“Kendi ailemle, eşimle, çocuklarımla olan ilişkilerimde. Ya ilk önce onlara muhtaçlığın kalkıyor ortadan, kimseye muhtaç olmuyorsun, her istediğini kendin yapıyorsun ki eşim çok yasakçı bir insandır. Kendi gelirim olduğu için ben bu yasaklara maruz kalmak zorunda kalmıyorum. Üzerimde daha az baskı uyguluyor artık”.(Isp3)

Tablo 15. Evi İçi Sorumluluklara Ayrılan Sürenin Artma/Azalma Durumu

	Sayı	Yüzde
Daha fazla	1	3,3
Daha az	22	73,3
Aynı	5	16,7
Cevap yok	2	6,7
Toplam	30	100,0

Görüşülenlerin büyük bir çoğunluğu (%73,3) ev içi sorumluluklarına girişimcilik deneyimiyle birlikte daha az zaman ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum kadınların istihdama katılımının onların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini aşındırdığı ancak bu rollerden tamamen soyutlanamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Türkiye’de kadınların ev dışında çalışması ancak ev içi sorumluluklarını yerine getirmeye devam etmesi koşuluyla mümkün olabilmektedir (Hancı,2004; Keskin, 2014). Erkekler kadınlara atfedilen ev içi rolleri paylaşmaya istekli görünmemekte ve bu konuda çaba göstermemektedir. Kadınlardan biri daha fazla sorumluluk alması konusunda eşiyile düştüğü çatışmayı şöyle dile getirmiştir;

“Çalışıyor olduğum için daha önce benim sorumluluğumda olan işleri paylaşmak için söylüyorsun tabi zorluyorsun. Öncesinde sende, sonrasında da sende. Şimdi mesela oğlum ben yetiştirdim, çok da zorladım ama toplumun ona öğrettiği farklılık var, o yüzden çok değiştiremiyorsunuz. İşte eşinize de annesi, babaannesi gece kalkmış patates kızartmış, o istemiş,

hizmet etmişler. Gerçekten bu konuda tembeller, beceriksizler başlangıçta ben söyleyince tamam yapmaya çabaladı ama çok da başarılı olmadığı için sen bir şekilde kendin geçip yapıp çıkıyorsun, sonra onlar da tembelliği seçiyorlar. Bu çalışmadan önce, çalıştıktan sonra, “artık çalışıyorum ben, siz de şunu yapıyorsunuz” gibi şeyler olmadı. Ama sıkıştığın zaman tabii ki yapıyorlar. Başlarına geldiği zaman. Sorumluluk almıyorlar ama ben söyleyince yapıyorlar onu değiştiremiyorsunuz. Değiştirdim diyen yalan söylemiş olabiliyor”. (Ant9)

Tablo 16. İşte yardımcı olan aile üyeleri

		İşte yardımcı olan aile üyeleri					Toplam
		Yok	Esi	Çocukları	Esi ve çocukları	Diğer aile üyeleri	
Evet	Sayı	0	4	8	4	4	20
	İşte yardımcı olan aile üyelerinin varlığı	,0%	20,0%	40,0%	20,0%	20,0%	100,0%
		,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	66,7%
Hayır	Sayı	10	0	0	0	0	10
	İşte yardımcı olan aile üyelerinin varlığı	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
		100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3%
Toplam	Sayı	10	4	8	4	4	30
		33,3%	13,3%	26,7%	13,3%	13,3%	100,0%
	İşte yardımcı olan aile üyelerinin varlığı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 16, görüşülen kadın girişimcilerin %66,7'sinin işleri ile ilgili olarak aile üyelerinden yardım aldığını göstermektedir. Aile üyelerinden yardım alanların %40'ı

kendilerine işyerinde çocuklarının yardım ettiğini belirtmişlerdir. Eşlerinden yardım alanların oranı ise %20'dir. Bu durum kadın işletmelerinin yarısından fazlasının (%56,7) tek kişi işletmesi olduğu (Soysal,2010:82) bulgusu ile birlikte değerlendirildiğinde kadın girişimcilerin iş ve aile yaşamlarının iç içe geçtiği şekilde yorumlanabilir.

Görüşülenlerin ifadelerine bakıldığında, hem girişimcilik sürecinin başında hem de sonrasında aile temel bir destek mekanizması olarak öne çıkmaktadır. Benzer şekilde kadın girişimciler aileyi girişimcilik kararını alma ve sürdürme aşamasında önemli bir destek mekanizması olarak görmektedirler (Yetim, 2002; Yağcı ve Bener, 2005; Soysal, 2010 vd.) Görüşülenler, tüm aile bireylerinden aynı derecede olmasa da girişimcilik sürecinde en fazla aileden birilerinden destek aldıkları belirtmişlerdir. Yakın çevre de bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Görüşülenlerin bazılarının ifadeleri şöyledir;

“Kendi ailem hep arkamdaydı. Çocuklarımla el ele verip, akrabalarımın zaten çok fazla kimse yoktu. Kız kardeşlerim vardı onlar bana işte böyle arkamda “yaparsın, yaparsın” destek veren kişi hep onlardı”. (Isp4)

“Babam ve annem desteklediler ama hep korktular çünkü onlar ticaretle uğraşmadığı için. Kızım “Aç anne” dedi “olur, sen nasılsa başkasının yanında da çalışıyorsun, çalışmaksa aynı çalışmak, en azından kendi işinin sahibi olursun” dedi. Eşim “açarsın, hayırlı olsun” dedi “sen yaparsın” dedi o şekilde”. (Ant1)

“Açarken arkadaşımın ısrarı ile açtım zaten. Çok korkuyordum ilk etaplarda. Arkadaşımın ısrarı ile oldu. “Açalım hani sıkıntı yapma.” Eşim zaten çok ısrar ediyordu uzun zamandır. “Açalım hani korkma.” Ama böyle bir tedirginlik yaşadım yani yaşamadım değil. En çok eşim ve arkadaşım destekledi. Bayan bir arkadaşım çok destekledi. En çok desteği şimdi öyle söyleyeyim, çok yakın akrabalarım da bana çok destek oldu.

Dayım, halam yani onların desteği olmasa zaten bu işte her şey parayla dönüyor yani”. (Bur1)

“Kızım çok destekledi, hakikaten çok bana desteği çoktur. Bir de yakın arkadaşımız eşime dedi ki “Yengem çok bu konuda bak hakikaten çok iddialı, başardı da, bence sen onun önünü kesme, destek ol” diye özellikle bir tane bir arkadaşı nasihat etmişti. Çünkü kendisi esnaf, ticaret alanını iyi biliyordu. Beni de gözlemlemiş dedi ki “önünü kesme” hatta “keşke benim eşim de böyle girişimci olsa ben de destek olsam” diye konuşunca, o da onu bir etkiledi yani o sözü etkiledi. Her şeyde ondan sonrasında destek oldu artık”. (Bur2)

Tablo 17. Eşin Girişimciliğe Bakış Açısı

	Sayı	Yüzde
Olumlu	24	80,0
Evli değil	6	20,0
Toplam	30	100,0

Eşin girişimcilik sürecine bakış açısı kadının başarılı bir kariyeri olması açısından önemlidir. Görüşmecilerden evli olanların tamamı eşlerinin onların girişimciliğine bakışının olumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuç girişimci kadınların büyük çoğunluğunun eşlerinin çalışmaları konusunda engel olmadığını (Kutanis ve Bayraktaroğlu,2002) bulgusu ile uyumludur. Ancak Özkaya (2009)’nın çalışmasında olduğu gibi bazı girişimci kadınlar eşlerinin başlangıçta olumsuz yaklaşımlarının olduğunu, işletmenin kurulup başarılı olmasından sonra fikirlerinin değiştiğini belirtmişlerdir. Girişimciliğe karar verdiği dönemde eşinin ona karşı çıktığını ancak para kazanmasıyla birlikte olumlu bakmaya başladığını belirten görüşmeciler de vardır (Tablo 17).

Görüşülenlerin büyük çoğunluğu girişimcilik deneyiminden sonra eşinin kendisine karşı davranışlarının değiştiğini ifade etmiştir. Görüşülenlerin tümü, eşlerinin başlangıçta olmasa da süreç içerisinde eşlerinin davranışlarının olumlu bir biçimde değiştiğini ifade etmiştir. Bu değişimde iki farklı nokta öne çıkmaktadır. İlk öne çıkan

nokta, kadının ev içi sorumluluklarından “çalışan kadın” sıfatıyla görece soyutlanabilmesidir. Bazı görüşülenlerin durumu şöyle ifade etmiştir;

“Kendi işimin sahibi olmam eşimin bana bakışında değişikliğe neden oldu. Değerim arttı. Daha geniş anlamda eşim her zaman kıymet veren birisi, nazik bir adam ama hakikaten bu şartlar altında günümüzde uzun zamanlı, yorucu, sorumlulukla çalışmak zor olduğu için bunu görüyor ve hani hakikaten kendim başardığım için de takdir ediyor. Dolayısıyla onun karşısında değeriniz de farklılaşıyor. Tabi yani işlenmiş bir mücevher, mücevher mücevherdir ama onu ne kadar çok işlerseniz, ne kadar çok çaba gösterirseniz, ne kadar çok emek harcarsanız daha bir kıymetli olur yani. Evle ilgili verilen emeğiniz sıradan bir görevken, şu anda bir lütuf gibi görülüyor işte maalesef”. (Ant4)

“Kendi işimin sahibi olmam eşimin bana olan bakış açısında ve davranışlarında bir değişikliğe neden oldu. Şimdi ben çalışmadan önce, ev hanımıyken tabi dört dörtlük hizmet bekliyordu eşim ve tabi dört dörtlük de geliyordu. Saatinde, zamanında, vaktinde ama şimdi aksaklık olsa bile bu tür şeyleri eşim es geçebiliyor, göz kapatabiliyor. Daha önce taviz yoktu, yani eksiklere taviz yoktu ama şimdi artık taviz de var, sabır da var. Yeri geliyor yapılmadığında kendisi yapıyor. Mutlaka fark ediyor yani, kadına verdiği değerde bile fark var. Daha çok saygı duyuyor bana, yeni geliyor bazen mesela övdüğü oluyor işte “benim eşim başarılıdır”, daha önceden mesela “benim çocuklarımın anası” diyebilirdi. Daha çok takdir ediyor”. (Bur2)

“Kendi işimin sahibi olmam eşimin bakış açısında ve davranışlarında yüzde yüz bir değişikliğe neden oldu. Eşimin gözünde bile bir değer kazandım diyebilirim. Yani benim bir işe gördüğümü, yaradığımı, benim bir işe yaradığımı zor kabullendi

ama şu anda kendi de şaşkın durumda. Saygı duyuyor tabi ki”.
(Isp8)

“Kendi işimin sahibi olmam ya tabi ilk zamanlar Burdur’un etkisi de dolayı işte ben biraz daha ön plana çıktım şu anda eşimde şu anda eşimden daha ön plandayım. Herkes bazı gittiği yerlerde işte “Gülay hanımın eşi” diye eşimi karşıladığı zamanlar tabi biraz erkek egosundan dolayı şey yaptı, gurur yaptı. O aralar birazcık kapris yaptı, bana sitemlerde bulundu. O zaman biraz çatışma yaşıyorduk ama şimdi o da kabullendi yani sağ olsun şimdi alıştı. Şimdi şey yapmıyor”. (Bur8)

Bunlardan ikincisi ise kadının ekonomik olarak güçlenmesi ile birlikte aile bütçesine sağladığı katkıdır. Bazı görüşmecilerin ifadeleri şöyledir;

“Kendi işimin sahibi olmam eşimin bana olan bakış açısında ve davranışlarında değişikliğe neden oldu. Yani şöyle bir şey var önceden şey derdik, örneğin kredili ev aldık, “aman çok yüksek olmasın, maaşımız kadar olsun” bilmem ne. Şimdi herhangi bir şey söylemiyor sadece “sen kendin bilirsin” diyor. Kararları daha çok değil tamamen bana bırakmaya başladı”. (Ant1)

Kendi işimin sahibi olduktan sonra eşimin baskısı azaldı. Daha çok danışmak zorundaydım. Ona soruyorsun en ufak bir şey alacaksın “alabilir miyim?” diye soruyorsun ama şimdi öyle bir şey yok. Beğeniyorsun, girip alıp çıkıyorsun. (Bur3)

“Kendi işimin sahibi olmam eşimin bana bakış açısında mutlaka bir değişikliğe neden oldu. Yani ben zaten yıllarca çalıştığım için, biz maddi yönden çok abartılı bir şey yaşamadık ama hani ne bileyim mesela eşim kendi maaşından bize yetişemediği yerlerde ben kendi maaşımdan ona bir adım bile atıp da onun eline ekonomik yönden bir şeyler ikram ettiğim zaman daha farklı böyle. Size saygısı artıyor ne bileyim işte öyle. Hal,

hareketleri, saygısı... daha önce daha sert davranırken, şimdi daha yumuşuyor, daha alttan alabiliyor gibi olabiliyor yani”.

(Bur4)

“Yani şimdi kendi işim ama hep eşimle beraber çalışıyoruz biz her şeyde beraberiz. Yani tabi ki fark var daha önce ben hani eşimden para isteyemedim, o da bırakmak aklına gelmezdi hiç. Ama şimdi yani ne bileyim daha farklı herhalde. Evine ekmek götürüyorsun gibi bir görüşü oldu yani. Daha rahat tabi ki, ilişkimiz daha rahat oldu”. (Bur10)

Görüşülenlerin %76,7’si para kazandıkları için kendilerini aile ve toplum içinde daha farklı hissettiklerini belirtmişlerdir. Bazı kadınlar para kazanmanın kendilerine toplum içinde daha saygın bir statü kazandırdığına, toplum içinde güçlendiklerini, bu nedenle kendilerini daha özgüvenli hissettiklerine dikkat çekmişlerdir. Kazanılmış bir statü olarak “başarılı bir kadın girişimci olmak” ekonomik değerlerin ön plana çıktığı günümüz toplumunda kadınların güçlenmesi bakımından önemli bir etken olarak değerlendirilebilir. Bazı görüşülenlerin ifadeleri şöyledir;

“Para kazandığım için kendimi aile ve toplum içinde kesinlikle daha farklı hissediyorum. Özgüvenim arttı ya bu toplumda benim de bir yerim var, benim de bir sorumluluğum var, benim yaptığım iş bir tek bu kadar değil. Gerçekten yaptığım iş bir ev kadınının yaptığı iş çok küçümseniyor, beğendirmek çok zor. Şu an yaptığım, yani verdiğimin karşılığını daha çok aldığımı görüyorum. Harcadığım zaman emeğimin karşılığını daha net alabiliyorum”. (Ant3)

“Herkesin imrenerek baktığını hatta insanların çoğunun hani boşanmak isteyip, surf ekonomik bağımsızlıklarını alamayacağı korkusundan dolayı boşanamayıp eşlerine katlanmak zorunda olduğunu biliyorum. Onlar için örnek, olumlu bir örneğim.

Biraz güçlü olmak lazım. Kendine güvenmek lazım. Yani evet onlara örnek oluyorum”. (Isp1)

“Para kazandığım için kendimi kesinlikle farklı hissediyorum. Bir kere. Çok acı bir şey bu ya ama yani o zamanlar çok ciddiye almadıkları siz, şimdi S... S... S...⁸ sen bilirsin, sen yaparsın falan oluyor yani. Tamam o zaman da saygı duyuyorlardı, seviyorlardı falan ama”.(Isp2)

“Para kazandığınız için kendinizi tabi ki farklı hissediyorsunuz. Kesinlikle bu çok önemli özellikle şimdiki zamanda. Farkındaysanız, paranız varsa, mevkiiniz varsa, bir rütbeniz varsa zaten insanlar size hayranlıkla bakıyor bu bir gerçek. Para kazanıyor olmak maalesef bu böyle”.(Isp4)

“Para kazandığım için kendimi tabi ki farklı hissediyorum. Ben şöyle söyleyeyim ilk bir herhalde sekiz sene falan olmuştur bu olay olalı. Kardeşimin bir tane kızı var altı yedi yaşlarındaydı o dönem, şimdi büyük tabi ki. İşte bahsediyormuş, teyzelerini sayıyormuş, “İşte bu teyzem, bu teyzem, bu teyzem, bir de Şerife Hanım var.” diyormuş. Aslında en küçük bahsettiğim kardeşim kendisi makine mühendisi, o dönem satış elemanı gibi çalışıyordu. Bulunduğu şirkette kendisi şu an müdür oldu ama annesini bir kere o sınıfa koymuyor. Belki burada beni birkaç defa gördüğünden diye düşünüyorum ben. Ablam aslında kardiyolog, ablamı da şey görmemiş, kardeşim bir kız kardeşim öğretmen onu da şey yapmamış, beni öyle görmüş. “herkes öyle söylediği için ben öyle söyledim anne” falan demiş. Bu küçücük çocukta bile bakış açısını değiştiriyor. Yani insanların bakış açısını, biraz daha böyle farklı bakıyorlar. Ama çalışırsan hizmetini doğru yaparsan çok saygı görüyorsun”. (Isp5)

⁸ Görüşmecinin isminin gizli kalması açısından araştırmacı tarafından kısaltılmıştır.

“Para kazandığım için kendimi aile ve toplum içinde farklı hissediyorum tabi ki. Ya inanın şu anda ailenin de, çevrenin de, adam her konuda bilgi almak için bile senin kapını çalıyor. Bu da çok güzel bir şey”. (Isp7)

Görüşülenlerin ifadelerinde öne çıkan bir başka nokta, kadınların para kazanmasıyla birlikte ekonomik özgürlüğünü kazanması, aile içerisinde bireysel olarak güçlenmeleridir. Bazı görüşmecilerin ifadeleri şöyledir;

“Para kazandığım için kendimi çok özel hissediyorum. Para ve o güç, ondan sonra o kariyer sizi çok farklı yerlere getiriyor. Yani çok farklı, her şey yani gittiğim bir yerde gözüm kalmıyor, mesela her şeyi alacağın hep bir de biz çok farklıyız, bir yere gittiğin zaman “ben onu almıyorum” demenin özgürlüğü çok güzel. “ben almıyorum” veya “ben beğendim alıyorum kaç liraysa kaç lira” bunu, bu çok özel bir duygu ya. Çok özel, kredi kartını “niye çok harcadın?” diye soran birinin olmaması. Çalışmıyor olsan ezileceksin. Ne kadar büyük eziklik, mahcuplu!. Halbuki zorunluk da zaten ama öyle değil. Onun için o özgürlük çok güzel. Sormadan almak, sormadan ödemek”. (Ant5)

“Para kazandığım için kendimi aile ve toplum içinde farklı hissediyorum tabi. Yani parasız hiçbir şey olmuyor. Ne telefon konuşabilirsiniz, ne bir ayakkabı alabilirsiniz, ne bir yere gidip çay, kahve içebilirsiniz yani her şey paralı olduğu için bu toplumun içerisinde de yer alabilmek için maalesef ki yani bu aslında hoş değil ama insanı da güçlendiren bir şey”. (Isp9)

Tablo 18. Kazancının Kontrolü ve Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

			Kazancın Kontrolü		
Eğitim Durumu			Evet	Hayır	Toplam
Eğitim Durumu	İlkokul	Sayı	2	2	4
		Eğitim Durumu	50,0%	50,0%	100,0%
		Kazancın Kontrolü	8,3%	33,3%	13,3%
Ortaokul	Sayı	Eğitim Durumu	2	0	2
		Eğitim Durumu	100,0%	,0%	100,0%
		Kazancın Kontrolü	8,3%	,0%	6,7%
Lise	Sayı	Eğitim Durumu	8	3	11
		Eğitim Durumu	72,7%	27,3%	100,0%
		Kazancın Kontrolü	33,3%	50,0%	36,7%
Üniversite	Sayı	Eğitim Durumu	10	1	11
		Eğitim Durumu	90,9%	9,1%	100,0%
		Kazancın Kontrolü	41,7%	16,7%	36,7%
Lisansüstü	Sayı	Eğitim Durumu	2	0	2
		Eğitim Durumu	100,0%	,0%	100,0%
		Kazancın Kontrolü	8,3%	,0%	6,7%
Toplam	Sayı	Eğitim Durumu	24	6	30
		Eğitim Durumu	80,0%	20,0%	100,0%
		Kazancın Kontrolü	100,0%	100,0%	100,0%

Kadınların ekonomik olarak güçlenmesi, onların aile ve toplum içinde statülerini yükseltmektedir. Burada kadının güçlenmesi bakımından önemli bir diğer gösterge, kadının kazancının kontrolünün kendisinde olup olmamasıdır. Kadınların %80'i kazançlarının kontrollerinin kendilerinde olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre kadınların eğitim seviyesi arttıkça kazançlarını kontrol etme oranlarının da arttığı görülmektedir. Stromquist (1995) kadınların gelir getirici ekonomik aktivitelere katılımının kadınların özerkliklerini kazanmalarına dolayısıyla güçlenmeye katkı

sağlayacağını belirtmiştir. Kazançlarını nelere harcadıkları sorulduğunda kadınların ağırlıklı olarak işlerine bütçe ayırmaları dikkat çekmektedir. Bazı görüşülenlerin ifadeleri şöyledir;

Yeni mallar almakla, eksiklerini almakla. Şu anda ben dört yıldır esnafım ama son bir buçuk yıldır daha büyük bir mağazaya geçtiğimiz için daha çok ihtiyacımız oldu, şimdi kazandığımızı mala yatırıyoruz, bulduğumuzu ürüne yatırıyoruz. (Ant1)

Bütün kazancımı olduğu gibi bu işletmeyi açarken yaptığım yatırıma, borç ödüyorum şu anda. (Ant3)

Çok iyi hocalarla çalışıyorum çok pahalı hocalarla çalışıyorum. İşime yatırım yapıyorum. Daha ucuz kar marjı düşünerek yapmıyoruz. Aynı branşta çok daha az fiyata eğitmen çalıştırmanız mümkün ama sonuç daha kısa süreli veya verimsiz olma riski de var. O yüzden işimize yatırım yapıyoruz, kendimize yatırım yapıyoruz yani o şekilde (Ant4)

Kazancımı yeniden işime harcama yapıyorum, yani açıkçası şöyle söyleyeyim ben de kendim burada maaşlı bir çalışanı. Kazancım ne olursa olsun yine aynı şekilde buraya makine, buraya bir çalışan, buraya bir şey olarak geri dönüyor. (Ant7)

Kazancımızı genelde mala yatırıyoruz, giderlerimizi karşılıyoruz onun dışında da karın tokluğuna çalışıyoruz gibi bir durum var. (Isp8)

Ben kazandığımı işime ayırıyorum. İşe acayip yatırım yapıyorum yani hiç tahmin etmeyeceğiniz şeylere, yani eğer iyi olduğuna inanıyorsam kimse buna para vermez dediğiniz şeylere harcıyorum işimle ilgili olarak (isp 6) İş ilerletmek için kazancımızın genelini ona harcıyoruz diyebilirim. Bireysel ihtiyaçlar olursa bile onlara kısıtlama koymaya çalışıyoruz.

İşyeri ön planda, bu aşamaya getirdik vazgeçmek istemiyoruz. Yani ilerletmek için işe harcıyoruz. Harcamalara genelde ben karar veriyorum. Büyük harcamalarda çocuklarla ve eşimle karar alıyoruz. Ev ve çocuklarla ilgili harcamaları ben yapıyorum.(Isp3)

Bazı görüşmeciler ise sadece iş yeri ile sınırlı kalmamakta, ailesine yönelik katkıda sağlamaktadır. Görüşülenler kendilerini şöyle ifade etmiştir;

Kazancımı çocukların eğitimi için, bir tanesi İstanbul'da orada yaşadığı için kirasıydı, elektriğiymi, suyuymdu o şekilde. Öbürü keza aynı şekilde dershaneleri, evin giderleri yani başka bir şeye fırsat kalmıyor diyebilirim (Ant2)

Ben kazancımı kullanırken önce işimle ilgili harcıyorum. Onun dışında bu yeni aldığım şubeyi buranın parasıyla ödemeye çalışıyorum. Eşimden destek görmeden buranın parasıyla ödemek istiyorum. Ben hep yatırım yapıyorum, toprağa, işyerine, o taksitlerimi ödüyorum ondan sonra bir daha alıyorum. Ama bu kredilere girerken de hayatımdan çok ödün vermiyorum. Geziyorum da, tatilime de gidiyorum hani her şeyimi oraya bağlamıyorum. Çocukların eğitimi, kursları için harcıyorum. (Ant5)

Kazandığınız para her zaman işyerine gider. Benim kendi kazandığım paradan ayırdığım belli bir miktar vardır evim için, eşime destek olmak amaçlı, bir miktar vardır kendim için, kendi keyfim için hani bir kahvedir ya da bir kuafördür o ya da bir bluzdur ne bileyim, geri kalan para direk işyerinde kalır. Dediğim gibi çoğu işe gidiyor, hani eve bir kısmı ayrılıyor, işte kendi keyfim için bir kısmını ayırıyorum, gerisini işe yatırıyorum. Yani gelen para işi büyütüyor, gelen para işi büyütüyor artık o. (Ant6)

İki tane çocuk okutuyorum, oğlum Amerika'da okuduğu için çok para gidiyor. Kazanıyorum ve çocuk okutuyorum. (Isp1)

Kazancımı nasıl kullanacağım konusundaki kararları kendim veriyorum, gayrimenkul alıyorum, araba aldım. Kitap alıyorum, kendim için de alışveriş yapıyorum, çocuklarım için de aynı şekilde. Yaşam kalitemizi yükseltmek için kullanıyoruz yani. (Isp2).

Genel anlamda kazancın değerlendirilmesi yine işyeri ile ilgili olmaktadır. Bu durum, ekonomik bakımdan güçlendiklerini düşünen kadın girişimcilerin toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürecek şekilde güçlenmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Öyleki kadın girişimciler erkeğin anahtar rolünü hala eve ekmek getiren ve aile reisi rolünü olarak görmekte ve bu yolla tüm gelirlerini yine işlerini geliştirmek için kullanabilmektedir.

Kadınların %80'inin kazançlarını kendileri kontrol etmektedir. Evli olan kadınların büyük çoğunluğu (19 kişi) kazançlarını kendilerinin kontrol etmelerinin eşleri ile çatışma yaratmadığını ifade etmişlerdir. Kadının geliri üzerinde kontrol sahibi olması güçlenme göstergesi olarak görülebilir. Ancak kazancının kontrolü ile ilgili olarak eşyle çatışma yaşadığını belirten Ant4 ise erkeğin aile reisi ve eve gelir getiren rolünü sürdürmesi gerektiğini şöyle ifade etmiştir;

“Kazancımın kullanılması ile ilgili olarak eşimle çatışma yaşıyorum. Şimdi şöyle bir şey oluşabiliyor. Bir baba her zaman evinin hem reisi bireyi olduğu gibi değil mi ailenin tabi başkarakteri. Dolayısıyla bütün dengeleri korumak ve sahip çıkmak zorunda ve sağlamak zorunda ben buna her zaman böyle bakarım. Ama bir anne her zaman destek olabiliyorsa eşine ve ailesine tabi ki de bu ortak paylaşımları gerektirir. Ben paramın hesabının başkası tarafından yapılmasından nefret ediyorum, bu benim tarzım ama. Hiç sevmem. E müdahale oluyor. “Bunu sen halledebilirsin, bu borcu sen üstelenebilirsin, bunu sen yapabilirsin” ama ben bundan çok hoşlanmıyorum,

hoşlanmıyorum yani. Paranız olduğu müddetçe talepler de artıyor”. (Ant4)

Çatışma yaşamadığını belirten görüşülen Bur6 ise çatışma yaşamamalarının nedeninin gelirin tüm kontrolünü eşine bırakmak olduğunu belirtmiştir. Görüşülen kadının ifadesi şöyledir;

“Kazancımın kullanımı ile ilgili olarak hiç çatışma yaşamıyorum, hatta emekli maaşımı da eşim alır. Kaç para aldığımı da bilmiyorum o konularda”. (Bur6)

Evli olan girişimci kadınlarından yarısı eşlerinin işle ilgili aldıkları kararlara bir şekilde müdahale ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, başarılı kadın girişimcilerin eşlerinden bağımsız bir karar alma mekanizması içerisinde olmadıkları söylenebilir. Bu durum bireysel güçlenmenin temel bileşenlerinden biri olan karar verme süreçlerine katılım (Moser, 1993; Rowlands 1997) konusunda nötr bir sürecin işlediği şeklinde yorumlanabilir.

3.1.4 Kadınların Gözünden Kadın Girişimciliği

Çalışmanın bu bölümünde kadınların “kadın girişimci” olmaya bakışı, anlamlı bulunan bazı değişkenlerle karşılaştırılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, kadın girişimci sayısını yeterli bulup bulmadıkları, erkeklerden farklı zorluklar yaşayıp yaşamadıkları, girişimcilik sürecinde kadın olmanın avantajlı olup olmadığı, kadınlar için uygun olduğunu ya da olmadığını düşündükleri sektörler, faaliyet gösterdikleri sektörün ağırlıklı cinsiyet ve istihdam ettikleri kişileri seçerken hangi cinsiyeti neden tercih ettikleri ortaya konmuştur.

Tablo 19. Kadın Girişimci Sayısının Yeterliliği

	Sayı	Yüzde
Kadın girişimci sayısı az	26	86,7
Kadın girişimci sayısı fazla	3	10,0
Fikri yok	1	3,3
Total	30	100,0

Tablo 19, görüŖülen giriŖimci kadınların tüm sektörlerde kadın giriŖimci sayısını yeterli bulup bulmadıklarını göstermektedir. Kadınların, büyük bir çoğunluğu (%86,7) kadın giriŖimci sayısını olması gerekenden daha az olarak görmektedir. GörüŖülen kadınların biri, kadın giriŖimciliđine “kadın mücadelesi” misyonu yükleyerek gerçek anlamda giriŖimcilerin sayısının sorgulanması gerektiğini Ŗöyle ifade etmiŖtir;

“Kadın giriŖimci sayısı hakkında net bir bilgiye sahip değilim. Hani etrafımda çok da Ŗey yok yani, örnek yok. Genelde mesela olanlarda eŖi bir takım parayı veriyor, kadına diyor ki “al burada oyalan, ticaret yap” hani o giriŖimci mi oluyor? Bilmiyorum onu. O nasıl bir kategoriye giriyor. Benim gözlemlerime göre kendi emeği ile bir yere gelmek, kendi emeğiyle bir iŖ kurmak, bir Ŗey almak ya da bir Ŗey yapmak o çok farklı bir göz. Çünkü baŖkasının verdiği para kendi emeğin olmuyor ki. Kadın giriŖimci sayısının fazla olmadığını düşünüyorum ben”. (Ant1)

Kadın giriŖimciliđinin Ŗu an için yeterli olmadığını düşünen bir giriŖimci, sayının gelecekte artacağına olan inancı Ŗöyle ifade etmiŖtir;

“Kadın giriŖimci sayısının gittikçe arttığına inanıyorum. Sayı Ŗu an için belki yeterli değil ama ilerde sanırım daha da bilinçlenecek, çünkü çocuklarımız daha bilinçli yetiŖiyor. Hani bizim zamanımızda akıl verenlerimiz o kadar çok yoktu ama Ŗu anda anneler daha bilinçli olduğu için gençler de büyük ihtimalle Ŗey yapacaklar”. (Ant2)

BaŖka bir giriŖimci kadın, önceki ifadeyle benzer olarak bilinçliliğe vurgu yapmıŖ ve buna bağlı olarak kadın giriŖimci sayısının yeterliliğine Ŗöyle dikkat çekmiŖtir;

“Kadın giriŖimci sayısı çok yüksek bence, gayet güzel. Yani bundan üç veya beŖ sene önceye kadar çok daha farklı görüyorum, kadınları daha bilinçli görüyorum o yüzden tabi

bunu bir grafik olarak ya da şey olarak bir bilgiye sahip değilim, yeterince sayıya ama. Oldukça iyi gözlemliyorum”.

(Ant4)

Kadın girişimci sayısının az olduğunu düşünen kadınlara sayının artırılabilmesi için neler yapılabileceği sorulmuş ve dört ana noktanın öne çıktığı görülmüştür. Bunlardan birincisi; girişimcilik sürecinde devlet bürokrasi tarafından danışmanlık ve destek mekanizmalarının daha etkin bir biçimde çalıştırılması gerekliliğidir. Bu durum (Keskin, 2014; Ecevit,2007; Özar, 2005)’ün belirttiği gibi kadın girişimciliğin özgün nitelikleri göz önüne alınarak destek politikaları oluşturulması gerekliliği ile uyumludur. Bazı görüşmeciler bu konudaki düşüncesini şöyle ifade etmişlerdir;

“Sayının artması için bence genel anlamda bir kadın erkek diye ayırt edilmemeli, genel anlamda bir şeyler yapılabilir. Danışmanlık konusunda devlet desteklemeli ama bu böyle şey olmamalı kadınlar gidip kapılarını aşındırıp aşındırıp “o zaman sen de gel madem şu kursa gir” değil, gerçekten bizim işletmemize gelmeli, bizi tanımalı, bilmeli ve bizimle zaman geçirmeli. Nasıl bir devlet vergisini ödeyip ödemediğini anlamak için bir vergi memurunu gönderip de aylardır o işletmede çalışma yaptırıyorsa, yeni açılan bir işletmede de o insanın yanına çünkü bir sürü insan ekmek yiyor buradan, ailesi ekmek yiyor, gönderebilirler”. (Ant3)

“Bizim gibi okumuş, tahsilli kadınlar bir şekilde yapıyor girişimciliği. Bence okumamış kadınlar, ilkokul mezunu mesela çok güzel mantı açarlar, çok güzel makarna keserler. Bu insanlar çok korkak, nereden başlayacaklarını bilemiyorlar ve çok korkuyorlar, kocalar zaten hiç bırakmıyor, hiç bırakmıyor kocalar. Kırsal kesimde kadınlarımız var ya böyle hani devlet böyle bir danışmanlık oluştursa, onların elinden tutulsa hani onlar hiç gelmeden yapılırsa, KOSGEB falan destek olsa. Devletin danışmanlığı olmalı ve çözüm de sunmalı. Ama devlet gitsin ayağına “sen de yufka aç” desin “ sen de makarna kes”

işte bunlar. İnanın onların hepsi evinde onları yapar, kocaları da mutlu olur”. (Ant5)

“Tabi ki de devletin bu konuda çok büyük desteklerinin olması gerekiyor. Yapmaya da çalışıyor aslında ama bunları duyurmada, bunları insanlara bildirmede etkin olduğunu düşünmüyorum. Yani şöyle söyleyeyim danışmanlık hizmeti vermek, devlet bunu danışmanlık hizmetini desteklemesi gerekmiyor mesela Batı Akdeniz Kalkınma Projesinin BAKA'nın her yerde bunu bizler biliyoruz, bunu ev hanımları bilmiyor, bunu diğerleri bilmiyor ve araştırma yok aslında. Yani bizim araştırma öğretilmiyor, bu eğitimden de hani dönüp dolaşıp eğitim şart buna dönüyoruz ama maalesef bununla ilgili bir sadece üniversite okuyanlar, bir konuyla ilgili tam manasıyla araştırma yapmaları gerektiğini biliyorlar, diğerleri bilmiyor. Bir çok kadın mesela bir şey alacakken hiçbir formu okumaz halbuki hepsi evinde internet vardır sadece Facebook'ta, Instagram'da bunu kullanırlar veya Twitter'da. Yani herkesin artık elinde telefonlar var, şeyler var hadi ben bunu alacağım bununla ilgili bir forumda okuyayım bakayım gerçekten işe yarıyor mu yaramıyor mu bunu bile yapmıyor birçok kadın, birçok insan. Yani eğitim sistemimizin biraz daha araştırmaya yönelik olması gerekiyor”. (Ant7)

“Kadın girişimci sayısını artırmak için aslında KOSGEB adı altında bir şeyler başlattılar. Bilginiz var mı bilemiyorum ama orada mesela sektörlerle ayırmışlar meslek gruplarını. Madem bir kadına destek vereceklerse oradaki yaptıkları ankette verdikleri işlerde kadınların neyde başarılı olacaklarını araştırıp bence o sektöre. Buna yardım etmiyoruz ama kadın o dalda başarılı. Kadın girişimci sayısının artması için ilgili kuruluşların ve meslek gruplarının çok iyi incelenmesi gerektiğine inanıyorum. Mesela arkadaşım var kendisi uzun

yıllar sigortalı bir işletmede çalışmış, şu anda işsiz bir insan. Ne yapabiliriz? Yaşı da göz önünde bulunduruyoruz Türkiye’de ve yapabileceği iş grubunda neyden faydalanabilir? Her şeyde parantez bize kapanıyor. Hiç açık bir şeyler yok. Mesela bir yurtdışına, yurtdışında yaşayan arkadaşlarımızı araştırdığımızda onların ülkesinde, onların daha güzel şeylerle, daha büyük desteklerle karşılandığını görüyorsun. Teşvik çok önemli. Biz ise çok sınırlı”. (Bur7)

“Sayının artması için insanları teşvik etmeli ama doğru işlere teşvik etmeli. Bunu kesinlikle devlet yapmalı. Yani şu an hani devletin bana geri bile ödeyeceğim bir destek olsa ben işimi daha farklı yaparım. Maddi yönden her yerde kısıtlanıyorsun, tamam iş yapıyoruz ama bir iki yerin ödemeyi geciktirdiği durumda biz sıkıntı çekiyoruz. O zaman bize bankalar yerinde devlet yardım etse daha az sorun yaşarız gibi geliyor”. (Isp3)

Kadın girişimcilerin üzerinde durdukları ikinci nokta, kadınların girişimcilik sürecinde “kadın olmalarından dolayı” ciddiye alınmamalarının önüne geçilmesidir. Bazı görüşmecilerin ifadeleri şu şekildedir;

“Bizim mesela kadın olarak tek bir sıkıntımız var; ciddiye alınmama. Bu da eğitimsiz insanların “ya bunda bir istikrar olmaz, bu bir bayan, bu bırakır, dayanamaz” en büyük problemimiz bu. Cinsiyet ayrımı yapılıyor, evet var”. (Ant3)

Üçüncü nokta, kadınların bilinçlendirilmesi ve kadının kendisinin başarılı olacağına inanmasıdır. Bazı görüşmecilerin ifadeleri şöyledir;

“Bir kere önce kadınlarımızı yüreklendirmek, cesaretlendirmek lazım. Hani iş kuralım ama eşimizin dediği olsun diyen arkadaşlarımız bile var. Kadınlarımızı bu konuda bilinçlendirmek, bilinçlendirilmeli. Ondan sonra arkası geliyor zaten”. (Bur5)

“Valla kadınların önünü açmak lazım biraz. Toplantılara çağırılması lazım, bilinçlendirilmesi lazım”. (Bur6)

“Kadın girişimci sayısı çok az Isparta şartlarında. Sayının artması için kadınların bir şeyler yapması lazım. Asla ben erkeklerle ilgili falan değil, bu maddiyatla da ilgili değil. Şu an desteklerde var bu tarz. Sadece kadınların biraz riski üstlenip kendilerinin yapabileceği bir işi tespit etmeleri lazım diye düşünüyorum”. (Isp5)

Öne çıkan dördüncü nokta, kadınların ataerkil rollerle tanımlanmasından vazgeçilip hem ailesinin hem yakın çevresindekilerin hem de toplumun bilinçlenmesidir. Bazı görüşmecilerin düşüncelerini şu sözlerle ifade etmişlerdir;

“Sayının artması için her şeyden önce kadınlar hazırda alıştırılmamalı. Yani bir de işte o da evlendikleri eşinin baskısı ile alakalı bir şey. Hani eğer kadın baskı altındaysa ne kadar girişimci olabilir ki. Erkeklerden başlanmalı yani aslında temelden eğitilmesi lazım bunların. Kadınların ve erkeklerin bir şekilde temelden eğitilmesi gerekir. Benim eşim hiç baskıcı olmadı, belki bu bizim için büyük bir şans olabilir. Çünkü baskı ve önleyici olsaydı bunlar olmazdı. Hep o kendi halime bıraktı beni. “sen bilirsin, sen nasıl istersen öyle yap, sen kendi kararını kendin ver”. (Ant1)

“Kadın girişimci sayısı çok az. Bir kere şöyle kadınlar bir yani şöyle söyleyeyim bir şeyin içinde boğuluyorlar. Hani eş, çocuk ve ben böyle görüyorum. Çünkü toplum bunu onlara itiyor yani toplumun öngörülerini hemen bir evlilik yapıp çocuk sahibi olmak ve işte bir eşinin olması senin için bir statü. Bayanlar için aslında bu bir statü olarak gözükiyor ve bu statü sebebiyle insanlar yani şimdi bir insan hayatta bir amacı vardır ve bunu toplum aslında belirler. Toplum bunu belirlediği için insanlar bu amacına ulaştıktan sonra başka bir şey yapma gereksinimi

çok duymuyorlar. İçlerinde belki bunu eksikliğini her zaman yaşıyorlar ama bunun eksikliğini artık çok geç olduğunu düşünüyorlar”. (Ant7)

“Kadın girişimci sayısı çok az, çok fazla olmalı, çok az. Sayıyı artırmak için bu kelimeyi çok söyledim ama önce bu ataerkil yapının değişmesi lazım. Annelere çok büyük görev düşüyor, erkek çocuklarımızın doğru yetiştirilmesi lazım. Çok yanlış yetiştiriliyor, çok. Erkek kadını her zaman kısıtlayan değil, yön veren olarak yetiştirilmesi lazım ama hep kısıtlayan. Aslan oğlum, hiç aslan kızım diyen yok. Nerde aslan kızlar nerde? Ama aslan kızları anneler, babalar yetiştirecek. Ama çok az, bu konuda çok üzgünüm, çok az. Önce anne eğitimi, son derece yetersiz”. (Ant8)

“Kadın girişimci sayısının artması için erkekler karısına destek vermeli”. (Isp9)

“Kadın girişimci sayısı çok az diye düşünüyorum. Kadınların işte erkeklerin baskısı altından kurtulup kendilerini yani ayakları üzerinde durabilen, kendilerinin işlerini yapabilmesi için her zaman teşvik ediyorum zaten. Bazen de erkekler bana kızıyor bu konuda. Onları çok yönlendiriyorsun diye. Sayının artması için önce erkeklerin bilinçlendirilmesi gerekiyor, önce erkekler bence. Çünkü bayanlar kendi başına bir şey yapmaktan her zaman korkuyorlar yani bir şey birilerinin arkasında olduğunu hissetmek istiyorlar. Onun için bu en büyük şey eşleri yani evli olanlar için. Öbür türlü de babalar. Engel olmamaları lazım daha çok destek olmaları. Eşim o dönem bana destek vermemiş olsaydı ben bu dönem meclis üyesi olmayacaktım çünkü”. (Bur8)

“Sayıyı arttırmak için bir kere eğitim şart yani başlı başına. İkincisi kadının eğitilmesi de değil. Onlar kadar kocalarının da

eğitilmesi lazım. Özellikle kırsala indiğiniz zaman, aynı zamanda bu Şehir merkezi için de geçerli”. (Isp6)

Görüşülenlerin %63,3’ü girişimcilik sürecinde kadın olmalarından dolayı erkeklerden farklı zorluklar yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu süreçte kadın oldukları için zorluk yaşadıklarını belirten kadın girişimcilerin yaşadıkları zorlukların daha çok toplumsal cinsiyet temelli olması dikkat çekicidir. Özar (2005) bunu kadın girişimcilerin yalnızca kadın olmalarından dolayı daha fazla sayıda ve daha zorlu engellerle karşılaştıkları kabul edilmeseydi, kadın girişimciliğini ayrıca tanımlama gereğinin duyulmayacağı şeklinde açıklamıştır. Kadın girişimcilerin erkeklerin yaşadığı zorluklardan farklı olarak tanımladıkları zorluklar arasında kadın olmak, kendini kabul ettirmek, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ait kalıp yargılar (Soysal, 2010; Keskin, 2014; elebi, 1993; ve diğerleri) gibi tanımlamalar ön plana çıkmaktadır. Görüşülen kadın girişimcilerden bazıları bu durumu Şöyle ifade etmişlerdir;

“Kadın olduğum için erkeklerden farklı zorluklar yaşadığımı düşünüyorum. Çalıştığım ustalar beni ciddiye almıyorlar. Ciddiye almaları için çok zorlanıyorum. Yani onların eğitim düzeyi, Şimdiye kadar çalıştıkları bir patron Şekli var, onunla pek Şey değil, örtüşmüyor. O yönde bir kuralları var, onları yıkmak çok zor”. (Ant3)

“İşyeri sahibinizle sıkıntı yaşayabiliyorsunuz, elektrik işlerinde yaşayabilirsiniz, blokta komşularınızla yaşayabilirsiniz. Yani yaşayabilirsiniz de bu karşınızdakinin hani seviyesine göre, kültürüne göre fark eder ama yaşamıyor değilsiniz. Belki erkek olsanız daha kolay olabilirdi bazı Şeyler”.(Ant4)

“Eğer işletmeniz küçükse öneminiz yok ama güçlüyseniz erkekler sizi kısıntıyorlar. Erkekler bence makam alan kadını çekemiyorlar. İşimi kurarken kadın olduğum için resmi kurumlarda bir zorlukla karşılaşmadım. Ancak bu çevre, sanayi çevresi olduğu için kendi adım soyadımı kullanarak tabela yazdıramadım”.(Ant5)

“Girişimcilik sürecinde kadın olduğum için yaşadığım zorluklar erkeklere göre kesinlikle çok fazla. Mesela biz turizm sektöründe faaliyet gösteriyoruz, turizm sektöründe faaliyet gösteren diğer firmaların yaptığı yanlışlar, bayanların daha önce yaptığı yanlışlar sizi etkileyebiliyor. Yani karşı tarafın size bakış açısını, tavrını çok ciddi anlamda etkiliyor. Karşı tarafın sizden beklentileri çok ahlaksızca olabiliyor. Yani kendi emeğinizle, kendiniz çalışarak, cinsiyetinizle değil de yaptığınız işle ön plana çıkmak isterken daha önceki yapılan yanlışlar dolayısıyla o tabuları yıkmak çok zor. Tabi ki de o karşı taraf eğitilmiş bir insansa veyahut da hani düzgün bir adamsa sizin farklı olduğunuzu algılayabiliyor ve size ona göre davranıyor ama bu algı yapısına sahip olmayan birçok erkek var ve olmadığı zaman da sizi o kadınlar sıfatına koydu mu siz çok ciddi sıkıntılar yaşayabiliyorsunuz. Siz ürününüzün önüne geçmemelisiniz yaptığınız hiçbir işte ama ürünün önüne geçip de satış yapan birçok bayan olduğu için ve şu anda onun dezavantajlarını inanılmaz şekilde yaşıyorum”. (Ant7)

“Kadın olduğum için erkeklerden farklı zorluklar yaşadığımı illa ki düşünüyorum. Mesela şöyle değerlendireyim. Ben bu işletmenin sahibiyim, alışverişe geldikleri zaman özellikle erkekler sordukları soru “Patron yok mu?” bu işletmenin çalışanı da bir kadın olabilir, patronu da bir kadın olabilir, sahibi de bir kadın olabilir. “Patron benim” diyorum. “Kadından patron olmaz” diyorlar. Patronu burada kadın olarak kabul etmiyorlar”. (Bur7)

“Kadın olduğum için girişimcilik sürecinde erkeklerden farklı zorluklar yaşadığımı düşünüyorum dönem dönem. Ne bileyim yani zannediyorlar ki çok rahat bir kadınsın özellikle benim işimde. Yani mutlaka o bakışlarındaki o rahatsızlığı, işte lakayt laubali konuşmalar mutlaka oluyor yani kadın olduğum için.

Erkeklerin kadın olduğum için daha az saygı duyduğunu düşünüyorum”. (Bur9)

“Girişimcilik sürecinde kadın olduğum için erkeklerden farklı zorluklar yaşadığımı kesinlikle düşünüyorum. Yani ne bileyim hani dedim ya bakış açısı, iş bağlantıları kurarken kesinlikle ayrımcılığa uğruyoruz”. (Bur8)

“Benim şu anda hani geldiğim süreçte bir erkek olsa daha rahat atlayabilirdi bu konuları. Yani bilmiyorum toplumun gözünde erkek olunca artık ayrı bir güven var. Hani bayan yapamaz diye mi veya yıllardır bu bayanlar ikinci planda kaldığı için mi bu şekilde oluyor. Yani benim sürecimde erkek daha az zorlanırdı. Ya beni biraz toplum zorladı, insanlar zorladı yani. Zorlu bir mücadele gerçekten verdim”. (Isp7)

Tablo 20. Girişimcilik Sürecinde Faaliyet Gösterdiği Sektörde Kadın Olmanın Avantajı Olup Olmadığı

				Kadın olmanın avantajlı olup olmadığı		
				Evet	Hayır	Toplam
Faaliyet gösterdiği sektör	İmalat	Sayı	4	1	5	
		Faaliyet sektör gösterdiği	80,0%	20,0%	100,0%	
		Kadın avantajlı olup olmadığı	16,7%	16,7%	16,7%	
Toptan ve perakende ticaret		Sayı	14	0	14	
		Faaliyet sektör gösterdiği	100,0%	,0%	100,0%	
		Kadın avantajlı olup olmadığı	58,3%	,0%	46,7%	
Konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri		Sayı	0	1	1	
		Faaliyet sektör gösterdiği	,0%	100,0%	100,0%	
		Kadın avantajlı olup olmadığı	,0%	16,7%	3,3%	
Finans ve sigorta hizmetleri		Sayı	1	1	2	
		Faaliyet sektör gösterdiği	50,0%	50,0%	100,0%	
		Kadın avantajlı olup olmadığı	4,2%	16,7%	6,7%	
Eğitim		Sayı	1	1	2	
		Faaliyet sektör gösterdiği	50,0%	50,0%	100,0%	
		Kadın avantajlı olup olmadığı	4,2%	16,7%	6,7%	
Diğer hizmet faaliyetleri		Sayı	4	2	6	
		Faaliyet sektör gösterdiği	66,7%	33,3%	100,0%	
		Kadın avantajlı olup olmadığı	16,7%	33,3%	20,0%	
Toplam		Sayı	24	6	30	
		Faaliyet sektör gösterdiği	80,0%	20,0%	100,0%	
		Kadın avantajlı olup olmadığı	100,0%	100,0%	100,0%	

Görüşülenlerin büyük çoğunluğu (%80) girişimcilik sürecinde kadın olmanın onlara avantaj sağladığını belirtmişlerdir. Sektörlere göre bakıldığında, toptan ve perakende ticaret sektöründe faaliyet gösterenlerin bu oranın %58,3'ünü oluşturduğu görülmektedir. Bunun nedeni, bu sektörde faaliyet gösteren girişimci kadınların müşterilerinin yine kadınlardan oluşmasıdır. Bu durum (Soysal, 2010:83) girişimci kadınların çoğunlukla müşterilerinin de kadın olduğu faaliyet alanları seçme eğiliminde olduğu bulgusu ile örtüşmektedir. Girişimci kadınların süreç içinde toplumsal cinsiyet temelli kalıp yargıları aşmak ve iş yaşamlarını toplumun ve eşlerinin beklentileri ile uyumlulaştırmak için bu şekilde bir strateji belirledikleri sonucuna varılabilir.

Tablo 21. Kadınlar İçin Uygun Olduğu/Olmadığı Düşünülen Sektörler

Gör. Kodu	Kadınlar için uygun olduğu düşünülen sektör	Kadınlar için uygun olmadığı düşünülen sektör
Ant1	Giyim, yemek, lokanta	İnşaat
Ant2	Giyim, kozmetik	Otomotiv, inşaat
Ant3	Tüm sektörler	Yok
Ant4	Tüm sektörler özellikle hizmet sektörü	Ağır işler, sanayi işleri
Ant5	Tüm sektörler	Sanayi işleri
Ant6	Çocuklarla ilgili işler, butik, emlakçılık	Maden sektörü, kas gücü gerektiren işler
Ant7	Tüm sektörler	Yok
Ant8	Güzellik, estetik, sağlık, hizmet sektörü	Perakende sektörü
Ant9	Tüm sektörler	Eğlence sektörü (Gazino, pavyon vb.)
Ant10	Tüm sektörler	Yok
Bur1	Gıda	Kahvehane
Bur2	Tüm sektörler	Birahane
Bur3	Tüm sektörler	Yok
Bur4	Bijuteri, kozmetik	Yok

Bur5	Tüm sektörler	Yok
Bur6	Tekstil, kozmetik	Yok
Bur7	Giyim, gıda, kozmetik, tekstil, ev ile ilgili alanlar, perakende satış, restoran, otomotiv	Üretim işleri
Bur8	Tüm sektörler	Yok
Bur9	Tüm sektörler	Ağır, güç gerektiren işler
Bur10	Gıda, giyim (bebek şekeri, nikah şekeri)	Yok
Isp1	Giyim, aksesuar	İnşaat
Isp2	Tüm sektörler	Güç gerektiren işler
Isp3	Tüm sektörler	Yok
Isp4	Tüm sektörler	Yok
Isp5	Tüm sektörler	Kuaförlük
-Isp6	Tüm sektörler	Yok
Isp7	Tüm sektörler	Sanayi sektörü
Isp8	Tüm sektörler	Yok
Isp9	Tekstil	Yok
Isp10	Perakende satış	Yok

Tablo 21, kadınların gözünden kadınlara uygun olan ya da olmayan faaliyet sektörlerini göstermektedir. Kadınların girişimcilik bakımından kadınlara uygun olduğunu düşündükleri sektörler daha çok kadınlarla ilişkili sektörler olarak tanımlanan tekstil, kozmetik, gıda, giyim, aksesuar sektörleri gibi sektörlerdir. Literatüre bakıldığında kadınların faaliyet gösterdiği sektörler (Soysal 2010; Çakıcı 2003; Çelebi 1993 vd.), bu çalışmada girişimci kadınların kadınlara uygun olduğunu düşündükleri sektörlerle aynıdır. Girişimci kadınların, kadınlara uygun olmayan olarak tanımladıkları sektörler daha çok fiziksel güç gerektireni sektörler olan sanayi, inşaat ve madencilik ile kadınlara uygun olmadıklarını düşündükleri eğlence mekanları (pavyon, birahane vb.) işletmeciliğidir. Kadınlar erkek egemen sektörler içinde az sermaye gerektiren “kadınsı” alanlarda faaliyet göstermektedir (Soysal, 2010:83). Özellikle emek yoğun sanayi

dalları ve imalat sanayisinde erkeklere oranla çok daha az girişimcilik faaliyeti sürdürmektedirler (Gökakın, 2000; Toksöz, 2007). Girişimci kadınlardan bazıları, bir kadının sanayi, inşaat ve eğlence sektörlerinde faaliyet göstermesinin “erkek bölgesine” girmek olduğunu ve durumun kadınlar üzerinde toplumsal baskı yaratacağından dolayı kadınlar için uygun olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir;

“Kadın girişimcilere uygun olmadığını düşündüğüm şey var. Sanayide çalışmak bence zor kadın için. Yani oto tamircisi olamaz o, elektrik hani yapar da hani daha çok yani ne bileyim ben ya. Aslında hani daha çok sanayi de olamazlar gibi geliyor. Ben şurada sanayiyle pek alakam yok, sadece karşıydayım ama ben buraya bile giyimime kuşamıma dikkat ederek geliyorum. Daha özgür değilsin bu bölgelerde. Biraz erkek bölgesi. Hani her şeyi başına bela etmeye de gerek yok”. (Ant5)

“Bir bayan birahane işletir mi bana sorarsanız ona karşı olurum mesela ben kendi adıma ama. Zor çünkü tehlikesi çok, kendini koruma, bayan olarak yani, fiziki olarak, güç olarak tehlikesi fazla olduğu için kendisini koruyamama şansı var orada da hani o yapmayacak anlamında demiyorum. Hani dedim ya herkes her işi yapabilir ama belki yıpranma açısından, kendini koruyamama açısından, güç açısından, karşıdan göreceği bir darbe açısından illa bayan olarak bizler biraz aciziz o konularda. Ama diğer yönlerde işletmede, ticarete kesinlikle düşünmüyorum bir ayırım yapmayı”. (Bur2)

“Hangi alanlar kadınlara uygun değil? Ya ben esasında böyle bir şey ayırmak istemiyorum. Bu illere göre değişir esasında. Yaşadığınız yere göre farklılık gösterir. Şimdi Isparta için bir bayanının inşaat yapması. Bakın yapmadım bıraktım dedim. Neden? Dul olduğum için, Isparta’lı olduğum için. Bir takım gereksiz olan yakıştırmaları duymamak için. Bu şehirde var mı: Isparta gibi bir yer için var. Ben alıp çocuklarımı İzmir’e götürseydim ben orada inşaatımı yapardım rahat. Onun için

yaşadığımız yere göre değişir. Onun için çok büyük etkendir”.(Isp1)

Kadın olarak “erkek” alanlarında da başarılı girişimcilik faaliyetleri yapılabileceğini ancak bunun toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkılması, kadınlık rollerinin erkeğe atfedilen rollerle uyumlulaştırılması ve kadınların “erkekleşmesiyle” mümkün olabileceğini düşünen bazı görüşülenler bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

“Kadınlar için uygun alanlar olup olmadığını bilemeyeceğim. Valla şimdi şöyle diyeceğim inşaat sektörü dediğiniz için diyorum benim arkadaşım var Ayhan hanım tanıyor musunuz bilmiyorum inşaat sektöründe ve çok da başarılı bir arkadaşım erkek gibi. İnşaat sektörü işte en güzel erkek. Yakından tanıdığım hani beraber gidip dolaştığım bir arkadaş, iş hayatında. Bakıyorum iş hayatında o kadar başarılı ki erkeklerin arasında “artık erkek gibi olmuşsun sen” diyorum “kadınlıktan çıkmışsın” diyorum ve o işi yapıyor. Yapıyor yani ve başarılı, başarılı da inkar edilemez”. (Isp4)

“Girişimci olmak kadını genel anlamda nasıl güçlendiriyor? Erkekleştiriyor. Hareketlerimi, tavırlarımızı yani bir kadın zerafeti artık kalmıyor çünkü orada siz iş yaparken cinsiyet farkı artık gözetmiyorsunuz ve iş yaşamında çok fazla erkek olduğu için siz de erkekleşiyorsunuz. Bu hiç tasvip ettiğim bir şey değil ama üzgünüm böyle. Benzemeye çalışmıyorlar artık öyle oluyorsunuz yani. Neyle meşgulseniz onunlasınızdır yani dolayısıyla iş hayatında sürekli bu şekilde olduğunu görüyorum”. (Ant7)

“Yaşamın her alanında kendimi güçlenmiş hissediyorum. Ekonomik anlamda güçlendim, özel hayat olarak güçlendim. Gece saat on ikide arabamla gayet erkek gibi çıkıp gezebiliyorum. Erkeğin yaptığı çoğu işi ben kendim yapıyorum.

Onun için hani yüzde yüz her şeyde benim çalışmadan önceki ve sonraki hayatımda çok değişiklikler oldu”. (Isp8)

Başka bir kadın girişimci ise önceki görüşülenin aksine kadınların sanayi gibi erkek egemen sektörlerde de rahatlıkla yer alabileceğine şu sözlerle dikkat çekmiştir;

“Girişimcilikte hangi sektörlerin kadınlara uygun olduğunu düşünüyorum. Bence öyle bir şey yok. Bütün sektörler uygun. Mesela benim sektörüm farklı ama işyerim sanayide. Ben eskiden sanayiye arabamı getirmekten çok korkardım. Sanayi sanki oradaki erkekler hiç karıları, hiç kızları yok da hayatlarında ilk defa kadın görüyorlarmış gibi. Öyle bir izlenim vardı toplumda. Akdeniz Sanayi'nin içerisinde çalışan o kadar çok bayan var ki. Bobinajcı bile var ve kadın bunu severek yapıyor. Düşünsenize kaportacı bayan var yani hani “ İlk duyduğumda çok şaşırmıştım. Kadınlı tanıştığımda o kadar da zarif bir kadın ki, o kadar erkeğin içinde çalışmasına rağmen kadınlığından hiçbir şey eksilmemiş ve ona rağmen çok mutlu arabalarla uğraşmaktan, onların kaportalarıyla uğraşmaktan. Orada erkeklerle çalışıyor ama gayet güçlü, dirençli ve mutlu. Yani onun için bir sektörü yoktur bunun”. (Ant3)

Diğer bir kadın görüşülen ise kadına özgü bir nitelik olarak tanımladığı duygusallık nedeniyle kadınların büyük işletmeleri yönetemeyeceğini, kadınlık rollerine ve kadınlara özgü tanımlanan kişilik özelliklerine uygun sektörlerde girişimci olmalarının daha iyi olacağını şu şekilde ifade etmiştir;

“Kadınlar için perakende satış uygundur, kadınlar fabrikayı idare edemezler. Çünkü yani şöyle değerlendireyim. Burada kadınlar fabrikayı idare edemez derken hemcinslerime aynı zamanda o konuda başarılı olamazlar anlamını ifade etmiyorum. Yanlış anlaşılmasın. Şimdi biz biraz daha duygusal olduğumuz ve erkeklerde duygusallık olmadığından onların mantıkları bizden daha ağır bastığı için onlar daha ciddi, daha

acımasız ve daha cesur olduklarından başarılı oluyorlar. Çünkü biz bazen duygularımızla hareket ettiğimizde yanlışlar yapabiliyoruz. Ben kadınların giyim, gıda, kozmetik, evle, tekstille alakalı işlerde yüzde yüz daha başarılı olabileceklerine inanıyorum". (Bur7)

"Giyim bayan için çok çok iyidir. Zaten giyimi yapanların çoğu da bayandır. Aksesuar olabilir, takı olabilir bir bayan için. İç çamaşır, giyim o da olabilir. Bir ayakkabı bir bayana çok güzel olabilir. Bayan ayakkabısı. Yani onun dışında diğer alanlarda bayanlar yani bizim toplumumuzdaki Türk bayanları yapar mı yapmaz. Yapamaz. Rahat yapamaz. Toplum onun huzurunu bozar mı? Evet bir şekilde bozar. Onun için bu alanlarda bayanlar daha huzurlu bir şekilde çalışır".(Isp1)

Tablo 22. Görüşülenlerin Faaliyet Gösterdikleri ve Sektörler ve Bu Sektörlerde Faaliyet Gösterenlerin Ağırlıklı Cinsiyetleri

			Sektörün ağırlıklı cinsiyeti			
			Kadınlar	Erkekler	Eşit	Toplam
Faaliyet gösterdiği sektör	İmalat	Sayı	0	4	1	5
		Faaliyet gösterdiği sektör	,0%	80,0%	20,0%	100,0%
		Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	,0%	18,2%	25,0%	16,7%
Toptan ve perakende ticaret		Sayı	1	12	1	14
		Faaliyet gösterdiği sektör	7,1%	85,7%	7,1%	100,0%
		Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	25,0%	54,5%	25,0%	46,7%
Konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri		Sayı	0	1	0	1
		Faaliyet gösterdiği sektör	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	,0%	4,5%	,0%	3,3%
Finans ve sigorta hizmetleri		Sayı	0	2	0	2
		Faaliyet gösterdiği sektör	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	,0%	9,1%	,0%	6,7%
Eğitim		Sayı	1	0	1	2
		Faaliyet gösterdiği sektör	50,0%	,0%	50,0%	100,0%
		Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	25,0%	,0%	25,0%	6,7%
Diğer hizmet faaliyetleri		Sayı	2	3	1	6
		Faaliyet gösterdiği sektör	33,3%	50,0%	16,7%	100,0%
		Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	50,0%	13,6%	25,0%	20,0%
Toplam		Sayı	4	22	4	30
		Faaliyet gösterdiği sektör	13,3%	73,3%	13,3%	100,0%
		Sektörün ağırlıklı cinsiyeti	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Görüşülenlerin faaliyet gösterdikleri sektörler, bu sektörlerde ağırlıklı olarak faaliyet gösteren kişilerin cinsiyetleri ile karşılaştırıldığında girişimci kadınların büyük çoğunluğunun (%73,3) kendi sektörlerini ağırlıklı olarak erkeklerin faaliyet gösterdiği sektörler olarak tanımladıkları görülmektedir. Bu oranın %54,5'ini toptan ve perakende ticaret sektörü oluşturmaktadır. Erkek sektörü olarak tanımlanan bir alanda girişimci

kadınların var oluşları, kendilerinden hizmet alanların ya da müşterilerinin kadın olmasıyla yakından ilişkilidir (Soysal, 2010).

“Faaliyette bulunduğum sektörde ağırlıklı olarak kadınlar var. Firmalarım hepsi erkek. Müşterilerimiz kadın”. (Bur1)

“Kadın olmanın avantajı müşterilerimiz genelde kadın olduğu için, kadınla muhatap olmayı tercih ediyorlar”. (Bur6)

“Faaliyette bulunduğum sektörde ağırlıklı olarak bayanlar var. Müşterilerim bayanlar ama tabi firmalar çoğunlukla beylerden oluşuyor”. (Isp10)

Tablo 23. Faaliyet Gösterdiği Sektör ve İstihdam Ettiği/Edeceği Kişileri Seçerken Cinsiyet Tercihi

			Çalışan seçerken cinsiyet tercihi			
			Kadın tercih ediyor	Erkek tercih ediyor	Cinsiyet ayrımı yapmıyor	Toplam
Faaliyet gösterdiği sektör	İmalat	Sayı	2	1	2	5
		Faaliyet gösterdiği sektör	40,0%	20,0%	40,0%	100,0%
		Çalışan seçerken cinsiyet tercihi	11,8%	33,3%	20,0%	16,7%
	Toptan ve perakende ticaret	Sayı	10	2	2	14
		Faaliyet gösterdiği sektör	71,4%	14,3%	14,3%	100,0%
		Çalışan seçerken cinsiyet tercihi	58,8%	66,7%	20,0%	46,7%
	Konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri	Sayı	1	0	0	1
		Faaliyet gösterdiği sektör	100,0%	,0%	,0%	100,0%
		Çalışan seçerken cinsiyet tercihi	5,9%	,0%	,0%	3,3%
	Finans ve sigorta hizmetleri	Sayı	0	0	2	2
		Faaliyet gösterdiği sektör	,0%	,0%	100,0%	100,0%
		Çalışan seçerken cinsiyet tercihi	,0%	,0%	20,0%	6,7%
	Eğitim	Sayı	0	0	2	2
		Faaliyet gösterdiği sektör	,0%	,0%	100,0%	100,0%

	Çalışan seçerken cinsiyet tercihi	,0%	,0%	20,0%	6,7%
Diğer hizmet faaliyetleri	Sayı	4	0	2	6
	Faaliyet gösterdiği sektör	66,7%	,0%	33,3%	100,0%
	Çalışan seçerken cinsiyet tercihi	23,5%	,0%	20,0%	20,0%
Toplam	Sayı	17	3	10	30
	Faaliyet gösterdiği sektör	56,7%	10,0%	33,3%	100,0%
	Çalışan seçerken cinsiyet tercihi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 23 görüşülen kadın girişimcilerin faaliyet gösterdiği sektör ile istihdam ettikleri ya da edebilecekleri kişilerde tercih ettikleri cinsiyet arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Genel olarak bakıldığında kadın girişimcilerin yarıdan fazlası (%56,7) kadın çalışan tercih ettiğini, üçte biri de (%33,3) istihdam edeceği kişinin cinsiyetinin önemli olmadığını belirtmişlerdir. Kadın istihdam etmeyi tercih eden kadın girişimcilerin en çok olduğu sektör %58,8 ile toptan ve perakende ticarettir. Görüşülen kadınlar, daha çok müşterilerinin kadın olması nedeniyle kadın çalışan tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Görüşülen kadın girişimcilerden bazıları ise kadın çalışanların iş performanslarının aile içi rolleri ve sorumlulukları nedeniyle düşük olduğu için daha çok erkek çalışan tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum Dahrendorf'un toplumsal cinsiyet rolleri kavramının sosyoloji ve psikoloji sınırında durduğu ve rollerin öğrenilmesinin hem toplumsallaşma hem de içselleştirme aracılığıyla gerçekleştiği (Connell, 1987:79) bulgusu ile uyumlu görünmektedir. Girişimci kadınlar içselleştirdikleri toplumsal cinsiyet rollerinin diğer kadınlar için de geçerli olduğu çıkarımına gitmektedir, şeklinde düşünülebilir. Bu konuda görüşülenlerin bazılarının ifadeleri şu şekildedir;

“Kadınlar mesela şöyle bir şey var. Kadınlardan verimli çalışma almak zor çünkü eşlerine çok bağımlılar. Eşleri de çok işlerine müdahale edebiliyorlar. O kadının gelişmesine engel

oluyor. Bir erkek eşinin iş hayatını biraz atraksiyonlu gördüğü zaman o kadına mutlaka engel oluyor. Ben çalışan olarak çok gördüm yani iş hayatında aktif bir kadın gördükleri zaman genelde erkekler onun önünü kesiyorlar. Bu yüzden erkek çalışanların iş performansı daha yüksek oluyor”. (Ant3)

“Verdiğin sorumluluğa göre değişiyor. Bu dengeleri iş sahibinin kendisi kurması gerekiyor bence. Yani kadın ya da erkek çalışan olması fark etmiyor. Şöyle bayanların performansı evli olursa düşüyor, neden? Yok çocuktur, şudur, budur sorumlulukları, ev sorumlulukları fazla olduğu için. İkinci iş yerimi açtığımda sırf boşanmış, dul, ailesinden kötü şey görmüş bayanları çalıştırmaya çalıştım, kadınlar lehine cinsiyetçi davranmaya çalıştım ama verim alamadım. Çünkü onları öyle bu toplumda şey yapmışlar ki kendilerini artık kaybeden olarak kabullenmişler. Ne kadar siz bir şeyleri yaptırmaya çalışsanız da olmuyor. Kadınlar lehine bir ayrımcılık yaptım ama olmadı”. (Bur8)

3.2 BULGULARIN NİTEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde görüşmelerin analiz edilmesi için “Kavramsal Anlatı Analizi (Narrative) Çözümlemesi” tekniklerinden biri olan Kategorik-İçerik Perspektifi kullanılmıştır. Bu bağlamda cümle ve cümlelerin ilişkili olduğu kategoriler oluşturulmuş ve bu kategoriler yorumlanmak amacıyla metaforik ifadelerle uygun olarak ayrıştırılmıştır. Bu değerlendirme çerçevesinde kadınların girişimci olma süreci, risk alma deneyimleri, “kadın” girişimci olmanın anlamı, “başarılı” kadın girişimci olmanın anlamı ve kadınların iş ve aile yaşamı arasındaki uyum stratejileri ve kendilerini tanımladıkları statü ve roller ile güçlenme deneyimleri görüşmecilerin ifadelerinden yola çıkarak anlaşılmasına çalışılmıştır.

3.2.1. Görüşmelerin Kategorik İçerik Analizi

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın temel soru alanları doğrultusunda girişimcilğe karar verme süreci, girişimcilik sürecinde karşılaşılan zorluklar ve baş etme stratejileri, girişimcilik sürecinde kentin dinamikleri, başarılı girişimci olmak, girişimciliğin kadın güçlenmesine olan etkisi ve girişimci kadının gözünden toplumsal cinsiyet rolleri kategorileri belirlenmiştir. Bu kategoriler altında görüşülenlerin anlatılarından yola çıkarak alt kategoriler oluşturulmuştur. Oluşturulan alt kategoriler ise tüm kategorideki ifadeleri kapsayacak şekilde biçimlendirilmiş, bazı durumlarda da bir metaforik ya da metonomik ifadeye dayandırılarak adlandırılmıştır.

3.2.1.1 Girişimcilğe Karar Verme Süreci

Sarmal Kariyerciler		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant 1	<i>“Bir gün kızım orada (eski iş yeri) çalışırken çok yoğun bir Cumartesi idi. Şöyle karşıdan baktı bana, sonra eve gittiğimizde dedi ki “ anne sen bu işte çalışamazsın yani bu iş sana göre bir iş değil. Bu işte çalışmak istiyorsan kendi işyerin olması lazım. Başkasının yanında çalışmanı görmek istemiyorum” dedi. Bir yerde de zaten otuz dokuz yaşındayım, otuz beş ya da otuz dörtüm orada çalışırken. Belli bir yaşı aştıktan sonra şey yapamıyorsunuz, bazı şeyleri kaldıramıyorsunuz, başkalarının yanında çalışmak zor geliyor”.</i>	Başkalarının yanında çalışmanın zorluğu, yaşadığı zorluklar nedeniyle kendi işinin patronu olma arzusu, piyasanın acımasız eşitsiz koşulları, taciz
Ant 10	<i>“Çalışma hayatı öyle yaptı beni. Çalıştığım işyerlerinde ben çok şanssızdım. Çünkü orada maaşımı alamadım, siz üniversite mezunusunuz orada çalışan vasıfsız elemandan daha düşük maaş teklif edildi. Bunları yaşadım hani işten gocunmadım birçok farklı sektörde çalıştım ama şeylerde de hep hayatta böyle, iş hayatı da böyle hep eziliyorsunuz. Sizin daha fazla böyle suyunuzu çıkarıyorlar. Ben hep şunu düşündüm “bu işi başaracağım” diye. Çünkü onda şey yok, bana bağlıydı. Beni girişimci olmaya iten nedenler piyasadaki ücret eşitsizlikleri ve emeğimin karşılığını alamamaktı.</i>	
Ant7	<i>“Beni girişimci olmaya iten nedenler; ben esnek çalışma saatlerini seviyorum. İlk sebep bu. İkinci sebebim de özgür olmam gerek, düşünce bazında yani. Ben inovasyonu yaşayıp kendi hayatımda görmeliyim. Türkiye’de bu inovasyona hani biliyorsunuz bir önem</i>	

	<i>verme ve hani inovasyon gücünü arttırmaya çalışanları da bu şekilde destekleyen firmalar yok. Ve dolayısıyla ve hiç yok yani en iyi firmalarda da yok, kötü firmalarda da ve sürekli herkesin birbirini basamak olarak gördüğü bir iş ortamında çok başarılı olabileceğimi düşünmüyorum”.</i>	
Ant10	<i>“Beni girişimci olmaya iten nedenler piyasadaki ücret eşitsizlikleri ve emeğimin karşılığını alamamaktı”.</i>	
Bur7	<i>“Beni girişimci olmaya iten neden çalıştığım yerlerde hak ettiğimi alamamaktı”.</i>	
Isp2	<i>“Başka birinin yanında çalışmak, bir kere kişisel olarak bana şöyle birkaç nedeni var diyelim. Bir kere çocuklarımla ilgilenmek istiyordum, çalıştığım yerlerde izin problemi olacağını düşünerek ki öyle oluyordu nitekim. Ben dedim “Hiç kimseden izin almak istemiyorum.” Özgür olmak istedim, bir yere bağlı olmak istemedim. Bir de erkek tacizi. Ben sonuçta lise mezunuyum. Akademisyen olarak ya da çok seviyeli yerlerde çalışamıyorsunuz. İster istemez bununla karşılaşılıyorsunuz. Ve dedim ki ben hiç bir zaman hiç bir erkeğin emri altına girmeyeceğim. Ondan sonra bir restorana girseniz ustanız taciz eder, bir kitap işinde benim patronum beni taciz etti yani. Düşünüün. Ben de dedim ki “Kendi işimi kendim yapacağım.” Ve ben hani şöyle düşündüm. “Asgari ücretle çalışacak kapasitede bir insan değilim.” Yani o para bana yetmez, yetmez. “Daha fazla kazanabilmek için neler yapmalıyım?” diye durmadan hani kafamı yoruyordum. Şimdi de öyle bir çok insana göre daha iyi kazanıyoruz”.</i>	
Bur6	<i>“Memuriyette çalışma saatlerin belli. Özel kendi işin oldu mu istediğin saat geliyorsun, istediğin zaman gidiyorsun. O yönden o rahatlık var.”.</i>	
Isp7	<i>Hani özel sektörde çalışıyorsun ama aldığın miktar belli ama kendi işinde bir de insan ne kadar çabalıyorsa o kadar çok imkanlar eline geliyor. Mesela çok çalıştığın zaman daha çok kazanma imkanın olabiliyor ama özel sektör böyle bir şey değil. Kazanç belli. Sınır belli. Artık başarı da bir şekilden sonra maddiyata dönmediği zaman tabi o da seni durduruyor, aynı seviyede kalman sebep oluyor. Ama burada öyle değil”.</i>	

Girişimci kadınların, girişimci olmaya karar verme süreçlerinde istihdam piyasasının koşulları oldukça etkilidir. Ücretli çalışılan işlerde çalışma saatlerinin çok uzun olması, ücret eşitsizliği, çalışan olarak bir başkasına bağımlı olmak, taciz, düşük eğitim seviyesi nedeniyle birincil iş piyasasından dışlanma gibi nedenler piyasasının acımasızlığı karşısında kadınları kendi işlerini kurmaya teşvik etmiştir. Literatüre göre, istihdam piyasasındaki ücret eşitsizlikleri, emeğin karşılığını alamama ve cinsiyete dayalı mesleki ayrışma gibi nedenler kadınları girişimciliğe iten faktörlerden bazılarıdır (Keskin, 2014; Yetim, 2002; Yetim ve Tatlıdil, 2004). Ücretli çalıştıkları işyerlerindeki zorluklara girişimci olma yoluyla reaksiyon gösteren bu gruptaki kadın girişimcileri Moore (2000) “*Sarmal Kariyerciler*” olarak adlandırmaktadır.

Var Olma Çabası		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant 9	<i>“Evde bir gün balkona çıktım, herkes bir yerlere koşturuyor, her gün eşim geliyor “ne yaptın?” diyor, aynı sorunun cevabını veriyorum “evdeydim, çocuklara baktım”. O gün karar verdim ve çalışma hayatına gireceğim dedim. Aslında hiç paramız yoktu ama butik açmaya karar verdim, aileden destek de verdiler, güzel de oldu. Beni kendi işimi açmaya iten nedenler boşluk duygusu, işe yaramazlık duygusu, üretmeme duygusu, kocadan harçlık alma duygusu, istediğinize sahip olamama duygusu. Onun dışında işte çocuklarınıza verimli olamama duygusu bir sürü şey”.</i>	Ev içi rollerle sınırlanmanın getirdiği değersizleşme hissiden kurtulma arzusu
Bur 2	<i>“Çalışmayı istiyordum hatta eşim işe giderken, çocukları da gönderirdim. Aman derdim “keşke ben de sizin gibi dışarıya çıksam da gitsem.” Çok öyle heveslenirdim yani evden çıkıp gitmeyi. Çalışan kadın olmak istiyordum çünkü dönüyorsun her gün aynı problem. Her gün sabah kalk, ev işi, kahvaltı, öğle yemeği, akşam yemeği, evin içerisinde dönüp duruyorsun. Bu diyorum benim yapıma ters düşen bir durum. İstemiyorum yani böyle bir yaşam istemiyorum. Derken iten sebepler de bunlar oldu”.</i>	
Isp2	<i>“Kendi işimin sahibi olmaya iten nedenler arasında kesinlikle toplumsal statü kazanmak da var, daha fazla</i>	

	<i>para kazanmak da var. Var olduğumu insanlara gösterebilmek yani. Herhangi biri olmaktansa biri olmak isteriz”.</i>	
Ant4	<i>“Beni girişimci olmaya iten nedenler; bir insanın kendi işinin olması çok güzel ve değerli bir şey bence. Çünkü orası sizin kaleniz yani ben hep böyle görürüm”.</i>	
Isp1	<i>“Ama boşandıktan sonra iki çocuk için bir şeyler yapmak zorundaydım. O zamanki tercihim konfeksiyon oldu. Kendi işimi neden yapmayayım, yapacağım ya. Başkasının işinde çalışmaktansa kendi işimde çalışmayı tercih ederim. Ya bir kere gelir getirmek her şeyin başında. Çalışmak ve ayakta durmak zorundayız. Esasında sorumlulukları olan bir insanız. Yani nasıl diyeyim size çalışmak zorundayız. Başka bir alternatifimiz yok yani. Para kazanmak. Gencim niye çalışmayayım. Çalışmayıp ne yapacağım bir de? Ben ev hanımlarına acıyorum, acıyorum. Bir kere gelir getirmek her şeyin başında. Çalışmak ve ayakta durmak zorundayız. Esasında sorumlulukları olan bir insanız. Yani nasıl diyeyim size? Çalışmak zorundayız. Para kazanmak zorundayız”.</i>	Ayakta durma isteği
Isp3	<i>“Kendi işimin sahibi olmak hep aklımdaydı zaten. Yani kendi ayaklarımın üzerinde durmak, hayatta yaşadıklarımın dolayısı en büyük arzumdu. Nasip...”</i>	

Kadınların ev içi alandan çıkıp bir “kadın” olarak kamusal alanda olma ve kendi ayaklarının üstüne durma isteği kendi işlerini kurmaya çeken dinamikler arasında yer almaktadır. Evle sınırlanan ve kamusal alanda görünür olmayan kadın **“Var Olma Çabası”** içerisinde yer almaktadır. Bağımsızlık, başarı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı, kendi hayatını kontrol etme arzusu gibi nedenler kadın girişimciliğinin çekme faktörleridir. Birçok ülkede kadınlar, başarı ve yeteneklerine az saygı duyulmasından dolayı, kendilerini gerçekleştirmek ve öz saygı oluşturmak için girişimciliği bir fırsat olarak görmektedirler (Keskin, 2014; Cohen ve Mallon, 1999; Mortan ve vd, 2001). Bu çalışmada da kadınların çoğu öz saygı oluşturmak ve kendilerini gerçekleştirmek için girişimciliğe başladıklarını belirtmişlerdir.

Yaratılan Esneklik		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Görüşmeci-Ant5	<p><i>“Nasıl karar verdim? Yani çok çok büyük yetkilerle çalışıyordum. Ya dedim ben dedim bu firmaya bu kadar birincilik ödülleri, o, bu kazandırırken bir de çocuklarım büyüme çağına geldi, bana daha fazla ihtiyaçları vardı benim yanıma gelmeleri gerekiyordu, onlara benim sahip çıkmam, eğitimlerine daha çok zaman ayırmam gerekiyordu. Ondan sonra hep düşündüm, çok çok derin düşüncelerden sonra kendi işyerimi açmaya karar verdim. Beni iten nedenler aileme ve çocuklarıma zaman ayıramamak. Çünkü ben onda çıkıyordum, sürekli yurtdışına gitmek zorunda kalıyordum, sürekli hedefler var hedefler tutmuyor Pazar günleri gitmek zorunda kalıyordum. Ailem ve çocuklarıma zaman ayırmamaktı”.</i></p>	<p>Kendi işinin sahibi olmasının belli bir esnekliği beraberinde getirmesi, özel yaşamında daha çok zaman ayırabilmesini sağlaması</p>
Bur 8	<p><i>“Aile olunca sorumluluklar çok fazla. Çocuğun sorumluluğu, ev sorumluluğu. Şimdi eşim serbest meslek benim, ben de devlet memuru gibi çalışıyorum hani mesaili çalışıyordum. Zaten eşimle böyle bir uyumsuzluğumuz vardı. Bir de çocuk devreye girince şimdi onunla ilgilenecek, okul devresi şu, bu. İstedğim zaman izin alıp gidemeyeceğim. Eşim de dedi “kendi işin, istediğin gibi çalış” hani “ister çalış, ister çalışma, hem de çocukla ilgilenirsin” öylelikle yani onun için tercih ettim. Hem çocuğuma olan sorumluluklar hem evle olan sorumluluklarımı, hem çalışacaktım hem de onlarla ilgilenecektim.</i></p>	
Isp 3	<p><i>“Beni buna iten hayat şartlarıydı. Hem ekonomik olarak, hem kadınsın işte eşimden ayrıldığım dönemlerde çok zor günler geçirdim. Başkasının yanında çalışmak çok zordu. Öyle hem çocuklarıma zaman ayırabiliyorum, hem de kendi işimi yapıyorum”.</i></p>	

Girişimcilik süreci, kadınlara kendi işlerini yapma fırsatı vermesinden dolayı esnek çalışma koşullarını sağlayan bir süreçtir. Görüşülen kadınların kendi işlerini yapma talebinde ailesine özellikle çocuklarına zaman ayırma düşüncesi önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, görüşülen kadınlar için girişimcilik **“Yaratılan Esneklik”**e karşılık gelmektedir. Kendi işinin sahibi olma, çalışma saatlerinde birine bağlı

olmamaya karşılık gelmektedir. Kendi hayatını kontrol etme arzusu ve esnek çalışma saatleri kadın girişimciliğinin çekme faktörlerindedir (Keskin, 2014; Cohen ve Mallon, 1999; Mortan vd. 2001; Özar, 2002).

Kendi İş Yerini Açma Hayali		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Isp8	<i>“Daha önce iş deneyimim yoktu. Ben evde hobi olarak yapıyordum bunu, eşim hep karşı çıkıyordu. Hani ufak ufak bir şeyler yapıyordum yani kendimi engelleyemediğim için bu duruma geldim ben. Evde hani yapmadığım iş kalmadı diyeyim. Kuru çiçek, üretme halindeyim, örgü yaptım, işte kuru çiçek yaptım, kumaş boyama yaptım, sürekli bir üretim halindeydim. Hani küçüklüğümde beri, benim lisede yağlı boya tablolarım vardı, yağlı boyadan geliyor aslında bu. Valla ben çok kararlıydım ama eşim çok karşı çıkıyordu. Sağ olsun elim ve eşi bana destek çıktılar”.</i>	Hobi olarak tanımlanan işin kendi iş yerini açarak yapma hayali
Bur4	<i>“Beni girişimci olmaya iten neden bir hobimi gerçeğe dönüştürmek. Ya hep kendi işimi çok seviyordum. Artı ben de şey var yani takı hastalığı. Müthiş takı hastalığı var. Yani yıllardır kendimi bildim bileli hep böyle üstümdede takı olacak mutlaka aksesuar böyle ama abartılı olacak. Hani hep böyle kendi iş yerim olmasını hep böyle hayal ediyordum. Eşim de saygı duydu sağ olsun hiç engel koymadı. Bıraktım ve gözü kapalı burayı açtım hiç de pişman değilim. Yani sevdiğim bir hobiyi işim haline getirdim. Yoksa başka bir sebep yok. Çok para kazanayım öyle bir şey yok. Sadece sevdiğim işi yapayım”.</i>	
Isp7	<i>“On üç özel bir sektörde mağaza müdürlüğü yaptım. Babamı kaybettikten sonra, artık insanın şey mi oluyor, kendi ayaklarının üstünde mi oluyor ya da arkasındaki bekar olunca arkasındaki desteği kaybedince artık kendine güç mü tamamlamak istiyor, kendi işimi yapmaya, hep hayalimde vardı içimde ama hani ulaşılmaz bir şeydi benim için. Bir anda karar verdim”.</i>	Kendi iş yerini açma hayali
Görüşm eci-Bur2	<i>“Şimdi ben evlendiğimiz günden beri hep yani çalışmayı çok istemiştim. Eşim çok sıcak bakmadı. Çalışmamı istemedi, hatta yeri geldi dedi ki “ben çalışan insanla evlenecek olsam, çalışmanı alırdım.” Ben hala ısrarla çalışmayı çok çok istedim. Eşime bir yerden miras kaldı. Dedi ki eşim “yıllardır istiyorsun, al bu parayı sana veriyorum, kullan bunu. İster batır, ister kazan hiç önemli değil çünkü kazanarak olan bir paramız değil. Nasılsa dışardan miras geldi, kaybetsek de üzülmez.” Dedi. Sağ olsun yani bu bir başlangıç oldu bana. Pazarda sergi açtım, derken bunu bir buçuk yıl kadar sürdürdüm pazar işini.</i>	

	<i>Sonra kızımın desteğiyle kendi dükkanımı açtım”.</i>	
Görüşme- Ant3	<i>“Kendi işimin sahibi olmak çocukluğumdan beri karar verdiğim bir şeydi. Ben kendi işimi kuracağım kararı ben çocukken aklımda olan bir şeydi. Üniversiteyi ilk kazandığım gün de babama telefon açıp “bak kazandım, işletmecilik bölümünü kazandım, mezun olup gelirim işimi kuracağım” demiştim zaten”.</i>	

Girişimcilik sürecinde kadınların hobi olarak tanımladıkları şeyleri işe çevirme ya da uzun yıllar boyunca kendi işinin sahibi hayali kadınların girişimci olmalarında etkili olmuştur. İlgi duyduğu bir alanda çalışma girişimcilik sürecinde etkili olan faktörlerden biridir. Moore (2000) bu gruptaki kadın girişimcileri ise “*planlı girişimciler*” olarak adlandırmaktadır.

Daha İyi Bir Yaşam		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Bur1	<i>“Beni buna iten nedenler şimdi mesela sıkıntılarımız vardı. Çok sıkıntılar, eşim evlendikten bir ay sonra işten ayrılmıştı. Bayağı bir sıkıntılarımız olunca öyle düşünerek başladım”.</i>	Aileye ekonomik katkı sağlama isteği, daha iyi bir yaşam arzusu
Ant8	<i>“Beni buna iten nedenler ekonomik olarak çevreme, aileme, dostlarıma, arkadaşlarıma faydalı olabilmek”.</i>	
Bur2	<i>“Beni girişimci olmaya iten neden çocuklarımın eğitime katkı yapmak. Bir de eşime, yani ben el harçlığını, bir bayanın günlük ihtiyacını eşimden istememek. Çünkü eşim tek maaşlı bir devlet memuru. Daha rahat yaşamak istiyoruz, e daha rahat yaşamak mümkün değil yani aile içinde bir katkı olmayınca mümkün değil. Ancak çalışarak hem çocuklarımın eğitimine, hem de kendi ihtiyaçlarımı karşılamak için buna kendimi, yani bu sebepler itti beni”.</i>	
Bur3	<i>“Beni kendi iş yerimi açmaya iten nedenler ekonomik sıkıntılar ve bir şeyleri başarmış olmak. Çalıştığım için evde sıkılmıyordum zaten. Sıkıntı sorunum yoktu”.</i>	
Bur5	<i>“Ben emekli olmadan önce karar verdim. Bundan sonra çocuklarım için daha fazla çalışmam gerekiyor, bir iş yapmam lazım, ne yapabilirim? Kendi işim bildiğim bir şey. Butik açayım, çevrem de var diye bu işe baş koydum. Çalışmak isteğimin sebebi çocuklarımdı. Çünkü emekli maaşıyla çocuklarınıza bir şey veremezsiniz. Çocuklarımın eğitimi için mutlaka”.</i>	
Isp4	<i>“Seksen beş yılında eşimi kaybettikten sonra dört çocuğumla ev hanımıydım aslında ama eşimi kaybettikten sonra iş hayatına atıldım. Eşimin iş yerini onun adına, onu yaşatmak adına başına geçtim. Eşimi kaybettim ama hayata büyük bir azimle atladım çocuklarım vardı, onları yaşatmak, onların elinden tutup, okutmak, büyütme istedim ve işime sahip çıkmak istedim. Kadınların iş hayatında olması kesinlikle çok önemli. Kadın çalışmalı diyorum ben. Çalışan kadın parlayan kadın”.</i>	
Isp10	<i>“Beni bu işi açmaya iten nedenler yani bir bayan çalışmalı diye</i>	

	<i>düşünüyorum. Ekonomik, kendi özgüveni olmalı, rahat yaşayabilmeli yani bunlar hep çalışmayla orantılı şeyler”.</i>	
--	---	--

Girişimcilik kararının alınmasında, aile bütçesine katkı sağlama ve bu sayede daha iyi bir yaşam koşullarına sahip olma isteği önemli rol oynamaktadır. Yaşam memnuniyetini artırma çabası girişimcilik sürecinde etkili faktörlerden biridir (Keskin, 2014; Cohen ve Mallon, 1999; Mortan ve vd, 2001). Aile bütçesine ekonomik katkı sağlamak kadınları girişimciliğe iten nedenler arasındadır ancak bu çalışmada görüşülenlerin büyük çoğunluğu daha rahat yaşama arzusuyla gelirlerini artırma gereksinimi duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada kadınların girişimci olma nedenleri arasında var olma çabaları, hayallerini gerçekleştirme arzuları ve zaten gelir getiren bir işte çalışırken tesadüfler sonucu girişimci olmaları daha çok çekme faktörleri ile açıklanabilir. Kazanç elde etme isteğinin ikinci planda kalması Çakıcı (2006)’nın bulguları ile aynıdır.

Tesadüfler Zinciri		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant6	<i>“Bu işyerini açmaya nasıl karar verdim? E çocuklar büyüdü, çocuklar için bir şeyler yapmak lazım, çalışmak lazım, çocuklara uygun bir yer açmak hani biraz önce söylediğim şeyler. Hani tek amaç bu, çocuklara yönelik kendi çocuklarım için istediğim ne varsa onları bir araya toplamaya çalıştım. Bu işyeri tamamen anne mantığıyla açıldı öyle söyleyeyim size. “Beni buna iten nedenler işte böyle yerlerin olmaması. Kendi çocuklarım için uygun mekanlar bulamayışım beni buna itti. Uygun mekanlar yok, nezih ortamlar yok, temiz ortamlar yok bu üçü çok mühim. Tamamen çocuklarıma istediğim şeyleri bulamamamdan başladı aslında bu fikir”.</i>	Kendi ihtiyaçlarına çözüm ararken girişimcilik fikrinin doğması
Isp6	<i>Ben özel sektörde iki bin yılından itibaren üst düzey bir yöneticiydim. Hani maddi geliri de gayet iyiydi ama kendi çocuğum için kreş ararken, kreşleri gezmeye başlayınca</i>	

	<i>“buralara nasıl çocuk teslim edeceğiz” diye başladı bu hikaye. Ondan sonra “ben bunun daha iyisini yaparım” diyerek, ben iyi bir, eğitimci değilim, iyi bir veliyim. Bir velinin ne istediğini kendime göre biliyorum, ben olsam çocuğumun nasıl olmasını isterim diye. Böylelikle eğitim sektörüne girmiş oldum.</i>	
Bur10	<i>Bir fuar esnasında makine tanıtımı ile ilgili bir fuardı, müdürlerin yanında işte ben makine tanıtımaya başladım ama hiç alakam yok yani eşimin işi normalde. İşte fuarlarda makineyi tanıtımaya başladım. Makineyi tanıtırken bir baktım kendimi pikocu buldum yani, piko yapmaya başladım dışarıya, aslında bir makineye oturmuş da dikiş dikmiş birisi değildim. Ondan sonra piko yapmaya başladım pikocu oldum, işte yavaş yavaş piko yaparken baktım Burdur’da bir açık var, dikiş malzemeleri getirdim, kumaşlar getirdim, Halk Eğitimlere bunları pazarladım derken benim için bir iş sahası doğdu. Bir nevi tesadüfler zinciri oldu. Bir potansiyel oluştu.</i>	Kişinin sahip olduğu yeteneğin bazı tesadüfler sonucunda işe dönüşmesi

Girişimcilik süreci, kadınların tümü için planlı bir süreç olarak ortaya çıkmamıştır. Bazı kadınlar kendilerinin çözüm aradığı bir alanda çözümün bir parçası olmuş, kendi işlerini kurarak girişimciliğe başlamışlardır. Bu plansız süreç, bazı kadın girişimciler için sahip oldukları yeteneğin iş sahasına dönüşmesi fırsatının doğmasıyla ilerlemiştir. Planlı olmayan bu girişimcilik deneyimi “**Tesadüfler Zinciri**” nin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Moore (2000) girişimci olmayı belli bir yol olarak seçmeyen bu gruptaki kadın girişimcileri “*araya giren kariyerciler*” olarak tanımlamaktadır.

3.2.1.2 Girişimcilik Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar ve Baş Etme Stratejileri

Sermaye Yetersizliği		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant1	<i>“İlk başta ben bu dükkan açmaya karar verdiğim zaman ürün almaya gittim. Ürünleri alırken böyle iki bin lirayı geçmesin bir rakam düşünürken, böyle ürünleri alıyorum, iki bin liraya tabi minnacık bir koli oluyor. Yani rafını bile doldurmaz”.</i>	Sermaye yetersizliğinden kaynaklı olarak karşılaşılan maddi sıkıntılar
Bur6	<i>“İşyerimi açarken yaşadığım zorluk; sermaye yok, sıkıntılar var. İşte işçi bulamıyorsun, işçi bulsan da maddiyat yok, ondan sonra veresiye vermesen olmuyor, veresiye veriyorsun zamanında toplayamıyorsun. Bir takım o sıkıntılarımız oldu yani”.</i>	
Bur9	<i>“Tabi zorluklar ödeme güçlükleri çektik, bayağı bir borç sıkıntı hala daha devam etmekte yani”.</i>	
Bur10	<i>“İlk başlangıçta yaşadığım zorluklar tabi ki maddi zorluklardı. Yani hiçbir zaman için her girdiğim işte direk çok büyük malzeme alma bütçem hiçbir zaman olmadı. Hep küçükten büyüyerek başladım”.</i>	
Isp2	<i>“Maddi zorluklar yaşadım. İlk önce kredi kullanmadım, çünkü bana bankalar kredi vermiyordu. Esnaf, adam yerine koymuyordu. Bana iki yüz elli lira limitli bir kredi kartı verdi banka. İki yüz elli lira, zaten o ay alışveriş yaptın mı iki yüz elli lira. Taksit falan, yapmanın imkanı yok yani bir kerede. Yani al öde. Bin lira kredi için bir ay bekleyip bankacıyla kavga ettiğimi hatırlıyorum. “Yani neden vermiyorsunuz? Ne yapmaya çalışıyorsunuz?” diye. Bin lira ya bin lira”.</i>	
Isp3	<i>“Maddi zorluklar çok ön plandaydı. Yani manevi işte bir de çekimserlik, azıcık konuşamama falan. İlk önce mikro krediden destek aldım, sonra da bankalardan ve KOSGEB’den”.</i>	
Isp9	<i>“Maddi olarak zorluk yaşıyorsun. Yani maddiyatı aştıktan sonra öbürleri çorap söküğü gibi geliyor”.</i>	

Kadınların girişimcilik sürecinde karşılaştıkları en temel sorunlardan biri, sermaye yetersizliğinden kaynaklı olarak yaşadıkları maddi sıkıntılardır. Literatüre bakıldığında kadın girişimcilerin girişimciliğe başlama sürecinde karşılaştıkları en önemli sorunlar arasında kültürel engellerden sonra sermaye temini gelmektedir (Ufuk ve Özgen, 2001; Soysal 2010; Çelik ve Özdevecioğlu, 2001). Bazı girişimci kadınlar ya işe başlarken gerek duydukları maddi desteği ilgili kurum ya da kuruluşlardan alamama ya da süreç içerisinde borçlarını ödeyememe gibi zorluklarla karşılaşmışlardır.

Kabul Sorunu		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant4	<i>“Başlangıçta tabi bir şeyin kuruluş aşamasında her zaman için çok zordur. Yeni başlangıç her zaman çok zordur. Kendinizi kabul ettirmeniz lazım, piyasaya kabul ettirmeniz lazım, insanları ikna etmeniz lazım, yaptığımız işin ne kadar iyi ve doğru olduğunu göstermeniz lazım. Ekonomik zorluk da yaşadım tabi ki. Her şeyimi kendim yaptım, her şeyimi kendim yaptım yani bu ne demektir? Ben bir lira para koymadan yaptım bu işi, sıfır. Kredi kullanmadım, çalışarak geri dönüşümü sağladım ve bizim işimiz daha farklıdır, biz hizmetimizi satarız. O yüzden sadece bazı şeyler vardır mesela iyi bir salon oluşturmak zorundasınız, merkezi bir yerde olmak zorundasınız, iyi bir eğitmen bulmak zorundasınız ve onu çok güzel sunmak zorundasınız”.</i>	Yeni dahil olunan piyasaya kabul edilmekte yaşanan zorluktan kaynaklı sorunlar
Bur1	<i>“Zorlukları var hani mesela memnun edemiyorsun. Çok sıkıntılar yaşadık, hep böyle alttan almak gerekiyor. Yani bayağı bayağı bir zorluklar yaşadım diyebilirim yani. Müşterilerinde sıkıntı oluyor, firmalarında sıkıntı oluyor. Hani her şeyi yaşıyorsun yani”.</i>	
Bur3	<i>“Başlangıçta yaşadığım zorluklar kimse beni tanııyordu, bir dükkan açtım ama tanıtılmak zaman aldı. Eski dükkanımın yeri iyi değildi, kısa sürede ikinci dükkana taşınmak zorunda kaldım”.</i>	
Isp1	<i>“Yani herkesin yaşadığı gibi bizler de zorluk yaşıyorsun. Yani benim için çok farklıydı. Esasında Ispartalıyım. Ailem buralı ancak ben hiç yaşamadığım bir şehre boşanıp geldim. Gelme nedenim çocuklarım küçük. Annem babam kollasınlar diye. Dükkanımı açtığımda ben hiç kimseyi tanııyordum. Ben bütün müşterimi kendi ilişkilerimle kazandım. Onun için yani şu kapının önünde oturup kime satacağımı düşünüyordum Ama bayan bir girişimci olarak bu işleri yapmak çok zor”.</i>	

Isp6	<i>“Mali zorluklar da olduğu dönem oldu ama şimdi mesela uygun mekan bulmak ilk baştaki zorluktu. Yenisiniz, adınız ilk defa duyuluyor, öğretmen arayışına giriyorsunuz. İyi öğretmenleri gözüne kestirirsiniz ama çalıştıkları yerler var, onları oradan koparıp almak kolay olmadı”.</i>	
Isp10	<i>“Tabi en başta zorluklar yaşadım. İlk o lisede dönemlerimde çalışmaya başladığım zaman daha küçüksünüz, piyasayı bilmiyorsunuz, insanları çok tanıyorsunuz, her türlü insan var. Yani agresif insan da var, anti sosyal insan da var, özgüvenli insan da var. Her tür grup insanla yüz yüze kalıyorsunuz. Bunların tabi ister istemez sıkıntıları oluyor. Anlayan insan var, anlamayan insan var, despot insan var, e bunun sıkıntıları oluyor ama o düzeneği yıllar içinde farkında olmadan oturtuyorsunuz. En çok zorlandığım konu insanlarla iletişim oldu”.</i>	

Kadın girişimciler için karşılaştıkları önemli zorluklardan biri, dahil oldukları piyasa için yabancı olmaları ve kendilerini kabul ettirmek için daha fazla çaba göstermeleri gerekliliğidir. “Kadın olmak” girişimcilik sürecinde kadınların karşılaştığı önemli sorun alanlarından biridir (Soysal, 2010; Çelebi, 1997; Kutanis ve Hancı 2004).

Çırağı Olmadığı İşin Ustası Olmak		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant3	<i>“İlk etapta yaşadığım zorluklar bir imalathane kurduğunuzda yeteri kadar bilgi sahibi olmayışınız. Yani şu anda KOSGEB’in verdiği bir eğitim var ve bence çok doğru bir şey, keşke ondan biraz daha haberdar olsaydım. Planlamamı daha iyi yapardım. Burayı kuruluş maliyetim hesapladığımdan daha yüksek bir maliyet çıktı. Bir işletmeyi açmak, faaliyete geçirmek o işletmenin para kazandıracağı anlamına gelmiyor. Bunun devlet yükü, SGK’sı, vergisi, diğer giderlere baktığınızda bunu döndürmek çok zor. İlk bir yıl içerisinde inanılmaz maddi zorluk çektim”.</i>	Bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak yaşanan zorluklar
Ant7	<i>“Çok zorluk yaşadım bunlar işin maddi boyutuymdu. Asıl manevi boyutu olarak hiç yapamayacağımı düşündüğüm çok günler oldu. Çünkü bizim işimiz şöyle, hamuru yoğurursunuz ben hiç usta tutmadım. Yapacağım işin önce çıraklığını yaptım çok ürün döktüm, çok ürün attım. Atarken çok ağladım. İlk sene inanılmaz zorlu bir süreçti ve biz direk üretimde şeyle karşılaşmayız yani, nihai</i>	

	<i>müşteriyle karşılaşmayız. Dolayısıyla hani baş aşçı gelir şikayeti sana söyler. İlk söyledikleri zaman o kadar üzülüyordum, parçalıyordum, nasıl yapacağım, hiçbir şey bilmiyordum, çaresizlik içerisinde hani onu dene, onu dene e belki bir buçuk sene sadece ar-ge yaptım. Hiçbir hesap kitap hiçbir şeye kafamı ciddi bir anlamda yormadan ondan sonra sadece ve sadece aşağıda üretimin belirli bir kısmını yoluna sokup ben bir odada sürekli ar-ge yaptım. İşte şu nasıl olur, bu olsa nasıl olur, bunun içine bunu koysam ne olur falan gibi”.</i>	
Bur8	<i>“Başlangıçta tabi çok zorluk yaşadım. Şöyle ki hiç bilmediğim bir sektör. Eğitimini almadığım benim için çok uç olan bir sektördü. Hiçbir ilgimin olmadığı bir sektördü ve ucu açık bir sektör. Yani bir de bu sektörün eğitim olanağı yok. Yani yaşayarak, yaparak öğreneceğin bir sektör öyle olunca çok zorlandım. İlk bir buçuk yıl gerçekten çok zorlandım. İşi bilmediğim için, sektörü bilmediğim için”.</i>	

Görüşülen kadınların karşılaştıkları bir diğer sorun, girişimcilik süreci ve faaliyet gösterdiği sektöre ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Girişimcilik faaliyetine başladıkları sektörle ilgili herhangi bir iş deneyimi olmadan girişimcilik sürecine başlayan bazı görüşülenler bu durumun kendileri için büyük zorluk oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda bazı kadın girişimcilerin girişimciliğe başlama süreci **“Çırağı Olmadığın İşin Ustası Olmak”** şeklinde gerçekleşmiştir.

Erkekliğin Gölgesinde Olmak		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant10	<i>“Girişimcilik sürecinde başta bir bayan olarak çok zordu. Ben işyerimi açtığımda hani bir çok bizim işimizi baz alırsak toptancılarla görüşüyorsunuz, toptan mal alıyorsunuz, çiçek alıyorsunuz, malzeme alıyorsunuz o şeylerde gittiğim yerlerde şey olarak bakıldı, “birkaç ay sonra kapatır” etrafımdaki, dükkanın yakın çevresindeki insanlar çok bu şekilde düşünen oldu”.</i>	Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları.
Isp4	<i>“Yaşadığım zorluklar şimdi bu işi bilmeden atlıyorsunuz ya, gelmişsiniz masaya oturmuşsunuz, hiç işi bilmiyorsunuz, müşteri giriyor “kızım patronu çağırır mısın?” ya da işte “babam nerede?” o zaman Isparta erkek patrona alışık, asla bir kadın patronu kabul etmiyor. Yani iş kadınlığını kabul etmiyor Isparta bu böyle bir şey.</i>	

	<p><i>Yani sizi muhatap almıyordu. O zamanlar öyleydi, yani işte giriyordu “yapardı, yapamazdı” üstüme bahis oynayanlar bile varmış. “Bu bayan yapamaz, üç gün sonra burayı devreder.” Diye. Rakiplerimden “işte niye yapıyorsun, devret geç” diyenler ama ben eşimin adını burada yaşatmak adına buradayım”.</i></p>	
Isp5	<p><i>“Yani Isparta gibi bir yerde olmak bir kere büyük bir zorluk. Bunu başka şehirlere gittiğin zaman görüyorsun. Ticaret erkek egemen bir toplumdur. Bu büyük bir zorluk. Ama özümde böyle bir takmış olsaydım bu tarz şeyleri mümkün değil bir yere gelemezdim. Hep erkeklerle beraber çalışıyorsun, gece gündüz berabersin. Bu karşılıklı güven olmazsa, kadının çok yanlış yere kullanılabilir diye düşünüyorum. Kadının dezavantajıdır. Zorluk olarak budur yani başka bir şey yok”.</i></p>	
Isp7	<p><i>“Şimdi ben bayilik almakta, sonra mağaza kiralamakta, mesela mağaza kiralarken adam bayan diye otomatikman hiç güvenemedi. Bundan önce çarşı merkezde bir yerim vardı, adam hiç güvenemedi hani “bir bayan dedi, ödeyemez” dedi. Önce ay, ay anlaşmıştık sonra biz mecburiyetinden peşin oldu ve birçok mağaza da, birçok yer de bana vermedi hani “bayansın”. İnanın orada siz adam özellikle bayan, bunu kaç kişi dedi “bayan olduğun için olmaz”. “hani ödeyeceksin ama bayan olduğun için olmaz” sürekli önüme getirdikleri kelime buydu. Orada çok sıkıntı çektim. Mesela bayilik alırken de böyle, Pazar, onların müdürü iyi, olumlu baktı ama ana patron hani “başarabilir mi?” diye çok düşündü ama onlar da risk aldı ve şu anda da çok memnunar yani. Artık o “bayan” olayını aştık ama iki yıldan sonra aştık. Yani bir buçuk yılı geçtikten sonra onları aşabildik”.</i></p>	

Bir kadın olarak girişimcilik sürecinde karşılaşılan özgün deneyimlerden biri, kadınların sadece kadın olmalarından dolayı başarısız olacaklarına ilişkin yakın çevresinde ve iş çevresinde var olan kalıp yargılardır. Girişimci kadınların toplumsal cinsiyet temelli önyargılarla karşılaşması yalnız Türkiye için değil tüm dünyadaki girişimci kadınlar için geçerlidir. 1987’de Kanada’da yapılan bir araştırmaya göre kadın girişimcilerin %80’i cinsiyetlerinden kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir (Ufuk ve Özgen, 2001:300). Ögüt (2006)’de Türkiye’de kalıplaşmış kadınlık rollerinin kadınların girişimciliklerini engelleyen en önemli faktör olduğu belirtmiştir. Kadınların girişimcilik sürecinde toplumsal cinsiyet temelli kalıp yargılar, toplumda girişimci,

patron ve işadamı gibi tanımlamaların erkekler üzerinden yapılması nedeniyle yaşadıkları deneyim “**Erkekliğin Gölgesinde Olmak**” tır.

Simgesel Engel		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Bur2	“Eşim karşı çıktı, dükkan açarken çok karşı çıktı eşim, o kadar karşı çıktı ki hiç bir şeyle ilgilenmedi, şey yapmadı. Kendi ailem de çok istemedi işte “gerek yok, sen ne yapacaksın?” tabi küçük yer olduğu için bizde denir ki “kadın başına ne işin var? Otur kocan ne getirdiyse ye.”.	Kadın olmasından dolayı girişimcilik faaliyetinin gereği olmayan bir faaliyet olarak görülmesi
Bur6	“Eskiden bayan çalışmıyordu. Öyle olunca pek sıcak bakılmadı. Evin hanımı olsun, işte erkek çalışsın, hanımlar yesin öyle bir zihniyet vardı. O zihniyeti delmiş olduk yani. Ailem esnaf olmasına rağmen kamu çalışanı olarak kalmamı tercih ediyordu”.	
Isp7	“Bazı akrabalarım “bir bayan ne gerek var”. Bir de mobilya sektörü çok farklı bir şey. Örnek veriyorum bir bujiterici olabilirsin, bir ne bileyim başka çiçekçi olabilirsin, ne bileyim bir pastane açabilirsin hani bunlar hazır hizmet. Yani eline müşteri gelir, ilgilenir, satar gidersin. Ama mobilya sektörü çok farklı. Satıyorsun, sattıktan sonra eve teslimatı olsun birçok sorumluluğu daha fazla. Erkeklerin egemen olduğu bir sektör. Isparta’da yok yani bu sektörde kadın, tekim diyebilirim yani. Mobilya sektöründe bu şekilde bir bayan yok girişimci olarak. Mesela akrabalarım “gerek yok, bir bayansın, uğraşmana gerek yok” hatta en çok dedikleri “evlen eşin baksın” en çok dedikleri buydu”.	
Isp4	“Şimdi girişimci olma yolunda çocuklarım yani direk ben eşimi kaybettiğimde ilk söylenen şey ve ben kendim “işte mağazanı devret, işte mağazana müdür bulalım. Sen yapamazsın çocukların küçük.” Hep bu tepkileri hep çevreden aldım, engellemeye çalışanlar ya şimdi şöyle. Çok genç bir kadınsın, çocukların var yani maddi durumun da iyiye çalışmana ne gerek var. Mağazayı devret işte çocuklarınla yaşa” diyenler eş, dost,	

	<i>akrabalardan da oldu ama bu beni hiç etkilemedi”.</i>	
Isp3	<i>“Çevreden engellemek isteyen de çok oldu. “Kadınsın, yapamazsın, olmaz, bu iş yürümez.” diyenler oldu”.</i>	
Bur1	<i>“Ailemden tepkiler oldu. “Açmasaydın, sıkıntılar var.” Kendi ailemden de eşimin ailesinden de açma diyenler oldu. Hani zorluklar olacağı için, sıkıntılarında çoktu o zaman hani onu düşünerek söylediler yani”.</i>	Başarılı olamayacağı varsayılarak desteklenmesi
Bur5	<i>“Çevreden iş “ticaret zor iş, eskisi gibi değil, yapma” diyen de çok oldu ama işimden de, satışımından da memnunum. Yakın çevrem destekledi ama uzak çevre daha negatif davrandı”.</i>	
Ant9	<i>“Eşimin ailesi hele ki bu işe çok dalga geçerek baktılar. “Milletin yüzünü mü temizleyeceksin, sivilcesini mi sıkacaksın?” ama yani dikkate alınmadığı sürece hedefinize devam ediyorsunuz”.</i>	Kadının yapmayı planladığı işin küçümsenmesi
Ant5	<i>“Eski işyerimdekiler saçmalık olduğunu düşündü. Hani çok iyi konum, çok iyi maaşlar, ciddi eğitimler, nasıl olur da böyle küçük bir işe gidersin diye çok şey yapmışlardı, çok böyle saçma sapan bulmuşlardı”.</i>	
Ant7	<i>“Dışardan insanlar baktığında, “bu kız batır” diye baktılar. Onun herkesin “tutmaz işte bir börekçi falan filan” böyle diye baktıklarını çok iyi hissedebiliyordum ama hiç yani sadece gülüyordum”.</i>	

Kadınların girişimcilik sürecinde özellikle eş ve diğer aile üyelerinden olumsuz yargılarla karşı karşıya kalmaları söz konusudur. Burada, girişimciliğin kadın için gereksiz bir faaliyet olarak görülmesi, başarılı olamayacağı varsayılarak desteklenmemesi ve kadının yapmayı planladığı işin küçümsenmesi öne çıkan yargılar arasındadır. Tüm bunlarda fiziksel bir engel söz konusu olmayıp, yine toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bir çıktısı olarak kadının **“Simgesel Engellerle”** karşılaşması durumu vardır.

Erkeklerden Farklı Olarak Deneyimlenen Zorluklar		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant3	<i>“Kadın olduğum için erkeklerden farklı zorluklar yaşadığımı düşünüyorum. Çalıştığım ustalar beni ciddiye almıyorlar. Ciddiye almaları için çok zorlanıyorum. Yani onların eğitim düzeyi, şimdiye kadar çalıştıkları bir patron şekli var, onunla pek şey değil, örtüşmüyor. O yönde bir kuralları var, onları yıkmak çok zor”.</i>	“Kadın” olmasından dolayı ciddiye alınmaması, yadırganan yeni patron tipi
Bur7	<i>“Kadın olduğum için erkeklerden farklı zorluklar yaşadığımı illa ki düşünüyorum. Ben mesela bu işletmenin sahibiyim, alışverişe geldikleri zaman özellikle erkekler sordukları soru “patron yok mu?” kimdi patron ya? “patron yok mu?” bir patrona ihtiyaç yok, bu işletmenin çalışanı da bir kadın olabilir, patronu da bir kadın olabilir, sahibi de bir kadın olabilir. Patronu burada kadın olarak kabul etmiyorlar.</i>	
Isp7	<i>“Benim şu anda hani geldiğim süreçte bir erkek olsa daha rahat atlayabilirdi bu konuları. Yani bilmiyorum toplumun gözünde erkek olunca artık ayrı bir güven var. Hani bayan yapamaz diye mi veya yıllardır bu bayanlar ikinci planda kaldığı için mi bu şekilde oluyor. Yani benim sürecimde erkek daha az zorlanırdı. Ya beni biraz toplum zorladı, insanlar zorladı yani. Zorlu bir mücadele gerçekten verdim”.</i>	
Bur10	<i>“Erkeklerin kadın olduğum için daha az saygı duyduğunu düşünüyorum”</i>	
Ant7	<i>“Girişimcilik sürecinde kadın olduğum için yaşadığım zorluklar erkeklere göre kesinlikle çok fazla. Mesela biz turizm sektöründe faaliyet gösteriyoruz, turizm sektöründe faaliyet gösteren diğer firmaların yaptığı yanlışlar, bayanların daha önceki yaptığı yanlışlar sizi etkileyebiliyor. Yani karşı tarafın bakış size açısını, size olan tavrını çok ciddi anlamda etkiliyor. Şöyle diyeyim karşı tarafın sizden</i>	Çalışılan sektörde kadınlara yönelik “ahlaki” önyargıların olması

	<p>beklentiler çok ahlaksızca olabiliyor. Bunu daha önce çalışmış pazarlamacı bayanların kendini dışı olduğu için bunu kullanarak bir yerlere gelmeye çalışan bayanlar olduğu için geçmişte şu anda sizin bu tabuyu Antalya'da kırıyor olmanız çok zor. Yani kendi emeğinizle, kendiniz çalışarak, cinsiyetinizle değil de yaptığımız işle ön plana çıkmak isterken daha önceki yapılan yanlışlar dolayısıyla o tabuları yıkmak çok zor. Ürününüzün önüne siz geçmemelisiniz siz yaptığınız hiçbir işte ama ürünün önüne geçip de satış yapan birçok bayan olduğu için ve şu anda onun dezavantajlarını inanılmaz şekilde yaşıyorum”.</p>	
Bur10	<p>“Kadın olduğum için girişimcilik sürecinde erkeklerden farklı zorluklar yaşadığımı düşünüyorum dönem dönem. Ne bileyim yani zannediyorlar ki çok rahat bir kadınsın özellikle benim işimde. Yani mutlaka o bakışlarındaki o rahatsızlığı, işte lakayt laubali konuşmalar mutlaka oluyor yani kadın olduğum için”.</p>	
Ant5	<p>“Yani bu yakın çevre, sanayi çevresi olduğu için mesela T...S...⁹ Sigorta Acenteliği yazdıramadım. Laf söz çok olur diye limited şirket kurdum. Aslında kendi adıma soyadıma açabilirim sigorta şirketi genelde öyledir ama kendi adıma yazı yazdıramadım bu böyle olunca”.</p>	Erkek mekanlarında ve erkek egemen iş yaşamında var olma çabası, erkeksileşme
Ant6	<p>“Girişimcilik sürecinde kadın gibi davransaydım evet sorunlar yaşardım ama ben hiçbir zaman kadın gibi davranmadım. O yüzden benim çalıştığım kişilerin yüzde doksan beşi erkek olduğu halde ben çok rahat çalışıyorum çünkü ben onların dilinden konuşuyorum, eskiden alışkanlık. İlk başta ama herkes bir böyle deniyor “kadındır, kafası basmaz, kibardır ya hani sallayayım gitsin hani bu işi biraz uzatayım” ya da ne bileyim “kazıklayayım” hepsi için söylemiyorum ama bu tip düşünen bir sürü erkek var”.</p>	
Ant10	<p>“Girişimcilik sürecinde kadın olduğum için tabi bayan olarak her sektörde olduğu gibi, gittiğinizde bir erkek, bir kere duruşunuzun çok net olması gerekiyor, girdiğiniz ortamda yani yanlış anlaşılıyor. Yani</p>	

⁹ Görüşülen kişinin isminin gizli tutulması için araştırmacı tarafından kısaltılmıştır.

	<i>erkek gibi davranmanız beklenmiyor ama şöyle de bir hayatın gerçeği var, bir bayan olarak bir yere girdiğiniz zaman gözlemleniyorsunuz. Nasıl, ne, ne değil? Sizin orada duruşunuz net olmalı. Yani ne bileyim bir bayan olarak şimdi birçok orada ben hani oda yönetiminde oluyorum, gidiyorum beş yüz elli kişi oda yönetiminde o ortamda iki tane bayan oluyoruz düşünsenize. Beş yüz elli erkeğin içerisinde iki tane bayansınız yani”.</i>	
--	--	--

Kadınlar girişimcilik faaliyetlerinde erkek girişimcilerden farklı olarak toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarla karşılaşmaktadır. Bunlardan ilki, kadın girişimcinin kadın olmasından dolayı ciddiye alınmamasıdır. Bu bağlamda kadın girişimci yadırganan yeni patron tipine karşılık gelmektedir. Toplumsal statü olarak “patron” olmak erkeklerle özdeşleştirilmiş ve bu nedenle toplumun belirlediği kadınlık rolleri arasında yoktur. Karşılaşılan bir diğer önemli sorun, çalışılan sektörde kadınlara yönelik “ahlaki” önyargıların olmasıdır. Kadınlar, kendilerine ilişkin önyargılara maruz kalmamak için çaba sarf etmektedirler. Üçüncü sorun ise, bazı kadınların faaliyet gösterdikleri erkek egemen sektörlerde bir kadın olarak ancak “erkeksileşerek” var olmaya çalışmasıdır.

3.2.1.3 Girişimcilik Sürecinde Kentin Dinamikleri

Girişimcilikte Mekânın Olumsuz Etkileri		
Görüş. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant1	<i>“Antalya'nın gelir düzeyi çok yüksek değil. Çünkü Antalya turizme dayalı bir kazanç sektörü olduğu için Antalya'da turizmciler en az dört ya da beş ay işsiz kalıyor. Ondan sonra Antalya'ya doğru yatırımlar yapılmadığı için iş sektörü zayıf, insanların kazancı az. Kazanç olmadığı için insanlar giderlerinden kesiyorlar. Giysiye özel gider diye bakıyorlar, bu da etkiliyor esasında hani insanların doğru ve düzgün bir geliri</i>	Kentte yaşayan insanların önemli bir kısmının belli bir sektörden gelir elde etmesi, sektörün mevsimlik olması, gelir düzeyinin

	<i>olursa daha çok sirkülasyon olacak”.</i>	düşük olması
Ant3	<i>“Antalya’da marketler çok olduğu için çok fazla fiyat düşürüyorlar, fiyatla birlikte kalite düşüyor. Bizim sektörümüzde yüksek maliyetli üretim var. Büyük şehirlerde iyi fiyatlara ürün satabiliyorsunuz. İnsanlar, kaliteyi isteyen insanlar daha fazla. Antalya’nın gelir seviyesi biraz daha belki büyük şehirlere göre düşük. O yüzden kaliteli ürünü satamıyorsunuz. Bu da şehrin yapısından kaynaklanıyor, arz talep”.</i>	
Ant7	<i>“Çok avantajlı bir şehir değil burası. Avantajı şu perakende olarak bir firmanın tüm Türkiye’ye bir yılda sattığı ürünü biz altı ayda Antalya’da sadece otellere satabiliriz. Dezavantajı ne? Altı ay çalışıp altı ay yatmak. Dolayısıyla bu da kalifiye eleman bulma olasılığınız düşüyor. Her sene sistem yeniden kuruluyor, bu sektöre dahil olan herkes için geçerli. Hepimiz altı ay çalışıp altı ay yatıyoruz. Bu, tüm sektörleri etkiliyor. İnsanlar çünkü altı ay kazandıklarıyla yetinmek zorundalar, diğer altı ay yani bu Antalya’daki bu sektörü etkiliyor, yarı zamanlı ekonomik faaliyet gösteren bir şehir diyebiliriz”.</i>	
Ant 9	<i>“Antalya’da iş yapıyor olmak bizim motivasyonumuzu düşürüyor. Çünkü Antalya’da her şey turizme bağlıdır, turizm iyiyse herkesin birazcık rahatladığı bir süreçtir, müşteri portföyünüz artar, eğer turizm kötüyse sizin otomatik olarak herkesin kötüdür, sizin o seneki gelir seviyeniz düşer”.</i>	
Ant 1	<i>“Yine bir dezavantajı da Antalya sıcak bir şehir olduğu için yazlığa gidiyor insanlar, merkezde çok boşalma oluyor. Bir de bizim işyerimiz turizme yönelik bir işyeri değil, yani turistler gelmez buraya. Antalya’nın yerlisi biliyor zaten bu pasajı ve bu ürünleri. Antalya’nın yerlisi de yaz gelmeden önce yaylalara göç eder, yazın büyük bir durgunluk olur burada. Yani olduğumuz pasaj zaten komple turizme yönelik değil. Artı zaten turizme yönelik olan yerler de otelden çıkmıyor ki müşteriler. Her şey dahil sistemi, onlar çok yanlış şeyler her şeyden önce, artı</i>	Kentin sıcak bir iklime sahip olması dolayısıyla yaz dönemlerinde nüfusun azalması

	<i>girişimciler çok zor durumda esasında çünkü turistlerin yönlendirildiği yerler de büyük AVM'ler".</i>	
Ant5	<i>"Antalya turizm kenti, ayrıca üç ay çok sıcak. Yani girişimci kadın açısından, küçük esnaf için söylüyorum. Klima çalıştırmak zorunda bence bu negatif bir kere. Bence bu büyük bir para. Bu kadın girişimciliğini de normal girişimciliği de etkiliyor. Zaten girişimci kadın yoktan var etmek için giriyor, klima çalışmasa gıdaya girse onlar bozulur, açsa masraf bilmiyorum yani zor yani... Sonra turizm kenti herkes otele giriyor. Esnaf dışarda bence dezavantajları çok fazla. Şehir en güzel aylarında sıcaktan şehre çıkan yok. Antalya'da zor en güzel aylarında kimse evden çıkmıyor. Antalya'da şöyle bir şey de var. Okumuş bence az".</i>	
Ant10	<i>"Çok sıcak bir memlekette yaşıyoruz, çiçekleriniz daha servis aşamasında sıkıntı yaşatabiliyor".</i>	
Ant7	<i>"Antalya'nın sıcaklığı ondan sonra insanları böyle bezgin bir hale getirişi, havanın çok büyük etkisi var. Coğrafyanın, iklimin yani inanılmaz büyük etkisi var çalışma hayatında herkesin yani böyle bir miskinlik herkesin mutlaka ki var".</i>	
Bur1	<i>"Burdur küçük olduğu için iş sıkıntısı çok. Olumsuz etkiliyor ama farklı şimdi mesela düşünce şimdi bu defa da esnaf burayı bırakıyor, gidiyor Isparta'dan alışveriş ediyor. Halkımız sürekli Isparta, Antalya oralardan alışveriş ediyorlar çoğunlukla. Burdur'da olmak sadece kadın girişimci olarak değil erkekler olarak da aynı yani".</i>	Kentin küçük ölçekli bir kent olması nedeniyle nüfusun yakın kentlere yönelmesi
Bur9	<i>"Burdur'un girişimcilik sürecinde olumsuz bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Burada yaşıyor olmak kadın girişimciliği açısından avantaj değil, dezavantaj. Yani çok iş olmuyor. Yani nüfusun az olması ne bileyim ben her yönden burada pek alışveriş etmiyorlar, büyük şehirlere gidiyorlar alışverişlerinde. Kaldırmıyor yani Burdur ne iş yaparsan yap olumsuz etkiliyor".</i>	

Bur2	<i>“Küçük şehir, bizim bulunduğumuz yer itibarıyla turizm bölgesi Antalya’ya yakın bir yeriz. İnsanlar hafta sonu vakit geçirmek için, eğlenmek için, Antalya’ya gidiyor. Genelde bizim insanımız deniz mevsiminde denizde, normal kış mevsimlerinde de büyük alışveriş merkezlerinde vakitlerini geçiriyor. Tabi bu bizim ticaret alanımızda az da olsa sıkıntı yaşıyoruz, çünkü gitmişken orada hem çocuğunu eğlendiriyor, hem vaktini geçiriyor, hem alışverişini yapıyor”.</i>	
Bur6	<i>“Burdur’da yaşıyor olmak kadın girişimciliğini olumsuz ekiliyor. Burdur’da bir şey yapamıyorsun. Dediğim gibi doyuma ulaşmış durumdayız, bir arayış içerisindeyiz. Burdur’da açılan mağazalar bile kapanyor yani”.</i>	Kentin sınırlı bir ticari sahaya sahip olması
Bur7	<i>“Burdur’un dezavantajı bir kısırdöngü olması. Hayaller çok ama Burdur’da bu iş imkanı yok. Burdur çok sınırlı ve dar. Beni sınırlıyor burası evet”.</i>	
Isp2	<i>“Isparta’nın dezavantajı nüfus az. Nüfus az olduğu için cirolarınız istediğiniz, yani şu saatte oturuyor olmazdınız başka şehirde olsaydınız”.</i>	
Isp5	<i>“Faaliyet gösterdiğim sektör bakımından üretim açısından avantaj. Neden? Gül burada, gülle ilgili ürünler de burada üretilmeli, imalatı yapılmalı diye düşünüyorum. Satış anlamında, pazarlama anlamında dezavantaj çünkü buradan gerçek müşterilere ulaşmak zor, bağlantı yapmak için İstanbul’a yurtdışından gelecek bir müşterinin birkaç uçakla gelmesi lazım. Bu dezavantaj, mutlaka İstanbul’da olmak gerekiyor diye düşünüyorum ben satış için, pazarlama için. Markalaşmak yolunda mecburen Isparta’dan çıkmak gerekiyor”.</i>	
Isp10	<i>“Isparta’nın kadın girişimciliğine maalesef olumsuz etkisi var. İş alanları da çok dar Isparta’da yani çalışmak isteyen bayanları da yönlendiren bir oluşum yok maalesef”.</i>	

Ant 2	<i>“Benim bulunduğum sektör tesettürlü kesime hitap ettiği için Antalya'nın biraz dezavantajı var”.</i>	Kentin nüfus profiline faaliyet gösterilen sektöre uygun olmaması
-------	---	---

Girişimcilik sürecinde kadınların faaliyet gösterdikleri kentin dinamikleri de oldukça belirleyici olmaktadır. Bu etki, kimi zaman olumlu rol oynarken kimi zaman olumsuz bir rol oynayabilmektedir. Kentte yaşayan insanların önemli bir kısmının belli bir sektörden gelir elde etmesi, sektörün mevsimlik olması ve bu nedenle gelir düzeyinin düşük olması gibi nedenler Antalya'daki kadın girişimciler için oldukça olumsuz bir etken olarak öne çıkmaktadır. Yine Antalya'da faaliyet gösteren girişimciler için aşırı sıcak iklim koşulları süreci olumsuz etkileyen faktörlerden biridir. Yaz döneminde hava sıcaklığı nedeniyle kentli nüfusun evden çıkmaması, yayla gibi serin yerlere gitmesi ticari faaliyetlerin azalmasına neden olmaktadır. Kentin nüfus profiline de faaliyet gösterilen sektöre uyum sağlaması önemlidir. Antalya'da tesettürlü kesime hitap eden bir girişimci bu noktaya dikkat çekmiştir. Burdur kenti için öne çıkan sorun alanı ise küçük ölçekli bir kent olması nedeniyle nüfusun ticari faaliyetlerde yakın kentler olan Antalya ve Isparta'ya yönelmesidir. Hem Isparta hem de Burdur için ortak olan sorun alanı ise her iki kentin de sınırlı bir ticari sahaya sahip olmasıdır. Bu durum, bu iki kentte ticari faaliyetlerin istenenden daha az gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Girişimcilikte Mekânın Olumlu Etkileri		
Görüş. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant8	<i>“Antalya faaliyet gösterdiğim sektör bakımından avantajlı, çok avantajlı, neden avantajlı? Çünkü yurtdışından tatil bölgesi olduğu için çok fazla müşterimiz geliyor, hem tatilini yapıyor, hem de tedavisini olup gidiyor. Antalya'da yaşıyor olmak kadın girişimciliğini yaptığınız işe göre, benim işimde olumlu etkiliyor”.</i>	Kentin faaliyet gösterilen sektöre talep duyması

Isp 6	<i>“Isparta’da çok çocuk var. Tabii üniversite bir avantaj birçok öğretim görevlisi var ve çoğunun çocukları var. Hani bizim sektörümüz için üniversite, askeriye bunlar avantaj noktaları”.</i>	
Isp 9	<i>“Benim sektörüm açısından avantajım burası üniversite kenti olduğu için, obezite çoğaldığı için, gençler daha çok fast food’ la beslendiği için kilolular. Klasik giyinmeyecekleri için modern aradıkları için bu bir avantaj”.</i>	
Bur3	<i>“Burdur çeyiz konusunda çok avantajlı çünkü bilmiyorum burada daha çok talep var çeyiz üzerine”.</i>	
Ant 2	<i>“Antalya’da yaşıyor olmak kadın girişimciliğini bence olumlu etkiliyor çünkü turistik bir bölge. Ancak turistik bölge olduğu için dışarıdan gelen turistlerden, işte İranlı, Suriyeli, Arap turistlerden dolayı da avantaj sağlıyoruz”.</i>	
Isp4	<i>“Isparta’da olmak aslında olumlu etkiliyor. Fakat çok geç kalınmış bir şey bana göre. Şimdiye kadar çoktan olmalıydı bu. Ticaret odasına daha biz yeni yeni adım atıyoruz öyle diyeyim. Tamam oranın üyesiydik ama yeni yeni fark ediyoruz gibi bir şey. Son dönemlerde buna çok önem vermeye başladılar. Ya kadınlarımıza çok önem vermeye başladılar”.</i>	Kent bürokrasinin kadın girişimciliğine duyarlı olması
Isp6	<i>“Isparta’nın gerçekten iyi bir Ticaret ve Sanayi Odası var şu an için. Kadın girişimcileri de inanılmaz destekliyor”.</i>	
Isp8	<i>“Burada yaşamının avantajı küçük şehir olduğu için ulaşım kolay ve güvenli bir şehir. Çünkü ölçü için gidiyorsun, sen bir bayansın hani keşke erkek olsam dediğim durumlar oluyor ama yanımda biriyle gittiğim için, evi bulmak kolay, insanların tanıdık yüzler, çevresi çok yabancı simalar yok. Onun için gittiğin yere güvenle</i>	Kentin ulaşımı kolay ve güvenilir bir kent olması

	<i>gidiyorsun bunlar avantajı”.</i>	
Bur5	<i>“Burdur küçük yer, çevre sizi bilir, siz çevrenizi bilirsiniz”.</i>	
Bur 8	<i>“Burdur’un avantajı şu; küçük şehir herkesi tanıyorsun, kimin ne yapıda olduğunu biliyorsun. Ona göre iş götürüyorsun veya onun ne cevap alabileceğini biliyorsun ona göre davranıyorsun avantajı bu”.</i>	

Girişimcilik faaliyetlerinde faaliyet gösterilen kentin dinamikleri olumlu etki de yaratabilmektedir. Öne çıkan ilk nokta kentin faaliyet gösterilen sektöre talep duymasıdır. Örneğin, sağlık ve tesettür giyim sektöründe çalışan kadınlar, Antalya’nın turizm sektörünün gelişmiş olması ve yabancı nüfusu çekmesi nedeniyle ticari faaliyetleri canlı tuttuğuna dikkat çekmişlerdir. Kent bürokrasisinin kadın girişimciliğine destek vermesi de kadın girişimciliğini teşvik etmektedir. Isparta bu yönüyle olumlu bir rol oynamaktadır. Isparta ve Burdur gibi büyük ölçekli olmayan kentlerde kentin ulaşımının kolaylığı ve tanıdıklığı da kadın girişimciliğini de destekler niteliktedir.

3.2.1.4 “Başarılı” Girişimci Olmak

Başarılı Girişimci Olmaya Yüklenen Anlam		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant2	<i>“Başarılı bir girişimci olmak kendi ayaklarınızın üstüne basmak demektir. Yaşamda başarı kimseye muhtaç olmadan yani eşinle, çocuğunla bir hayat diyebilirim. Aileyle birlikte”.</i>	Kişinin özgüvenin artması, ayaklarının üstünde durması, gücü beraberinde getirmesi
Bur3	<i>“Kendime özgüvenim arttı. Mesela çalışmadan önce ve işyeri açmadan önce biraz daha böyle çekingendim. Şimdi ayakta daha dik durabiliyorsun”.</i>	

Bur5	<i>“Yaşamda ve girişimcilikte başarı bence insanın kendine olan güveni daha bir artar. Başarı her zaman bunu getirir”.</i>	
Bur8	<i>“Başarı, insanın kendine olan özgüveni demek bence. Özgüveniniz geliyiyor, ayaklarınız sağlam yere basıyor, kararlarınızı alırken daha dikkatli veriyorsunuz. Yani başarı insanın kendini iyi hissetmesi demek”.</i>	
Isp2	<i>“Başarı güçlü olmamız demek. Bir kere manevi anlamda büyük bir tatmin”.</i>	
Isp3	<i>“Başarılı bir girişimci olmak kendine özgüven demektir. Yaşamda başarı, o da aynı”.</i>	
Isp5	<i>“Başarılı bir girişimci olmak riski göze almak bence”.</i>	Risk alabilme
Isp6	<i>“Başarılı bir girişimci olmak bence riski parayla satın almaktır”.</i>	
Ant3	<i>“Başarılı bir girişimci olmak demek; kendi içinde işletmeyi çevirmesi, tamamen kendi kazancı ile çevirmesi ve başarılıysa eğer mutlaka işine geri yatırması, yani o paranın tamamen kendine ait olmadığını bilmesi lazım başarılı bir işletmecinin. Kendi payını bilecek”.</i>	İşletmenin devamlığının sağlanabilmesi
Bur9	<i>“Başarılı bir girişimci işinde ilerlemiş, yaptığını pazarlayabilen yani satabilmek, zarar etmeyen kişidir”.</i>	
Ant9	<i>“Başarılı bir girişimci olmak herkes tarafından memnuniyetinin size aktarılıyor olması demek bence. Çünkü benim eski müşterilerim herhangi bir şekilde bir şeye ihtiyaç duydukları zaman hala eğer bu adresi bulabiliyorlarsa ve tavsiye edebiliyorlarsa bu bence başarılı bir girişimci olduğumu gösterir”</i>	Yüksek müşteri memnuniyetinin sağlanabilmesi
Bur7	<i>“Başarılı bir girişimci olmak asla çok para kazanmak değildir, yani parayı herkes kazanır. İnsanların güvenini zedelememek, sürekliliğini sağlayabilmek gerekir. Takdir göremedikten sonra hangi işte olursan ol başarı sağlayamazsınız”.</i>	

Kadınların başarılı bir kadın girişimci olmaya yükledikleri anlam açısından bakıldığında iki farklı perspektiften tanımlama yaptıkları görülmektedir. Bunlardan ilkinde, kadınlar başarıyı kişinin özgüvenin artırması, risk alabilmesini sağlaması ve güçlendirmesi gibi kendisine yönelik kazançlarla açıklamaktadır. Benzer şekilde Özar'ın (2007) araştırmasında girişimci kadınların %76,6'sı girişimcilik sürecinin kendilerini güçlendirdiğini belirtmiştir. İkinci perspektifte ise, başarı, işletmenin devamlılığının sağlanabilmesi ve yüksek müşteri memnuniyetinin kazanılabilmesi gibi işlerine yönelik kazançlara ilişkindir.

Başarılı Girişimci Olmanın Sırları		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant1	<i>“Başarılı olmamın altında yatan nedenler yine her zaman ki gibi istek yani. Çünkü başarılı olmayı herkes ister, istek herkeste olur ama ne diyelim o zaman? Azim yani yavaş yavaş ilerlemek ama azimle ilerlemek. Asla hırslı olmadım çünkü hırs insana ve çevresine zarar verir çünkü daha önce işyerlerimde gözlemledim böyle şeyler başımıza geldi maaşlı çalışırken. Kendi işyerimde asla hırslı olmadım sadece azmettim. Yine hala yine hedeflediğim yere tam gelmiş sayılmam yani. Her zaman çitanı bir çit yüksek tutacaksın. Hedefine ulaştın mı yeni bir hedef koyacaksın, ona ulaştın mı yeni bir hedef koyacaksın o şekilde devam edeceğiz”.</i>	Azimli olmak, her zaman bir hedef koymak, çok çalışmak gibi kadınların kendileri ile ilgili tanımladıkları özellikler
Ant6	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler ben çok sabırlıyım, belki fazla çalışkanım, gereksiz sorumluluk sahibiyim, bunun altını çizerek söylüyorum, gereğinden fazla sorumluluk sahibiyim. Yani yemeyip, içmeyip, uyumayıp bunu da yapmam lazım ama hani bir tek iş değil bu, yaptığım meslek değil, evde yapılacak işler de buna dahil. Bunun yapılması lazım, bunun yapılması lazım, çocuğa vakit</i>	

	<i>ayrılması lazım, oyun oynanması lazım, ütü yapılması lazım, hep bir lazım var benim hayatımda. İşte minimum uyku, çok kafa çalıştırmam bu, sabır”.</i>	
Ant9	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler bence sabır, emek, istek, kararlılık gibi birçok şey ama en başta sabırlı olmak ve emek harcamak”.</i>	
Isp3	<i>“Özgüvenin olması gerekiyor. Cesur olmak gerekiyor bence böyle işlerde. Başarılı olmamın altında yatan neden cesurluğum, korkusuzca davranmam diye düşünüyorum”.</i>	
Bur2	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler. Bence isteyen her kadın yapabilir geçekten. Eğer hedefi varsa, hakikaten bir şeyi ısrarla istiyorsa ve içinden gelerek, azmederek istiyorsa hakikaten her kadın yapar. Kadınlar hatta erkeklerden iki kat fazla yapar diyebilirim”.</i>	
Bur8	<i>“Ya beni sorsanız herkese Burdur’da “çok hırslı” derler. Yani benim başarılı olmamda yatan etken şu ben çok sorumluluk sahibiyimdir, bir şey bana görev verildiyse ben o görevi en iyi şekilde yapmak istememdir. Ben bu işi üstlendiysem bu şeyi en iyi nasıl yapabilirim bunu gece gündüz uyumam, araştırırım, düşünürüm, yaparım. Yani başarılı olmamdaki etken de bu herhalde. İşimi önemsemem, yaptığım şeyleri önemsemem yani kendimi önemsemem en azından”.</i>	
Ant8	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler; araştırmacı yönüm. İnsanları çok seviyorum, araştırmacıyım ve doğru yatırımlar yapıyorum”.</i>	
Ant 4	<i>“Tuttuğunuzu koparan birisi olmanız lazım. Çok böyle nasıl söyleyeyim, istikrarlı ve fikirlerinden</i>	

	<i>vazgeçmeyen birisi olursanız hayatta başarısız olma gibi bir şansınız olmayacak tabi. O bir şanssızlık olur”.</i>	
Ant3	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler çalışmak, çok çalışmak. Ne kadar çok çalışırsanız o kadar başarıya yakınsınız”.</i>	
Ant2	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etken yani aile içindeki huzurum diyebilirim. Yani o huzur olmadıktan sonra hiçbir şey olmaz bu da bir gerçek. Yani çocuklarıyla, eşinle mutluysan o zaten seni bir şekilde yürütüyor, devam ettiriyor. Bana göre öyle”.</i>	Aile içerisinde huzurun ve mutluluğun iş yaşamına paralel olması
Isp10	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler; sağlık, huzur ilk önce huzur, maneviyat yani ben bu için çok önemli olduğunu düşünüyorum. İlk önce sağlık, sağlık olmadı mı bir adım ilerleyemiyoruz. Huzur da çok önemli yani başarıyı etkileyen etkenlerden birisi diye düşünüyorum”.</i>	
Bur4	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler, kişisel özelliklerden en başta ailemi çok sevdiğim için bu başarımda o yani. Ailemi çok sevdiğim ve karşılığını da gördüğüm için bu başarı ondan. Hani sürekli köstek yerine destek oldukları için diyeyim yani. Ailem beni güçlendiriyor”.</i>	
Ant4	<i>“Çocukları çok fazla seviyorum, çok sahipleniyorum, hiç birini hakikaten kendi evladımdan fark etmiyorum ve her birisi o kadar farklılar ki onları tanımak, onların büyüdüklerini görmek benim için sonsuz bir mutluluk. Bu çok önemli bir şey. Severek yapacağınız bir iş olmalı”.</i>	İşini severek ve önemseyerek yapıyor olması
Bur9	<i>Başarılı olmamın altında yatan etkenler; yaptığımız ürünün kaliteli olması. Yani kalitemizi hiç bozmadık</i>	

	<i>biz.</i>	
Isp1	<i>“Ben işimde kaliteyi sunuyorum. Çok para kazanacağım diye sağlıksız kalitesiz ürünler satacağıma az para kazanayım. İyi bir mal sattığımı düşünüyorum. Bu konuda da başarılı olduğumu düşünüyorum”.</i>	
Isp 4	<i>“İşimi sevmesem, eğer bu işi sevmezseniz yapamazsınız asla. İş sevmek çok önemli, severseniz de çok başarılı oluyorsunuz. Bu da bir gerçek. Değil mi? Her iş böyle değil mi? Yani şuraya severek gelmek var, “öf aman niye gidiyorum ki bu iş yerine?” demek var. Ama ben yıllarca çok şükür bunu hiç demedim. Demedim Allah'ta dedirtmesi”.</i>	
Ant10	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler birisi dürüstlük hani bu anlamda baktığınızda yaptığınız işe gerçekten ruhunuzu katmaktır bence”.</i>	
Bur10	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler yani eşimin desteği diyeyim. Yani eşim destek olmasaydı büyük ihtimalle bu kadar başarılı olamazdım diye düşünüyorum ama kendimde hırslıyım, azimliyim, dürüstüm yani”.</i>	Ailenin ve yakın çevrenin destek olması
Bur1	<i>“Başarılı olmamın altında yatan etkenler deyince yani benim dedim ya şimdi şöyle bir şey. Benim yakınlarım bana çok desteği olmuştur. “Sen yaparsın.” Mesela ben on beş yaşında falanken bir çocuk baktım yedi yıl. Orada ben çok şeyler öğrendim. D... ablam yani bana çok destek olmuştı, orada benim özgüvenim çok bir, gerçekten çok etkilendim her şeyden yani. Onun için yani biraz da insanların “yapabilirsin” demesi çok güzel bir duygu. “sen yaparsın.” Olayı insanı çok etkiliyor. Hani o her zaman derdi “ekmeğini taştan çıkarırsın.” O beni çok</i>	

	<p><i>etkilemiştir. Ondan sonra mesela nişanlandım. Eşime de aynı şekilde söylemişti. “şimdi siz hiçbir zaman aç kalmazsınız. T... ekmeğini taştan çıkarır. Çok azimli.” Diye. Hani ne bileyim insanların sana karşı yapabileceğini bildikten sonra sen de yapıyorsan her şey oluyor yani. Buna akışına gidiyor yani. Bir hedefinizin olması onu başarmak için çalışmak. Güven de çok önemli. İnsanların güvenmesi de sana çok önemli. Hepsi bir birine bağlı”.</i></p>	
--	---	--

Kadınların başarılı bir girişimci olmasının arkasında birbirinden farklılaşan nedenler yer almaktadır. Azimli olmak, her zaman bir hedef koymak, çok çalışmak bu süreçte oldukça önemli rol oynayan özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, kadınların kendileri/karakterleri ile ilgili tanımladıkları özelliklerdir. Bunlara benzer olarak görüşülen kadınlar işini severek yapmanın da önemli olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bazı görüşülenler için ise başarının kaynağı kendilerinde değil, aile içerisinde huzurun ve mutluluğun varlığındadır. Görüşülenler için ailenin ve yakın çevrenin sağladığı destek, başarılı olmanın önemli kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Başarılı Bir Girişimci Olmada Kadın Olmanın Rolü		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant1	<p><i>“Kadın girişimci olmanın bana sağladığı avantajlar tabii var, daha çok insanla tanışıyorum. Kadın bir anne, kadın bir eş, her şeyi zaten ailesine ne alıyorsa dükkanına, işyerine de onları seçiyor, yani kullanışlı ürünler seçiyor, zevkli ürünler seçiyor. Kadın olmak bana kolaylık sağlıyor faaliyet gösterdiğim sektör açısından”.</i></p>	<p>Kadınlık deneyimine ilişkin pratik bilgilerin iş yaşamında sağladığı kolaylık</p>

Isp1	<i>“Bir kadın olduğum için bir kadının ne istediğini biliyorum”.</i>	
Isp8	<i>“Kadın olmanın bana sağladığı avantaj işte kadın gözüyle bakıyorum yaptığım işe. Yani ben kullanacak ev sahibi gözüyle bakıyorum. Kendime yapmış gibi yapıyorum”.</i>	
Ant10	<i>“Kadın olmanın bana sağladığı avantaj şöyle oldu benim yaptığım işte biraz görselliğe hitap ettiği için bir bayanın gözüyle yaptığında daha estetik olduğunu söyleyen müşterilerim, tercih edenler oldu. Bir bayan olduğu için insanlar aslında bir anlamda baktığında güven de veriyor hani “bir bayan da hani işini düzgün yapar” mantığı da oluyor. Böyle bir avantajları da oldu”.</i>	Faaliyet gösterilen sektörün kadınlara hizmet veren sektör olması nedeniyle kadın girişimcilerin daha çok tercih edilmesi
Bur1	<i>“Kadın olmanın sağladığı avantaj var. Mesela bir erkek varken alışveriş yapmak zor, kadınla iken daha rahat satış yapıyorsun”.</i>	
Ant8	<i>“Kadın girişimci olmanın bana sağladığı avantajlar çok fazla. Kadın olduğum için işlerim kolaylaşıyor, erkek olsaydım bu kadar başarılı olamayabilirdim. Yüzde altmış kadın müşterim var. Bu işte kadın olduğum için daha çok tercih ediliyorum”.</i>	
Bur3	<i>“Kadın olmamın bana sağladığı avantaj sadece ben dükkanda bekliyorum gelen müşteri hep “iyi, bir kadın varmış dükkanda” diyerek geliyorlar. Sektör hep erkek olduğu için “iyi, siz kadınmışsınız” diyorlar”.</i>	
Bur6	<i>“Müşterilerimiz genelde kadın olduğu için, kadınla muhatap olmayı tercih ediyorlar”.</i>	
Ant5	<i>“Kadın olmanın bana sağladığı avantajlar var tabi ki, iletişimi daha kolay kuruyorsunuz iş yaparken”.</i>	Kadın olmalarından dolayı iletişim

Bur4	<i>“Kadın olmanın bana sağladığı avantajlar tabi ki var. Çünkü karşıdakiler erkek olduğu için, sen gerekli kibarlığı böyle saygıyı koruduğun müddetçe onlar da sana o şekilde yaklaşıyor ya çok daha böyle hani verimli oluyor yani anlatabildim mi. Hani iki erkeğin alışveriş yaptığı gibi olmuyor yani. Her şey saygı kurallarıyla oluyor, daha iyi oluyor”.</i>	becerilerini daha iyi kullanabilmeleri
Bur5	<i>“Kadın olmanın sağladığı avantajlar var. Müşteriniz erkek olsun, bayan olsun daha iyi diyalog kurabiliyorsunuz. Bu da işinizi geliştirmek için ya da daha çok, daha iyi satış yapabilmek için olumlu bir yandır”.</i>	
Bur7	<i>“Kadın olmanın bana sağladığı avantaj aslında hanımlar daha dikkatli, daha titiz, daha kibar, daha nazik, müşterinin vücut dilinden, mimiklerinden, hareketlerinden bir şeyleri daha güzel hissedebiliyoruz. Çünkü bizde bir altıncı his var erkeklerde olmayan bir his var”.</i>	
Isp9	<i>“Kadın olmamın bana sağladığı avantaj e tabi yani biz daha geç sinirlenen insanlar, yani kadın yapısı daha geç sinirlenen bir insan, daha olumlu düşünen, daha yapıcı olmaya çalışan insanlarız kadın olarak. Dolayısıyla alışverişlerimizde tatlı dille birçok şeyi daha iyi başardığımızı inanıyorum”.</i>	
Ant7	<i>“Kadın olmanın bana sağladığı avantajlar var çünkü mesela benim yaptığım işte bayan olarak ilklerdenim hatta sektörümde hiç yok. Sizi takdir ediyor erkekler hani artık gittiğiniz, ürünü verdiğiniz, sattığınız insanlar tabi bu saygıdan dolayı insanların, müşteri portföyünüzün de size olan bakışı tabi çok olumlu”.</i>	Faaliyet gösterdiği sektörde kadın olmasının başkaları tarafından pozitif olarak tanımlaması
Bur9	<i>“Kadın olmanın bana sağladığı avantajlar ya tabi herkes tarafından tanınıyoruz. Kadın bir gıda üreticisi görmek</i>	

	<i>müşteriler açısından da bir avantaj olabilir belki”.</i>	
Isp3	<i>“Kadın olmamın bana sağladığı avantajlar var. Kadınların daha itina ile yaptığı düşünülüyor bu işi. Birkaç kişiden de duydum mesela “kadın olduğu için daha itinalı olacağına inandığım için” diyor ve kadın olduğum için iş geliyor”.</i>	
Isp4	<i>“Kadınlar daha avantajlı, evet nereye gitseniz hep iş adamlarından bahsederler, iş kadınlarımız daha azdır, hep plaketler iş kadınlarına verilmez, iş adamlarına verilir. İş kadınları hep ikinci planda gösterilir artı işte bir yere gittiğinizde önce iş adamı diye bahsedilir iş kadını diye değil. Ama şimdi son zamanlarda iş kadınlarına o kadar önem vermeye başladılar ki her toplantıda iş kadınlarının olmasını istiyorlar, partilerde iş kadınlarının olmasını istiyorlar. Her yerde şimdi iş kadınları revaçta. Yani kadınları ön plana çıkarmaya başladılar”.</i>	Kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık politikalarının katkısı
Isp5	<i>“Kadın olmanın bu sektörde bana sağladığı avantaj var bence. Kadınlara bir kere daha öncelik tanınıyor”.</i>	
Isp6	<i>“Kadın olmanın sağladığı avantajlar var tabi. Şöyle bir kere bankaların kadın girişimcilere ciddi fonları var. Bunun dışında Avrupa Birliğinden, bizim sektörümüz uymuyor da sektörü uyan bir çok bayan için söylüyorum. Kalkınma Ajansından, KOSGEB’den... KOSGEB’den erkekler yüzde almış destek alırken, kadınlar yüzde yetmiş destek alıyor. Benim sektörümden dolayı faydalanamıyorum ama sektöründen dolayı faydalanabilen kurumların hepsinde kadınların artı avantajı var. Mesela emlak vergilerinde, yani birçok şeyde kadın girişimcilerin ciddi fonlarda faydalanma şansları var”.</i>	

Başarılı bir kadın girişimci olmada, kadın olmanın da sağladığı olumlu katkılar söz konusudur. En fazla vurgulanan nedenlerden ilki, faaliyet gösterilen sektörün kadınlara hizmet veren sektör olması nedeniyle kadın girişimcilerin daha çok tercih edilmesidir. İkincisi, kadınların kadın olmalarından dolayı iletişim becerilerini daha iyi kullanabilmeleridir. İfadelere göre kadınlar, daha nazik, daha sakin ve anlayışlı olmaları nedeniyle erkeklere göre daha kolay iletişim kurabilmekte, bu durum da işlerine olumlu etki etmektedir. Soysal (2010)'ın Kahramanmaraş'ta yaptığı çalışmada da kadın girişimcilerin %45'i iyi iletişim kuran rolünü en önemli girişimcilik özelliği olarak tanımlamışlardır. Üçüncü öne çıkan neden, kadınlık deneyimine ilişkin pratik bilgilerin iş yaşamında sağladığı kolaylıktır. Dördüncüsü, kadınlar, kendilerinin deyimiyle “kadın gözünden” bakabilmekte, müşterilerine daha iyi hizmet verebilmektedir. Beşincisi, Kadınlar, kadın olduklarından dolayı saygınlık gördüklerini, bu durumun da onların başarısında katkısının olduğunu ifade etmişlerdir. Sonuncu neden olarak, kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık politikalarının da bu sürece olumlu katkısı söz konusudur. Bazı kurum ve kuruluşların kadın girişimciliğine fon ayırması, kadın girişimciliğini ön plana çıkarması oldukça önemlidir.

3.2.1.5 Girişimciliğin Kadının Gulenmesine Olan Etkisi

Bireysel Gulenme		
Gr. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant3	<i>“Başarılı bir girişimci olmak kendimi geliştirmemi sağladı bu iş. Bakış aımı genişletti, ayaklarımın yere basmasını, daha çok dünyayı algılamamı sağladı”.</i>	Bireysel gulenme/Farkındalığın artması
Ant4	<i>Başarılı bir girişimci olmak çok fazla bir fark yaratıyor. Bir şeyi kendinizin başarabilmesi ciddi anlamda özgüveninizi arttıran bir şey”.</i>	
Ant5	<i>“Ben yetki aldıkça, başardıka, öğrendikçe kendime özgüvenim arttı. “Korku korkaktır, üzerine yürürsen kaybolur” diye bir söz var ya ben üzerine yürüdüm ve üzerine yürüyünce onların kaybolduğunu yeni şeyler öğrendiğim zaman kendimi çok özel hissettim. Kendime daha çok güvendim ve her şeyi başarabileceğime inancım çoğaldı”.</i>	
Ant7	<i>“Bireysel olarak gulenmeyi getiriyor ve olaylara daha iyimser yaklaşıyorsunuz, karakteriniz daha iyi oturuyor, daha artık herkesi de her şeyi daha çok hoşgörüyle karşılayabiliyorsunuz. Yani insanın kendini aslında yetiştirmesine destek veriyor”.</i>	
Ant8	<i>“Başarılı bir girişimci olmak benim yaşamımda çok fark yarattı. Sorular sormaya başladım, özel hayatımda, iş hayatımda, insan ilişkilerimde çok çok çok büyük farklılıklar yarattı ama bunu hangi kelimelerle anlatabilirim bilemiyorum. Sosyal</i>	

	<i>anlamda, her anlamda”.</i>
Ant9	<i>“Başarılı bir girişimci olmak bir kere benim hayatımda beni güçlendirdi, korkularımı bitirdi diyebilirim çünkü gerçekten hiç korkum kalmadı, hayata karşı korkum kalmadı, yarınla ilgili korkum kalmadı, kendim için kalmadı. Artık ben nerede, ne şekilde olursa olsun hayatımı götürebileceğimi biliyorum. Bu iş olsa da olmasa da fark etmez. Burayı kaybedebilirim hiç sorun değil, başka bir şekilde bir yerden devam edebilirim. Benimle kendime ait olan hayatla ilgili gidişatımda beni yormaması demek. O korkularımı kaldırması demek, güçlendirmiş olması demek, bir başka insana veya topluma karşı ezilmemek demek gibi birçok şey”.</i>
Ant10	<i>“Bir bayan para kazanıyorsa, belli bir işi yönetebiliyorsa o bayanın hem kendine güveni artıyor, hem daha dik duruyor, hem de birçok şeyde bakış açısı daha farklı oluyor”.</i>
Isp 2	<i>“Aslında ekonomik anlamda, sosyal anlamda, kişisel anlamda ve her anlamda girişimci olmak kadınları güçlendiriyor çünkü kadın ben de varım diyor. Girişimci olmak kadını birey yapıyor yani. Kendi gücünü, neler yapabileceğini fark ediyor. “Ben de varım, benim de sözüm geçiyor, ben de bir şeyler yapabiliyim, benim de fikirlerime saygı duyacaksın bu toplumda aynı şekilde” diyor”.</i>

Girişimcilik, kadının güçlenmesinde önemli rol oynayan bir süreçtir. Görüşülen kadınlar başarılı girişimci olmalarının onların kendilerine ilişkin farkındalığını artırdığına özellikle vurgu yapmaktadır. Farkındalık hem kalkınma hem de feminist

perspektife göre güçlenmenin temel bileşenlerinden ve ilk basamaklarından biridir (Moser, 1993; Longwe,1996; Stromquist, 1995).

Ataerkil Pazarlığın Bozulması		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant5	<i>“Kadınlar artık ezilmiyor, farklı davranıyor, aile hayatında saygınlık görüyor. Erkeklerimiz hiç saymıyor kadınları, çevremizde çalışan çok kadın var, ancak iyi bir işi olduğunda durum değişiyor. Saygınlıkları artıyor, bir birey olduklarını kadınlar da anlıyor. Zaten bireyler ama birey yerine konmuyorlar ki”.</i>	Kadının eve gelir getiren biri olarak ikincil ve ezilen statüsünden kurtulması, kendi başına birey olması
Bur4	<i>“Hem toplumda, hem aile içinde “ben buyum” diyebiliyorsun. Gerçekten “ben buyum” diyebiliyorsun her yönden. Birey olarak sizin var olduğunuzu fark ettiriyor, çok fazla fark ettiriyor”.</i>	
Bur7	<i>“Girişimci olmak kadınları ekonomik anlamda güçlendiriyor, tabi daha çok söz sahibi oluyorsun. Ama toplumda bir işletme sahibiysen ve başarılı bir kadınsan da erkeklerin yanında tabi ki daha gururlu ve daha onurlu olabiliyorsun. Özellikle de seni ezen erkekler diyeyim. Bir tek onların başaramadığını kadınların da neler başarabildiğini, onların yanında var olduğun zaman onlar senin varlığından rahatsızlık duyduğunu biraz hissedebiliyorsun”.</i>	
Bur8	<i>“Genel anlamda kadınların özgüvenleri artıyor, daha dik duruyorlar, her şeye boyun eğmiyorlar en azından. Çünkü bir güvenceleri var ama öbür türlü olsa bir güvenceleri olmadığı için bir noktada içine atıyorlar ve susuyorlar. Erkeklerle, topluma karşı, ailesine karşı, hepsine karşı daha güçlü duruyorlar diye düşünüyorum”.</i>	

Isp7	<i>“Erkeklerin gözünde, toplumun gözünde kadının konumunu değiştiriyor. Toplumun gözünde de çok değişiyorsun yani bir erkeğin evindeki eş olarak değil, toplumun gözünde de değişiyorsun”.</i>	
Ant9	<i>“Girişimci olmak kadınları eşine karşı güçlendiriyor. Hani birisi diyelim ki eşiniz sizi istemediğiniz veya maruz kalmak istemediğiniz bir davranışla karşınıza gelemiyor çünkü çok kolay basıp gidebilme özgürlüğüne sahipsiniz”.</i>	Eşyle arasındaki ataerkil pazarlıktan çıkış
Isp5	<i>“Özel hayatta özellikle çok büyük bir güç sağlıyor kadına. Çoğu erkek de zaten eşini çalıştırmamasının sebebi bence bu. Kadını karşısında güçlü görmemek için”.</i>	
Isp6	<i>“Kendi işiniz varsa, kendi ayaklarınız üzerinde durabiliyorsanız bir kere kimsenin buyruğu altına girmezsiniz. Kadınların kendi işlerini yapabilmek için özgüvenleri olsa, bir girişimci ruhları olsa, kendi işlerini kurmuş olsa evlilikleri asla devam etmeyecek bir sürü kadın var. Eşinize karşı sizi tabi ki çok güçlendiriyor”.</i>	

Görüşülen kadınlar, girişimcilik süreci ile birlikte hem aile içerisinde hem de toplum içerisinde ikincil ve ezilen statüsünden kurtulduklarına, başkaları ile birlikte tanımlanmaktan çıkarak kendi başına bir birey olarak tanımlandıklarına dikkat çekmişlerdir. Bu durum üzerinde eve gelir getiren statüsüne gelmelerinin önemli bir rolü vardır. Kadınların statülerindeki bu değişim, kadının güçlenmesi açısından oldukça önemli bir göstergedir. Bu durum Kandiyoti (1988)'nin “ataerkil pazarlık” içerisinde olunan bir düzen olarak tanımladığı toplumsal cinsiyet rollerine dayalı ataerkil bir düzenden, kadınların güçlenmek için bu düzenle girdikleri anlaşmayı bozmaları olarak yorumlanabilir. Ataerkil pazarlıklar içinde bulunan kültüre göre değişmekle birlikte genel olarak kadınların çocuk bakımı, ev işleri gibi geleneksel kadınlık rollerini sürdürmeleri karşılığında erkeklerin de evin geçimini sağlaması ve kadına güvenli bir yaşam alanı sağlaması olarak tanımlanabilir. Başarılı bir kadın girişimci olma, sadece erkeği evin geçimini sağlayan konumundan alarak kadını da evin geçimini sağlayan

statüsüne getirmesi nedeniyle kadınlara ataerkil pazarlıktan çıkış imkanı vermektedir. Bu bağlamda kadınların girişimcilik süreciyle birlikte kendilerini tanımladıkları statünün değişmesi “**Ataerkil Pazarlığın Bozulması**” na karşılık gelmektedir.

Ekonomik Güçlenme		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant2	<i>“Başarılı bir girişimci olmak benim hayatımda nasıl söyleyeyim kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmemi sağlıyor. Genel anlamda girişimci olmak kadınları kimseye muhtaç olmamak adına güçlendiriyor. Ayaklarınızın üzerine basabilmek, kimseye muhtaç olmadan, kendi kararını kendin verebilmek”.</i>	Kadının kendi ayakları üstünde durabilmesi, ekonomik özgürlüğünü kazanması, ekonomik güçlenme
Bur2	<i>“Başarılı bir girişimci olmak özgüvenimi artırdı. Tabi yani biraz daha aile yaşamımızda da, sosyal yaşantımızda da biraz daha farklar var. Her gün dışarı çıkmak bile bir fark yani. Her gün tatil yapmıyoruz ama tatil yapma şansımız var. Ben çalışmıyor olsaydım, o tür sosyal yaşantılarımız daha kısıtlı olurdu. Bu da maddiyatla bağlantılı olduğu için mutlaka farklılık var”.</i>	
Isp4	<i>“Girişimci olmak kadını kendine güveni arttırıyor. Girişimci olmak kendi adına, kendi adına kararlar verebilmek, kendi adına ayakları üzerinde durabilmek o kadar önemli ki bir kadın için. Yani kocasına muhtaç olmadan, “ben çalışıyorum, ben kazanıyorum” demek çok güzel bir şey”.</i>	
Ant8	<i>“Özellikle eşlere karşı güçleniyor kadınlar, ataerkil ailelerde kocasından para isteyen bir kadını ben asla kabul etmiyorum. Ataerkil bir toplumu ben kabul etmiyorum. Kadın eziliyor. Ben ne zaman işyerimi açtım, ekonomik olarak özgürlüğümü kazandım ki yine öncesi</i>	

	<i>vardı ama daha azdı, eşimden boşandım. Para kazanınca hem güçlü oluyorsunuz, hem de çevrenize yardım etme zevkini yaşıyorsunuz”.</i>	
Isp10	<i>“Kadın güçleniyor yani her şartta, yani yapabileceğiniz maddi imkan birken iki, ikiyken dörde çıkabiliyor”.</i>	

Girişimcilik süreci ile birlikte kadınlar, ekonomik özgürlüklerini kazanarak hem kendi ayakları üstünde durabildiklerine hem de ekonomik olarak bağımsızlaştıklarına dikkat çekmişlerdir. Refah ve erişim Longwe (1996) ve UNICEF (1993)’in güçlenme tanımlarındaki beş temel bileşenler arasındadır. Rowlands (1997) güçlenmeyi maddi olan ya da olmayan kaynaklar üzerinde kontrol kazanma yoluyla yaşamda seçimleri belirleme ve değişimin yönünü etkileme olarak tanımlanmıştır. Stromquist (1995) güçlenmenin ekonomik bileşeninin kadınların özerkliklerini artırdığını belirtmiştir. Görüşülen girişimci kadınların ekonomik güçlenmeyi kendi ayakları üzerinde durmakla ilişkilendirmeleri aile içinde klasik patriyarkiyi çözüme bakımından önem taşımaktadır. Benzer biçimde Toksöz (2011) kadınların kalkınma perspektifi içinde gelir getirici istihdamda yer almasının, hane içindeki güç dengesini değiştirme potansiyeli taşıdığını belirtmiştir.

Ekonomik Güçlenmenin Somut Görünümleri		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant1	<i>“İyi bir yerde iş ya da kendi işyerimi kurup, kimseye muhtaç kalmadan bir kazanç isterdim. Daha rahat bir yaşam ve çocuğuma daha iyi bir gelecek koymak isterdim. Şimdi çocuğum çoğu yaşlılarına göre biraz daha rahat yaşıyor. Kendim de öyle biraz daha rahat işte harcamalarım. Tabi maddi manevi daha rahat oluyorsunuz”.</i>	Gelir elde etme ile birlikte kazanılan daha iyi yaşam şartları, hiç kimseye sormadan harcama yapabilme, ihtiyaç sahiplerine destek
Ant7	<i>“Daha çok yani bunlar özel şeyler ama daha çok aslında insanlara yardım edebiliyorum. Dolayısıyla bunu özgürce yapabiliyorum, bunu</i>	

	<i>daha önce yapamıyordum çünkü sadece aldığım para kendime yetebiliyordu”.</i>	olma
Ant8	<i>“Eğer ben kendim girişimci bir iş kadını olmasaydım istediğim arabayı, istediğim semtteki evi alamayacaktım. Başkalarına yardım edebiliyorum, öğretmenken zor durumda olan herkese yardım edemiyordum. Çok param olursa insanlara hep destek olacağım diye kendime söz vermiştim, bunu başarıyorsunuz, bundan güzel bir şey var mı?</i>	
Bur6	<i>“Şimdi mesela memur olduğumuz zaman arabamız bile yoktu yani. Bir Murat taksimiz vardı ama şimdi bir şekilde evimiz güzel. Evimiz yoktu, kiradaydık, çok kötü evlerde oturduk, ailemin evinde oturduk, kendimize mahsus bir İstasyon Caddesi’nde evimiz var çok şükür, bir yazlığımız var gene bir bahçeli. Bunlara kendi işimin sahibi olduktan sonra sahip olabildik”.</i>	
Bur7	<i>“Benim biraz pahalı arabalara hayranlığım vardı. İş sahibi olduktan sonra biz o arabayı alabildik. Hayalim gerçekleşti Bir de benden daha zor durumda olup, ihtiyacı olanlara yardım yardım etmek isterdim. Yapabiliyorum ve bunu hiç kimseye sormuyorum”.</i>	
Isp2	<i>“Geçmişte yani bir arabaya sahip olmak benim durumumda, eşinden ekside ayrılan bir insan için uç bir hayaldi. Bunlara özgürce para haralayabiliyorum şimdi, yurtdışı seyahati bile yapabiliyorum”.</i>	
Ant4	<i>“Ben üniversitede okurken evlendim, ondan sonra farklı bir yaşamım oldu. Şimdi bu iş benim nasıl diyeyim size kendi özgürlüğüm gibi bir şey. Yani her kadın neyi sever? Kendine almak istediği bir şeyi sorgusuz ve sualsiz almayı ister. Bu çok haz verici bir şey bence. Kendi işinizin sahibi olduktan sonra bunu yapabiliyorsunuz tabi ki”.</i>	
Ant9	<i>“Geçmişte yapmak isteyip de yapamadığım şey çalışmaktı şimdi onu yapıyorum. Onun haricinde daha özgürsün, daha rahat hareket ediyorsun, cebinde senin sonuçta kazancın var, sormuyorsun daha özgürsün alışveriş yaparken yani alabiliyorsun, verebiliyorsun, işte arkadaşına verebiliyorsun, kardeşine verebiliyorsun gibi her anlamda</i>	

	özgürsün”.	
Ant3	“Yani geçmişte yapmak isteyip de yapamadığım, belki de şey kendi işinin sahibi olduğunda kimseden izin almanız gerekmiyor bir yerlere gitmek için, en büyük keyfi de bu. Bazen bunun zamanlaması iş saatinde de olabiliyor. Esnek olmak benim için çok önemli”.	Bir başkasının işinde kurallara bağlı olma zorunluluğu, arzulan esnek zamanlı çalışma
Ant5	“Geçmişte yapmak istediğim şöyle hep böyle mesaimde bir öğlen dışarda yemek yemenin keyfine varmak isterdim, yapamazdım asla. Hep böyle o arada bir hasta ziyaretine gitmek isterdim mesela gidemezdim hep oradan ya da ne bileyim bir nikah olurdu üçte çok da sevdiğim ve görmeyi arzu ettiğim nikah olurdu gidemezdim. Kendi işimde olsaydım çeker gidersin. Kendi işimin sahibi olmak çok mutluluk getirdi bana”.	
Isp7	“Mesela benim en çok şey yaptığım istediğim zaman çıkıp, istediğim zaman çıkıp istediğim bir hareketi yapabilmek. İstediyim zaman çıkıp çarşığı gezebilme, arkadaşlarımla buluşabilme, mesela bir hafta içinde benim için özel sektörde çalışırken sinemaya gitmem mümkün değildi ama şu anda artık planımı istediğim şekilde kurabiliyorum. En güzel katkısı o oldu benim için”.	

Kadınlar hangi konularda güçlendiklerine ilişkin değerlendirmelerinde daha çok ekonomik güç kazanmalarına ve bunun getirilerine dikkat çekmişlerdir. Gelir elde etme ile birlikte kazanılan daha iyi yaşam şartları, hiç kimseye sormadan harcama yapabilme, ihtiyaç sahiplerine destek olma kadınlar tarafından güçlenmenin somut görünümüleri olarak tanımlanmıştır. Kadınlar, güçlenme süreçlerini, daha önce yapmayı istedikleri ancak girişimcilik sonrası yapabildikleri şeyler üzerinden örneklendirmişlerdir. Bu durum kadınların girişimcilikle birlikte refah ve erişimlerinin arttığını göstermektedir. Kadınların, kazanım olarak tanımladıkları bir başka nokta, kendi işlerini kurmaları ile birlikte başkasının işinde kurallara bağlı olma zorunluluğundan kurtulmaları ve kendi kontrollerini kazanarak arzuladıkları esnek zamanlı çalışma şartlarına kavuşmalarıdır. Refah, erişim ve kontrolün artması, güçlenme tanımlarındaki temel bileşenler arasındadır (Longwe, 1996; Kabeer, 1994, 1999; Rowlands, 1997).

Toplum İçinde Güçlenme		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant10	<i>“Başkaları tarafından hani parmakla gösterilebiliyorsunuz, konuşuluyorsunuz ve izleniyorsunuz, takip ediliyorsunuz”.</i>	Girişimcilik süreci ile birlikte kadının tanınan, saygı gösterilen, önemsenen bir statüye yükselmesi; toplum içinde güçlenme
Bur1	<i>“Hür oluyorsun yani, her yere istediğin gibi gidebiliyorsun. İnsanların esnaf bakışı daha farklı oluyor, bir yere gittiğin zaman daha bir farklı oluyorsun. Bir bankaya gidiyorsun seni mesela normal bir halk gibi karşılamıyor. Daha fazla saygı duyuluyor, daha farklı oluyorsun”.</i>	
Bur8	<i>“Başarılı bir girişimci olmakla tabi yaşam kaliteni biraz daha yükseltiyorsun. Yani çevrendeki kişiler daha kaliteli insanlar oluyor. Seviyen arttıkça, başarı düzeyin arttıkça, gelirin artıyor, çevren değişiyor, hayata bakış açın değişiyor, her şeyin değişiyor yani başarılı olmakla”.</i>	
Isp4	<i>“Bir yere gittiğinizde sizi tanımaları, takdirle sizden bahsetmeleri, sizi ön planda tutmaları çok önemli”.</i>	
Isp8	<i>“Başarılı bir girişimci olmakla her şeyden önce benim kendime güvenim geldi. Yani evde yaptığın zaman bu şekilde olmuyor. Ailene karşı, toplumda her zaman dik durmanın sağlıyor bu. O çok güzel bir şey”.</i>	
Isp7	<i>“Özel sektörde çok başarılı bir yöneticiydim ama bu kadar ön planda değildim ama şu anda kendi işimi yapınca belediyeden, ticaret odasından, bankalardan insanların olumlu düşünceleri de beni çok etkiliyor. İnsanların sizi artık iş sahibi olarak görmeleri bambaşka. Daha bir bireysiniz”.</i>	
Ant4	<i>“Bunu ben yapabildim, bundan sonrakini haydi haydi yapabilirim ve kendinize olan saygınız da artar, dışarda olanların size saygısı da</i>	

	<i>artar. Sizi sadece bir anne olarak görmezler ve evde bir eş olarak görmezler. Size nasıl kendileri sektörde veya herhangi bir şeyde başarılı olursa bilmem kimin eşi değil de ondan sonra, işte şuranın sahibi, şuranın kurucusu, şu işlere imza atmış kişi denilir”.</i>	
Bur5	<i>“Toplum içinde daha da güçlü oluyorsunuz o bilir ya da sen bilirsin yaparsın, onore ediliyorsunuz”.</i>	
Bur6	<i>“Kadın ekonomik özgürlükle birlikte toplumda güçlenmiş oluyor. Nereye gitsen işin yapıyor, selam veriliyorsun”.</i>	

Girişimcilik süreci ile birlikte kadınların toplumsal statülerinde bir iyileşme ortaya çıkmaktadır. Görüşülen kadınlar girişimcilik süreci ile birlikte kendilerinin tanınan, saygı gösterilen, önemsenen bir statüye yükseldiklerini ifade etmişlerdir. Rowlands (1997) güçlenmenin bireysel, yakın ilişkilerde ve grup içinde farklı boyutlarıyla deneyimlendiğini belirtmiştir. Görüşülen kadınlar başarılı girişimci olmanın sonucu olarak toplum içinde güçlendiklerini ifade etmektedirler.

3.2.1.6 Girişimci Kadının Gözünden Toplumsal Cinsiyet Roller

Çifte Mesai		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Bur5	<i>“Evle ilgili sorumluluklarım çok fazla. Hep böyleydi. Ev işi hatta erkeğin yapacağı alışveriş, fatura ödeme, çocuklar hastaysa onları getirme götürme baştan beri hep benim üzerindedir”.</i>	Çalışan kadın olmasının ev içi sorumluluklardan kurtulmasına yetmemesi, ev kadınlığı ve annelik statüsünün devamı
Bur6	<i>“Evdeki sorumlularımı da aksatmıyorum bir şekilde tabi, çamaşırı, ütüsü, yemeği. İki tarafı da yürütüyorsun. Kadınsın sonuçta. Aynen devam ediyor”.</i>	
Bur9	<i>“Aile içinde bütün çalışmayan ev hanımları ne yapıyorsa biz de eve gidip aynısını yapıyoruz. Yine aynı sorumluluklar var. Ev içi</i>	

	<i>sorumlulukların tamamı bana ait”.</i>	
Isp3	<i>“Evle ilgili her iş bende. Ya iş saatlerim burada bittiği zaman, işle ilgili hiçbir şey olmuyor evde. Sadece çocuklarım. Ev de çalışıyorsun, zaten direk kapıdan çalışarak giriyorsun. Kendime zaman ayırmak gibi bir lüksüm yok zaten”.</i>	
Ant4	<i>“Aile içindeki temel sorumluluklarım her anne gibi. Evin her şeyiyle kendim ilgileniyorum tamamen çocuğumla, yemeklerimle, aile düzenimle, her şeyimle kendim ilgileniyorum”.</i>	
Ant5	<i>“Benim temel sorumluluğum evde şu; iyi bir anne olmak, çocuklarımla saygı sevgi, beni seven, arkadaş gibi çocuk gibi birlikte yaşamak, onların yemeklerini yapmak, evimi temiz tutmak, onların eğitimine destek olmak, eşimle arkadaş olmak, onunla hoşça vakit geçirmek benim görevim bunlar. Yapıyorum ben hepsini”.</i>	
Bur8	<i>“Ben hala evcimen bir anneyim. Benim için birinci öncelik çocuklarım ve ailem. Sorumluluklarım işte çocuklarım, evim aynı şekilde eşim dediğim gibi. Ev işleri için genelde yardımcı alıyorum ama yemeğimi kimseye yaptırmam genelde kendim yaparım”.</i>	
Bur10	<i>“Aile içinde temel sorumluluklarım, önce çocuklarımı sağlıklı bir şekilde beslemek diyorum. Temiz ve sağlıklı bir şekilde hayatımıza devam etmek. Ev işleri benim sorumluluğumda yani banka işlerini takip etmek de benim sorumluluğumda, ödemeleri takip etmek de benim sorumluluğumda. Oldukça ağır”.</i>	
Isp6	<i>“Bir evde bir annenin görevleri neyse ben onları hemen hemen yüzde doksan dokuzunu yerine getiriyorum”.</i>	

Girişimcilik sürecinde kadınlar, her ne kadar ev içi sorumluluktan kurtulmuş gibi görünse de çalışmadan önceki süreçte sorumluluğunu üstlendikleri ev işlerini çalışmaya başladıktan sonra da sürdürmektedir. Girişimci kadının çalışan kadın olması, ev içi sorumluluktan kurtulmasına yetmemekte, anahtar statü olarak ev kadınlığı ve

annelik statüsü iş kadını statüsünün önüne geçerek korunmaya devam etmektedir. Tüm gün kimi zaman akşamın geç saatlerine kadar çalışan kadınlar, eve geldiklerinde de ev işlerini yapmaya başlamakta, bir “*Çifte Mesai*” içerisinde yaşamaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda kadınların ifade ettiği biçimiyle bireysel, ekonomik ve toplum içinde güçlenmeleri özel alanı çok fazla etkilememekte, girişimcilik süreci eviçi toplumsal cinsiyet rollerini aşındırır da tamamen yok etmemektedir şeklinde yorumlanabilir.

Ataerkil Pranga		
Gör. Kodu	Cümle/Cümleler	Yorum/Açıklama
Ant1	“Çalışıyor olduğum için en birinci şeyimiz akşamları erken saatte yemek yiyemiyoruz, geç saatte yiyoruz hep. Çünkü dükkandan geç iniyoruz, başka da hiçbir şeyimiz geri plana kalmıyor”.	Ev içi sorumlulukların yeterince iyi organize edilememesinden,
Ant3	“Çalışıyor olduğum için zaman darlığı var bir tek. Çalışıyor olduğum için yemek yememizde sıkıntı var. Yani o yemek programlamak çok zor. Yani bazen işte atlıyoruz, haftada bir, iki gün, üç gün kaliteli yemekle beslenebiliyorsak geri kalan günlerde idare ediyoruz. Ev işleri, alışveriş, yemek bunlar benim temel sorumluluklarım. Ya tabi eşim de yardımcı oluyor, şimdi tek başıma hepsini aynı anda şey yapamam ama işim kadar, işim çok önemli ama evime de zaman ayırıyorum. Kendimden gerekirse feragat ediyorum, kendime ayırdığım zamandan da feragat ediyorum ama eve mutlaka bir zaman ayırıyorum. Öncelikle işim, sonra ailem, sonra ben gibi bir sıralama oluyor maalesef”.	aksamasından kaynaklanan sorunlar
Ant4	“Çalışıyor olduğunuz için aile yaşantınızda çok zorlanıyorsunuz. Çok daha fazla yoruluyorsunuz. Çünkü daha erken hayata başlamak zorunda kalıyorsunuz, yemeğinizi, planınızı, evinizi ona göre organize etmeniz lazım. Bir eşsiniz, aynı zamanda annesiniz, aynı zamanda o evin hanımısınız yani size eklenen görevler esasında çalışan anne için çok daha fazla zor ve daha fazla görev bekleniyor”.	
Bur4	“Çalışıyor olduğum için tabi mutlaka burada dezavantajlar var. Eve gidince yemek hazır olmuyor, eve erken de gidemiyorum. Hele esnaflık	

	<i>başladıktan sonra. Saat dokuz, dokuz buçukta eve gidiyorum, saat on buçuk, on birde yemek yiyoruz. Tabi bu birazcık bir gün olmasa bir gün hafif bir ses çıkarma evde olabiliyor. Rahatsızlık yaratıyor”.</i>	
Bur5	<i>“Kendi işimin sahibi olmam eşimin hiç hoşuna gitmiyor. Saat olayı var. İşte akşam yemeği hazır olsun istiyor. Ben buradan çıkamıyorum, o anlamda sorun yaşıyoruz ve hatta sağlık sorunlarımız da ortaya çıkınca balıklama atladı biz burayı kapatalım, devret. Ama bana burası terapi oluyor, evde otursam yapabileceğim bir şey yok”.</i>	
Isp2	<i>“Bizim saatlerimiz zor, uzun saatler. Tabi biz mecburen parçalanmış bir aile olduğumuz için çok fazla etkilemiyor. Çünkü normal bir aile yaşantımız yok. Hani belli saatlerde evde olalım, ortak yemek yiyelim, hafta sonunu da birlikte geçirelim. Bizim maalesef öyle bir lüksümüz yok”.</i>	
Isp10	<i>“Bütün gün akşam dokuz kadar işyerimdeyim. Ona rağmen gecelerimi ev için kullanıyorum. Şimdi evin bayanı olunca her şey size bakıyor. İster istemez çünkü çocuklar, eş, evin düzeni. Yapabiliyorsunuz düzenli, disiplinli olduktan sonra her şey üstesinden gelebiliyorsunuz.”.</i>	
Ant2	<i>“Çalışıyor olmam aile yaşamımı zorluyor. Yani çocukların her türlü ihtiyacına koşamıyorsunuz, her zaman yanında bulunamıyorsunuz öyle söyleyeyim”.</i>	Çocuklara yeteri kadar zaman ayrılmamasının yarattığı vicdani rahatsızlık, annelik rolünü ihmal ettiği düşüncesi
Ant5	<i>“Eşim de çalıştığı için ben de çalışıyorum, beraber mesai aslında yıllarca böyle bir hayat olduğu için biz böyle alıştık, bize tuhaf gelmiyor ama mesela benim büyük kızım bana şimdi şimdi diyor “Sen erken çık işten hep gezelim seninle” diyor. “Beraber yemek yiyelim”. Anne hep boş kalsın istiyor. “Bir gün de ben okuldan geldiğim zaman sen bizi karşıla” diyor. Halbuki okuldan babasının işyerine geliyorlar, oradan da buraya. Zaten aslında ben karşılıyorum ama evden karşılama istiyorlar. Ben yine onlara kekini yapıyorum, şeyini yapıyorum ama evde, bazen de ben gidiyorum onları evde karşılıyorum. Yani biraz büyüyünce geçecek sanıyorum”.</i>	

Ant10	<i>“Çalışıyor olduğum için evle ilgili zorluklar yaşıyorum tabii. Kızım da şunu çok yaşamıştı mesela daha küçükken “anne ne olur evde kalalım, anne ne olur bir gün evde kalalım” hani gezmeye gitmeyi istemeyen bir çocuk vardı çünkü sürekli dışarda olan bir çocuktan bunu yaşadık. Bu zorluğu aşmak için bazı zamanlar ayırdık ona, işten fedakarlık ederek hani eşimle bunu paylaştık dönem dönem onu yaptık. Daha öncesinde mesela pazarları hep çalışıyordum, pazarlarımı bir dönem hep aileme ayırdım”.</i>	
Isp5	<i>“Yaşadığım zorluklar bazen çocuklar hasta olduğu zaman, anneye ihtiyaçları olduğu zaman, işte yoğun bir günümse, yoğun bir dönemimse işte o zaman zorluk yaşıyorsun yani. Evle iş arasını tercih etmek”.</i>	

Kadın girişimciler için girişimcilik süreci her anlamda güçlenmeyi beraberinde getirirse de kadınlar tamamen kendileriyle ilişkili olarak tanımladıkları rollerden kopmamaktadır. Öyle ki, kadınlar girişimcilik sürecinin aile yaşamları üzerine olan etkileri sorulduğunda, durumu sorunlar üzerinde tanımlamaktadır. Ağırlıklı olarak öne çıkan iki sorun alanı bulunmaktadır. Bunlardan ilki; ev içi sorumlulukların yeterince iyi organize edilememesinden, aksamasından kaynaklanan sorunlardır. Bu durum zaman zaman eşle çatışmalara, kadınlarında kendilerinden zaman ya da enerji olarak fedakarlık ederek yaşamalarına yol açmaktadır. İkinci soru alanı ise, çocuk bakımının düzenlenmesi ile ilgilidir. Görüşülen kadınlar çocuklarına yeteri kadar zaman ayıramadıklarından ve annelik rolünü ihmal ettiklerini düşündüklerinden dolayı vicdani bir rahatsızlık duymaktadır. Kadınların çocukları ile ilgili olarak tanımladıkları sorunlar çocukların bakımı ile ilgili fiziksel sorunlar olmayıp daha çok duygusal sorunlardır. Kadınların ifade ettiği değişmeyen toplumsal cinsiyet rolleri **“Ataerkil Pranga”** ya karşılık gelmektedir.

İş Yaşamı ve Ev İçi Sorumlulukları Uyumlaştırma Stratejileri		
Gör. Kodu	Cümle/Cümler	Yorum/Açıklama
Ant2	<i>“Kızım ile beraber yürütmeye çalışıyoruz”.</i>	Eş ve çocuklardan ev işlerinin organize edilmesinde destek alınması
Bur1	<i>“Kızım yapar, yerine göre eşim yardımcı olur. Çalışıyor olmam beni hiç etkilemiyor. Ben memnunum yani mesela yani erkenden kalkarım, işlerimi yaparım, akşam olunca da hani tabii mutlaka bazı sıkıntılar oluyor da ama güzel bir duygu. Evde oturan da işi bitiremez ama çalışan işi bitirir çıkar. Neden? Çalışan sorumlu olduğu için ona göre düzenli oluyorsun yani, daha planlı oluyorsun”.</i>	
Ant6	<i>“Eşimle paylaşıyoruz sorumlulukların hepsini”.</i>	
Bur3	<i>“Ev içi sorumluluklar benim ve eşimin üzerinde. Eşim de var bu işin içinde sadece ben değil. Alışverişi eşim yapar yani, alınacakları o yapar. Başka yani ne diyeyim size yemek, temizlik onları arada bir yapar. Yani ben rahatsız olduğum zaman, çok yorulduğum zaman öyle yapar”.</i>	
Bur10	<i>“Çalışıyor olduğum için aile düzenimiz yani olumsuz etkilenmiyor, yani belki de eşimin desteğinden kaynaklanan bir şey yani çocuklarım da destek ama yok olumsuz etkilenmiyor”.</i>	
Ant4	<i>“Haftada bir gün gelen temizlik yardımcım var”.</i>	Dışardan alınan profesyonel destek
Ant8	<i>“Zaten iş yerinde yardımcım yemek yaptığı için evde yemek sorunu yok. Ayda bir kez kadın gelip evi temizliyor, evde çok bulunmadığım için kirlilik olayı da olmuyor, dağıtan yok. Galiba boşanmış olmak ve iş kadını olmanın en güzel yanı evinin dağılmaması, o yüzden</i>	

	<i>sorumluluklar azalıyor”.</i>	
Ant10	<i>“Ev içi sorumluluklar hiçbirimize ait değil, biz yapmıyoruz çünkü. Yardımcım var, haftada bir gün geliyor, biz evde yaşamadığımız için o yetiyor bize. İşyerimizde biz kendi yemeğimizi yapıyoruz, orda yapan bir bayanımız var o yüzden sıkıntı olmuyor. Eşim benim akşam yemek yemeyi çok sevmiyor, ya dışarda yiyoruz ya da aperatif bir şeyleri yemeyi çok sever bu şekilde çözümlüyoruz”.</i>	
Bur2	<i>“Temizlikte de haftada bir yardımcı alıyorum, bu bize yeterli oluyor. Yine yemeğimi genel haftanın kalan günlerinde yemeğimi, temizliğimi yine kendim yapıyorum. Eşim yardımcı olur yerine göre. Düzenli olarak yardımcı alıyorum o yüzden zorlayan bir şey olmuyor”.</i>	
Bur8	<i>“Benim ofisim yüz otuz metre karedir ve genelde hep böyle büyük ofisler tutmuşumdur ve alt katta tutmadım çünkü benim için birinci öncelik çocuklarım ve ailem. Ben onları hiçbir zaman ihmal etmeyi düşünmediğim için zaten bu işe başladım ve çocuklarım burada yemeklerini yediririm, derslerine yine vakit buldukça yardımcı olurum çünkü hep onları ben gözlemlemek isterim, eve göndermem veya bir bakıcıya ya da herhangi birisine emanet etmek istemediğim için böyle bir ortamda çalışıyorum zaten. Ev işleri için genelde yardımcı alıyorum ama yemeğimi kimseye yaptırmam genelde kendim yaparım. Genelde haftada ya da on beşte bir yardımcı alıyorum eve. Çalışıyor olduğum için aile yaşamımın olumsuz etkilendiğini düşünmüyorum çünkü dediğim gibi ben gerektiği zaman onlara gerekli ilgiyi veriyorum veya onların her şeyini eksik etmemeye çalışıyorum çünkü çok sık mesela seyahatlerim oluyor şehir dışına oraya buraya. O zaman da onların her şeylerini hazırlarım mesela çamaşırları mıdır bir hafta</i>	<i>İç içe geçen iş kadını ve annelik rolleri için üretilen çözüm</i>

	<i>gideceksem bir hafta hepsinin çamaşırlarını, giyeceklerini ayarlar giderim. Yemek hepsini planlayıp giderim, çok ihmal ettiğimi zannetmiyorum yani. Aile yaşantımı ve çalışma yaşantımı planlı olarak dengeliyorum”.</i>	
--	---	--

İş yaşamı ve aile yaşamını dengede tutmak isteyen kadın girişimci için birtakım uyumlaştırma stratejileri devreye girmektedir. Kadınların uyguladıkları üç temel strateji bulunmaktadır. Birincisinde, eş ve çocuklardan ev işlerinin organize edilmesinde destek alınması söz konusudur. İkincisinde, yemek ve temizlik hizmetlerinde profesyonel destek alınmasıdır. Bu iki stratejide kadın, ev içi sorumlulukları paylaşarak iş ve aile yaşamını dengelemeye çalışmaktadır. Üçüncü strateji de ise, evin işe göre değil, işin eve göre düzenlenmesi söz konusudur. Bu stratejide kadın annelik rolünün gerektirdiği sorumluluklarını iş yerinde yerine getirmekte, iş kadını ve annelik rolleri iç içe geçirilerek uyumlaştırma yapılmaya çalışılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadınların istihdama katılımını artırma hem ulusal kalkınma, hem de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama bakımından kritik önem taşımaktadır. Bu bağlamda kadın girişimciliği Türkiye’de kadın istihdamını artırmanın bir yolu olarak halen önemini korumaktadır. Bu konuda Türkiye’deki yasal düzenlemeler ve destekler farklı düzlemlerde de olsa devam etmektedir. Ancak Türkiye’nin kadın girişimciliğini geliştirme ve kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet boyutunu anlama konusunda yeterli bir toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısına sahip olmadığı da bir gerçektir. Bu çalışma kadın girişimcilik potansiyeli yüksek bölgelerden biri olan Batı Akdeniz Bölgesinde yürütülmüştür. Çalışma kapsamında 30 başarılı kadın girişimciyle görüşülmüştür. Çalışmanın verileri Türkiye’de kadın girişimciliği bakımından potansiyel taşıyan bir bölge olmasına rağmen sorunların halen devam ettiği ve bu konudaki çalışmaların önemli olduğunu göstermektedir.

Batı Akdeniz Bölgesinin kadın girişimciler bakımından potansiyel oluşturmasının birden çok nedeni vardır. Birincisi ekonomik alanda kadın girişimciliğinin en önemli tartışma alanlarından birisi kadın girişimcilerin risk alma düzeyinin düşük olmasıdır. Risk alma ve başarılı girişimci olma birbirini besleyen iki olgudur. Bu çalışmada başarılı girişimci olmaları nedeniyle görüşülenlerin %90’ı işleriyle ilgili risk aldıklarını ifade etmektedirler. Risk alma konusunda Batı Akdeniz Bölgesi kadın girişimcileri ülke ortalamasının çok üstünde bir orana sahiptir. İkinci neden ise kadın girişimcilerin sosyo demografik özelliklerinin girişimciliği toplumsal cinsiyet temelinde kadınlar için destekleyici özellikler taşımasıdır. Görüşülen kadın girişimcilerin ve eşlerinin eğitim seviyeleri oldukça yüksektir. Eğitim seviyesinin yüksek olması kadınların istihdama katılımları ve istihdam içinde kalmaları üzerinde doğrudan etkilidir. Görüşülen kadın girişimcilerin eğitim profilleri incelendiğinde %80’inin lise ve üstü eğitime sahip olduğu görülmektedir. Bu oran UNESCO İstatistik Enstitüsünün (2013) verilerine göre Türkiye’de %21, OECD ülkelerinde ise, %66’dır.

Üçüncü olarak görüşülen kadın girişimcilerin %93’ü daha önce iş deneyimi olan kadınlardır ve %73,3’ünün girişimcilikten önceki iş deneyimi 5 yılın üstündedir. Bu da

kadınların girişimciliğe başlamalarını kolaylaştıran bir etken olarak öne çıkmaktadır. Dördüncü olarak bölgedeki kadın girişimcilerin girişimciliğe başlamasında çekme faktörleri daha önde gelmektedir. Literatüre bakıldığında kadınlar girişimciliğe daha çok itme faktörleriyle başlamaktadır. Beşincisi ise, bölgedeki kentlerin kadın girişimciliğini özendirir ve destekler nitelikte olmasıdır. Kadın girişimcilerin yaşadıkları kentle ilgili olarak sorunsallaştırdığı alanlar çoğunlukla toplumsal cinsiyet temelli olmayıp, kentin coğrafi konumundan kaynaklı yalnız kadın girişimciliğine özgü olmayan alanlardır. Özellikle Isparta'da yaşayan kadın girişimciler kentteki meslek örgütlerinin kadın girişimcilerin faaliyetlerini destekler nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Altıncı olarak görüşülen kadın girişimcilerin işletmelerinin büyük çoğunluğu 10 yıldan fazla süredir faaliyet göstermektedir. Türkiye'de işletmelerin %80'inin beşinci yıla ulaşamadığı (Fırat,2007) bilgisi göz önüne alındığında görüşülen kadın girişimcilerin %60'ının bu kritik eşiği geçtiği şeklinde yorumlanabilir.

Son olarak bu çalışmanın en önemli bulgularından birisi görüşülen kadınların yaş ortalaması Türkiye ortalamasının üstündedir. Başarılı olarak tanımlanan kadın girişimcilerin yaş ortalaması 40-49 aralığındadır. Ancak girişimciliğe başlama yaşları dikkate alındığında başarılı kadın girişimcilerin girişimciliğe başlama yaşları 32-33 aralığında olup, %73,3'ünün 5 yıldan fazla ücretli olarak bir işte çalıştıktan sonra işini kurması, kadınların girişimciliğe başlama yaşını yukarıya çekmektedir. Bu nedenle başarılı kadın girişimcilerin girişimciliğe başlama yaşları 20'li yaşların sonu olarak gerçekleşmektedir. Bu nedenle girişimciliğe başlama yaşları bağlamında görüşülen kadın girişimcilerin yaşları Türkiye ortalamasının altında olup erkeklerin girişimciliğe başlama yaşları ile örtüşmektedir. Kadın girişimcilerin girişimciliğe başlama yaşları 35 ile 45 yaş arasında değişirken, erkek girişimciler genellikle 25 ile 35 yaş arasında girişimciliğe başlamaktadırlar (Reynolds, 2002). Kadın girişimciliği yaşının 20'li yaşların sonu olması bölgenin dinamiklerinin kadın girişimciliğini destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

Görüşülen kadınlar girişimci olmalarıyla birlikte bireysel anlamda güçlenmişlerdir. Bireysel güçlenmeyle kadınlar, girişimcilik süreci ile birlikte hem aile içerisinde hem de toplum içerisinde ikincil ve ezilen statüsünden kurtulduklarına, başkaları ile birlikte tanımlanmaktan çıkarak kendi başına bir birey olarak tanımlandıklarına dikkat

çekmişlerdir. Görüşülen kadınlar girişimcilik süreci ile birlikte kendilerinin tanınan, saygı gösterilen, önemsenen bir statüye yükseldiklerini ifade etmişlerdir. Başarılı girişimci olmanın güçlenmeye olan etkisinde en öne çıkan nokta özgüven kazanmaya ilişkin vurgudur. Birey olarak farkındalığın artması, aile içinde ikincil ve ezilen statüsünden kurtularak birey olmak özellikle eşin gözünde önemli bir statüye yükselmek kadınların ekonomik gelir getirmesi ile birlikte oluşmaktadır. Bu durum kadınların içinde bulunduğu patriyarkal pazarlığın tamamen yok olmasa bile aşınması anlamına gelmektedir. Ekonomik özerklik kadınların gerek aile ile ilgili kararlarda gerekse ekonomik kararlarda daha çok katılım ve kontrolü anlamına gelmektedir Kadınların girişimcilik süreciyle birlikte refah ve maddi olan ya da olmayan kaynaklara erişimleri ve bu kaynaklar üzerindeki kontrolleri artmaktadır. Ayrıca başarılı girişimci olmak kadınların toplum içindeki statülerini geleneksel kadınlık rollerinin ötesine taşıyarak “iş kadını” statüsüne yükseltmektedir. Bu bağlamda kadın girişimciler bireysel ve toplumsal alanda güçlenmektedir.

Görüşülen kadınlar için başarılı olmalarının altında yatan etkenler; hedeflerini belirlemek, çok çalışmak, sevdikleri işi yapmak, aile içinde mutlu ve huzurlu olmak, aile ve yakın çevrenin sağladığı destektir. Başarılı olmalarında kadın olmalarının da beş önemli etkisi vardır. Bunlardan birincisi, faaliyet gösterilen sektörlerin kadınlara hizmet vermesi ya da müşterilerinin kadın olmasıdır. İkincisi kadın olmanın daha iyi iletişim kurmalarını sağlaması ve bunun da işlerine olumlu olarak yansımalarıdır. Üçüncüsü kadınlık deneyimlerine ilişkin pratiklerin iş yaşamını kolaylaştırmasıdır. Dördüncüsü kadın girişimciler kadın olmalarından dolayı “kadın” gözüyle müşterilerine daha iyi hizmet verebilmektedirler. Beşincisi ise kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık politikaları nedeniyle bazı kurum ve kuruluşların kadın girişimciliğine fon ayırması ve kadın girişimciliğini ön plana çıkarmasıdır. Rowlands (1997) güçlenmenin bireysel, yakın ilişkilerde ve grup içinde farklı boyutlarıyla deneyimlendiğini belirtmiştir. Görüşülen kadınlar başarılı girişimci olmanın sonucu olarak toplum içinde güçlendiklerini ifade etmektedirler. Ancak kadınların kendilerini güçsüz hissettikleri temel alan ev içi sorumluluklardır. Başarılı girişimci kadın olsalarda eviçi işleri ataerkil bir pranga olarak omuzlarında durmaktadır. Kadının sorumlu olduğu ya da görüldüğü bir alan olan ev ve eviçi sorumluluklar ve işleri kadınlar yeterince iyi organize edemediklerine inanmaktadırlar.

Görüşülen girişimci kadınların güçlendiği ikinci alan ekonomik alandır. Girişimci kadınların önemli bir kısmı, %73,3'ü çalıştıkları sektörü erkek ağırlıklı olarak tanımlamaktadırlar ama hedef ve hizmet kitleleri kadınlardır. Bu girişimcilikte kadınların kadınsı alanlarda ve kadınlara hizmet üreten sektörlerde yoğunlaştıklarını göstermekle birlikte ekonomik yönden de kadınları güçlendirmektedir. Toksöz (2011) de, kadınların kalkınma perspektifi içinde gelir getirici istihdamda yer almasının, hane içindeki güç dengesini değiştirme potansiyeli taşıdığını belirtmiştir. Gelir elde etme ile birlikte kazanılan daha iyi yaşam koşulları, hiç kimseye sormadan harcama yapabilme, ihtiyaç sahiplerine destek olma kadınları güçlendirmektedir. Ev ve araba sahibi olma; Rowlands (1997)'ın kaynaklar üzerinde kontrol kazanma yoluyla yaşamda seçimleri belirleme ve değişimin yönünü etkileme olarak tanımladığı güçlenme ilişkisi bu çalışmada da doğrulanmaktadır. Bu çalışmada kadınların girişimciliği ekonomik güçlenmelerini artırırken, bireysel güçlenmelerine de olanak sağlamaktadır.

Kadın girişimcilerin kolektif güçlenmeleri, kolektif hareket ve organizasyonlarda yer almalarına bağlıdır. Literatürde kadın girişimcilerin mesleki örgütler ve sosyal ağlarının erkeklerden farklı olduğunu dikkat çekilmektedir. Kadınların formel faktörler ve bilgi kaynakları yerine daha çok aileleri, akraba ve arkadaşları gibi enformel kaynaklar ile daha yakın güven ilişkileri inşa ettikleri, hatta Aldrich ve arkadaşlarının (1986) da belirttiği gibi bu ilişkinin “iş, aile ve sosyal yaşam” alanlarını da kapsadığı görülmektedir. Bu çalışma kapsamında görüşülen Batı Akdeniz Bölgesi kadın girişimcilerinin de iş yaşantısında formel ağları kullanma ilişkisi, yani kolektif güçlenme oranı oldukça düşük çıkmıştır. Araştırmada kolektif güçlenme oranı yaklaşık %17'dir. Özellikle meslek örgütlerinin faaliyetlerine aktif olarak katılan görüşülenler; sektörlerinde gelişme sağlamak, temsil haklarını kullanmak, yeni sosyal ağlar kurarak bundan kendi gelişimleri için fayda sağlamak olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kadınların %87'sinin kolektif güçlenmeleri zayıftır. Kadın girişimciler işyerinde yalnız çalışmaları, yani küçük girişimci olmaları ve örgütlenmenin girişimciliği geliştirmeye olan inançlarının zayıf olması gibi nedenlerle mesleki örgütlenmeler içinde yer almamaktadır. Benzer olarak görüşülen kadın girişimcilerin sosyo kültürel faaliyetlerinin % 66,7'si enformel nitelikte aile odaklı olarak sürmektedir. Dolayısıyla kadın girişimcilerin kolektif güçlenme ilişkileri bu çalışma örneklemini kapsamında hem enformel niteliktedir, hem de iş ve sosyal ilişkileri de aile odaklıdır.

Başarılı kadın girişimciler girişimcilikte başarılı olmalarını klasik aile ilişkileri ile açıklamakta, eş ve ailenin desteğinin bu bağlamda önemli olduğunu belirtmektedirler. Görüşülen kadın girişimcilerin %80'i evli ve çocukludur. Büyük bir çoğunluğunun da eğitim çağında çocuğunun/çocuklarının olduğunu görülmektedir. Kadınların sahip olduğu çocuk sayısı iki ve üç arasında yoğunlaşmaktadır ve eğitim çağında çocuğu olan kadın girişimcilerin oranı yüksektir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında görüşülen kadınlar çocuk ve çocuk alanına ilişkin hiçbir sorunu gündeme getirmemiştir. Bunun iki farklı nedeni vardır. Birincisi görüşülen kadınların yaş aralığının 40-49 olması nedeniyle çocuklarını büyütmiş olması, çocuk bakımının onlar için yakın bir sorun olmaktan çıktığını göstermektedir. İkincisi görüşülen kadınların başarılı girişimciler olmasından dolayı çocuk bakım maliyetinin onlar için sorun oluşturmaması ve kurumsal çocuk bakım hizmetlerinden yararlanabiliyor olmalarıdır. Ancak geleneksel annelik rolünün toplumsal algılanış biçimi ve ev dışında çalışıyor olmanın çelişkileriyle kadınlar, çocuklarıyla yeterince ilgilenemediklerine dikkat çekmişlerdir. Bu bağlamda başarılı kadın girişimcilerin güçlenme olarak nitelendirdikleri değişimlerin yeterli olmadığı ve aile içinde toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürerek toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada yetersiz kaldığı görülmektedir.

Girişimci kadınların kazanmış olduğu iş kadını statüsü, kendileri tarafından da anahtar statü olarak tanımlanan annelik ve eş statülerinin önüne geçememektedir. Kadınlar güçlendiklerini iddia etmelerine rağmen kendileri için tanımladıkları toplumsal cinsiyet rollerinden kopamamaktadırlar. Özellikle annelik statüsünü önemsemekte ve annelik rollerini yeterince yerine getirememekten dolayı rahatsızlık duymaktadırlar. Bu rahatsızlık çocukların bakım gereksinimleri ile ilgili olmayıp duygusal anlamdadır. Kadınların bireysel, ekonomik ve toplum içinde güçlenmelerinin yansımaları daha çok kamusal alanla sınırlı kalmakta, özel alanda dönüştürücü etkiye sahip olmamakta ve başarılı girişimci olmaları eviçi toplumsal cinsiyet rollerini aşındırır da tamamen yok etmemektedir. Ancak bu feminist perspektiften ele alındığında kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdiklerini ve toplumsal cinsiyet bakış açısında farkındalıklarının düşük olduğunu göstermektedir.

Kadın girişimciler çoğunlukla eviçi geleneksel rol ve sorumlulukları benimsemekte ya da Parsons'ın yapısal işlevselci teorisinde olduğu gibi aile içi ilişki ve

sorumluluklarında gerilim yaratmadan kadınsı alanları ve kaygıları taşımaktadırlar. Bu nedenle kadın girişimcilerle yapılan görüşmelerde kadınların girişimci olmalarına karşın geleneksel rollerini başarılı bir biçimde yerine getirmeye çalıştıkları, çocuk büyütmeyle ilişkin sorunlara ve süreçlere vurgu yapmadıkları dikkate alındığında, girişimci kadınlar için özel alandaki en önemli sorun çocuklara yönelik ilgi eksikliği olarak ortaya çıkmaktadır.

Görüşülen kadın girişimciler işyerleri için istihdam edecekleri kişileri seçerken kadın çalışanların performanslarının geleneksel eviçi sorumluluklarından dolayı düşük olacağı kaygısıyla hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Kadınlar toplumsal cinsiyet farklılıklarının düşük olması nedeniyle istihdam edecekleri kişiler konusunda kendi yaşamlarında kurtulmaya çalıştıkları ataerkil prangaya tutunmaktadır. Benzer biçimde görüşülen kadınlar girişimciliğe başlama sürecinde kendilerini engellemeye çalışanların da çoğunlukla kadın olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda hem girişimci kadınların, hem de toplumdaki diğer kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsediği ve diğer kadınlar için bir cam tavan oluşturduğu görülmektedir.

Kadınların hem genel istihdam içinde hem de girişimcilik faaliyetlerinde sayılarının artması ulusal kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve kadın girişimci sayısının artırılabilmesi için şunlar önerilebilir:

1. Kadınların çalışma yaşamında güvenceli ve sürekli bir yer edinmesi, iyi çalışma koşulları ve yeterli gelir sağlayan işlere sahip olması için girişimciliğin geliştirilmesine yönelik politikalar oluşturulmalıdır.
2. Kadınların girişimciliğe başlamasının önünde engel oluşturan çocuk ve yaşlı bakımı gibi sorumluluklar için devlet tarafından çözüm üretilmeli, çocuk ve yaşlı bakımevleri ve kreşler açılarak bu sorumluluklar kadınların üzerinden alınmalıdır. Bakım hizmetleri tüm bireyler için ücretsiz olmalıdır.
3. Doğum nedeniyle işe ara vermek zorunda kalan kadınların işletmeleri için destek mekanizmaları oluşturulmalı, bu dönemde vergi ve diğer ticari yükümlülüklerin askıya alınmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

4. Çalışan kadınlara ödenmesi planlanan çocuk bakım yardımı yasa önerisi yaşama geçirilmeli, çalışan kadınlar çocuk bakımı için kendileri çözüm üretmek zorunda kalmamalıdır.
5. Girişimciliğe başlamak isteyen kadınlar için danışmanlık kurumları oluşturulmalı ve bu kurumlar kadınların kolaylıkla ulaşabileceği şekilde organize olmalıdır.
6. Girişimcilik için gerekli finansal desteğin sağlanması teminat gösterme gibi yerine getirilmesi zor olan koşullar içermemelidir. Bankacılık sisteminin kadın girişimliği için özel koşulları sağlayacak biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.
7. Kadın girişimciliğini geliştirmek için vergi muafiyeti gibi mali düzenlemeler yapılmalı, kadınlar için geçerli olan pozitif ayrımcılıklardan erkeklerin yararlanmasının önüne geçecek resmi düzenleme ve kontrol mekanizmaları oluşturulmalıdır.
8. KOSGEB gibi kuruluşlar için kadın girişimciliğini yalnızca imalat sektöründe değil tüm sektörlerde destekleyecek düzenlemeler yapılmalıdır.
9. Kadın girişimcilerin bağlı oldukları mesleki örgütler içerisinde yer alan Kadın Girişimciler Kurulları gibi yapılanmalar desteklenmeli, faaliyetlerinin sürdürülebilir olması için finansal ve toplumsal destekler artırılmalıdır.
10. Meslek örgütlerindeki erkek hegemonyasına son verecek düzenlemeler yapılmalı, meslek örgütlerinin yönetiminde kadın kotaları oluşturulmalıdır.
11. Kadınları girişimcilik sürecinde engelleyen toplumsal kalıp yargıların ortadan kaldırılması için kamuoyunu bilinçlendirecek kampanya ve projeler üretilmelidir.

Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının geliştirilmesi ve kadınların istihdama kazandırılması için eğitimin sistemi eğitimin tüm aşamalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini toplumun tüm alanlarına yaymak için programlar geliştirmelidir. Bu doğrultuda ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerinin temsili kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak değiştirilmelidir. Ayrıca kız çocukların örgün eğitimde kalması sağlanmalıdır. Örgün eğitim sürecinde, özellikle meslek liselerine önem verilmeli, eğitim sürecinde kadınları girişimciliğe hazırlayacak bilgi ve beceriler kazandırılması için düzenlemeler

yapılmalıdır. Son olarak medyada başarılı girişimci kadın figürleri geliştirilmeli ve bunların temsili toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya özendirir nitelikte olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acker, J.(1989). The Problem With Patriarchy. Sociology Vol. 23, No. 2 (May 1989) , pp. 235-240 Published by: Sage Publications, Ltd. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/42853922>
- Aldrich, H. Zimmer C. (1986). "Entrepreneurship Through Social Networks," Sexton, D. L. Smilor, R.W. (eds.), The Art and Science of Entrepreneurship (Cambridge, Massachusetts: Ballinger Publishing Company): 3-24.
- Allport, G. W. (1935). Attitudes. in a Handbook of Social Psychology, (ed. C. Murchison.) Worcester, MA: Clark University Press.
- Atkinson, R. (1998). The Life Story Interview. London: Sage Publications.
- Baron, R. A. (1998).Cognitive Mechanismsin Entrepreneurship; Why and When Entrepreneurs Think Differently Than Other People, Journal Business Venturing, Vol,13, 275.
- Barron, R.D. &Norris, G.M. (1991). Sexual Divisions and the Dual Labour Market. MacMillan. London.
- Batliwala, S. (1994). The Meaning of Women's Empowerment: New Concepts from Action.
- Becker, Gary S. (1964). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis.Columbia University Press. New York.
- Bedük, A. (2005) Türkiye'de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi ISSN:1304-0278 Bahar 2005 C.3 S.12 (106-117) www.e-sosder.com
- Berber, M. (2011). İktisadi Büyüme ve Kalkınma. Seçkin Yayıncılık.
- Berkday, F. (2009). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2312 Açık Öğretim Fakültesi Yayını No:1309. Sf:2-23 Eskişehir.

- Bilgin, N. (2003). Sosyal Psikoloji Sözlüğü. Bağlam Yayınları. İstanbul.
- Bilton, T. ve diğ. (2008). Sosyoloji. Siyasal Basın Yayın Dağıtım. Ankara.
- Birly, S. (1989). Female Entrepreneurs: Are they really any different? Journal of Small Business Management. January Vol:1 No.1
- Boden, R.J. and Nucci, A.R. (2000). On the survival prospects of men's and women's new business ventures. Journal of Business Venturing. 15(4), 347-362.
- Bourdieu, P. (1972). Outline of a Theory and Practice Cambridge University Press. Translated by Nice, R. Cambridge (1977).
- Bradley R. S. and Philip E. C.. Entrepreneurial Origins: A Longitudinal Inquiry Economic Inquiry Volume 35, Issue 3, pages 523–531, July 199.
- Bridge, S. O'Neill, K. Cromie, S. (1998). Understanding Enterprise, Entrepreneurship and Small Business. MacMillan.
- Bulow, L.H. and Summers, J.A. (1985). A Theory Of Dual Labor Markets With Application To Industrial Policy, Discrimination And Keynesian Unemployment. Working Paper No. 1666 National Bureau Of Economic Research. Cambridge. <https://faculty-gsb.stanford.edu>
- Byrd, M.J. and Megginson, L.C. (2000). Small Business Management. Irwin. McGraw-Hill. USA
- Can, Y. Karataş, A. (2007). Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği. Selçuk Üniversitesi Karamana İ.İ.B.F.Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı. ss: 251-261.
- Ceylan, T. (2011). Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2011 15 (1) ss: 89-104
- Clandinin, D.J. Connelly, F. M. (2000). Experience and Story in Qualitative Research. <http://www.jstor.org/stable/20716027>
- Cohen, L. & Mallon, M. (1999). The Transition From Organizational Employment To Portfolio Working: Preceptions of Boundarylessness, Work, Employment and Society. Cilt 13, Sayı 2, 340.

Coleman, J. (1988). "Social Capital in the Creation of Human Capital" American Journal of Sociology Supplement 94 pp:95-120

Coleman, J. (1990). Foundations of Social Theory. Cambridge: Harvard University Press.

Connell, R. W. (1987). Gender and power: Society, the person and sexual politics. John Wiley & Sons.

Connell, R.W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Connell, R. W. Messerschmidt, J. W.(2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept Gender & Society, Vol. 19 No. 6, December 2005 829-859
<http://gas.sagepub.com/cgi/content/abstract/19/6/829> Erişim Tarihi: 22.04.2015

Çakıcı, A. (2003). Mersin'deki Kadın Girişimcilerin İş Kurma Öyküsü Ve İş Kuracak Kadınlara Önerileri. XI. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri kitabı. 22-24 Mayıs 2003, Afyon, ss.59-71

Çakıcı, A. (2006). Mersin'deki Kadın Girişimcilerin İş Yaşamını Etkileyen Faktörler. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 8. Sayı 4.

Çelebi, N. (1993). Kadın Girişimciliğini Özendirme ve Destekleme Konusunda Politikalar". Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli Bildiriler ve Tartışmalar. KSGM Eğitim Serisi, Yayın No:74 ss:35-42

Çelebi, N. Sallan, S. (1997). Turizm Sektöründe Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler. Türk Tarih Kurumu Basımevi. T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Ankara.

Çelik, C. Özdevecioğlu, M. (2001). Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma. 1. Orta Anadolu Kongresi Ss:487-498, Nevşehir

Çetindamar, D. (2002). Türkiye'de Girişimcilik. TÜSİAD. İstanbul.
<http://www.tusiad.org.tr/FileArchive/girisimcilik.pdf> Erişim Tarihi: 13.07.2014

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. Toplum ve Bilim Dergisi 86. Güz 2000.

Dedeoğlu, S. a(2009). EŖitlik mi, Ayrımcılık mı? Cinsiyet EŖitliđi Politikaları, Kadın İstihdamı ve İstihdam DıŖılık. alıŖma ve Toplum 2009/2 Sayı:21 ss:41-54

Dedeoğlu, S. b(2009). Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet EŖitliđi ve Kadın İstihdamı. alıŖma ve Toplum, 2009/2.

Dedeoğlu, S. (2012). Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın. İletifim Yayınları. İstanbul

Dedeoğlu, S. (2014). Türkiye’de Kadın İŖgc Profili ve İstatistiklerinin Analizi. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Duygu Matbaacılık. Ankara.

Delphy, C. (1970). BaŖ DŖman Patriyarkanın Ekonomi Politiği. Saff Yayıncılık. İstanbul, 1999.

Delmar, F. (2003). Women Entrepreneurship: Assessing Data Availability and Future Needs. Workshop on Improving Statistics on SMEs and Entrepreneurship to be held at OECD Headquarters, Paris.

Doeringer, P. B. and Piore, M. J. (1971). Internal Labor Markets and Manpower Analysis. Lexington, Mass. Heath.

Doğan, İsmail (2002). Sosyoloji. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Duerst-Lahti, G. Kelly, R.M. (1995). Gender Power, Leadership, and Governance. The University of Michigan Press. USA.

Du Rietz, A. & Henrekson, M. (2000). Testing the Female Underperformance Hypothesis. Small Business Economics, 14:1, 2000. Pages:1-10.

Ecevit, Y. (1993). Kadın GiriŖimciliđin YaygınlaŖmasına Yönelik Bir Model nerisi, Kadını GiriŖimciliđe zendirme ve Destekleme Paneli Bildiriler ve Tartifmalar, KSGM Eğitim Serisi, Yayın No:74 ss.15-34.

Ecevit, Y. (1995). Kentsel retim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değiflen Biçimleri. 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakif Açısından Kadınlar, Ŗirin Tekeli (der.) İletifim Yayınları, 3.Baskı, ss.117-128.

Ecevit, Y. (1996). Küçük İŖletme Sahibi Kadın GiriŖimciler AraŖtırması. KSGM için hazırlanan rapor.

Ecevit, Y. (2000). alıŖma YaŖamında Kadın Emeginin Kullanımı ve Kadın-Erkek EŖitliđi, Kadın Erkek EŖitliđine Doğru YryŖ Eğitimi, alıŖma YaŖamı ve Siyaset (Usage of Women Labour in Working Life and Gender Equity, Training Through Gender Equity, Working Life and Politics). TÜSİAD.

- Ecevit, Y. (2007). A Critical Approach to Women's Entrepreneurship in Turkey <http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/ankara/info/womenentr.pdf> (Erişim tarihi, 25.04.2015)
- Engels, F. (1884). Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni. Çev. Kenan Somer. Sol Yayınları. 2010.
- Erbay, R. ve Özden, M. (2013) İktisadi Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Yaklaşım. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi. No:3.
- Ercan, F. ve Özar, Ş. (2000). Emek piyasası teorileri ve Türkiye'de emek piyasası çalışmalarına eleştirel bir bakış. Toplum ve Bilim Dergisi. 86 Güz 2000 s:22-72
- Ercan, H. (2007). Youth Employment in Turkey. ILO. Ankara
- Ercan ve diğ. (2010) Kadınların İşgücüne Katılımını Berlileyen Etmenler ve İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları İçin Öneriler: Ankara, Gaziantep ve Konya Raporu ILO Ankara Ofisi Ocak 2010.
- Ertübe, N. Ö. (1993). "Türkiye'de Kadın Girişimciliği: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler" Türkiye'de Kadın Girişimcilik. der. Necla Arat. s:244-255.
- Eyüboğlu, D. (2003). Girişimciliğin Geliştirilmesi. MPM Yayınları. Ankara.
- Etherington, K. (2000). Narrative Approaches to Case Studies. University of Bristol <https://www.keele.ac.uk> Erişim Tarihi: 13.05.2015
- Ferguson, K. E. (1999). Patriarchy. In Tierney, Helen. Women's studies encyclopedia, Volume 2. Greenwood Publishing.
- Ferragina, E. (2010). Social Capital and Equality: Tocqueville's Legacy. "The Tocqueville Review, vol XXXI:73-98.
- Fırat, E. (2007). Şirketlerin Ömrü Daha da Kısılacak mı? <http://www.capital.com.tr/liderlik/sirketlerin-omru-daha-da-kisalacak-mi-haberdetay-4372> (Erişim tarihi: 16.06.2015)
- Fichter, J. (1994). Sosyoloji Nedir. Çev. Nilgün Çelebi, Attila Kitabevi. Ankara.
- Fielden, S.L. Davidson, M, J. (2010). International Research Handbook on Successful Women Entrepreneurs. Edward Elgar Publishing Inc. USA
- Firestone, S. (1971). The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution. Cape. London.

- Fischer, E.M., Reuber, A.R. & Dyke, L.S. (1993). A theoretical overview and extension of research on sex, gender, and entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 8, 151–168.
- Freidan, B. (1963). *The Feminine Mystique*. Victor Gollancz. London.
- Gehart D.R., Ratliff D.A., Lyle R.R. (2007). Qualitative Research in Family Therapy: A Substantive and Methodological Review *Journal of Marital and Family Therapy* Volume 27, Issue 2 p:261-274
- Green, F. J. (2010). Patriarchal Ideology of Motherhood. In O'Reilly, Andrea. *Encyclopedia of Motherhood*, Volume 1. SAGE. pp. 969.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları, 2008, İstanbul
- Gluck; S. B. Patai, D. (1991). *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. NY Routledge. New York.
- Gökakın, Z.Ö. (2000). Doksanlı Yılların Yeni Kahramanları: Türkiye'de Girişimci Kadın Profili. 8. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı. Nevşehir ss.109-123.
- Gönel,F.D. (2010). *Kalkınma Ekonomisi*, Efil Yayınevi, Ankara.
- Green, F. J. (2010). Patriarchal Ideology of Motherhood. In O'Reilly, Andrea. *Encyclopedia of Motherhood*. Volume 1. SAGE. pp. 969.
- Grin, F. (2001). English as Economic Value: Facts and Fallacies. *World Englishes*, Vol.20. No.1. pp.65-78
- Hancı, A. (2004). *Girişimcilikte Cinsiyet Faktörü ve Kadın Girişimciler Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Haziran, Sakarya Üniversitesi.
- Harding, S. Merrill B. Hintikka. (1983) *Discovering Reality: Feminist Perspectives on Epistemology, Metaphysics, Methodology, and Philosophy of Science*.
- Hisrich, R.D. and Brush, C. (1985). Women and Minority Entrepreneurs: A Competitive Analysis. *Frontiers of Entrepreneurship Research*. pp:566-587
- Hisrich, R.D. and Peters, M.P. (1989). *Entrepreneurship: Starting, developing and managing a new enterprise*. Homewood. IL. Irwin.
- Hisrich, R., et al. (1997). Performance in Entrepreneurial Ventures: Does Gender Matter? *Proceedings of the Babson-Kauffman Frontiers in Entrepreneurial Research Conference* Wellesley, MA: Babson College, pp. 238-255.

Hisrich, R.D., Öztürk, S.A. (1999). Women Entrepreneurs in a Developing Economy, The Journal of Management Development, Vol.18 No. 2, 1999, Sf. 114, 124. MCB University Press, 0262-1711.

Hisrich, R.D., Peters, M.P. (2002) Entrepreneurship McGraw-Hill Higher Education USA.

Holmes, M. (2007). What is Gender? Sociological Approaches. SAGE Publications Ltd.

Hughes, K. D. (2006). Does Motivation Matter? Women's Entrepreneurship and Economic Success. Paper Presented at the Annual Meetings of the American Sociological Association, Montreal & The Annual Meetings of the Academy of Management, Atlanta.

İlhan, S. (2005). Bazı Değişkenler Açısından Elazığ'da Girişimci Profili. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ, Cilt: 15, Sayı: 1.

İlkkaracan, İ. (1998) Kentli Kadınlar Ve Çalışma Yaşamı. Bilanço 98: 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler. Sf: 285-302. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul

İlkkaracan, İ. (2012). Feminist Politik İktisat ve Kurumsal İktisat Çerçevesinde Türkiye'de Kadın İstihdam Sorununa Farklı Bir Yaklaşım. Geçmişten Günümüze Kadın Emeği. Ankara Üniversitesi Yayınevi. ss:201-220

Kabeer, N. (1994). Reversed Realities: Gender Hierarchies in Development Thought Verso. London.

Kabeer, N. (1999). The Conditions and Consequences of Choice: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment. UNRISD Discussion Paper 108. United Nations Research Institute for Social Development, Geneva.

Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. Gender and Society, Vol.2, No.3. Special Issue to Honor Jessie Bernard (Sep., 1988) , pp. 274-290 Sage Publications <http://www.jstor.org/stable/190357> Erişim Tarihi: 20.02.2015

Katz, J.A., Williams, P.M. (1997). Gender, self-employment and weak-tie networking through formal organizations. Entrepreneurship & Regional Development: An International Journal Volume 9, Issue 3, 1997.

Knight, F.H. Risk, (1964). Uncertainty and Profit Reprints of Economic Classics. Augustus M. Kelley Bookseller. New York

Karagül, M., Masca, M. (2005). Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar 2005, 1. ss:37-52

Kelley, D.J. Brush, C.G. Greene, P.G. and Litovsky, Y. (2012) Global Entrepreneurship Monitor 2012 Women's Report Global Entrepreneurship Research Association <http://www.babson.edu/Academics/centers/blank-center/global-research/gem/Documents/GEM%202012%20Womens%20Report.pdf> Erişim Tarihi: 20.03.2015

Keskin, S. (2014). Türkiye'de Kadın Girişimcilerin Durumu. Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi Journal Of Entrepreneurship And Development. Volume 9 - Number 1 – Summer 2014.

Kutunis, R. (2003). Girişimcilikte Cinsiyet Faktörü: Kadın Girişimciler. 11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı. Afyon.

Kutunis R., Alparslan S. (2006). Girişimci ve Yönetici Kadınların Profilleri Farklı Mıdır?. Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 8/2 ss:139-153.

Kutunis, R., Bayraktaroğlu S. (2002). Female Entrepreneurs: Social Feminist Insights For Overcoming The Barriers. Stream19: Gender Perspectives and Management <http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2003/proceedings/gender/Kutunis.pdf> Erişim Tarihi: 10.02.2015

Kutunis, R., Hancı, A. (2004). Kadın Girişimcilerin Kişisel Özgürlük Algılamaları Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Osmangazi 2004 Ss: 457-464

Jacobs, J. (1961) The Death and Life of Great American Cities, Random House (1961)

Lagrange, R. M. (2005). Denetimli Bir Özgürleşme. Kadınların Tarihi. Çev. Ahmet Fethi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Cilt V. İstanbul, Mart 2005.

Lamphere, L., Rosaldo, M.Z. (1974). Women, Culture, and Society. Stanford University Press. Stanford, California.

Lavoie, D. (1985). A New Era for Female Entrepreneurship in the 80's. Journal of SmallBusiness. Canada. Winter. Volume 2, Issue 3 pp: 34-43.

Ljunggren, E., Kolvereid, L. (1996). New Business Formation: Does Gender Make a Difference?, *Women in Management Review*, Vol.1, No.4, 1996 pp: 3-12

Linton, R. (1936). *The Study of Man*. Appleton Century Company, Inc. New York.

Longwe, S. H. (1996). *Women's Empowerment Framework*. Training Workshop for Trainers in Women, Gender and Development, June 9-21, 1996. Programme Handbook, Royal Tropical Institute, The Netherlands.

Lorber, J. (1994). *Paradoxes of Gender*. New Heaven Co. Yale University Press. USA.

MacNeil, N. (2012) <http://www.forbes.com/sites/work-in-progress/2012/06/08/entrepreneurship-is-the-new-womens-movement/> Erişim tarihi: 29.04.2015

Mahajan, V. (2012). *Women Empowerment and Social Justice: A Socialist Feminist Social Work Approach 2012 International Conference on Humanity, History and Society*, Singapore.

Malhotra, A. et al. (2002). *Measuring Women's Empowerment as a Variable in International Development*. International Center for Research on Women and the Gender and Development Group of the World Bank.

Makal, A., Toksöz, G. (2012). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği*. Ankara Üniversitesi Yayınevi. Ankara

Makal, A. (2001) *Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler* <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/471/5419.pdf> Erişim Tarihi: 08.04.2015

Marshall, G. (1999). *Soyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınbay, Derya Kömürcü. Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara

Mies, M. (1983). *Towards a methodology for feminist research*. In Gloria Bowles & Renate Duelli Klein (Eds.). *Theories of women's studies*. Routledge and Kegan Paul. London. pp.117-140

Monkman, K. (1998). *Training Women for Change and: An encyclopedia of contemporary issues*. Garland. New York.

Moore, D.P., Buttner, E.H. (1999). *Women Entrepreneurs: Moving Beyond the Glass Ceiling*. Vol. 24. No. 3. Jul. 1999. pp:585-589

Moore, D.P. (2000). Careerpreneurs: Lessons from Leading Women Entrepreneurs on Building a Career without Boundaries. Davies-Black Publishing. California

Mortan, K., Cüceloğlu Ö., Alpaslan, T. (2001). Türkiye’de Girişimcilikle İlgili Sorunlar ve Çözümler. TÜSİAD Yayınları. Ankara.

Moser, C. (1993). Gender Planning and Development: Theory, Practice and Training Routledge. USA.

Moser, C. (1999). Mainstreaming Gender and Development in the World Bank: Progress and Recommendations. The World Bank Washington D.C.

Narin, M., Marşap A., Gürol M.A., (2006). Global Kadın Girişimciliğinin Maksimizasyonunu Hedefleme: Uluslararası Arenada Örgütlenme ve Ağ Oluşturma. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 8 /1. ss: 65-78.

Nayır Zamantılı, D. (2008). İşi ve Ailesi Arasındaki Kadın: Tekstil ve Bilgi İşlem Girişimcilerinin Rol Çatışmasına Getirdikleri Çözüm Stratejileri. Ege Akademik Bakış. 8 /2 ss: 631-650.

Nelson; R. R., Winter, S.G. (1982). An Evolutionary Theory of Economic Change. The Belknap Press of Harvard University Press. USA

OECD. (1997). Conference on Women Entrepreneurs in Small and Medium Enterprises: A Major Force in Innovation and job Creation. Paris, 16-18 April 1997. <http://oecd.org/DSTIsti/industry/act/almoro.htm> (Erişim tarihi, 25.04.2015)

Onay Özkaya, M. (2009). Kadın Girişimcilere Yönelik “Strateji Geliştirmede” Yerel Yönetimlerle İşbirliği İçinde Olmak, Mümkün mü? Yönelim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı 11 ss: 56-72

Öğüt, A. (2006). Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin ve Yöneticiliğin Önündeki Güçlükler: Cam Tavan Sendromu. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi ss:56-78)

Özar, ř. (2007). Women Entrepreneurs in Turkey: Obstacles, Potentials and Future Prospects

<http://www.genderclearinghouse.org/upload/Assets/Documents/pdf/Comp%20I%20Prop%2043%20Full%20Draft%20Turkey%20copy.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2015)

Özar, ř. (2012). Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Kadın Emeği ve İstihdam Politikaları Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2012 ss:266-304

Özdemir, A.A. (2010). Potansiyel Girişimci Olan Kadınların Motivasyon Faktörleri ve Eskişehir’de Bir Araştırma. Ege Akademik Bakış, 10 (1).

Özgener, ř. (2003). Girişimcilikte Stratejik Bir Yaklaşım: Teknoloji İnkübatörleri. 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Bildirileri Kitabı. Afyon.

Parsons, T and Lidz, V. (1972) Readings on Premodern Societies. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall 1972.

Parsons, T. and Bales, R.F. (1955). Family, Socialisation and Interaction Process, London:Routledge and Kegan Paul Ltd.

Pateman, C. (1988). The Sexual Contract. Stanford University Press, USA.

Peterson, V.S. Runyan, A.S. (1993). Global Gender Issues. Westview Press. USA.

Poloma, M. M. (1993). Çağdaş Sosyoloji Kuramaları. Çev. Hayriye Erbaş. Gündoğan Yayınları. Ankara

Putnam, R. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. Simon&Schuster.

Rappaport, J. (1987). Terms of Empowerment/Exemplars of Prevention: Toward a Theory for Community Psychology. American Journal of Community Psychology, VoL 15, No. 2, 1987.

Reeves, M. (2010). Women in Business: Theory, Case Studies, and Legal Challenges Routledge, New York.

Reynolds, P.D., Hay, M., Camp, S.M, (1999). Global Entrepreneurship Monitor 1999 Executive Report, Bobson College, Kaufmann Center for Entrepreneurial Leadership and London Business School.

Reynolds, P.D. et.al. (2002). Global Entrepreneurship Monitor 2002 Executive Report, Bobson College, Kaufmann Center for Entrepreneurial Leadership and London Business School.

Richards, L. (1977). Patriarchal Blessings. *New Era*, Feb. 1977, pp: 4

Ritzer, G. (2011) *Sosyoloji Kuramları*. Deki Basım Yayım. Ankara.

Roets, G., Goedgeluck, M. 1999 *Daisies on the Road: Tracing the Political Potential of our Postmodernist, Feminist Approach to Life Story Research*. Qualitative Inquiry Sage Publications.

Rosa, P. et al. (1994). The Impact of Gender on Small Business Management: Preliminary Findings of a British Study. *International Small Business Journal* 12(3), 25–32.

Rosaldo, M., Lamphere, L., Bamberger, J. (1974). *Women Culture and Society*. Stanford University Press. USA

Rosenberg, R. (1992). *Divided Lives: American Women in the Twentieth Century*. Hill and Wang. USA

Rowlands, J. (1997). *Questioning Empowerment: Working with women in Honduras*. Oxfam Print Unit. UK.

Schiller, B.R. and Crewson, P.E. (1997) *Entrepreneurial Origins: A Longitudinal Inquiry*. *Economic Inquiry* Volume 35. Issue 3. pp: 523–531, July 1997.

Schindehutte, M., Morris, M., Brennan, C. (2003). *Entrepreneurs and Motherhood: Impacts on Their Children in South Africa and the United States*. *Journal of Small Business Management* Volume 41. Issue 1. pp: 94–107, January 2003.

- Schulz, A. et al. (1992). Empowerment as a Multi-Level Construct: Perceived Control at the Individual, Organizational and Community Levels. The University of Michigan. USA.
- Schumpeter, J.A. (1947). The Creative Response in Economic History. Journal of Economic History, Vol.7 pp: 149-159
- Sallan Gül, S. (2005). Türkiye'de Yoksulluğun Kadınsılaşması, Amme İdaresi Dergisi, 38 (1). ss:25-43.
- Sallan Gül, S. (2013). Gönen Köy Enstitüsü Işığ, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları. İzmir.
- Saray, G. (1993). Türkiye'de Kadın Girişimciliği. Kadın Girişimciliği Özendirme Ve Destekleme Paneli. Ankara
- Schindehutte M. et al. (2003). Entrepreneurs and Motherhood: Impacts on Their Children in South Africa and The United States. Journal of Small Business Management, 41/1. pp: 94-107.
- Smith, A. (1776). Ulusların Zenginliği. Çev. Saltoğlu, M. Palme Yayıncılık. 2009. Ankara.
- Smith, D.A. (1987). The Everyday World as Problematic: A Feminist Sociology. Northeastern University Press. USA.
- Soysal, A. (2010a). Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 65.1.
- Soysal, A. (2010b). Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. İİBF Dergisi. Nisan 2010, 5(1). ss: 71-75
- Stigter, H. W. (1999). Women Entrepreneurship in Netherland. Zoetermeer: EIM.
- Stromquist, P. N. (1995). The Theoretical and Practical Bases for Empowerment, in Women, Education and Empowerment: Pathways Towards Autonomy, Report of

International Seminar, edited by Carolyn Medel Anonuevo, UNESCO Institute for Education, Hamburg. pp:13-22.

Şekerler, H. (2006). Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar Ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri. (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.).

TAMBUNAN, T. (2008). Women Entrepreneurship Development in Asian Developing Economies. Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İkinci Uluslararası Ekonomi Kongresi Kitabı, Bişkek, Ekim 9-11.

Tezcan, M. (1995). Sosyolojiye Giriş. Feryal Matbaası. Ankara.

Thompson, D. (2001). Radical Feminism Today. Sage Publications Ltd. London.

Toksöz, G. (2007). Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu, Uluslararası Çalışma Ofisi, Ankara.

Toksöz, G. (2011). Kalkınmada Kadın Emeği. Varlık Yayınları. İstanbul.

Turner, J.H., Beeghley, L., Powers, C. 2013; Sosyolojik teorinin oluşumu; Çeviri : Ümit Tatlıcan. Sentez Yayıncılık. Bursa.

Ufuk, H. and Özgen, Ö. (2001). The Profile of Women Entrepreneurs: A Sample from Turkey. International Journal of Consumer Studies, 25 pp: 299–308.

Ulaş, D. (2006). Franchising Sisteminin Girişimcilik Açısından Değerlendirilmesi, G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi Sayı:8/3 ss:133-151.

Üşür, İ. (1999). Sanayileşme: Kavramdan Tipolojilere. Türk-İş 99 Yıllığı, Cilt: 2, Ankara.

Walby, S. (1990). Theorizing Patriarchy. Basic Blackwell. Cambridge.

Walby, S., Olsen, W. (2002), Report to Women and Equality Unit. The Impact of women’s Position in the Labour Market on Pay and Implications for UK Productivity.

Yağcı, F., Bener, Ö. (2005). Girişimci Kadınların Demografik ve Genel karakteristikleri ile kadınları Girişimciliğe Motive Eden Faktörler, Bilig Bahar/2005. Sayı. 33.

Weber, M. (1905) Protestan Ahlakı ve kapitalizmin Ruhu. Çev. Zeynep Gürata. Ayraç Yayınevi. Ankara. 1999.

West, C., Zimmerman, D.H. (1987), Doing Gender. 10.1177/0891243287001002002 Gender & Society 1987 1: 125 <http://gas.sagepub.com/content/1/2/125> Erişim Tarihi: 11.02.2015

Wyndham, D. W. (2004) Entrepreneurship The Way Ahead Edited by Harold P . Welsch Routledge 2004

Yetim, N. (2008). Social Capital in Female Entrepreneurship. International Sociology, November, Vol. 23(6) pp:864–885.

Yetim, N. (2002). Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği www.onlinedergi.com/MakaleDosyaları/51/PDF2002_2_8.pdf Erişim Tarihi: 24.01.2015

Yetim, N., Tatlıdil, E. (2004). Social and Cultural Dynamics of Women Entrepreneurs: The case of Small and Medium-Size Clothing Enterprises in Adana and Mersin, Turkey.

Yılmaz, C. (2010). Risk Kapıyı Kırınca Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvenlik. Libra. İstanbul

Yüceol, H.M. (2011). Türkiye’de İllerarası İşsizlik Oranı Farklılıkları; Göç ve Ekonomik kalkınma. Sosyoekonomi Dergisi Yıl:7 sayı:15/2011-Göç Özel Sayısı ss:29-35, Ankara.

Zapalska, A., Fogel, G. (1998). Characteristics of Polish and Hungarian Entrepreneurs, Journal of Private Enterprise, vol.13.2 pp.132-144

İnternet Siteleri:

<http://www.ilo.org/public/english/region/asro/mdtmanila/training/unit1/groles.htm>
Erişim Tarihi:12.04.2015

www.businessdictionary.com Erişim Tarihi: 21.12.2014

<http://financial-dictionary.thefreedictionary.com> Erişim Tarihi: 21.12.2014

<http://social.un.org/empowerment> UNICEF(1993) "The Women's Empowerment Framework." Women and Girls Advance1.1 Erişim Tarihi:16.01.2015

http://app.csgeb.gov.tr/cdd/pdf/sayi_01/02.pdf Erişim Tarihi:07.05.2015

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.559849a59864e1.49851768 Erişim Tarihi:02.03.2015

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55984a35d9d919.05536188 Erişim Tarihi:02.03.2015

www.tuik.gov.tr TÜİK,1923-2009 İstatistik Göstergeler, s.142 Erişim Tarihi:17.05.2015

www.tuik.gov.tr TÜİK,1923-2010 İstatistik Göstergeler, s.143 Erişim Tarihi:17.05.2015

www.tuik.gov.tr TÜİK Türkiye İstatistik Yıllığı 2011, s.171 Erişim Tarihi: 17.05.2015

www.tuik.gov.tr TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı 2012, s.183. Erişim Tarihi: 17.05.2015

<https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/is-hayatinda-kadin/1854> (TÜİK 2013 verileri) Erişim Tarihi:17.05.2015

<http://www.uis.unesco.org/AboutUIS/Pages/employment.aspx> Erişim Tarihi:13.05.2015

<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/women/#h2-1> Erişim Tarihi:13.05.2015

Kelley, D.J. Brush, C.G. Greene, P.G. and Litovsky, Y. (2012) Global Entrepreneurship Monitor 2012 Women's Report Global Entrepreneurship Research Association <http://www.babson.edu/Academics/centers/blank-center/global-research/gem/Documents/GEM%202012%20Womens%20Report.pdf> Erişim Tarihi:20.03.2015

http://www.ilo.org/global/publications/WCMS_103456/lang--en/index.htm Erişim Tarihi: 20.05.2015

<http://www.oecd.org/cfe/smes/33705673.pdf> 2013 Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar Erişim Tarihi: 20.05.2015

www.gmka.org.tr

www.kagider.org

www.kedv.org

www.keig.org

www.kosgeb.org

www.tgmp.org

www.tobb.org.tr

Ek. 1 Görüşülenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Örneklemin özellikleri	Grup	Sayı	%
Yaşadığı yer	Antalya	10	33,3
	Burdur	10	33,3
	Isparta	10	33,3
Faaliyet alanı	İmalat	5	16,7
	Toptan ve perakende ticaret	14	46,7
	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	1	3,3
	Finans ve sigorta hizmetleri	2	6,7
	Eğitim	2	6,7
	Diğer hizmet faaliyetleri	6	20,0
Eğitim durumu	İlkokul	4	13,3
	Ortaokul	2	6,7
	Lise	11	36,7
	Üniversite	11	36,7
	Lisansüstü	2	6,7
Yaş	25-29 yaş	1	3,3

	30-34 yaş	3	10,0
	35-39 yaş	5	16,7
	40-44 yaş	9	30,0
	45-49 yaş	9	30,0
	50 yaş ve üstü	3	10,0
Medeni durum	Evli	24	80,0
	Bekar	6	20,0
Çocuk sayısı	Çocuk yok	4	13,3
	1 çocuk	5	16,7
	2 çocuk	17	56,7
	3 çocuk	3	10,0
	4 çocuk	1	3,3

Ek.2 Soru Formu

- 1- Adınız Soyadınız
- 2- Yaşınız
- 3- Eğitim durumunuz
- 4- Medeni durumunuz
- 5- Evli misiniz? (Cevap hayır ise 9. Soruya geçilecek)
- 6- Kaç yıldır evlisiniz?
- 7- Eşinizle nasıl evlendiniz?
- 8- Eşinizin işi ve eğitim durumu nedir?
- 9- Çocuğunuz var mı? (Cevap hayır ise 13. Soruya geçilecek)
- 10- Kaç çocuğunuz var?
- 11- Çocuklarınız kaç yaşında?
- 12- Eğitim çağında çocuğunuz var mı?
- 13- Yaptığınız işten bahseder misiniz?
- 14- Hangi sektörde faaliyet gösteriyorsunuz?
- 15- Ne kadar zamandır bu işi yapıyorsunuz?
- 16- Daha önce iş deneyiminiz var mıydı? (Ücretli çalışan / Kamu çalışanı / Aile işi vs)
- 17- Kendi işinizin sahibi olmaya nasıl karar verdiniz?
- 18- Sizi girişimci olmaya iten nedenler neydi?
- 19- Girişimci olma yolunda çevrenizin tepkileri nasıldı? (Eşiniz, aile üyeleri, çocuklarınız vs)
- 20- Aile üyeleri ve yakın çevreniz size daha çok destek mi oldular, engellemeye mi çalıştılar?
- 21- Bu süreçten sizi kim teşvik etti, en çok kim destekledi?
- 22- Girişimci olma sürecinde yaşadığımız zorluklar nelerdi ve bu zorlukları aşmanızda en çok kim destek oldu?
- 23- İşyerinizde kaç kişiyi istihdam ediyorsunuz ya da size işinizde yardımcı olan aile üyeleri var mı?
- 24- İşinizle ilgili kararları nasıl ve kimlerle birlikte alıyorsunuz?
- 25- İşinizle ilgili gelecek planlarımız nelerdir?
- 26- İşinizi büyütmeyi düşünüyor musunuz? (Cevap hayır ise 28. Soruya geçilecek)

- 27- İşinizi büyütme konusunda kimlerden, nasıl destek almayı planlıyorsunuz?
- 28- Kazancınızın kontrolü tamamen kendi elinizde mi?
- 29- Kazancınızı nasıl değerlendiriyorsunuz, nelere harcama yapıyorsunuz?
- 30- Kendinize ait arabanız var mı?
- 31- Oturduğunuz konut sizin mi?
- 32- İşinizle ilgili gelişmeleri nasıl izliyorsunuz?
- 33- Bilgisayar okuryazarı mısınız?
- 34- Faaliyet gösterdiğiniz sektörle ilgili fuarlara katılım, internet ya da sektörel yayınları takip etme sıklığınız nedir?
- 35- Yabancı dil biliyor musunuz?
- 36- Meslek örgütleri ya da odaların faaliyetlerine aktif olarak katılıyor musunuz?
Neden? / Neden değil?
- 37- Sizce başarılı bir girişimci olmak ne demektir?
- 38- Yaşamda ve girişimcilikte başarı sizce ne anlama geliyor?
- 39- Başarılı olmanızın altında yatan etkenler nelerdir?
- 40- Başarılı bir girişimci olmak sizin yaşamınızda nasıl bir fark yarattı?
- 41- Yaşamın hangi alanlarında kendinizi güçlenmiş hissediyorsunuz?
- 42- Girişimci olmak kadını hangi anlamda güçlendiriyor?
- 43- Kazancınızı nasıl kullanacağınız konusunda kararları kendiniz mi veriyorsunuz?
- 44- Kazancınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 45- Aile içinde temel sorumluluklarınız nelerdir?
- 46- Çalışıyor olmanız aile yaşamınızı nasıl etkilemektedir?
- 47- Aile ve iş yaşamınızı nasıl dengeliyorsunuz?
- 48- Ev içi sorumluluklarınıza ayırdığınız süre kendi işinizin sahibi olmadan öncekiyle aynı mı?
- 49- Çalışıyor olmanız nedeniyle ev yaşantınızda ne tür zorluklar yaşıyorsunuz, bu zorlukları nasıl aşıyor, ev içi sorumluluklarınızı yerine getirmek için hangi stratejileri izliyor, kimden nasıl destek alıyorsunuz?
- 50- Para kazandığınız için kendinizi aile ve toplum içinde daha farklı hissediyor musunuz?
- 51- Hangi harcama ve yatırımlarda aile üyeleri ile ortak karar alıyorsunuz, hangilerinde siz karar veriyorsunuz?

- 52-Kazancınızın kullanılması ile ilgili olarak eşinizle çatışma yaşıyor musunuz?
- 53-Kendi işinizin sahibi olmanız eşinizin size olan bakış açısında ve davranışlarında bir değişikliğe neden oldu mu? Anlatır mısınız?
- 54-Geçmişte yapmak isteyip de yapamadığınız ancak kendi işinizin sahibi olduktan sonra yapabildiğiniz neler var?
- 55-Kendi işinizin sahibi olduktan sonra aile içinde hangi alanlarda daha fazla söz sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?
- 56-Sosyal yaşamınızı anlatır mısınız?
- 57-Çalışıyor olmanız nedeniyle aile ve sosyal yaşamla ilgili sorunlar yaşıyor musunuz? (Cevap hayır ise 59. Soruya geçilecek)
- 58-Yaşadığınız sorunları çözmek için ne tür stratejiler kullanıyorsunuz?
- 59-Ne tür sosyokültürel etkinliklere katılıyorsunuz?
- 60-Katıldığınız sosyokültürel etkinliklere hangi sıklıkta ve kimlerle katılıyorsunuz?
- 61-Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 62-Katıldığınız sportif ve kültürel faaliyetler sırasında işinizle ilgili bağlantılar kurma şansınız oluyor mu?
- 63-Faaliyette bulunduğunuz sektörde ağırlıklı olarak kadınlar mı var yoksa erkekler mi?
- 64-Kadın girişimci sayısı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 65-Kadın girişimci sayısının artması için neler yapılabilir / yapılmalıdır?
- 66-Yaşadığınız kentin girişimcilik sürecinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, bu kentte yaşıyor olmak kadın girişimciliğini nasıl etkilemektedir?
- 67-Yaşadığınız kentin faaliyet gösterdiğiniz sektör bakımından avantaj ve dezavantajları nelerdir?
- 68-Girişimcilik sürecinde kadın olmanız nedeniyle erkeklerden farklı zorluklar yaşadığınızı düşünüyor musunuz? Anlatır mısınız?
- 69-Kadın girişimci olmanın size sağladığı avantajlar var mıdır? Varsa nelerdir?
- 70-İşinizle ilgili risk alıyor musunuz?
- 71-Risk alma konusunda erkeklerin daha cesur olduğunu düşünüyor musunuz?
- 72-Girişimciliğe yeni başlıyor olsanız hangi sektörde başlardınız?
- 73-Hangi sektörlerin kadınlar için uygun olduğunu düşünüyorsunuz?
- 74-Kadın girişimciler uygun olmadığını düşündüğünüz alanlar var mı?

- 75- Girişimcilik sürecinde kimler size daha çok destek oldu, çevrenizdeki kadınlardan mı yoksa erkeklerden mi daha çok destek aldınız?
- 76- Girişimcilik sürecinde sizi engellemeye çalışanlar var mıydı? (Cevap hayır ise 78. Soruya geçilecek)
- 77- Sizi engellemeye çalışanlar daha çok kadınları mıydı, erkekler miydi?
- 78- İşinizde istihdam ettiğiniz / edeceğiniz kişilerde aradığınız özelliklerle nelerdir?
- 79- Kadın çalışanlar ve erkek çalışanları iş performansları bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 80- Çalışanlarınızı seçerken cinsiyetçi davrandığınızı düşünüyor musunuz?
- 81- Girişimci olmanız ve kendinize ait bir geliriniz olması aile ilişkilerinizde bir değişikliğe yol açtı mı? Açıklar mısınız?
- 82- Kendi işinizin sahibi olmanız konusunda eşiniz ne düşünüyor? (Evliliğe değilse 84. Soruya geçilecek)
- 83- İşinizle ilgili kararlarda eşiniz herhangi bir şekilde yer alıyor mu?
- 84- Çalışıyor olduğunuz için daha önce sizin sorumluluğunuz olan ev içi işleri eşiniz ya da diğer aile üyeleri ile paylaşıyor musunuz?
- 85- Çocuklarla ilgili sorumluluklar daha çok kimin üzerindedir? (Çocuk sahibi değilse 87. Soruya geçilecek)
- 86- Kız ve erkek çocuklarınızın ev içi sorumlulukları nelerdir, iş bölümü yaparken neye dikkat ediyorsunuz? (Yaş, cinsiyet)
- 87- Ev içi sorumluluklarda erkeklere uygun olmayan işler olduğunu düşünüyor musunuz?
- 88- Kendi aileniz ve eşinizin ailesi sizin girişimciliğinizi nasıl değerlendiriyor, tepkileri genel olarak olumlu mu yoksa olumsuz mu?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Ayşe Nur ÖRÜMCÜ

Doğum Yeri ve Yılı : Isparta/1969

İletişim Bilgileri (Tel) : 02462113529

E-Posta: aysenurorumcu@sdu.edu.tr

EĞİTİM

Lise: 1983-1987 Atatürk Sağlık Meslek Lisesi, Balıkesir

Üniversite: 1989-1993 Selçuk Üniversitesi Eğitim Fak. İngilizce Öğrt., Konya

İŞ TECRÜBESİ

Çalıştığı Kurum/Kuruluş: 1987-1995 Sağlık Bakanlığı Hemşire

1995-1998 Sağlık Bakanlığı İngilizce Öğretmeni

1998- Süleyman Demirel Üniversitesi İngilizce
Okutmanı (Halen Çalışıyor)

BECERİLER

Yabancı Dil Bilgisi İngilizce KPDS: 92 (Kasım 2009)

Fransızca KPDS: 49 (Mayıs 2008)

Bilgisayar Microsoft Office Uygulamaları

Yayınlar: Orumcu A., "Internet+English=Netglısh Should the cyber language be taught to the students?", International Symposium on Modern Approaches, Methods and English Language Teaching, Isparta, 2002

- Katıldığı Aktiviteler:** Sempozyum Düzenleme Kurulu Üyeliği, International Symposium on Modern Approaches, Methods and English Language Teaching, Isparta, 2002
- Konferans Çevirmenliği, 1st International Congress on Strategic Trends in Higher Education, Isparta 2006
- Hizmet İçi Eğitim Semineri, NLP in ELT Isparta, 2006
- Hazırlık Eğitimi İzlençe Oluşturma Çalışması Isparta, 2005
- Erasmus Öğretim Görevlisi Hareketliliği, Siauliu University, Litvanya, 2008
- Misafir Öğretim Görevlisi, Kempen University International Week Geel, Belçika, 2009